

YARATICILIK
ve
EĞİTİM

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ
YAYINLARI

YARATICILIK ve EĞİTİM

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ
XVII. EĞİTİM TOPLANTISI
25-26 Kasım 1993

ISBN 975 - 7583 - 02 - 2

ŞAFAK Matbaacılık Ltd. Şti.
Tel : (0.312) 229 57 84 - ANK.

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ
EĞİTİM DİZİSİ NO: 17

Yayına Hazırlayan
Prof. Dr. Ayşegül ATAMAN

İÇİNDEKİLER

Sunu	3
TED Bilim Kurulu Başkanı	
Prof. Dr. Özcan Demirell'in Açış Konuşması.....	XIV
TED Genel Başkanı	
Prof. Dr. Rüştü Yüce'nin Konuşması	XIX
Bildiri I. Yaratıcılık (Temel Kavramlar ve Kuramlar)	1
Prof. Dr. Ahmet İNAM	
Bildiri II. İnsanda Yaratıcılığın Gelişimi.....	15
Yrd. Doç. Dr. Ayşenur YONTAR	
Bildiri III. Eğitimde Yaratıcılığa Genel Bakış	37
Prof. Dr. Ningur NOYANALPAN	
Bildiri IV. Bilimde Yaratıcılık, Yaratıcı Bilim Adamı.....	47
Prof. Dr. Tosun TERZIOĞLU	
Bildiri V. Sanatta Yaratıcılık (Oyun, Drama).....	69
Prof. Dr. İnci SAN	
Bildiri VI. Eğitim Sürecinde Yaratıcılık	105
Prof. Dr. Ayşegül ATAMAN	

Bildiri VII.	Yaratıcılığın Toplumsal ve Kültürel Boyutları	129
	Prof. Dr. Bozkurt GÜVENÇ	
Bildiri VIII.	Yaratıcı Okul, Öğretmen, Öğrenci	144
	Doç. Dr. Veysel SÖNMEZ	
PANEL	Türk Eğitim Sisteminde Yaratıcılık.....	167
	Oturum Başkanı:	
	Prof. Dr. Bozkurt GÜVENÇ	
	Panel Üyeleri:	
	Doç. Dr. Zehra İPŞİROĞLU	
	Doç. Dr. Erdağ AKSEL	
	Tülay ARICI	
	Hasan Bülent KAHRAMAN	
	Zeynep DILLİ	
Dizin		243
EK 1. TED XVII. Eğitim Toplantısı Programı		247
EK 2. Düzeltmeler İçin İlgililere Gönderilen Yazı Örneği ..		255
EK 3. Türk Eğitim Derneği Yayınları		259

SUNU

Yaratıcılık, yüzyıllardır düşünürler ve bilim adamları için üzerinde en çok düşünülen sorunlardan biri olmuştur. Hemen herkesin görüş birliğine vardığı husus, toplumları ileriye götürececek gücün yaratıcılıkta odaklaştığı noktasındadır.

Bugün tüm dünya ülkeleri arasında eleştirel ve yaratıcı düşüncenin egemen olmadığı bir toplumun, gelişmiş bir toplum olamayacağı görüşü yaygın kabul görmektedir. Bir toplumun geçmişin bilgi birikimine sahip olması önemli görülmekte, ancak daha önemli olanı özgün ve yeni bilgileri üretebilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bilgiyi üretmenin de yaratıcı düşünmenin bir ürünü olduğu belirtilmektedir.

Yaratıcılık ve yaratıcı düşünme toplumsal sorunların çözümünde de bireylere yol gösterici olmaktadır. Bunun yanısıra, giderek artan bilgi birikiminin eğitimle aktarılmasının olanaksızlığı karşısında, bireylerin kendi kendilerine bilgi edinmeleri ve sorunlarını kendilerinin çözme zorunda kalmaları yaratıcı düşünmenin ve yaratıcı olmanın önemini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda bakıldığında yaratıcılık kavramından ne anlaşılmalıdır? Eğitim yoluyla bireyler yaratıcı olabilirler mi? Diğer bir anlatımla yaratıcılık bireylere öğretilir mi? Özellikle de bugünkü eğitim sistemi içinde ezbere dayalı bir eğitim sürecinden geçip bilgi üretmeyi öğrenmeden mezun olan bireyler mi? Yoksa bilgi üretmeyi öğrenerek mezun olan bireyler mi? yaratıcılıktan ve yaratıcı düşünmeden payına düşenleri alacaktır. Araştırmaların da ortaya çıkardığı gibi sadece üstün zekalılar değil normal zekalılar da iyi bir eğitim sürecinden geçtikleri zaman yaratıcı olabilecekleri ve bunların da bilgi üretmeyi öğrenenler arasından çıkacağı kanıtlanmış olacak mıdır?

Bu belirlemelere ve sorulara yanıt bulmak amacıyla Türk Eğitim Derneği tarafından düzenlenen yaratıcılık ve eğitim konusundaki toplantıda dile getirilen görüş ve önerilerin yer aldığı bu yapıtı, eğitim dünyasına önemli katkılar getireceği umuduyla Türk Milli Eğitiminin hizmetine sunuyoruz.

Saygılarımla,
Prof. Dr. Özcan DEMİREL
TED Bilim Kurulu Başkanı

AÇILIŞ KONUŞMALARI

● **Prof. Dr. Özcan DEMİREL**

TED Bilim Kurulu Başkanı

● **Prof. Dr. Rüştü YÜCE**

TED Genel Başkanı

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ
XVII. EĞİTİM TOPLANTISI
YARATICILIK VE EĞİTİM

25 - 26 Kasım 1993

MEHMET BAKLACI (TED Genel Müdürü) — Saygıdeğer misafirlerimiz, hepiniz hoşgeldiniz, TED Bilim Kurulumuzun düzenlemiş bulunduğu 17 nci Eğitim Toplantısına başlıyoruz.

Sizleri ulu Önder Atatürk ve yakın arkadaşları adına saygı duruşuna davet ediyorum.

(Saygı duruşu ve İstiklâl Marşı)

MEHMET BAKLACI (TED Genel Müdürü) — En iyi dileklerle sizleri saygıyla selamlıyorum ve Bilim Kurulu Başkanı Sayın Prof. Dr. Özcan Demirelli'ni, açış konuşmasını yapmak üzere kürsüye davet ediyorum.

Buyurun efendim.

**TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ BİLİM KURULU BAŞKANI
PROF. DR. ÖZCAN DEMİREL'İN
XVII. EĞİTİM TOPLANTISINI AÇIŞ KONUŞMASI**

Sayın konuklar,

Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu adına saygılar sunuyorum.

Türk Eğitim Derneği tarafından düzenlenen 17. Eğitim Toplantısına hoş geldiniz. Bilindiği gibi, Türk Eğitim Derneği büyük önder Atatürk'ün buyruğu ile 1928 yılında kurulmuş, üyelerinin ve yardımsever vatandaşların katkılarıyla, bugüne kadar varlığını sürdürmüş, Atatürk ilkelerinden ve devrimlerinden ödünsüz Türk ulusal eğitimine katkıyı hedeflemiş kamuya yararlı bir kuruluştur.

Türk Eğitim Derneği, ulusal eğitime kuruluşunun 50. yılından itibaren yaptığı eğitim etkinlikleriyle katkıda bulunmaktadır. Bu etkinliklerin başında, 1978 yılında başlatılmış olan ve eğitim alanında büyük hizmetleri geçmiş, başarılı eğitimcileri ödüllendirmek gelmektedir. Türk Eğitim Derneği, bugüne kadar 12 eğitimciye Türk Eğitim Derneği Hizmet Ödülü, 1 bilim adamına Türk Eğitim Derneği Eğitim Araştırma Ödülü vermiştir. Diğer bir etkinlikte, 1979 yılında başlatılmış olan eğitim toplantılarıyla, 1983 yılında başlatılmış olan öğretim toplantılarıdır. Bugüne kadar 16 Eğitim Toplantısı ve 11 Öğretim Toplantısı düzenlenmiş ve her toplantıda sunulan

bildiri ve paneller kitap halinde yayınlanmış ve eğitimcilerin hizmetine sunulmuştur. Ayrıca, Türk eğitimine katkıda bulunan değerli eğitimciler için, Anma Toplantıları düzenlenmiştir. Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu, verilen ödüllerle, düzenlenen bilimsel toplantılarla Türk ulusal eğitim sistemine hizmet vermenin yanı sıra, bugün 90 ıncı sayısına ulaşan Eğitim ve Bilim Dergisiyle, ülkemizde çağdaş eğitim düşüncesinin gelişmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu'nun çalışmalarında ağırlık noktasını büyük oranda, eğitim ve öğretim toplantıları oluşturmaktadır. Kurulumuz, gerek eğitim gerekse öğretim toplantılarının konusunu belirlerken, büyük bir titizlikle çalışmakta ve Türkiye'nin gündeminde olan güncel bir konuyu seçmeye büyük bir önem göstermektedir. Bu bağlamda, yaşama geçirilmiş bilgi gereksiniminin geçerli olduğu günümüz toplumunda, insanın yaratıcı olduğu sürece ayakta kalabileceğini ve ancak başarılı olabileceğini göz önüne alarak, öğretmen, öğrenci, veli, eğitimci, aydın ve en başta insan olarak hepimiz için çok önemli olduğunu düşündüğümüz "yaratıcılık ve eğitim" konusunu 17. Eğitim Toplantısında ele almayı kararlaştırmış bulunmaktadır.

Yaratıcılık, yüzyıllardır düşünürleri ve bilim adamlarını meşgul eden bir sorun olmuştur. Hemen herkesin görüş birliğine vardığı husus, toplumları ileriye götürececek gücün, yaratıcı bireylerde yoğunlaştığı noktasındadır. Bugün, tüm dünyada eleştirel ve yaratıcı düşüncenin, egemen olmadığı bir toplumun asla gelişmiş bir toplum olamayacağı kabul edil-

mektedir. Bilgi birikimine sahip olma önemli, ancak bilgiyi üretebilme daha da önemli olmaktadır. Bilgiyi üreten ise sadece yaratıcı düşünceye sahip olanlardır.

Günümüzde giderek artan bilgi birikiminin, eğitim yoluyla aktarılmasının olanaksızlığı ve bireylerin kendi kendilerine bilgi edinmek ve sorun çözmek zorunda kalışlarından ötürü daha çok yaratıcı davranmalarının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda yaratıcılık ile eğitim arasındaki ilişkiyi bakıldığında, okul ile yaşam arasında setleri yok etmenin yolu olarak, yaratıcı düşünceyi öğretme-öğrenme sürecinin merkezine, öğrencinin bulunduğu yere koymak gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Böyle bakıldığında, yaratıcılık kavramından ne anlaşılmaktadır: Yaratıcılık, yalın tanımlara sığmayan ve karmaşık bir süreç olmasına karşın, bu karmaşık süreci tüm bilişsel ve duysal etkinliklerde, her türlü çalışma ve uğraşın içinde görmek söz konusu olabilir mi, yoksa yaratıcılık bilinenlerden hareketle yeni, özgün bir senteze varma ya da yeni çözüm yolları bulma işi midir? Eğitim sisteminin herhangi bir düzeyinden ve sınıfından, sorunları çözmeye yetenekli, araştırmacı, düşünen ve düşüncelerini uygulayarak kişisel ve toplumsal yaşamı etkileme gücüne sahip, çoğulcu bir toplumda demokrasinin gerektirdiği, bilimsel davranışlarla dolu; diğer bir deyişle, bilgi üretmeyi öğrenerek mezun olan bireyler yetiştiriyor mu acaba? Bu ve benzeri sorulara yanıt aramak amacıyla, 17. Eğitim Toplantısına da yaratıcılıkla eğitim arasındaki ilişki, konunun uzmanları tarafından tartışılacaktır. Her zaman olduğu gibi bugün de toplantımıza katılarak, açılışımızı onurlandıran siz değerli konuklarımıza, bildiri suna-

çak, panele ve tartışmalara katılacak değerli arkadaşlarımıza teşekkür eder, hepinize Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu adına tekrar saygılar sunarım.

Şimdi, konuşmalarını yapmak üzere Türk Eğitim Derneği Genel Başkanı Prof. Dr. Sayın Rüştü Yüce Beyi davet ediyorum.

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ GENEL BAŞKANI PROF. DR. RÜŞTÜ YÜCE'NİN KONUŞMASI

Saygıdeğer konuklar, değerli eğitimciler, bilim adamları, Türk Eğitim Derneği Yönetim Kurulunun, Bilim Kurulunun saygın üyeleri, basınımızın değerli mensupları, Türk Eğitim Derneği Genel Başkanı olarak hepimizi saygıyla selamlıyorum ve bu toplantıya katılmanız nedeniyle teşekkür ediyorum.

Türk Eğitim Derneği, geleneksel olarak her yıl sonbahar döneminde düzenlediği eğitim toplantılarının onyedincisi olan Yaratıcılık ve Eğitim konulu eğitim toplantısına hoş geldiniz. Hepinizi Türk Eğitim Derneği Merkez Yönetim Kurulu adına saygıyla selamlıyorum. Toplantıya katılan ve eğitime gönül veren bu güzide topluluğun varlığını fırsat bilerek, sizleri amblemimizi ekranda gördüğünüz, kamuya yararlı bir dernek olan Türk Eğitim Derneği'nin çalışmalarını hakkında bilgilendirmeyi görev saymaktayım.

Türk Eğitim Derneği, büyük önderimiz Atatürk'ün yönlendirmesiyle 1928 yılında kurulmuştur. Derneğin temel amaçları, fakir, kimsesiz ve yetenekli Türk çocuklarına burslar vermek, İngilizce dilinde öğretim yapan okullar açmak, yurtlar kurmak, ülkenin eğitim faaliyetlerini desteklemek ve geliştirmek, gençlerimizin sosyal, kültürel ve sportif çalışma ve dayanışmalarına katkıda bulunmaktır. Türk Eğitim Derneği, kuruluşundan bu yana geçen 65 yıl içerisinde, amaçlarından hiçbir sapma göstermeksizin, etkinliklerini giderek artan bir

tempo içinde sürdürebilen ve ayakları üzerinde dimdik kalabilen nadir derneklerden biridir. Ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarında öğretim gören Türk çocuklarına yılda ortalama 850 adet burs verilmektedir. Biri Ankara'da, diğeri Ankara dışındaki il ve ilçelerde kurulu 7 vakıf okulunda, toplam 12 bin mertebesindeki öğrenciye kaliteli eğitim ve öğretim imkânları sağlanmakta, Adana'da kurulu bulunan yurdumuzda 300 öğrenci barındırılmakta, eğitime ilişkin konuların işlendiği Eğitim ve Bilim adlı bir dergi üç ayda bir yayınlanmakta, her yıl genellikle Mayıs ve Kasım aylarında biri öğretim, diğeri eğitim dallarında iki bilimsel toplantı düzenlenmekte, Haziran ayı içerisinde bir eğitimci Hizmet Ödülü ile ödüllendirilmekte ve eğitim konusundaki çeşitli araştırma projeleri ve eğitim araştırmaları desteklenmektedir. Bir süreden beri yürütülmekte olan eğitim kütüphanesinin hizmete sokulması çalışmalarına hız verilmiş olmasından duyduğum memnuniyeti de bu vesileyle bilgilerinize sunuyorum.

Takdir buyuracağınız gibi, Türkiye'de kendisini Türk eğitim yaşamının gelişmesine bu denli adanmış başka bir derneği bulmak oldukça güçtür. Sizlerden aldığımız güçle daha yararlı çalışmalar yapacağımız ve bu konuda her türlü öneri ve yönlendirmeye açık olduğumuzdan hepinizin emin olmasını istiyorum. Eğitimi, sosyal ve ekonomik kalkınmanın ve çağdaş olmanın temel unsuru sayan Türk Eğitim Derneği, Türk eğitimine katkılarını eksilmeyen birliğiyle sürdürmeye kararlıdır. 1992 yılının Kasım ayı içerisinde yapılan, "Ortaöğretimde Yenileşme" konulu 16. eğitim toplantısının hemen akabinde, Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulu, 17.

eğitim toplantısının konusunun, "Yaratıcılık ve Eğitim" olmasını uygun görmüş ve bu yöndeki çalışmalara hız vermiştir. Bugün ve yarın ülkemizin en seçkin bilim adamları ve uzmanlarınca, objektif biçimde tartışılacak olan 17. eğitim toplantısına ilişkin sonuçların, ülkemizin eğitim politikasına olumlu katkıları getirmesini yürekten diliyorum.

Saygıdeğer konuklar ve eğitimciler, Yaratıcılık ve Eğitim konusunun tartışılmasının Türk ulusunun bilimsel ve teknolojik gelişmesine yön veren ve araştırma potansiyelinin artırılmasından sorumlu olan TÜBİTAK çatısı altında yapılmasını çok anlamlı buluyorum. Fikri hür, irfani hür, vicdani hür kuşaklar yetiştirilmesinin ön koşulunun, sorgulayıcı, yaratıcı ve üretici bir eğitim sistemi olduğuna inanıyorum. Kişilere daha önceden kurulmamış ilişkiler arasındaki ilişkileri kurabilme, yeni düşünce süreci içinde yeni fikirler, deneyimler, yaşantılar ve ümitler ortaya koyabilme olanaklarının verilmesi hedef olarak seçilmelidir. Çocuklarımıza küçük yaşlardan itibaren deneyerek öğrenmeyi, yaratıcı çalışmalar yapabilmeyi, bilgi toplama, tanıma, değerlendirme ve bir araya getirme yeteneklerini geliştirmeyi sağlayacak ortamlar kurulmalıdır. Hayatımızı yaşamaya değer kılan, yaratıcılık ailede başlar, okullarda yeşerir ve ilk meyvelerini vermeye başlar; rahata düşkünlük, özgürlükten ve özgüvenden yoksun olma, belirli bir konuda yeterli bilgi sahibi olmama ve alaya alınma korkusu, yaratıcılığı olumsuz etkileyen etmenler olarak bilinmektedir. Öğretim kurumlarımızda, araştırmalar sonucu ortaya çıkan ve yaratıcılığı olumsuz biçimde etkileyen bu etmenler göz önünde bulundurularak gerekli önlemler alınmalıdır.

Sunuş yoluyla öğretim yerine, inceleme ve araştırma, buluş yoluyla öğretim tercih edilmelidir. Öğrencilerimiz, kendi kendine öğrenebilmenin yöntemiyle donatılmalı ve öğrendiklerini yaşantılarında uygulamaya cesaretlendirilmelidir. Özellikle küçük yaşlarda, çocuklarımızın hayal etmeye, taklit etmeye, dilini ve düşüncesini özgürce kullanabilmeye ve evrensel içgüdülerini sergilemeye olanak veren, oyunu eğitim ortamına katan çalışmalara destek verilmelidir. İlkemizin, sebep-sonuç ilişkisi içerisinde gelişen araştırma, geliştirme ve patent iznindeki konumu maalesef, pek parlak değildir. Akademik bir uğraştan öteye ekonomik bir ihtiyaç haline gelen, araştırma, geliştirme çalışmaları Japonya ve Amerika'yı bir buluşlar ülkesi yapmış, dünya teknolojisini tekeline tutar hale getirmiştir. Türkiye'yi teknoloji ithal eden bir ülke konumundan teknolojiyi üreten bir ülke konumuna getirmek istiyorsak, çocuklarımızı çok küçük yaşlardan itibaren yaratıcı ve araştırmacı bir ruhla yetiştirmek zorunda olduğumuzun bilinci içinde olmalıyız.

Sözlerime son verirken, bu toplantının eğitim ve toplum yaşamımıza yeni boyutlar, görüşler getireceği inancıyla toplantıya bildirilerle katılan, panel üyesi olarak görev alan, oturma ve panelleri yönetme görevlerini üstlenen tüm bilim adamlarına ve uzmanlara, toplantının programını hazırlayan ve gerçekleştiren Türk Eğitim Derneği Bilim Kuruluna, içinde bulunduğumuz salonu toplantı için tahsis eden TÜBİTAK Yönetim Kuruluna ve toplantının herhangi bir aksaklığa meydan vermeyecek biçimde organize edilmesini sağlayan Türk Eğitim Derneği merkez bürosu mensuplarına teşekkürlerimi

bir borç biliyor, Türk Eğitim Derneği 17. eğitim toplantısının başarılı geçmesini diliyorum.

Saygılarımla.

I. OTURUM

Yaratıcılık (Temel Kavramlar ve Kuramlar)

Prof. Dr. Ahmet İNAM
(ODTÜ Felsefe Bölümü)

Oturum Başkanı : Dr. Ferhan OĞUZKAN
(TED Bilim Kurulu Üyesi)

BAŞKAN - Toplantımızın birinci oturumunu açıyorum.

Konuşmacıyı kürsüye davet etmeden önce toplantımız münasebetiyle derneğimize gelen telgraflar var, onları okutacağım.

(Telgraflar okundu)

BAŞKAN - Şimdi Birinci Oturumun konusu yaratıcılık ve yaratıcılıkla ilgili temel kavramlar ve kuramlar. Böyle önemli bir konunun başlangıcını oluşturan bu konuyu Sayın Prof. Dr. Ahmet Inam işleyecekler, kendisini kürsüye davet ediyorum.

Sayın Inam, ODTÜ Felsefe Bölümü öğretim üyelerinden, bu konunun 30 dakika içinde işlenmesini, daha doğrusu bir giriş şeklinde bizleri iki gün sürecek toplantıya hazırlaması bakımından önemli, ondan sonra 15 dakikamız kalıyor, 15 dakika içinde de kendisine yöneltilecek sorulara cevap vermeye çalışacaklar.

Buyurun efendim.

YARATMA ÇABASI İÇERMEYEN BİR YAŞAM, YAŞAMAYA DEĞMEZ.

YARATMA İLE NİÇİN İLGİLİYİZ ?

Yaratma ile olan ilgimiz nelerden kaynaklanıyor? "Yaratma"dan ne bekliyoruz?

Neden üzerinde düşünüyor, kuramlarını anlamaya çalışıyoruz?

a) Sorunlarımızı çözebileceğini düşünüyoruz. Pragmacı bir tutumla yaratıcılığı kullanmak istiyoruz. Daha becerikli, daha akıllı, sorunları daha az insan olabilmek için,

b) Sanatta, bilimde, düşüncede yeniyi, farklı olanı yakalamak, bu etkinlik alanlarını devingen, canlı bir yapıya kavuşturmayı düşünüyoruz.

c) Günlük yaşamda insan ilişkilerinin basma kalıp, sığ biçimde yaşanmasını aşmak, yaratıcı yaşamak istiyoruz. Eylemlerle dolu, anlamlı bir yaşam biçimine erişme umudunu taşıyoruz.

Eğitimciler, en azından sorun çözme, üretme (teknolojik, sanatsal, bilimsel, düşünsel üretme) ve eylemlerde (ahlak alanında yapıp ettiklerimiz) yaratıcılığı geliştirecek bir eğitim düzeni arıyorlar.

Bu ilgideki tuhafılık, yaratıcılığın yöntemini, yolunu yordamını ararken, yaratıcı olup olmayacağımız sorundur. Yaratıcılık öğretilir mi? Öğretilirse, yeni olanın, değişik olanın nasıl ortaya konacağına belli, herkesce uygulanabilecek kuralları varsa, sonuçta bu yolla elde edilenin bir yaratı ürünü olduğundan söz edebilir miyiz? Sahi, yaratıcılıktan yaratıcı biçimde söz etmek, yaratıcılığı yaratıcı biçimde ele almak olanağı var mıdır?

NEDİR YARATICILIK?

Her ürün ortaya koymak yaratıcılık değildir. Peki, nedir, yaratıcı etkinliği yaratıcı olmayandan ayıran? Yaratımı, yaratıyı olanaklı kılan nedir? (Yaratma: Yaratma süreci, yaratı: Yaratılan ürün anlamında.)

Bir yaratım ve yaratının ölçütü nedir? Örneğin bir düşünce ya da sanat ürünü ne zaman yaratı sayılacak, ne zaman bir taklit olarak ele alınacaktır?

Bu konudaki **ilk savım**, mutlak yaratı ve yaratım ölçütünün olmadığıdır, Yaratmayı yaratma kılan içinde yer aldığı ALAN ve bu alanın yaratma öncesi koşullarıdır. Örneğin, bilim alanındaki bir kuram, yaratı sayılırken, sanatta basma kalıp bir çalışma olarak görülebilir. Burada alan, bilimin, sanatın tüm etkinlik bölgelerini gösterebileceği gibi, bilim ve sanatın dalları da ayrı ayrı alanlar oluşturabilir. Tarihsel gelişimi içinde bir dönem yaratı sayılmış ürünler, diğer dönemlerde yaratı sayılmayabilir. Bir ürünün yaratı sayılıp sayılmayacağı o alanda çalışan insanların bilgi, kavrayış, beklenti ve değerlerine bağlıdır. Giderek o toplumdaki bireyler arası çekişmeler, kümeleşmeler, kıskançlıklar ve duygusal etkilenmeler yaratının yaratımın değerlendirilmesini etkileyebilir.

"Güneşin altında yeni birşey yok" anlayışı, yaratıcılığı, yeniliği yok sayan bir anlayıştır, bir yoruma göre. Her meydana getirme etkinliğinin yeni olduğu, eskilerine hiç benzemediğini söyleyen sava göre, seri üretimle elde edilmiş ürünler bile yaratıdırlar. Bu görüşlerden hangisinin doğru olduğu içinde bulunulan alanın, bu alandaki düşünsel ortamın, fiziksel, teknolojik çevrenin koşullarına, bu alanı konu edinen insanlar topluluğunun bilgi düzeyine, değerlerine bağlıdır.

İkinci savım da şu: Yaratı ve yaratım ölçütleri tarih boyunca kültürden kültüre değişebilir. Ama her yaratı ve yaratım da o alanın içinde yaratmaya hazır bir durumun, birikimin olduğunu söyleyebiliriz. **Ex nihilo nihil fit.** Hiçlikten hiçlik doğar. Yaratma, daha önce ortaya konmuş yaratı ve yaratımlara dayanarak yürür.

Öyleyse, yaratıcı yaşama, böylesi bir birikimin yaratıcı tarafından sindirilmesini gerektirir. Sorunun kavranması, o alanda eksikliği duyulan yaratıların beklenmesi gibi önkoşullarla, içinde kafası ve yüreği yaratmaya hazır yaratıcı aday

larının yaşamasını sağlayacak bir kültür ortamı gerekiyor. Bu yaratıcı kültür ortamının nasıl bir şey olacağını önceden kesin çizgileriyle belirlenebileceğini söyleyemeyiz. Birbirine benzemeyen ortam ve çevrelerde yaratılar gerçekleşebilir.

Yaratma işi bir birikim, kafa ve gönül hazırlığının yanında yaratıcıdan (yaratıcı:Yaratma yeteneğine sahip kişi !) yüreklilik ister. Yaratma bir cesarettir. Çünkü bilinmeyene doğru bir uzanıştır. Denenmemiştir. Denenmemişi denenir, bilinmeyen biliniyor, görülmeyeni görülür kılınca alanın tepkisinin ne olacağını bilemeyiz. şarlatan sayılma, kepaze olma tehlikesini göğüslemek gerekir.

Üçüncü savım: Yaratımın hazırlık gerektirdiğini söylediğimiz gibi, her hazır olanın, her yaratıcı olmak isteyen yaratıcı olamayacağını ileri sürebiliriz. Yaratıcılık, çoğu kez isteme ve denetim gücümüzün dışındadır. O nedenle kültür tarihinde yaratıcı sayısı azdır.

Belki burada önemli olan, yaratma çabasının başarılı olsun olmasın kendisinin anlamlı sayılması gerektiği düşüncesidir. Yaratıcı çabalarla geçmiş, yaratıya ulaşmaya adanmış bir yaşam saygındır. Yaratımın neden değerli sayılacağı bu uğraşının zorlukları yaratıcı adaylarına anlatılmalı.

Dördüncü savım: Yaratma uğraşı, kendi içinde dereceler taşıyan, yaratıya yönelmiş edimler (yapıp etmeler) bulundurulur. Yaratma alanı içinde eklemeler, düzeltmeler, bütünlükler, çıkarmalar, değiştirmeler, çeki düzen vermeler, küçük ölçüde, değişik derecelerde yaratılar, yaratımlar sayılabilir. Asıl yaratı o alandaki alışılmış, benimsenmiş çerçevelerin değiştirilmesidir. Yalnız, unutulmamalı ki, daha önceki sözlerimiz ışığında bu da, alanın koşullarına, o alandaki topluluğun bilgi ve görgüsel yapısına bağlıdır.

Yaratıcılık, özgür ve özerk yaratıcılarla bu yaratıcılara yaratma olanağı sağlayacak ortam ve çevre istiyor. Zaman zaman baskıların da yaratıcılığı körüklediği söylene de, yaratıcının dıştan olmasa bile içten, yaratıcı gönlünün, iç dünyasının yaratıcı bağımsızlığına erişmiş olması gerekir, bu da yazının bir başka savı.

YARATICI BİR KÜLTÜRDE SOLUMAK

Yaratıcılık, yaratıcı bireyler gerektirir. O bireylerin içinde yaşadığı toplum ve o toplumun yaşama biçimini, Yaratma Küresi olan bir kültürde insanlar yaratmayı solurlar, yaratmanın heyecanı ile sarsılırlar. Yaratıcıların sayısı az olsa bile yaratmanın değerini bilenler fazladır. Kokuşmuş, köhnemiş yaşamdan uzaklaşmak, hava küre, su küre gibi bir yaratma küresinin oluşturulmasına bağlıdır.

Yaratıcılığı yüreklendirirken, yaratmanın ve ürünlerinin ahlsal boyutunu da unutmamak gerekir. İnsan içinde yaratılan insanı ortadan kaldıracak, toplumsal düzenini olumsuz yönde bozacak, gönlünü ve doğasını kirletecek, yıkıp yok edecek yaratılardan yana olmamak gerekir.

Yaratmanın politik boyutunu da düşünmeli: Ne adına yaratıyoruz? Yaratılarımız kimin hizmetindedir? Acaba birileri bu ürünleri bizi yok etmek, köleleştirmek için mi kullanacaklardır?

Yaşamayı, yaratarak yaşamaya çabalama olarak gören, kendi çapında olanca zenginliği, çeşitliliği içinde, değişik dereceleriyle yaratma uğraşına adanmış yaşamaları olan insanlar yetiştirmeye yönelik olmalı, yaratma küre altındaki eğitim.

Yaratıcı eğitimin nasıl yapılabileceği konusunda yaratıcı olamazsak, böyle bir eğitimi uygulama olanağımız nasıl olabi-

lir? Kopya edilmiş modellerle, kendi insanımızı, koşullarımızı, değerlerimizi, geçmişimizi, kısaca kültürümüzü tanımadan yaratıcılığa kalkışabilir miyiz?

Yaratıcılığa saygı duyup, bu uğurda çaba gösterecek genç insanı yüreklendirmenin en iyi yolu eğitici olarak bizlerin yaratıcı olmaya çabalamasıdır. Yaratmaya çabalamadan yaşanmış bir yaşamın değersiz olduğunu böylece anlayabilir belki, genç yaratıcı aday.

TARTIŞMA

BAŞKAN - Sayın konuşmacıya konuşmasını zamanında bitirdiği için çok teşekkür ederiz ve çok özlü olarak iki gün sürecek olan tartışmaların, önerilerin, savların bir nevi tabanını oluşturacak güzel fikirler ileri sürdüler. Ben bir iki not aldım, onu sizlere yansittikten sonra soru kısmına geçeceğiz.

Önce, yaratıcılık öğretilir mi veyahut nasıl öğretilir? Konusu üzerinde durdular; öyle tahmin ediyorum ki, bundan sonra yapılacak konuşmaların aşağı yukarı cevabını veya karşılıklarını arayacak arkadaşlarımız bunun üzerinde duracaklardır. Esasen, toplantımızın amaçlarından biri budur. Yaratı ve yaratım kavramlarıyla ilgili ölçütler ve savlarını da ileri sürdüler; kendi kişisel görüşleri olarak, onların üzerinde fazla durmayayım, belki siz soru soracaksınız. Birde eğitimde yaratıcı insan yetiştirmede bu yaratma küresi, atmosferi veya ortamı diye adlandırdıkları bir nokta var ki, öyle tahmin ediyorum ki, bu da okulda veyahut eğitim sırasında yaratıcılığı arttırmanın en büyük yolu budur.

Efendim, şimdi 15 dakika kadar bir zamanımız var. Soru sormak daha doğrusu doğrudan doğruya bu konuşmalar çerçevesinde anlaşılmayan veya biraz daha geniş tutulmasını

dilediğiniz, soru sormak niyetinde olduğunuz konuları buraya getirebilirsiniz.

Kim söz almak istiyor efendim?.. Soru sormak isteyen dört arkadaşımız var.

Buyurun efendim.

FUAT TURGUT (Emekli Öğretim Üyesi) - Ben Sayın konuşmacının, yaratıcılığa yaratıcı açıdan bakmak için yaratıcı bir yol açtığı kanısındayım; onun için önce tebrik ederim.

İki noktada sorum var: Bir tanesi, yaratı ortaya çıktıktan sonra, bunun yaratı mı taklit mi, yaratı mı değil mi, yaratı mı yaramaz mı gibi bir ölçütü var mı: Bana var gibi geliyor. Yaratılmış şey daha önce yaratılmış olanlardan bir kaç noktada farklı olması gerekiyor; farklılığın noktaları ve yerleri ve derecesi bu ölçütleri bulmamıza yardım edebilir.

İkincisi: Buna başka boyutlar da eklenebilir; bir tanesi şu : yaratı, kolu olmayan bir ÇEKET, yaratı neye yarar? yani, kullanışlılık, fonksiyonellik meselesi. Ben bu noktada bana katılıp, katılmadıklarını ve biraz açılmasını istiyorum. İkincisi, yaratıcılığın eğitiminde çok önemli bir noktaya dokunduk; hemen hemen batı dünyasında ve bizde pek üzerinde durulmuyor; ama, bizde Yunus Emre yolu göstermiş. Diyor ki "Yaratılmışı kınamayız, yaratandan ötürü" öyleyse, eğitimde ortaya bir şey çıkıyor . Her ne ölçütle bakarsak bakalım, yaratana yarattığından ötürü kınamamız gerekiyor. Bu noktaya katılır mısınız? Onun üzerinde durmak isterim.

BAŞKAN - Teşekkür ederiz Sayın Turgut.

Buyurun efendim.

Dr. İBRAHİM YILDIRIM (Hacettepe Üniversitesi Araştırma Görevlisi) - Ben önce Sayın hocama teşekkür ediyorum.

Benim sorum şöyle -açıklama getirmeyeceğim, sadece bir boyutunu sormak istiyorum- Yaratıcılığın, sanıyorum toplumsal boyutuyla ilgili kısımlarını, çeşitli faktörlerle ilişkilerini açıkladılar. Ancak, acaba yaratıcılığı bireysel farklılıklarla ilişkilendirebilir miyiz? Yani, özel eğitime muhtaç olan birisi, farklı mesleklere yeteneği, farklı yeteneklere sahip olan birisi ya da farklı potansiyeli olan birisi - o bireysel farklılıklar dediğim zaman bunları kastediyorum, daha sıralayabiliriz- bunlarla nasıl ilişkilendirebileceğiz ya da ilişkilendirebilir miyiz? Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Teşekkür ederiz Sayın Yıldırım.

Buyurun efendim.

HAKKI ÖCAL (Emekli Fen Eğitimi) - Benim anlayışıma göre, yaratıcılığın daha anaokullarından çocuklara başlatılması için, acaba, biz burada ne gibi girişimler yapabiliriz? Çevrede görüyoruz, bir çok hazır oyuncaklar hem batıdan hem ülkemizden taklit taklit taklit, böyle... Bu, insanı küçükten itibaren taklitçiliğe alıştırıyor, o çocuğun sonradan yaratıcılığa alıştırılması çok zor oluyor. Bunun için, fen eğitimcilerine, yani, bugün laboratuvarlarda ders veren fen öğretmenlerine, kitap yazarlarına ne gibi mesaj verilebilir? Ben bunu sormak istiyorum. Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Teşekkür ederiz Sayın Hakkı Öcal.

Buyurun Sayın Niyazi Altunya.

NIYAZI ALTUNYA (Eğitim-İş Sendikası Genel Başkanı) - Ben, çok söylenen bir kavramın açıklanmasını isteyeceğim: "Bilgi toplumu" diye bir kelime var. Bu planlarımıza geçti, 5 yıllık planlara geçiyor, plan ön çalışmalarında var ve politikacılar da sıkça kullanıyorlar, "artık, bilgi toplumu olduk, bilgi çağına girdik, 21 inci asır tamamen bilgi toplumunun çağı

olacak", arkasından da "bilgisayar destekli eğitim" sözcüğü geliyor. Nedir bu "bilgi toplumu" ve buna bağlı olarak bilgisayar gibi teknolojik gelişmeler yaratıcılığı engelledi mi? Yani, biz başkalarının düşündüğü ve disketlerle saklanan şeylerle mi idare ediyoruz? Bu konularda açıklama bekleyeceğim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Teşekkür ederiz.

GÜLSEREN ORHON (Emekli İngilizce Öğretmeni) - Yaratıcılık bir zihin meselesi olduğuna göre, yaratıcılığı geliştirmek için zihine bazı teknikler kazandırılıp, acaba, randımanı artırmak gibi yöntemler konu edilebilir mi?

BAŞKAN - Teşekkür ederiz efendim.

Sayın İnam, 10 dakika içerisinde bunları cevaplandırırsanız, memnun oluruz. Buyurun efendim.

PROF. DR. AHMET İNAM - Şimdi, ölçüt konusu tabii geliştirilebilir. Benim, buradaki konuşmam sadece bir taslak, yaratıcılık üzerinde çok fazla düşünmüş birisi değilim. Onun için, bazı ölçütler, -benim ilk savıma göre- mutlak ölçütler yoktur demiştim; fakat, hiç bir ölçüt yok anlamında değil, ölçütler var; ama, mutlak olarak söylenmiyor, koşullara ve alana bağlı, onun için sizin uyarınız yerindedir. Birtakım, açık olarak belirtmesem de yaratıcılığın ne olduğu konusunda örtülü şeyler söyledim herhalde, işte o da farklılık anlamındadır, daha önceki yaratılara benzememe anlamındadır. Fakat, bunların değerlendirilmesinin nasıl olacağı, yaratıcı ürünlerinin, yaratımın değerlendirilmesinin kendisi çok ayrı bir tartışma ve inceleme konusudur. Neye yaratı diyeceğiz, neye yaratı diyeceğiz problemi üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Belki, başka böyle tartışma ortamları açarak bunları anlatmak gerekir.

Bilim tarihinde, düşünce tarihinde üzerinde kafa yormamız gereken, müthiş örnekler vardır. Bu konuda, maalesef zamanım olmadığı için bunları söyleyebileceğim.

İkinci konuşmacı arkadaşın sorusunu şöyle anladım: Şimdi, yetenek ve bedenimizin, beynimizin veya vücudumuzun yapısı o şekilde olabilir ki, bazı insanlar hiç yaratıcılık cehdine, çabasına girmeden, her ortaya attıkları ürünle yaratıcı olabilirler. İşte biliyorsunuz, Sanat Tarihinde Mozart ve Saliari örneği vardır. Yani, çoğumuz Saliari durumundayızdır; ne kadar uğraşsak uğraşalım bir türlü yaratıcı ürünler ortaya koyamayız. Belki bu yüzden tanrıya kızanlarımız, küfredenlerimiz de olabilir; ama, bazılarımız öylesine şanslı yaratılmıştır ki, yaratıcılık onlar için daha kolay olabiliyor; demek ki, bu, belkide benim konuşmamda o taraf eksik kaldı, yaratıcılığın biyogenetik bir yanı da var . Bu yanımla belki son konuşmacı arkadaşımın da sorduğu gibi, bir takım tekniklerle acaba, yaratıcılık sağlanabilir mi, yaratıcı ortam hazırlanabilir mi: Tabii o tekniklerin bulunması da çok tuhaf bir durum; ama, yine yaratıcılık gerektirecektir, olabilir, muhakkak tekniği vardır; çünkü, yaratı küreyi oluşturabilmenin belli kuralları olabilir, bir yere kadar olduğunu, tümüyle olmadığını söylüyorum. Belki, bir takım farmakolojiyle uğraşan arkadaşlar varsa, birtakım ilaçların alınmasıyla veya birtakım yoga teknikleriyle yahut daha başka tekniklerle yaratıcılığın artırılabilirliği söylenir. Bir çok yazar ve düşünür bu konuda yazmıştır, biliyorsunuz işte romancı, romanını nasıl yazmalı: Çoraplarını çıkarıp, ayaklarını soğuk suya koyduğu zaman ilham geliyor-muş. Ne zaman ilham gelir? Herkes kendi ilhamını veya o yaratıcı ateşi nasıl yakalayabilirsiniz, işte bu herkesin kendi başına bulması gereken bir şey gibi geliyor. Yani, hep baştan beri bu konuşmamda şöyle bir endişe duydum; bilmiyorum o endişemi size aktarabiliyor muyum? Yaratıcılık üzerinde

konuşmak bana sanki, ayıp bir şey yapıyormuşum gibi geliyor. Yaratıcılığın ne olduğunu biz anlamaya çalışabiliriz; ama, buyurmaya kalkmak doğru değil: Buna ne hakkımız var. Çünkü, bizim söylediklerimizin dışında belki birtakım şeyler yapılırsa yaratıcı olunacaktır. Yaratıcılığı kısıtlamaya ve bizim tekelimiz altına almaya, - " bak bu, benim dediklerimi yapmazsan yaratıcı olamazsın, yaratıcı ol yoksa seni döverim" - yaratıcılığı böyle buyurucu bir şekilde ortaya atmanın, kurallarını belirlemenin, başka türlü yaratıcı olunamayacağını söylemenin de yaratıcılık ruhuna uygun olmadığını düşünüyorum.

Kitap yazarlarına ne söylenebilir, ne gibi önerilerde bulunulabilir: Önerilerde bulunmak dediğim gibi, bana yakışan bir şey değil, kimseye de yakışmaz. Yani, bana birisi öğüt verdi diye mi, ben yaratıcı olmaya çalışacağım; yani, " babam bana şöyle yaz demişti, bende yazdım ve yaratıcı oldum." bilemiyorum, bu tip bir beklenti içerisine girmek de tuhaf oluyor; ama, nasıl bu konuları tartışabiliriz, onu da çok açık şekilde bilmiyorum doğrusu.

Bir arkadaşımız, bilgi toplumundan söz etti. Oradaki bilgiyi, enformasyon anlamında kullanıyoruz; biz felsefede o ayırımı hep yaparız, maalesef, buna dikkat edilmiyor, enformasyon ile bilgi arasında, yani, malumat ile bilgi arasında fark var. Bilgi toplumu, bilgi çağı dendiğinde orada enformasyonların yığılması, birikmesi, anlaşılıyor; ama, enformasyonun, malumatın bilgiye dönüşmesi; işte onu kullanabilecek, sindirebilecek, yorumlayabilecek, o malumatla yaratıcı olabilecek insanların olmasını gerektiriyor. O yüzden siz, birtakım, bilgisayarların, tekniklerin edinilmesiyle, üniversitelerin kurulmasıyla, belli ders kitaplarının getirilmesi ve okunmasıyla, yani, malumat sahibi olmak ile bilgi sahibi olmanın ayrı bir şey olduğunu anlamak gerekiyor. Bilgi sahibi olabilmek o malumatı yoğurabilmek, o malumatla yaratıcı olabilmek, o malu-

matı hayata geçirebilmek anlamına geliyor. Eğer, bunu yapmazsak, sizinde işaret ettiğiniz gibi, biz bu kadar malumatın ve bu kadar tekniğin içinde yok olur, gideriz. O bakımdan bizim, buradaki yaratıcı olmalıyız feryadımız, kimlik sorunu-muzla bizim kültür olarak, toplum olarak var olma sorunu-muzla da ilgilidir. Ya yaratıcı oluruz, ya yaratıcı oluruz, başka bir çaremiz de yoktur diye düşünüyorum.

Teşekkür ederim.(Alkışlar)

BAŞKAN - Sayın İnam'a ve bu ikinci açıklamalarına vesile olan soru sahiplerine teşekkürlerimi bildirmek istiyorum.

II. OTURUM

İnsanda Yaratıcılığın Gelişimi

Yrd. Doç. Dr. Aysenur YONTAR

(B.Ü. Eğitim Fakültesi)

Oturum Başkanı : Prof. Dr. Bekir ONUR

(TED Bilim Kurulu Üyesi)

BAŞKAN - İkinci oturuma hoş geldiniz. Zamandan kazanmak için hemen başlamak istiyorum.

Üç tane kutlama telgrafı var. Onları okumak istiyorum. (Telgraflar okundu)

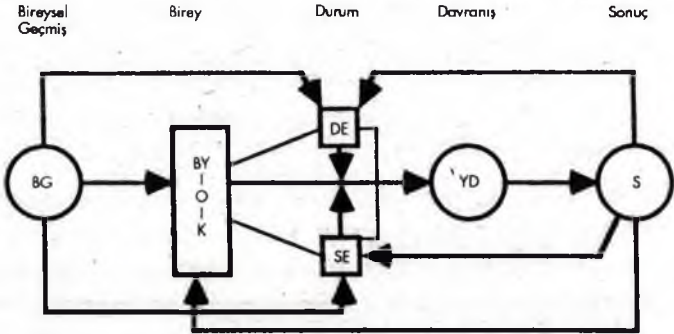
Şimdi, ikinci oturumun konusu olan "İnsanda yaratıcılığın gelişimi" konusunda Yrd. Doç. Dr. Ayşenur Yontar bize bu konuda bilgiler sunacak. Daha sonra tartışma yapacağız. Şimdi, kendilerinden rica ediyorum.

Buyurun efedim.

Yirminci yüzyılın başlarından beri, farklı yaklaşımlarla açıklanmaya çalışılan yaratıcılık kavramının bugün tüm davranış bilimciler tarafından kabul edilmiş bir tanımına rastlamak mümkün değildir. Tarihsel gelişim içerisinde kavramla ilgili olarak, psikoanalitik, davranışçı, insancıl, bilişsel ve etkileşimli yaklaşımlarla çeşitli modeller geliştirilmiş, ancak halen yaratıcılığın boyutları, niteliksel özellikleri ve bu özelliklerin dağılımı objektif bir şekilde ortaya çıkarılamamıştır.

Yaratıcılık, en az dört boyutu ile düşünülmesi gereken bir kavramdır. Yaratıcı süreç, yaratıcı ürün, yaratıcı birey ve yaratıcı durum olarak sıralanabilecek bu boyutlar tam anlamıyla açıklık kazandığında kavramsal bir bütünlükten söz edilebilir. (Mooney, 1963; Mac Kinnon, 1970; Woodman ve Schoenfeld, 1989). Yaratıcı davranış bir durum olmadan ortaya çıkmaz. Sosyal, kültürel ve fiziksel çevre yaratıcı davranışların ortaya çıkmasına neden olduğu gibi, engel de olabilir. Bu çevresel faktörlerin, tarihsel gelişim süreci içerisinde gösterdikleri farklılaşmalar da yaratıcı, ya da yaratıcı olmayan ürünlerin ayırımında etken olabilmektedir. Daha önce sözü edilen dört boyut ele alındığında ve bunlara tarihsel ve sosyolojik boyutlarda katıldığında, yaratıcılık ile ilgili kavramsal bir

tanıma ulaşmak zorlaşmaktadır. Kavramsal düzeydeki bu güçler nedeni ile bazı yazarlar örneğin Wagner (1978), yaratıcılığı bilimsel amaçlarla kullanamayacak kadar belirsiz bir kavram olarak kabul etmektedir. Kavramla ilgili bu karmaşıklığı en iyi vurgulayan aynı zamanda da açıklayan yaklaşımın, etkileşimci yaklaşım olduğu söylenebilir. Bireysel ve çevresel değişkenlerin yaratıcı davranış üzerindeki etki ve etkileşimlerini özetleyen etkileşimci bir modeli gözden geçirmenin daha sonraki tartışmalara ışık tutması açısından gerekli olduğu düşünülmektedir. (Bkz. şekil 1).

Şekil 1. Yaratıcı Davranış ile İlgili Etkileşimci Bir Model

BG = Bireysel Geçmiş

K = Kişilik Yapısı

O = Organizma

BY = Bilişsel Yetenekler

DE = Durumsal Etkiler

SE = Sosyal Etkiler

YD = Yaratıcı Davranış

S = Sonuçlar

(Woodman, R. W. ve Schoenfeld, L. F., 1989, s: 81)

şekil 1'de gösterilen modeli, yaratıcı davranışın ya da ürünün ortaya çıkışı ve şekillenmesinin bağlı olduğu etkenleri gözler önüne serdiği gibi, kavramı değerlendirmenin çok boyutluluğunu ve karmaşıklığını da vurgular niteliktedir.

Kavramsal düzeydeki bilinmezler ve anlaşamamazlıklar genelde yaratıcının, daha özelden de yaratıcı ürünün operasyonel tanımlamalarına getirilen sınırlandırmalar ve bu sınırlar içinde gelişen tartışmalar ile bu ölçüde anlaşmalara dönüşmekte ve konu ile ilgili çalışmalar giderek artmaktadır. Araştırma bulgularına ve ilgili tartışmalara yaratıcılığın gelişimi çerçevesinde yeri geldikçe değinilecektir. Bu çalışmaların bir kısmının temelini oluşturan ve yaratıcılık ile ilgili ölçme araçlarının gelişimine ışık tutan Guilford'un (1950), yaratıcı bireyin özellikleri ile ilgili açıklamalarını ve konuya yaklaşımı bu bildirinin tartışma sınırları olarak kabul edilebilir. Guilford'a göre iraksak düşünme için gerekli sekiz temel yeteneği Guilford aşağıda özetlendiği gibi sıralamaktadır;

Probleme ve problem durumlarına duyarlılık gösterme

Düşüncelerde akıcılık gösterebilme ya da başka bir deyişle fazla sayıda işe yarar fikir üretebilme

Alışılmamış, özgün ancak işlevsel fikirler üretebilme

Bir fikirden diğerine rahatlıkla geçebilme,

Sentez yeteneğine sahip olma,

Analiz yeteneğine sahip olma,

Karmaşık ilişkileri kontrol altına alabilme

Değerlendirme yapabilme (Brown, 1984, p. 14)

Guilford'un yaklaşımı ile çalışmalarını sürdürmüş olan ve bu alana özellikle geliştirmiş olduğu ölçme aracıyla katkılarda bulunan E. P. Torrance (1963) yaratıcılığı "...sorunlara , bo-

zukluklara, bilgi eksikliğine, kayıp öğelere, uyumsuzluğa karşı duyarlı olma süreci, güçlükleri tanımlama ve çözüm arama, tahminlerde bulunma ya da eksikliklere ilişkin denenceler geliştirme ve sonuç olarak da çözümü iletebilme" olarak tanımlamaktadır. Torrance da, Guilford gibi yaratıcı düşünce sürecinin temelinde iraksak düşünme yeteneğini görmekte ve bu düşünce sürecinde sezgi ve imgelemin önemini vurgulamaktadır. Yaratıcı birey sezgi yeteneği ve imgelem gücünü kullanarak sorunları çözerken, daha önce düşünülmemiş yollar izleyerek sonuca ulaşmayı beklemektedir. Başka bir deyişle geleneksel yollar yerine daha özgün ve yeni çizgiler üzerinde yürümektedir.

Literatürde yaratıcı bireylerin popülasyondaki dağılımları ile ilgili farklı görüşler yer almaktadır. Bir grup bilim adamı (Nicholls, 1972; Mansfield ve Buss, 1981; Vernon 1989), yaratıcılığı popülasyonun %2'lik bir bölümüne, yani ürünleri ve davranışları ile diğer bilim adamları ve sanatçılar arasından sivrilmiş bir grup için geçerli olan yetenek ya da davranış biçimi olarak sınırlandırmışlardır. Karşıt görüş ise - Guilford, Torrance ve onları izleyenler de bu gruba dahildir - yaratıcı potansiyelin, popülasyonda normal bir dağılım gösterdiğini, bu bağlamda her bireyin yaratıcılık potansiyeline sahip olduğunu, ancak yaratıcılığı az ya da çok ketlenmiş, engellenmiş bireylerden söz edilebileceğini savunmaktadır. Bu görüşe göre, evini süslemek amacı ile amatörce resim yapan bir ev hanımı ile Picasso'nun yaratımları aynı çizgi üzerinde değerlendirilebilir. Böyle bir görüş ile, yaratma ya da yaratıcılık, önde gelen sanatçı ve bilim adamlarının tekelinde olan yarı mistik, rastlama olanağı az bir davranış biçimi olmaktan çıkmıştır.

Yaratıcılığın popülasyondaki dağılımı ile ilgili farklı görüşler, doğal olarak ilgili araştırmaların desenlerine de yansımıştır.

Bir grup araştırmacı, örneklem olarak çağdaşları arasında yaratıcılıkları ile ünlenmiş olan bilim adamı ve sanatçılarını seçerek, bu yetişkin bireylerin davranış özelliklerini ve bu özelliklerin ortaya çıkmasına neden olabilecek, geçmişlerinden getirmiş oldukları bireysel ve çevresel değişkenleri ve bunların etkileşimlerini inceleyerek yaratıcı potansiyelin gelişimi ile ilgili ipuçlarını ortaya çıkarılmışlardır. Diğer bir grup araştırmacı da, çocuklardaki yaratıcı potansiyeli gelişimsel bir yaklaşımla incelemeyi amaçlamış ve bu nedenle çeşitli yaş gruplarındaki çocuklar araştırmacıların örneklemini oluşturmuştur. Bu araştırma gruplarında birbirini tamamlar nitelikte bulgulara rastlanmaktadır.

Toplumda yaratıcılıkları ile sivrilmif, sanatçı ve bilim adamlarının hayat öyküleri, geçmişleri araştırılarak yaratıcı insanların gösterdikleri bazı ortak özellikler ortaya çıkarılmıştır. Bu tür araştırma bulguları çerçevesinde yaratıcı bireylerin özellikleri şöyle özetlenebilir: Yaratıcı insanlar kendi ajandalarını kendileri yaratan ve diğer insanlara göre bağımsızca hareket ederek, konuları ile ilgili çok çalışan insanlardır. Bu insanlar değişime/yeniliğe karşı açık ve uyumlu olup, devamlı özgün arayışlar gösterirler. Performansları ile ilgili amaç tayin etme buna paralel olarak standartlarını belirlemede diğer bireylere göre daha duyarlıdırlar ve genelde bu amaçlar ve standartlar diğerlerinininkine göre daha yüksektir. Yaratıcı insanlar kendi düşünme özelliklerini bilip, bu özelliklerini denetim altına alma da ve yönlendirmede sorumluluk gösterirler. Yaratıcı bireyler, daha az yaratıcı bireyler ile karşılaştırıldığında, zeka seviyeleri ya da akademik başarıları açısından bir üstünlük sergilemezler. IQ ve yaratıcılık arasında pozitif ancak yüksek olmayan bir korelasyon olduğu çeşitli araştırmacılar tarafından (Vernon, 1989; Hayes, 1989; Urban, 1991; Yontar, 1992) ortaya çıkarılmıştır. Araştırmaların birbirini destekler

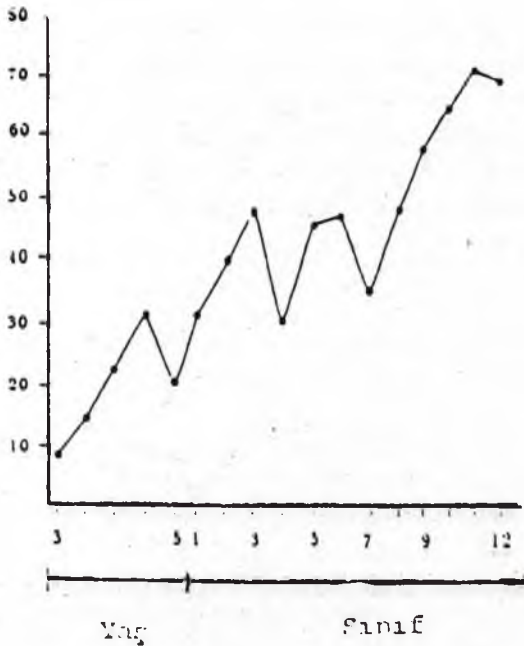
bulguları özetlendiğinde ortaya çıkan tabloda, yaratıcı özelliklerinin çoğunun, bireyin duyuşsal özellikleri, özellikle de motivasyonu ile ilgili olduğu görülmektedir. Bilişsel özelliklerle ilgili olanların daha az sayıda olduğu dikkat çekmektedir. Bunların dışında bireyin diğer özellikleri, anne babaya benzeme ve yaratıcılık, bireyin yetiştiği ortam ve yaratıcılığı ile ilgili bulgular, incelenen yaratıcı bireylerin konu alanlarına göre farklılıklar gösterdiği gibi, çelişik sonuçlar ve tutarsızlıklar da sergileyebilmektedir.

Bireyin fiziksel özellikleri, örneğin saç rengi, boyu tüm yaşamı boyunca kalıtsal özelliklerdir. Zeka, yaratıcılık gibi özelliklerde, fiziksel özelliklerdeki gibi bir tutarlıktan söz etmek oldukça zordur. Örneğin zeka ölçümleri bebektikten geç çocukluk dönemine kadar birçok iniş çıkışlar göstermekte ve bu ölçümler ile, yetişkinlikteki zeka düzeyi yordanamamaktadır. Benzer bir analogi yaratıcılık yeteneği için de geçerlidir. Hatta Vernon'un (1989) belirtmiş olduğu gibi Grober daha da ileri giderek, çocuklukta ortaya çıkan üstün yaratıcılık ile yetişkinde ortaya çıkan arasında hiçbir bağın gösterilemeyeceğini vurgulamıştır. Çocuklukta yaratıcılığın gelişimini konu alan, gelişimsel çalışmalar oldukça az sayıdadır. Hatta Urban'a (1991) göre, çocuklukta yaratıcılığın gelişimi ihmal edilmiş bir araştırma konusudur. Aynı yazara göre bu tür çalışmalar son yıllarda giderek artmaya başlamıştır. Konu ile ilgili çalışmaların artması, hem daha önce sözü edilen bibliyografik çalışmaların çelişik olan bulgularının aydınlatılmasına, hem de yaratıcılığın gelişimsel çizgisi ortaya çıkarılarak bu yetenekte etkisi olan faktörlerin bir ölçüde kontrol altına alınabilmesinde kolaylıklar sağlayabilir.

Torrance (1963), çocuklardaki yaratıcı potansiyelin gelişimi ile ilgili olarak çeşitli yaş gruplarındaki (3-18 yaş) çocuklar üzerinde uzun süreli izleme çalışmalarının da yer

aldığı birçok çalışma yapmıştır. Kendi geliştirmiş olduğu, iraksak düşünce testi olan Torrance'ın Yaratıcı Düşünce Testi-TYDT-(Torrance Test of Creative Thinking) ölçme aracını kullanarak yaptığı çalışmalar sonucunda, çocuklarda yaratıcılığın gelişimini genelde yaşla birlikte artan, fakat bazı yaşlarda inişler gösteren bir gelişim eğrisi üzerinde sergilemiştir (Bkz. şekil 2).

Yaratıcılık puanı

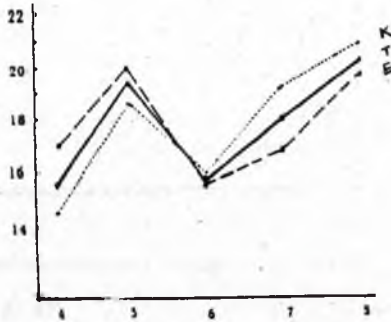
Şekil 2. Torrance'ın Çalışmalarından Uyarılanan Yaratıcı Yetenek Gelişim Eğrisi

(Urban, K., 1991, s. 179)

Torrance'a göre TYDT puan ortalamalarındaki düşüşler, örneğin 5 yaş çocuklarında gözlenen azalma, okulun sosyal etkinliklerinden ileri gelmektedir. Bu yaş çocuklarının okul hayatı ile ilk yanlışlıkları, sosyal otoriteye boyun eğme ya da kabul etme gibi bazı beklentileri de birlikte getirmiş ve bu tür sosyal değişiklikler TYDT puanlarını etkilemiştir.

Urban 1991, yılında Jellen ve Urban'ın (1985) geliştirmiş olduğu iraksak ve yakınsak düşünme yeteneğini ölçen **Yaratıcı Düşünme Testi - Çizim Ürünü'nü YDT-ÇÜ (Test for Creative Thinking - Drawing Production)** kullanarak 4-8 yaş arasındaki Alman çocuklar üzerinde gelişimsel bir çalışma yapmıştır. Beş değişik yaş grubundaki 272 kişilik bir örnekleme yapılan çalışmanın sonucunda elde edilen ve yaratıcılığın gelişimi ile ilgili ip ucu veren eğri (Bkz. şekil 3, Torrance'ın çalışmalarının bulgularını destekler niteliktedir.

YDT - ÇÜ puanı

Şekil 3. Kız (K), Erkek (E) ve Toplam Örneklemin (T) YDT-ÇÜ Puanları ile Elde Edilen Yaratıcılık Gelişim Eğrisi

(Orhan, K., 1991, s: 182)

Urban'ın çalışması, Torrance'ın çalışmalarına göre daha az yaş grubu ve daha kısıtlı bir örnekleme kapsamına rağmen, benzer bir gelişim eğrisi ile sonuçlanmıştır. 6 yaşın dışında yaş arttıkça YDT puan ortalamalarında bir artış gözlenmektedir. Komşu yaş grupları arasında tek istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösteren, 5 ve 6 yaş grubu ortalamalarıdır. 6 yaş grubu aleyhine olan bu durum bir de 6 ve 8 yaş grubu arasında gözlenmektedir. Diğer ortalama farkları ise istatistiksel olarak anlamlılık sergilememektedir. YDT puan ortalamalarının cinsiyetler arası ve cinsiyetler içindeki dağılımı incelendiğinde ise, istatistiksel olarak anlamlı tek farkın 5-6 yaş erkek grupları ortalamaları arasında olduğu gözlenmiştir. Değişik eğitim kurumlarına -okul öncesi ve ilkökul- göre YDT puan dağılımlarında incelenmiş, okul öncesinde olan tüm çocukların puan ortalamaları ile, ilkökul birinci sınıf öğrencilerinin puan ortalamaları karşılaştırılmıştır. T-test ile karşılaştırılan ortalamalar arasında, okul öncesinde bulunan çocuklar lehine istatistiksel anlamlılık taşırken 6 yaşında ilkökula giden grup ile 6 yaşında okul öncesine devam eden grup arasında okul öncesi grup lehine istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur.

Urban'ın ve Torrance'ın bulguları ile tartışmaları da benzerdir. Urban'da 6 yaş grubunda gözlenen farklılığı, okulun sosyal etkisiyle açıklamaktadır. Urban bu beş değişik yaş grubundaki çocuklardan elde ettiği çizim ürünlerini niteliksel olarak inceleyerek bilişsel gelişim düzeylerine paralel 6 değişik yaratıcılık düzeyi ortaya çıkarmış ve bunları tanımlamıştır.

Bir başka gelişimsel çalışma da, Yontar'ın (1992), **Torrance'ın Yaratıcı Düşünme Testi - şekilsel Form - A'yı** kullanarak yapmış olduğu uzun süreli izleme çalışmasıdır. Örneklemdeki öğrenciler ilkökul beşinci sınıftayken başlayan bu çalışma, liseyi bitirecekleri yıl sonuçlanmıştır. Her uzun süreli

izleme çalışmasının dezavantajı olan örneklem kaybı, bu çalışmada da sorun olmuş ve örneklem, öğrenciler onbirinci sınıfın sonuna geldiğinde 23 kişilik sayıca kısıtlı bir örneklem halini almıştır. 7 yıl boyunca aynı öğrenim kurumuna devam eden deneklere TYDT uygulanmış, ilk uygulama beşinci, ikinci uygulama sekizinci ve son uygulama da onbirinci sınıfın sonunda yapılmıştır. Örneklem sayısının azlığı nedeni ile parametresiz istatistik yöntemleri kullanılan çalışmada, iraksak düşünmenin boyutları olan şekilsel akılcılık, şekilsel esneklik, şekilsel özgünlük ve şekilsiz ayrıntılılığın gelişimi incelenmiştir. Akıcılık ve esneklik boyutlarında, yaş gruplarının sıralamaları arasında onbirinci sınıf aleyhine istatistiksel anlamlı bir fark gözlenirken, özgünlük ve ayrıntılilik boyutlarında benzer bir farka rastlanamamıştır. Her ne kadar örneklemini sınırlı da olsa, araştırmanın sonuçları Torrance'ın bir çalışmasında (Torrance, 1973, s: 149-52) verdiği aynı yaşlardaki Amerikalı öğrenci grubunun gösterdiği gibi düzgün olmayan bir gelişim çizgisi göstermiştir. Torrance, kültürlerarası çalışmaları sonucunda, yaratıcılığın gelişim eğrisini inceleyerek her kültürde farklı eğrilerin bulunduğunu öne sürmüştür. Bunu da her kültürün merak ve yaratıcılığa olan gereksimine karşı tutumu ile açıklamıştır (Sungur, 1992, s: 162), Amerikalı öğrenci grubu ile Türk öğrenci grubunun, iraksak düşünme boyutlarında gösterdikleri gelişimsel eğrinin farklılığı bu anlamda açıklanabilir. Türk kültüründe yaratıcılığın gelişimi ile ilgili ipuçları elde edebilmek amacı ile birçok gelişimsel çalışmaya gereksinim vardır. Bu çalışmaların geniş örneklemlili ve Türk normlarına göre standardize edilmiş ölçme araçları ile gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Sözü edilen araştırmaların ortak bulguları ve birleştikleri tartışma noktaları özetlenecek olursa, bireyin yaşamındaki kültürel kalıplardaki devamsızlıkların, ya da farklılıkların,

yaratıcı düşünme yeteneklerini etkilediği söylenebilir. Urban ve Torrance çalışmalarında ilkokula girişin etkisi ile Yontar çalışmalarındaki Üniversiteye Giriş Sınavı kaygısı bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Doğada ve toplumda yaratıcılığı etkileyen diğer faktörler ise Torrance tarafından (1961), kız ve erkek çocukların farklı yetiştirilmeleri; fantazilerin erken ve yersiz engellenmesi; meranın sınırlandırılıp kontrol altına alınması; otorite ve arkadaş ilişkileri sonucunda ortaya çıkan korku ve çekingenlik; engellemelerin ve başarının çok fazla vurgulanması; işlevsel düşünceler ile ilgili çalışma yapabilmek için gereken kaynakların eksikliği ve eğitim düzeyi olarak özetlemiştir. Bunlara, bireyin bir otorite tarafından değerlendirilme beklentisi ve yaratıcı davranışların ödüllendirilmemesi durumları da eklenebilir. Daha önceden de söz edildiği gibi yaratıcı bireylerin ortaya çıkarılmış davranış özelliklerinin çoğu motivasyonları ile ilgilidir. Yukarıda özetlenen durumların çoğu ise motivasyonu olumsuz olarak etkileyebilen veya dışa bağımlı kılan durumlardır ki bu da yaratıcılığın engellenmesini birlikte getirir.

Eğer tüm sözü edilenler özetlenecek olursa yaratıcılık, ortamını bulduğu zaman gelişebilir. Aileler ya da eğitim kurumları ya da kısacası toplum, bireylerin yaratıcılıkları üzerindeki önemli etkileri hakkında bilinçlendirilirse belki de yaratıcılığı destekleyen, engellemeyen bir toplum için ilk adımlar atılmış olur.

KAYNAKÇA

- Glover, J. A ve C. R. Reynolds., (1989). (Ed.), Handbook of creativity, New York: Plenum Press.
- Guilford, (1950). İçinde Brown R.T., (1989). Creativity: What are we to measure. Handbook of creativity, New York: Plenum Press.
- Hocevar, (1981). İçinde William, B. ve C.R. Wright, (1989). Psychometric issues in the assessment of creativity. Handbook of creativity, New York: Plenum Press.
- Jellen, H.G. ve K. Urban., (1985). Test for Creative Thinking-Drawing Production. Universitat Hannover.
- Mac Kinnon, D., (1970). İçinde Brown, R.T. (1989). Creativity: What are we to measure. Handbook of creativity, New York: Plenum Press.
- Mansfield, V. ve Buss., (1981). İçinde Vernon, P.E. (1989). The nature nurture problem in creativity. Handbook of creativity, New York: Plenum Press.
- Mooney, R.L. (1963). İçinde Brown R.T., (1989). Creativity: What are we to measure. Handbook of creativity, New York: Plenum Press.
- Nicholls, (1972). İçinde Vernon, P.E. (1989). The nature-nurture problem in creativity. Handbook of creativity, New York: Plenum Press.
- Sungur, N., (1992). Yaratıcı düşünce. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Torrance, E.P., (1963). İçinde Vernon, P.E. (1989). The nature-nurture problem in creativity. Handbook of creativity, New York: Plenum Press.
- Torrance, E.P., (1974). Torrance Tests of Creative Thinking norms-technical manual. Princeton: Personnel Press Inc.
- Urban, K., (1991). On the development of creativity in children. Creativity Research Journal, 4(2), 177-191.
- Vernon, P.E., (1989). The nature-nurture problem in creativity. Handbook of creativity, New York: Plenum Press.

- Wagner, (1978). İçinde London V. J. ve Pace A. J.,(1980) Educational psychology: In theory and practice. New York: Random House.
- Yontar, A., (1992). A follow-up study about creative thinking abilities of students. Proceedings of the Third European Conference on High Ability, Munich; Germany; October 11-14.
- Yontar, A., (1992).Yaratıcı Düşünce Testi-Çizim Ürünü ile ilgili araştırma raporu. Basılmamış çalışma, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

BAŞKAN - Teşekkür ederiz. Özellikle, gelişimsel boyutu yani, son bölümü benim içinde çok ilginçti bunu da belirtmek isterim. Şimdi, sorularınızı bekliyoruz. Kısa olması ve gerçekten soru olması ricasıyla.

Buyurun, Sayın Ataman.

Prof. Dr. AYŞEGÜL ATAMAN (Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi) — Sayın arkadaşımıza çok teşekkür ederiz. Bize çok yararlanacağımız özetlemeler yaptı. Benim, iki konuda kendisine sormak istediğim, daha doğrusu eklemek istediğim yanlar var. Onlardan birincisi: Zeka ile yaratıcılık arasındaki ilişkilere değinirken yaratıcılık ve zeka arasında çok fazla olumlu ilişkiler olmadığını belirttiler. Alanım nedeniyle, ekleyebilirim ki, üstün yetenekli olan çocukların tanımlanmasında, boyut olarak ele aldığımız özelliklerden birisi yaratıcılık yanıdır. Ortalama üstü yetenek, artı yaratıcılık, artı görev bilinci diyebileceğimiz, üçlü alanın kesiştiği nokta yada kesiştiği noktaya giren çocukları biz, artık üstün yetenekli olarak kabul ediyoruz, 1972'lerden sonra Renzuti'nin yapmış olduğu çalışmalar çerçevesinde. Batıda, özellikle Amerika Birleşik Devletlerinde yapılan çalışmalar, üstün yetenek ile yaratıcılığın birbirine paralel olduğunu göstermektedir. Şöyle söyleyelim; her yaratıcı kişi üstün yetenekli değildir; ancak, her üstün yeteneklide mutlaka bir yaratıcılık boyutunun olması gerekir. Zannediyorum, yarın ki tebliğimde de bu bahsettiğim model üzerinde dururken bunu biraz daha anlatmak ya da tartışmak söz konusu olabilir. Bütün bu gelişimsel, bilinmezliğe rağmen, yaratıcılığın kendi içinde bir gelişim silsilesi izlediğini bilmekteyiz. O da, birincisi, bir kuluçka dönemi dediğimiz, yaratıcı ürünün ortaya çıkması için belli bir bekleme süresi, buna kültürel birikim diyebiliriz, öğrenme diyebiliriz, kişinin içsel güdülenmesi diyebiliriz, dışarıdaki tepkiler diyebiliriz; ondan sonra yaratıcı ürünün ortaya çıktığı aha anı var,

yani, ürünün ortaya çıktığı an var ve bunların belli yaş dilimleriyle ilişkili olduğunu da çok güzel, pratiksel olarak arkadaşımız belirtti. Acaba, bu grafiklerdeki düşüşler, okul öncesi dönemi almış olanlarla ya da almamış olanlar açısından sizin yaptığınız gibi, ilkokul, ortaokul ve lise son dönemlerinde, düşüşlerin oluşu; bu eğitimden kaynaklanabildiği gibi gelişimsel bir boyut olarak, kişinin yaratıcılığının gelişmesindeki düşüş noktaları olarak yorumlanabilir mi? Yani, hem çevresel etmen, hem de içten gelen durağan, pilato dediğimiz, dönemlere kişi ulaştığı için de ortaya çıkmış olabilir mi? Bu konudaki görüşlerinizi istiyorum ve yapmış olduğunuz çalışmayı bulgular açısından biraz daha bir iki önemli sonuçta- özetleyecek olursanız alana çok büyük katkısı olacaktır. Çok teşekkür ediyorum.

BAŞKAN - Teşekkür ederim. Buyurun efendim.

FUAT TURGUT - Anlaşıyor ki, yaratıcı insanlar bazı özellikleri bakımından daha rahat düşünebilen, daha esnek, arkadaşımın dediği gibi ıraksak düşünme yetenekleri açık kimseler; öte yandan, insanı biz, kültürlenmeye başladığımız zaman, anaokulundan, okuldan itibaren, eğitim programlarında hedef aldığımız, toplumca kabul ettiğimiz kalıpların içerisine itmeye başlıyoruz. Yani, insanı kendi boyutundan alıyor, başka boyutlara göre sıkıştırıyoruz. O zaman, aklımıza şu soru geliyor: Acaba, okul yaşları, okul çağı ilerledikçe insanın yaratıcı yetenekleri azalıyor mu? Böyle bir araştırma var mı? Çünkü, kalıplıyoruz, belli şekilde düşünmeye zorluyoruz, sorun bu noktada. Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Buyurun.

Dr. FERHAN OĞUZKAN - Efendim, ben de şunu sormak istiyorum: Benim, oturum başkanlığı yaptığım bölümde de sözü geçti. Yaratıcılık genel olarak, normların dışına çıkılması;

yani, taklitçi veyahut süregelen, alışlagelenin bir yerde dışına çıkılması ya da daha üzerine gelmesi şeklinde felsefe olarak açıkladılar. Herhalde, bu konuşmada da yaratıcı düşüncenin ne olduğu üzerindeki tanımlar üzerinde durdu Sayın konuşmacı, gene aynı şey belirdi; acaba, her normatif durumun dışına çıkan, değişikliğe, yeniliğe yaratıcılık adı verilebilir mi? Çünkü, John Dewey eserlerinde bunun üzerinde çok durmuştur. Yaratıcı düşünme konusunda özellikle, hepimizin bildiği çalışmalarını var ve önerileri de var; O yaratıcı ve yapıcıyı yanyana kullanır. Şimdi, burada bir fikir birliğine ihtiyacımız yok; ama, bunu da düşünmemiz lazım toplumda çok defa değişikliğe yaratıcılık adı veriyoruz; ama, her değişiklik veyahut her başkalık, benzemezlik acaba yaratıcılık sayılabilir mi? Benim sorum bu.

BAŞKAN - Teşekkürler efendim.

Son bir soru daha alalım. Buyurun .

MEHMET EMİRALIOĞLU - Yaratıcılığın, eğitim yoluyla geliştirilmesi mümkün mü? Bizim, eğitimciler olarak, çocukların doğadan getirdiklerini geliştirme çabamız onlarda bir yaratıcılık artırımı veya bir yaratıcılığa itme gücü olabilir mi? Bir de 6 yaşta bir düşme var bu düşmeyi okulöncesi kreş diyeceğimiz, okulöncesi dönemle karşılaştırdıkları zaman, okul dönemindeki 6 yaştaki düşüş, okulöncesi düşüşte daha fazla görünüyor. Buradan şu mu çıkar? Okulun disiplinciliğimiz, - biraz önce hocamızda buyurduğu gibi - birtakım kalıplara onları sokmamız, şekilciliğimiz niye yaratıcılığı düşürüyor? Sonra, yaratıcılığın -önceki konuşmada bulunamadığım için kendimi şansız sayıyorum tanımı tartışmalı. Yaratıcılık, insan üstü diyenler var, ki biz katılmıyoruz; yani, insana özgü olamaz, insan yaratıcı olamaz. Bu insan üstü yaratıcılıkla diyelim ki yaratılış teorisi ile bizim anladığımız burada üzerinde

durduğumuz yaratıcılık arasında bir ayrıcalık var mı? Teşekkür ederim.

BASKAN- Teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Yontar.

Yrd. Doç. Dr. AYŞENUR YONTAR - Öncelikle ben, Turhan Bey'in "herşeye yaratıcılık denebilir mi?" sorusundan, Dewy'den örnek verdiler kendileri- oradan başlamak istiyorum; nedenine gelince, çok güzel bir noktaya değindiler. Öncelikle kavramla ilgili bir anlaşmamız lazım; yani, yaratıcılıktan ne anlıyoruz? Esas önemlisi o, ondan sonra, diğer şeyleri tanımlamamız rahatlayacak. Örneğin, Piaget 'nin gelişimsel düzeylerindeki o herhangi bir şeyi öğrenmek için, bireyin gösterdiği çabada da yaratıcılık var; onada mı yaratıcılık diyeceğiz, yoksa, Picasso'ya ya da Einstein'a ya da Newton'un davranışına mı yaratıcılık diyeceğiz, öncelikle onu ayırt etmemiz lazım. Onu ayırt ettikten sonra, her şey daha kolay rayına girecektir. Ben kişisel olarak, herkeste yaratıcı bir potansiyelin var olduğunu düşünüyorum. Bir durum ya da etki, o küre içinde, o küre verildi mi ona yaratıcılık küresi gelişebileceğini düşünüyorum. Ama, tabii bunun bireysel farklılıklara dayanan bir üst sınırı, herkes için bir farklılığı olacaktır diye düşünüyorum.

Ayşegül Hanım'ın sorusuna gelince, zeka ve yaratıcılık ilişkisi; zeka ve yaratıcılık arasında bir ilişki var -pozitif bir ilişki- zeka yaratıcılık için ön şart sayılacak kadar kesin, IQ'su şu kadar olanda, mutlaka şu ölçüde yaratıcılık vardır diye bir şey söyleyemiyoruz. Yoksa, zeka ile yaratıcılık arasında bir ilişki var; ancak, beklenen kadar yüksek bir düzeyde değil, ilişki pozitif.

Diğer önemli bir noktada bu, benim aslında, Başkan bana iltifat ettiler zamanı iyi kullandım diye; aslında hiç iyi kullanmadım, söyleyemediğim bir sürü şey kaldı; tartışmamı yapamadım aslında. Daha sonradan da belirtmek istiyordum, bu üç çalışmada da bir sürü değişken var; öğrencilerin yaratıcılığını ya da iraksak düşünme yeteneklerini etkileyen; ancak, tesadüf eseri belki de ilkokula giriş yılları ya da üniversite sınavına giriş kaygısı bir anlamda etkiliyor mu iraksak düşünme yeteneklerini, neden, çünkü, en azından -diğer özellikleri sayamıyorum sürem sınırlı olduğu için- dışarıdan değerlendirme beklentisi var; o beklenti yani, dışarıdan birilerinin kendisini değerlendireceğini bilme, bir sınava girme ya da bir okula girme, bir öğretmen, bir otonomi, onunla karşılaşma beklentisi bile o içsel motivasyonu dışa bağımlı kılan durumun, yaratıcılığı etkilediği söyleniyor. Bu üç araştırmacı da ona katıldığı için, öyle bir tartışma yaptı; aslında, çok daha boyutlu, etkileyen çok daha fazla faktör var. Dediğim gibi çok tedbirli ve sınırlı konuşmaya çalışıyorum; çünkü, ölçme aracı ile ilgili sorunumuz var, burada ölçmecilere çok fazla iş düşüyor, zaten ölçme araçlarıyla ilgili sorunumuz var. Birde bu çalışmalarda ölçme aracı kullanma sınırlılıkları var; o nedenle çok geniş örneklerini, çok geniş ölçme araçlarıyla, çok farklı ölçme araçlarıyla uzun süreli izleme çalışmalarıyla belki daha rahat konuşabilecek araştırmacılar; ama, şu anda biraz kısıtlı konuşmak durumundayım.

Fuat Hoca, okul yaşları ilerledikçe yaratıcılık azalıyor mu? diye sordu. Çok değişik görüşler var; ancak, görüşlerden bir kısmı çok kötü bir şekilde okulumuzu eleştiriyor, okul öldürüyor demiyor da diyemiyor dilleri varmıyor, engelliyor, işte biz kendimiz engelliyoruz yaratıcılığı diye fazla tartışma var. Birde benden sonra, mutlaka, diğer arkadaşlar da buna değineceklerdir. Bizim, yapmamız gereken öncelikle bu küreyi

kafamızda tarif edip, o küreyi sınıf ortamına taşımamızdır; yani, en azından kendimiz için yaratırsak o küreyi mutlaka, öğrencimiz içinde taşıyacağız, mutlaka öğrencide bizden bir şeyler kapacaktır. Öncelikle Sayın Ahmet İnam'ında dediği gibi öncelikle öğretmenden başlamamız gerekiyor.

Çok teşekkürler. (Alkışlar)

BAŞKAN - Biz teşekkür ederiz.

Ben bu vesileyle, öncelikle kendi yaptığınız araştırmanın çok çarpıcı denebilecek varsa eğer o istendi çünkü birkaç bulgusundan söz edebilirsiniz memnun oluruz.

Yrd. Doç. Dr. AYŞENUR YONTAR - Şimdi, benim araştırmam, uzun süreli izleme çalışması olması açısından, yedi sene sürmesi açısından belki de benim bildiğim kadarıyla Türkiye'de çok az bu tür araştırma var. Türkiye'de yapılmış olması açısından önemli; ancak, maalesef, örneklem çok kısıtlı. Uzun süreli izleme çalışmalarının dezavantajı bildiğiniz gibi, örneklem kaybidir. 23 kişiyle kısıtlandı sonunda bu örnekleme. Bu nedenle parametre istatistik kullanma zorunda kaldım, sıralamaları karşılaştırmak durumunda kaldım; o nedenle fazla üstünde durmadım. Şimdi, dört alt boyutu değerlendirmiştim çalışmamda, bu iraksak düşünmenin boyutları özgünlük, akıcılık, esneklik ve ayrıntınlık. Bu konuyla ilgili olarak özgünlük ve ayrıntınlık boyutlarında herhangi bir farka, istatistiksel farka rastlanmadı bu yedi yıl boyunca öğrenciler; yani, öğrencilerin sıralaması aynı kaldı, sıralamalar değişmedi. Ancak, diğer boyutlarda akıcılık ve esneklik boyutlarında 11 inci sınıf aleyhine bir farka rastladım; ama, dediğim gibi yine, ölçülü konuşmaya çalışıyorum, örneklemim çok kısıtlı, parametresiz istatistik kullanıyorum, başladığımda hiç böyle olacağını tahmin etmemiştim; ancak, 7 yıl boyunca aynı öğretim kurumuna devam eden öğrenci sayısı, benim

başta aldđım örneklem sayısından az olduğu için 23'e düştü, inşallah bundan sonrakilerde bu konuyu seven arkadaşlar daha geniş örneklemli bir çalışma yaparlar. Bir de şöyle bir şey var; zaten her farklı kültürlerle ilgili eğriler verdim ama, her kültürün eğrisi kendine has; yani, kendi eğrimizi kendimiz çıkarmak durumundayız. Urban'a ya da Tors'a bakarak Almanya'da böyle oluyor, Amerika'da şöyle oluyor diyemeyiz zaten, bizim eğrimiz, bizim kültürümüze hastır, bizim kültürümüz yaratıcılık deyince ne anlıyor, onu ne kadar besliyor ne kadar motive ediyor, ona göre bir eğri çıkacaktır; ama, şu anda eğrinin noktalarından birisi bile görünmüyor gibi geliyor bana.

BAŞKAN - Bu oturumu da bitirmiş oluyoruz. Tekrar saat 14.00 'de üçüncü oturumda buluşmak üzere saygılar sunuyorum.

III. OTURUM

Eğitimde Yaratıcılığa Genel Bakış

Prof. Dr. Ningur NOYANALPAN

(G.Ü. Eczacılık Fakóltesi)

Bilimde Yaratıcılık, Yaratıcı Bilim Adamı

Prof. Dr. Tosun TERZIOĞLU

(TÜBİTAK Başkanı)

Oturum Başkanı : Prof. Dr. Cemal TALUĞ

(TED Bilim Kurulu Üyesi)

BAŞKAN - Türk Eğitim Derneğinin, "Yaratıcılık ve Eğitim" konulu 17'nci eğitim toplantısının üçüncü oturumunu açıyorum. Oturuma katılan siz değerli konukları saygıyla selamlıyorum ve teşekkür ediyorum.

Değerli konuklar, bu üçüncü oturumumuzda, iki değerli bilim adamı konuşma yapacaklar. Oturumumuzun süresi bir buçuk saattir; konuşmalarımız yarım saatle sınırlıdır. Yalnız programımızda zorunlu bir değişikliği gerçekleştirmek durumunda kaldık. İlk konuşmacımız olarak programda belirlenen Sayın Prof. Dr. Bozkurt Güvenç görevi gereği Ankara dışında olduğundan, kendisi sunuşunu yarın yapacaklar, onun yerine yarın sunuş yapması programda belirtilen değerli hocamız Prof. Dr. Ningur Noyanalpan'a sunuşunu bugün, ilk konuşmacı olarak yapacaklardır. Prof. Dr. Ningur Noyanalpan, G.Ü. Eczacılık Fakültesi Dekanıdır; konusu "Eğitimde Yaratıcılığa Genel Bakış " ve sözü Sayın Hocama bıkarıyorum.

EĞİTİMDE YARATICILIĞA GENEL BAKIŞ

Bilgi ve iletişim çağına girdik, klasik eğitim öğretim sistemi hedef tahtasına oturtuldu.

Orta öğretimin amacı günümüze kadar şu alt başlıkta verilmekte idi. Özellikle cumhuriyet devrinde ve sonrasında genel vatandaşlık kültürü, genel kültür vermek, bir meslek yüksek okuluna öğrencileri hazırlamak böylece çeşitli düzeylerde devlet hizmetlerini yürütecek kadrolar yetiştirmek.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkede yetişmiş insan sayısının yeteri kadar olmaması Milli Eğitim politikalarını yönlendirmiştir. Amaç, Cumhuriyetin belirlediği esaslara göre yetişmiş elemanlar hazırlamaktı. Bu nedenle ilk okullar orta okula, onlar liseye, liseler de üniversiteye adam hazırlıyordu. Ürün-

ler ise devletin kadrolarında yer alıyordu. Devlette yer bulunduğu sürece sistemin etkinliğini tartışmak bile gerekmedi. Bugün artık devlette yer bulmak güçleşti ve devlete dayanan sistemler çökmeye başladı. Artık özel atılımın ağır bastığı bir dünyada, bilginin ve yaratıcılığın tek kurtarıcı olduğu bir dünyada yaşıyoruz.

Günümüzde ise bu amaç aşağıda belirtildiği gibi değişmiştir.

Orta eğitimin amacı çocuklarımıza, bilgiye ulaşma anlama, analizleme, değerlendirme ve sentez yeteneği kazandırmak olmalıdır.

Dünyanın bir çok yerinde insanlar yaşamlarını kazanmak için eğitim evresinden, yaşamlarını biçimlendirmek için eğitim evresine gelmiş durumdadır.

Çok kısa bir deyişle, John Freeman'a göre yaratıcı olmak demek dünyaya yeni ürünler ya da düşünceler sunabilmek demektir.

Artık, bilim adamları, sorumlu yerlerde oturanlar ve neler olup bittiğini daha yakından izleyip endişe duymaya başlayanlar tehlike çanlarını çalıyorlar:

Lewis J. Perelman artık eski düzen eğitim öğretimin kalkması gerektiğini ilan ediyor ve alternatifler öneriyor, bunlar arasında, özellikle organize eğitimin kaldırılması en cesur öneridir. Bunun yerine koymak istediği sistem ise bilgiye her alanda, her yerde, her zaman ulaşabileceği temeline dayanmaktadır.

Amerika Kimya Derneği Patentler ve bağlı konular komitesi başkanı Rose Ann Dabek üç ila onaltı yaş arasında bir yerde çocuklarımızın yaratıcılığını ve bilgiye karşı açlığını sö-

dürdüğümüzü çocuklarımızı soru sormaktan ve aldığı yanıtı sorgulamaktan vazgeçirdiğimizi saptıyor.

Bilim adamları büyük cesaretle öğrenme ve anımsamanın kimyasını, hem de uzman bilim adamları olamayanların anlayacağı gibi anlatmaya çalışıyorlar.

Sanayi gittikçe artan bir ritimle yüksek teknolojiye yöneliyor. Artık ekonomik hesaplar ham maddeye, genel girdilere yönelik değil teknolojiye yönelik olarak yapılmaya başlanıyor.

Eğitimde yaratıcılık elbette her alanda söz konusudur ben buna sadece genel bir bakış yapıp, var olanı vurgulayıp neden gerekli olduğuna örnekler vermeye çalışacağım.

Yaratıcı eğitim için insan faktörünü fizyolojik olarak ele alan temel kavramlara öncelikle bir göz atmakla başlayalım.

İnsan beyninde ortalama olarak 4 milyar dolaylarında sinir hücresi vardır. Öğrenme olayının bu hücreler arasındaki hangi ilişki ile açıklanacağı henüz kesin değildir, ancak bilinen bir gerçek insan yaşamına oranla bu kapasitenin hemen hemen sonsuz bir değer anlamına geldiğidir. Bir başka deyişle insanoğlunun öğrenme kapasitesi sonsuzdur. Ancak bir başka sınırlandırıcı vardır, o da fizyolojik yaşlanmadır. Bu konudaki teorilerin tartışmasına elbette burada girilemez ancak bunun ne ifade ettiği üzerinde durulabilir. Bunun anlamı insanın belirli bir yaşa kadar kolay öğrenebildiği, belirli bir yaştan sonra bazı fizyolojik olaylarla mücadele ederek öğrendiği ama belirli bir aşmadan sonra bu mücadeleyi kaybetme şansının daha fazla olduğudur.

Yukarıda verilen bilgilerin ışığında ve çok özdet olarak bizim okullarımızda uygulanan sisteme bir göz atalım.

Okullarımızda çoğunlukla öğretmen merkezli bir sistem uygulanmakta, ver ve verdiğini verdiği gibi geri al temeline dayanmaktadır. Oysaki sistem, hedefi gösterir, düşündürür, buldur, analiz yaptır, sentez yaptır ve sonucu geri al olmalıdır. Bir kez ezberle ve ezberin kalıplarına alışan çocuk artık düşünmeyi ya da çeşitli bilgi arasında ilişki kurmayı gereksiz bulmakta ve istese de becerememektedir. Okullarımızdaki olanakların sınırlayıcı olduğunu, ilgili bakanlığın programı çok ince ayrıntılarına kadar zorunlu kıldığını ve öğretmenin yaratıcılığına hemen hemen hiç yer verilmediğini hepimiz biliyoruz. Bu nedenle konuyu bu açıdan tartışmaya girişmiyoruz.

Öğrenciler ileride ne olacaklarsa olsunlar, ister kimyacı, biyolog isterse sosyolog ya da reklam müdürü olsun öğrenciler için önemli olan akıl yürütmeyi, gözlem yapmayı, problem hakkında bütün gerçekleri incelemeyi ve sonuca varmayı öğrenmelidir.

İlk okulda oyun şeklinde, orta okul da yarı oyun, yarı ciddi biçimde ve lisede projeler şeklinde, öğrencilerimize matematik ve fen derslerini sevdirmeli ve bunları günlük yaşantılarında kullanır biçime sokturmalıyız.

Tarımsal ürünler iklim koşullarına bağlı olarak büyük değişimler gösterirler, biz çocuklarımıza çöllerden tropik bölgelere kadar dağılım gösteren ülkelerin tarım ürünlerini hem de nicelikleri ile ezberletiyoruz. Siyasi sınırlar ve yerleşim merkezleri popülasyonları zaman içinde büyük değişimler gösterir, Sovyetler Birliği, Yugoslavya değildir, Doğu Almanya'nın kentlerinden büyük göçler yaşanır biz öğrencilerimize hem ülke sınırlarını hem de kentlerin nüfuslarını ezberletiriz. İlk okulda çocuklarımız daha doğmak nedir yaşamak nedir ölmek nedir bunların arasında ne zaman dilimi vardır bilmezken 2000 sene 4000 sene önceki uygarlıklardan ve bunların

yaptığı savaşlardan söz ederiz oysaki zamanımızda savaşlar artık gün hesabıyla hatta saat hesabıyla olmakta ve sonuçlanmaktadır. Bu örnekler yüzlerce binlerce olarak çoğaltılabilir.

Bir sisteme hakim duruma geldiğinde ezberlemek tehlikelidir. Ezberlemek anlamak değildir. Tam tersine alındığı düzende geri verilmesidir ve kendinden bir element katmak ya saktır. Ezberlemek için bir dizide kendi arasında bir bağ kurmak gerekir. Ancak bu bağın kuruluşu artık analizi imkansız hale getirmiştir. Öğrencilerin kafalarında adeta küçük küçük bilgi odacıkları yaratıyoruz. Bu küçük odacıklara mümkün olduğu kadar sıkı bir düzende dolduruyoruz ve odacıklar arasında geçişi tamamen olanaksız şekli getiriyoruz. Böyle bir sistemde gelen çocuk artık analiz ve sentez yeteneklerinden mahrum oluyor. Hatta bu kadarla da yetinmiyoruz 6 yaşındaki çocuklara bir kaç yüz sayfalık kitapları hifzettiriyoruz hemde tek kelimesini bile anlamadan.

Öğrenilen bilgi ile ezberlenen arasında fark vardır. Ezberlenen bilgileri akıl yürütmede yani analiz kıyaslama ve sentezde çok az kullanabilirsiniz halbuki öğrenilen bilgiler hertürlü manipulasyona açıktır. Öğrenilen bilgiler kendi aralarında yeniden gözden geçirmeye ve rektifikasyona açıktır. Bir bilginin eskimesi ya da yanlış olduğunun saptanması halinde gerekli düzeltmeler yapılarak yeniden yerine konulabilir. Halbuki ezberleme olayında sadece alınan aynen geri vermek söz konusudur. İnsan beyninin değerlendirme ve yeniden şekillendirme fonksiyonu burada tamamen devre dışıdır.

Bilim ve teknolojinin hiçbir dalında ezber bilgiler ile başarılı olmak mümkün değildir. Bilimin bütün dallarında daha önce var olan bilginin üzerine yaratılarak bir ekleme yapmak söz konusudur. Bilim ancak yaratıcılıkla yüceltilebilir. Bilimsel araştırmalarda duraganlık yoktur. Bilineni yapmak ya da tekrar

etmek bilim yapmak anlamına gelmez. Yapılanı uygulamaya koymak anlamına gelir. Bilimi yüceltmek daha ileriye götürmek için ise mutlaka yaratıcılığa ihtiyaç vardır.

Escherischia coli ye bir yabancı gen transfer ederek belirli amaçlara yönelik üretim yapmak hiç bir kitapta yazmıyordu bilim adamları var olan bilgileri üzerine bu deneyi oturtular ve yepyeni bir dünyanın kapısını araladılar. Çok uzun yıllar önce Heisenberg su basmış dünya modelini düşünmeden önce kendisine bu buluşunda gerekli olacak matematiği çok iyi öğrenmişti ancak onun üstüne quantum mekaniğinin temelini oluşturan teorilerini bina etti.

Sayıların insan oğlu tarafından henüz bilinmediği bir devirde Pisagor dik üçgeninin kenarları arasındaki bağlantıyı tahta şekillerle uygulama yaparak buldu.

Pozitif bilimlerde yaratıcılık düş gücü ile bilimsel bilgilerin harmonik bileşimi demektir. Her ikisini de ayrı ayrı ele aldığımızda skolastik eğitimin ezberletmenin ve hifzettirmenin öldürücü olduğunu ve bu özellikleri ortadan kaldırdığını görüyoruz.

Düş gücü, ancak insanın düşünme yeteneği serbest bırakıldığında ve sonsuz bir iştahla beslendiğinde en güzel ürünlerini verir. İnsan beyni düşünme yönünden sınırlandırıldığında bir takım dogmatik yasaklar ve kurgulamalar yerleştirildiğinde artık düş gücü yok olmuştur. Yerini cılız bir inançlar manzumesine bırakmıştır. Bilim olmadığı taktirde ise artık o kişinin yapabileceği hiçbir şey kalmamıştır. Bilimsel çalışmalar deneyleri ve uygulamaları gerektirir. Doğanın yapısına ters düşeni deneyemezsiniz. Bir taşı yerden göğe doğru atabilirsiniz ama yerden göğe doğru düşüremezsiniz.

Bilimsel araştırmaların kökeninde önce bilimsel birikim yatar. Ancak belli bir birikim üzerine bazı yeni buluşlar inşa edilebilir. Bilimsel birikim ise ezberlemekle değil, onu öğrenmiş olmakla sindirmiş olmakla mümkündür.

Bilimde yaratıcığın bir koşul olduğunu anladık, eğer yaratıcılık yoksa bilim olamaz pekiyi o zaman yaratıcılık nasıl sağlanacak eğitim sistemimizde bu nasıl gerçekleştirilecek.

ocuklarımıza alet nasıl kullanılır hiç ğretmiyoruz. İnsanlarımız alet kullanmaktan kaçınıyor. Hatta o alet nasıl kullanılır diye kitapçığını okumuyor bile. Son yıllarda otomatik sanayindeki gelişmeler, televizyon ve video, bilgisayar oyunları ama bilgisayar değil ve banka otomatları insanlarımızın alet kullanmağa yaklaşımlarını sağlamaktadır Ancak dikkat edilirse eğitim ğretim sırasında değil onun tamamen dışında ortaya çıkan oluşumlardır bunlar. Libya semalarında karşılaşılan aynı model 2 Libya uçağı ile 2 Amerikan uçağının atışması bir cinayetle sonuçlanmıştır. Amerikalı pilotlar Libyalı pilotları öldürmüşlerdir çünkü Amerikalı pilot zaten çocukluğundan beridir bilgisayar ekranlarında hasım pilotları öldürmektedir.

Matematikten korkan bir toplumuz, alete dokunmağa korkan bir toplumuz. Hatta bazılarımız ben ev içindeki aletlere dokunmam videonun nasıl çalıştığını bilmem der. Bunu diyorken de adeta ğnyor gibidir.

Günümüz ileri ülkelerinde çocukların oyuncakları bile onlara birşeyler öğretmek üzere tasarlanıyorken bizde durum böyle değil.

Durmadan küçülen dünyamızda dünya vatandaşları birlikte çalışmalı ve varlıklarını tehdit eden problemlere birlikte çözüm bulmalıdır. Gelecekteki liderler bazı problemleri çözmek üzere planlar formüle etmeyi öğrenmelidir. Bu problemler, artık

tehlike içinde görünen çevre, bölgesel çatışmalar, nükleer silahlar, patlayan nüfus artışı, azalan besin kaynakları, politik dengesizlikler yaratan ekonomik eşitsizlikler ve temel insan haklarının ihlalidir. Bir diğer deyiş ile eleştirici, yaratıcı ve üretici düşünürler olmak zorundadır.

İşte bu nedenlerle dünün öğretim ve eğitim düzeni ve kapsamı sorunları durmadan büyüyen ve daha karmaşık şekle gelen dünyanın gelecekteki sorunlarına nesillerimizi hazırlamak üzere yeterli değildir. Mutlaka yaratıcı eğitim ve öğretim vermeliyiz. Bugünden bir kısmı görünen problemlere ve daha henüz görünmeyen ve karakteri bilinmeyen problemlere çözüm üretmek üzere yeni kuşaklarımızı hazırlamalıyız.

Sorunlarımız dar çevre sorunları olmaktan çıkmaktadır hatta artık çıkmış olduğu söylenebilir. Globalleşme süreci dediğimiz süreç başlamıştır. Artık hiçbir vatandaşımız sadece ülkenin sorunlarıyla etkilenmemekte ama ülkemize binlerce km uzakta olan ülkelerin problemlerine de ortak olmaktadır. O halde artık bir çok alanda ülke sınırları yok olmuştur. Bu yeni durum insanlarımızın yetiştirilmesi açısından da büyük değişiklikler getirmiş olmalıdır.

Savaşlar insanların kafasında başladığı için barışın savunulması düşüncesi önce insanların kafalarına yerleştirilmiştir. Bu ise yalnız ve yalnız eğitimle mümkündür.

Son olarak da şunu vurgulamakta gerek vardır: Eğer yaratıcılığı olan çocuklarımız öğretmen merkezli sınıflarda kalmaya ve yeterli zihinsel uyarımlı olmayan programları izlemeye zorlanırsa yaratıcı gereksinimleri derin yara almaya devam edecektir ve gittikçe uyumsuz şekle dönüşeceklerdir.

BAŞKAN - Değerli konuşmacıya teşekkür ediyorum.

İkinci konumuz "Bilimde yaratıcılık, yaratıcı bilim adamı", konuşmacımızda bu toplantımıza evsahipliği yapan, TÜBİTAK'ın değerli Başkanı Sayın Prof. Dr. Tosun Terzioğlu. Buyurun Sayın hocam.

Prof. Dr. TOSUN TERZİOĞLU - Böyle ilginç bir konuda konuşmak için, beni seçtiğiniz için teşekkür ederim. Gerçekten çok ilginç çok da yanıtlaması zor soruları beraberinde getiren bir konu.

Şimdi, işe bir taraftan başlamak için isterseniz şuna bakalım: Bize genelde gençken öğretilen birtakım şeyler vardır. Örneğin; Archimet, Archimet kanununu nasıl buldu? Sonu hoş biten bir hikaye; yıkanırken şöyle oldu, böyle oldu, ondan sonra buldum, buldum diye yarı çıplak bir şekilde dışarı fırladı. Ne hoş bir tesadüf deriz. Daha sonra da bu tesadüfler nedense devam eder; işte, Newton elma ağacının altında oturuyordu, başına elma düştü ve yer çekimi kanununu buldu. Ondan sonra gideriz; Rontgen X ışınlarını nasıl buldu; zannediyorum bir fotoğraf filminin üzerine, yanılmıyorsam anahtar lekesi -anahtar olduğuna emin değilim- çıktı ve X ışınlarını buldu Fleming penesilini nasıl buldu; bakterileri bir tüpte yetiştirdi, belli yerlerde bakteri yetişmediğini gördü, ne güzel bir tesadüf penesilin bulundu, bir çok hastalığın üstesinden gelebildik. Eğer, bunları art arda böyle okursanız hoş hikayeler ve dersiniz ki bilimdeki yaratıcılık hoş tesadüflerden ibarettir; ama, biraz düşünürseniz bu böyle değildir. Yani, Newton'un başına elma düştü mü, düşmedi mi, bilmiyorum; ama, Newton'un başına elma düşünceye kadar bir çok insanın başına çok şey düştü. Yani, mesele bir kişinin başına bir şey düşmesi değil yer çekimi kanununu bulmak için. Dolayısıyla, evet, bilimde yaratıcılık ta, sanat ta olduğu gibi tesadüflerin rolü var; ama, çok az da olsa var. Fleming neden o tüpte onu gördü veyahut Rontgen o fotoğraf

levhasında neden onu gördü; çünkü, o konuya konsantre olmuşlardı. Bütün düşünce güçlerini belli bir... Archimet muhakkak ki, eğer hikaye doğruysa, geçmişe döndükçe ne kadarının doğru olduğunu bilmiyoruz; doğruysa bile belli bir konuyu çözmek için konsantre olmuştu, çünkü, o sorunla yaşıyordu. Eğer yıkarırken bulduysa onu, yıkanırken de onu düşünüyordu ve o sırada kıvılcım çaktı ve çözümünü buldu. Dolayısıyla bu tesadüfleri hoş hikayelere yol açan tesadüfleri, tesadüf olarak görmemeliyiz.

Bilimde yaratıcılık, esas olarak, zannediyorum, her konudaki yaratıcılık olduğu gibi merakla başlar ve bu merak çocuklarımızda çok fazla vardır; devamlı soru sorarlar, bıktırırılar bizi hatta ve bir soruyla tatmin olmazlar. Bunu biraz, garip bir anlamda bir bilgisayarın, boş bir bilgisayarın kendi kendini programlamaya çabalaması olarak da görebiliriz. Bu sorarak öğrenme bilgisayarı programlama, bence en sağlıklı şekli; bilgisayarı başka türlü de programlayabilirsiniz, ezberleterek, yükleyerek, hafızasını istediğiniz kadar doldurabilirsiniz; hafızasında yer olduğu müddetçe; ama, o işler bir program Ningur'un bahsettiği gibi böyle çekip bilgiyi işte buradaydı, bunu alayım, bu programla kombine edeyim, hesabımı yapayım diyebileceğiniz bir bilgisayara kavuşamazsınız, hafızasına yüklerseniz eğer. Merakla başlar, evet özellikle o zaman yaratıcılığı geliştirmek, en azından köreltmemek için yapacağımız şey; bu merakı köreltmemek, gelişmesini sağlamak, daha çocuk yaşta olan bu merakın giderek daha anlamaya dönük ve bir konunun anlamasının değişik seviyelerde olabileceğini de belirterek anlamaya dönük şekle dönüşen bir eğitimle gelişmesini sağlamak. Anlamak; ezberlemek değil tabii ki, anlamasında değişik seviyeleri var: En basiti, şu elimde tuttuğum bardak, cam, cam nedir, nasıl yapılır, hammaddesi nedir? Buraya kadar gittiğiniz zaman, yapılırken o ham-

maddenin dışında kullanılır, başka ne gibi yerlerde kullanılır, bunları bir çocuk gibi sorduğumuz zaman çok şey öğreniriz cam hakkında. Daha da derinlemesine gidelim bunun; yani, camın kimyasına bakalım, bu bardağın biçimine bakalım, daha fazla giderek, maddenin nelerden yapıldığına bakalım; moleküller, atomlar vs. bizi Quantum fiziğine kadar götürür. Daha ötesine bile götürür, sora sora tabii.

Bu anlama süreci içerisinde birde karşımıza yanıtlayamadığımız sorunlar çıkacaktır; yani yanıtlayamadığımız dediğim, kişi olarak değil, insanlar olarak, yanıtlayamadığımız sorunlar çıkacaktır. İşte, bilim bu soruların bir kısmını yanıtlamakla uğraşır. Yani, tüm insanların bilgilerini bir araya topladığınız zaman yanıtlayamadığınız birtakım sorular var. Bir çocuk gibi düşünürseniz, hep beraber soruyoruz, bu nedir, şu nasıl oluyor, bu neden böyle oluyor? Bir yerden sonra kimse bize cevap veremiyor. Herkesin ortak cevabı "bilmiyorum"; işte o bilmiyordumdan sonrası, peki ondan sonrasını anlayabilir miyim? Ondan sonrasını anlayabilmek için, elimizde neler var: Bilgi var, daha önce ki etaplarda kullandığımız, oraya kadar gelmede bize yardımcı olan bilgi var; ama, işlenebilir bilgi, ansiklopediler değil. Peki o bilgi bütün insanlarda var. Neden bunların bir kısmı, bu bütün insanlığın yanıtlayamadığı soruyu yanıtlayabiliyor da, bir kaçı en azından, diğerleri yanıtlayamıyor. Denilebilir ki, eğitim farkı; yani, herkes mevcut insanlığın ortak bilgisine, aynı derecede hakim değil: Doğru. Peki aynı derecede hakim olsalardı: Herkes yahut aynı derecede hakim olanlar, hepsi bu soruyu yanıtlayabilir miydi: Hayır. Bu soru yanıtlanamaz mı; yanıtlanabilir. Onun bilimde bir çok örneğini gördük. Neden bazıları bunu yanıtlayabiliyor, diğerleri yanıtlayamıyor: İşte, yaratıcılık orada geliyor galiba...

İnsanlar, bir grup insan düşünelim: isterseniz şöyle bir örnek vereyim; kendi konum olduğu için biraz daha yakın; ma-

tematik. Matematik nedir, bir matematikçi nasıl çalışır, nasıl eğitilir: Esasında bir kavramlar zinciridir, aksiyomlar vardır, o aksiyomlardan mantık, herkesin, bütün matematikçilerin bildiği mantık kurallarıyla türetilmiş teoremler vardır. O teoremlerin sonuçları örnekleri vs. vardır; güzel. Şimdi diyelim ki, matematikte önümüzde bir sorun var; kimsenin yanıtlayamadığı bir sorun. İsterseniz bu sorunu, şöyle diyelim, bu yaz çözüldüğü iddia edilen 350 yıllık bir problem: Fermann'ın son teoremi. Çok basit, $X^n + Y^n = Z^n$ denklemini alalım: $n \geq 3$ veya daha büyük bir sayı olsun, iddia şu ki, X, Y, Z sıfırdan büyük tam sayı olmak üzere onun hiçbir n için hiçbir çözümü yoktur, gayet basit. Şimdi, bu iddia 1670 lerde ortaya atılmış, kimse çözememiş. İşte problemi ortaya koymak çok kolay; yani, bunu zannederim, herhalde X, Y, Z değil de biraz başka şeyler kullanarak, anlatarak bir ilkokul öğrencisine de anlatabilirsiniz, hiçbir zorluğu yok. Bununla ilgili kimler ne yapmış; onları da diyelim, dünyadaki 20 kişi aynı sınıfta aynı koşullar altında öğrendi, ki matematik çok evrensel; bu Fermann'ın son teoremini ve Fermann'ın son teorimiyle ilgili bütün bilgileri, ister Çince, ister Türkçe, ister Almanca, ister Fransızca, ister İngilizce, aynı mantık içerisinde üretebilirsiniz; birinin öbürüne göre de bir avantajı olmaz, herkesin elinde olabilir bu bilgiler, çok da fazla değil.

Peki, koşullar aynı, neden, bu yaz 350 yıldır çözülemeyen bu problemi bir İngiliz çözüyor da, başkaları 350 yıldır bunu çözememiş. İşte orada zannediyorum, yaratıcılık dediğimiz şey geliyor; o nerede, onu bulmak zor, yerini saptamak da zor. Evet, bilgi gerekli; yani bunu çözen bir kişi bir amatör değil. Bu problemi dediğim gibi dünyadaki bütün orta-1 öğrencilerine söyleyebilirsiniz, herkes deneyebilir; ama, hiçbirisi çözümünü bulamaz. Bunun amatörce de bir çözümü olmadığı biliniyor o açıdan daha önceki şeyler var; ama, bilgi-

de, bunun için bilgi de matematiğin belli bir konusunda Diyo-
fan denklemleri konusunda çalışan, doktora yapan, dünyada
herhalde kaç bin insan vardır bilmiyorum, ama, diyelim 10
bin insana da bunu çözmek için gerekli bilgi birikimi verilmiş
ve bu özellikle 1900'lerin başından beri devamlı verilmekte,
yeni bilgiler de katılmakta; ama, bunların içinden bir kişi
çözüyor, diğerleri çözemiyor. Şimdi, bu da garip gelebilir,
sayılar hepimizin sayıları, bütün dünyanın ortak sayıları,işte
teoremler,matematik teoremleri dünyadaki bütün matema-
tikçilerin ortak malı, hangi dilde onu öğrenirlerse öğrensinler,
nasıl düşünürlerse düşünsünler, ama, gene de farklı
sonuçlar ortaya çıkarıyoruz. Sadece yapıp yapamama değil;
yani bir teoremin iki farklı, beş farklı, yedi farklı, yirmi farklı
isbatı da olabiliyor. Burada insanlar arasındaki farklılıkları
düşünebiliriz; ama, her şeyin dışında, herkesin farklı olmasın-
dan, hiçbir insan diğerinin kopyası olmamasından doğan bir
zenginlik var; yani, 10 bin tane matematikçiyi siz, aynı
şartlarla yetiştirseniz de onlar 10 bin ayrı fert, 10 bin tane
IBM 486 bilgisayar değil. Dolayısıyla o farklılık, bizim zengin-
liğimizi ortaya çıkarıyor. Her biri farklı şekilde yaratıcı ve bu
farklılık içerisinde işte bir şeyler çıkabiliyor. Nasıl çıkıyor:
Herkesin kafasında bu teoremlerin nasıl ifade edildikleri aynı,
diyelim, işte basit bir teoremi ele alalım; her türetilen
fonksiyon süreklidir. Bunu Almanca söyleyelim, Çince söyleye-
lim, isbatını nece verirsek verelim, herkesin kafasında bu
aynı; ama, her matematikçinin kafasında, bunu bilen her ma-
tematikçinin kafasında farklı bir sürekli fonksiyon türetilen
fonksiyon imajı diyelim isterseniz veyahut modeli var. Bu böyle
tam tanımda değil; yani, sürekli fonksiyon nedir? tanımlaya-
biliriz, tanım odur; türetilen fonksiyon nedir? onu da tanım-
layabiliriz. İş yaparken o tanımlarla iş yapıyoruz; ama, düşü-
nürken kafamızda farklı imajlar var. O imajların farklı olması

bizi farklı sonuçlara götürebiliyor. Bu imajları biz oturup yazmıyoruz, göremiyoruz, tanımlayamayız; yazdığımız şey gayet soğuk bir şekilde-bir matematik makalesi gayet soğuk bir dille yazılır; işte her türetilen fonksiyon süreklidir, teorem denir, altına kanıt, isbat ve vaizpuruf, nece kullanıyorsanız tak tak şundan şu çıkar, şundan şu çıkar bitti denir biter. Peki bu teorem nasıl bulundu; onun macerası hiçbir zaman bir matematik makalesine yansımaz. İşte o macera bambaşka bir şey yaratıcılık orada. Hangi yanlışlara gidildi, hangi çıkmaz sokaklara girildi, o çıkmaz sokaklardan nasıl dönüldü, nasıl düş kırıklıklarına düşüldü, nasıl matematikçilikten vazgeçmeye kararlar verildi vs. Bunlar o sürecin bir parçasıdır ve hiç bir zaman da yazılmaz.

Eğitimin önemi var mı: Eğitimin önemi var; ama, her şey de demek değil. Çok nadir de olsa matematik gibi konularda doğal dahiler diyebileceğimiz insanlar da var. 1911-12 yıllarında İngiltere 'de yaşayan çok meşhur bir matematikçi, o zamanın Oxford Üniversitesinde Hardy; birgün üzeri Hint pullarıyla kaplı biraz yırtılmış kalın bir zarf alıyor, içeri açıyor, bakıyor, öyle kötü bir İngilizce ve zor okunan bir el yazısıyla sayfalarca matematik... Fakat okuyor, hiç böyle, onun anladığı anlamda bir matematik değil. Yazan şu doğrudur diyor, bu da böyledir diyor; yani, ne isbat var ne teorem var ne bir şey var etrafta.... Zaman zaman karşılaşırız, işte bir amatör meraklı bir şeyler yapmıştır, bir köşeye atıyor. Sonra, aklına takılıyor, gördüğü bir şey aklına takılıyor, bir iddia aklına takılıyor. Başka bir matematikçi ile beraber onun üzerine eğiliyorlar, bakıyorlar, son derece ilginç, bir kısmı bilinen şeyler, bir kısmı onların hayatlarında hiç görmediği iddialar, çok azının isbatını yapabiliyorlar, diğerleri doğru gibi gözüküyor; ama, ortada ne isbat var ne bir şey var. Bunu yazan, okuması yazması olan ve bir deniz nakliyat şirketinde

katip olarak çalışan Ramanujan adlı bir Hintli. Şimdi, İngiliz eğitim sistemi veyahut o zaman ki Oxford, Cambridge 'in sisteminin esnekliği şurada ki, Hardy, bu kişiyi davet ediyor. Üniversitenin bir öğretim üyesi muamelesi görüyor ve üniversitede kendisine yer veriliyor ve beraber çalışmaya giriyorlar. Şimdi, Hardy'nin önünde garip bir ikilem var: karşısında doğal bir deha var; ama, Ramanujan'a sorduğunuz zaman "sen böyle söylüyorsun, ama, bu neden böyle, bunun isbatı nerede", " bu böyle" diyor, " ben biliyorum bunu, yaptım birtakım hesaplar, ama, o hesapların ne ilgisi var, sonuç böyle" diyor. Yaptığı hesapları biraz deşerseniz; yani, çok kısmî hesaplar olduğu ortaya çıkıyor, örnekler diyebileceğimiz şeyler; ama, sezgiyle bu örneklerden son derece ilginç, özgün genel sonuçlara varmış. Hardy ya işi gücü bırakacak Ramanujan ile matematik de konuşmayacak, kendi istediği düzeyde ona matematik öğretecek, isbat nedir, mantık nedir, cebir nedir, analiz nedir, sayılar teorisi esasında; ama, analizde kullanmak gerekli, bütün bunları öğretecek. Ramanujan o sırada 26-27 yaşında böyle devamlı matematik püsküren bir insan, onu da durduracak. Yok diyecek, şimdi öyle yapmayacağız matematiği sen önce bir matematik öğreneceksin, işin temelini öğreneceksin yahutta hiç böyle bir isbat zorunluluğu vardır, matematikte işte mantık kurallarını kullanmak gerekir, bazı şeyler eskiden yapılmıştır; ama, Ramanujan'ın söylediği birtakım şeylerde tabii eskiden bilinen teoremleri ilginç sonuçları veya teoremlerin kendileri; ama, o teoremleri falan duymamış, kendisi bulmuş. Orta yol seçiyor, biraz matematik öğretmeye çalışıyor, gerektikçe, sen böyle söylüyorsun ama, analizde de bu var -özellikle yanlışlarını düzeltmek için- gayet verimli bir çalışmaya da beraber giriyorlar ve Ramanujan sonra zatürre oluyor, erken yaşta ölüyor; fakat Hardy ile beraber oldukça çok sayıda ve Littlehut'la beraber çok sayıda makalesi var,

tabii makaleleri kaleme alan bir matematik rigoruna sokan Hardy'nin kendisi; ama, Ramanujan'ın arkasında kendi el yazısıyla dolu 7-8 tane kalın defter bırakıyor. Bugün hala matematikçiler Ramanujan'ın defterleriyle uğraşıyorlar, onun içerisinde bir sürü iddialar var. Şu doğru mu değil mi, yahut ne yanlış yapmış vs. gibi Onları hala ayıklamaya çalışırlar, Ramanujan öleli herhalde 70 yılı geçti zannediyorum ve hala da uğraşacaklar işte bu doğal bir deha yani, hemen hemen hiç bir bilgisi olmadan en üst düzeyde matematiğe katkıda bulunan bir kişi. Ama, öbür taraftan Hardy gibi bir insan bunun farkına varıp, elinden tutmuş olmasaydı, onu matematik dünyasına tanıştırmamış olsaydı ne olacaktı: Hiç bir şey olmayacaktı, hiçbir şekilde dünyanın Ramanujan'dan haberi olmayacaktı. Dolayısıyla tekrar tesadüflere geri dönersek, tesadüflerin her şey de olduğu gibi yaratıcılıkta da önemi var; ama, bu bir anlamda tohumun bir kayanın üstüne düşen bir tohumu düşünün, hiç bir şey olmaz kurur gider, doğanın çevrimi içerisinde tekrar gider yahutta işlenmiş, hazır yeterli rutubeti olan bir toprağın, verimli bir toprağın üzerine düştüğünü düşünün; o da tabii büyür, yeşerir.

Saygılar sunarım, teşekkür ederim.

BAŞKAN- Değerli konuklar iki değerli bilim adamı, iki doyurucu tebliği yine beklediği gibi tam zamanlama ile bitirdiler. Şimdi, bu iki arkadaşımız da eğitim bilimlerinin dışındaki bilim alanlarında hocalar, salonda benim gördüğüm kadarıyla arkadaşlarımızın çoğu eğitim bilimleri alanında sanıyorum çok güzel bir etkileşim ve bileşimler ortaya çıkacak tartışma süremiz içinde; ancak, bu tartışmayı da yine zamanında bitirmek durumundayız. Her iki tebliğ ile ilgili katkılarınızı ve sorularınızı yarım saat içinde, tamamlamak durumundayız. Soru sormak isteyen arkadaşlar, lütfen isimlerini verdikten sonra soruyu yönelttikleri arkadaşları da belirtirlerse memnun oluruz.

Evet, buyurun.

Prof. Dr. İNCİ SAN (Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi) - Yaratıcılık konusuna, ben epeydir merak sarmış durumdayım; şöyle bir hesapladım 20 yıldır, ne geçerse elime okuyorum ve derslerimde de genç öğrencilerime anlatmaya çalışıyorum. Bu arada tabii ki beyin, -kimyaya bulaşmadım, bulaşmamada imkân yok- üzerine yapılan araştırmaları kendi ölçümde ölçeğimde izlemeye çalışıyorum. Dolayısıyla, aynı şekilde biyogenetik araştırmalarla ilgili tabii ki bulgarize edilmiş biçimleriyle, öğrenmeye çalışıyorum, dolayısıyla bu etkileşim tabii ki, fevkalade beni memnun etti buradaki sayın bilim adamları söylediklerini Biraz daha açarlar mı? Özellikle Sayın Ningur Noyanalpan'dan ricam, bu öğrenmenin kimyası veya kimyasal süreçleri ile ilgili yine bizim anlayacağımız dillerde bir iki açıklama daha yapabilir misiniz? Beyin ile ilgili araştırmalarla acaba bağdaşan, bize aktarabileceğiniz bilgilenme var mı? ve biyogenetik konusunda Sayın Terzioğlu'da bu konuda bazı şeyler söyleyebilecektir. Biraz daha bilgilenmek zannediyorum yararlı olur.

Bir de şu dikkatimi çekti; ayrı disiplinler ama, tabii bugün her şey disiplinlerarası, onun için bizim de onların terminolojisini bilmemiz lazım. Bizim kullandığımız bazı terminolojiyi de tabii ki saygıdeğer bilim adamları bir ikisini farklı kullanıyorlar. Söz gelimi ezbere yol açan düşünme biçimi, çok güzel bir benzetmeyle, dizisel düşünme biçimi dir dedi Sayın Noyanalpan; biz buna yakınsak düşünme biçimi diyoruz; yani, aslında aynı şey art arda gelen ardışık gelen bir düşünme biçimi aradan birisi kopunca birleştiremediğimiz; iraksak düşünme biçimi de bunun tam tersine art arda hiç gelmeyen, sanki bir örümcek ağı gibi dağılan bir düşünme biçimi, dolayısıyla tabii Ö normlara uymayan, ölçülmesi de çok güç olan bunu da bu sabah ki ikinci konuşmacımız bize aktarmaya çalışmıştı.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN - Ben teşekkür ederim .

Söz vermeye devam ediyoruz, buyurun.

Prof. Dr. SÜLEYMAN ÇETİN ÖZOĞLU (A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi) - Efendim, ben sabahki konuşmaları dinleyemedim; ama, tahmin ederim ki, bugünkü konuşmalarla ilgili açıklanması gereken bir iki nokta var. Önce hemen şunu söyleyeyim, ne yazık ki, ben yaratıcı bir soru sormayacağım, düz bir soru olacak. Dikkat ettim her iki konuşmada da üstün yetenekten hiç söz edilmedi. Galiba, sözünü ettiğimiz konular temelde üstün yetenek diye bilinen ve eğitim aracılığıyla, öğretmeyle öğrenmeyle ele alınıp, programlanıp geliştirilebilecek bir kavram, bir tablo idi. Şimdi, bunun içerisine yaratıcılığı koyduğumuz zaman, acaba, biz yaratıcılığı tartışırken, mucitlik dediğimiz, şu anda Türkçe olarak ne diyoruz Buluşçuluk mu diyoruz; bilmiyorum, ondan mı bahsediyoruz. Bir terim daha gündeme geldi; yakınsak, ıraksak gibi, onlarda bana biraz ırak geldi. Galiba, temelde zihinsel gelişimle ilgili psikolojide yapılan çalışmalarda biraz farklı kavramlar alışlagelmiş, alışılmamış diye uydurmaya çalıştığımız kavramlar var. Özellikle üstün yetenekle, yaratıcılık arasındaki ilişki, uzun yıllar çalışıldı; sonra, buna ilişkin buluşlar çok tartışıldığı için vazgeçildi. Yaratıcılığı zaman zaman eğitimin dışında bırakma eğilimleri oldu; çünkü, eğitim yaratıcılıktan çok, belli bir kalıbın ve belli bir kalıbın varlığın geliştirilmesi Öğrenmede bunun başında geliyor. Bütün bu kargaşa içerisinde diyelim, ama, bir ürün de ortaya çıktı, farklı bir ürün. Galiba, yaratıcılıkta üstün yetenekli farklı ürünler ortaya koyması gibi yalnız bilgiyle değil, sabırla, merakla, ve biraz da toplumsal değerlerin dışında bir uğraşın ürünü gibi, bir anlam da verilmeye başlandı. Şimdi, bu çerçevede acaba, bilim yaratıcı mıdır?

yoksa bilim tekrarlayıcı mıdır? gibi sorularda gündemde. Bilim yaratıcı olduğu zaman, acaba, 2000'li yıllarda Sayın Noyanapan'ın belirlediği tehlikelerden birisi arasına girmiyor mu? Çünkü, ilerideki kuşağın karşılaşacağı tehlikelerden bir tanesi, bilgi ve bilgi patlaması, acaba, bunun yaratıcılıkla bir ilgisi var mı? Biraz da tekrarlarla oluşmuyor mu? Bu bilgi oluşumunun içerisinde yaratıcılık nerede olacak? Teknolojiye teslim olduğumuz zaman yaratıcılık, teknolojinin yaratıcılığı mı olacak? insanın yaratıcılığı nı olacak ? Bu konuları sayın bildiri sahipleri ele alır da görüşlerini bizlerle paylaşırlarsa memnun olurum.

BAŞKAN - Ben teşekkür ederim.

Buyurun efendim.

MEHMET EMİRALIOĞLU - Her iki bilim adamına da teşekkür ederiz.

Kendi alanlarında bize iyi bilgiler verdiler ancak ben bu toplantının başlığına bakıyorum, yaratıcılık ve eğitim. Birinci konuşmanın konusuna bakıyorum, eğitim sürecinde yaratıcılık, ikinci konuşmanın konusu bilimsel yaratıcılık. Burada biz eğitimin yaratıcılığını vurgulamak zorundayız. Eğitimde yaratıcılık var mıdır, yok mudur? Eğitimle bir şey yaratılabilir mi, yaratılamaz mı? Yani bu bizim mesleğimizde eğitimin gücü tartışmasıdır. Efendim, eğitimle toplum kalkınabilir mi? Eğitim yoluyla kalkınma diyoruz, bir sosyal bilimci, başka bir sosyal bilimci çıkıyor hayır bu bir üst yapı meselesidir, eğitimle kalkınma olmaz, ekonomiyle kalkınma olur. Şimdi beyin kimyasının beyin anatomisinin ve orada oluşumlardan doğan fiziksel cereyan akımlarının yaratıcılık yaratması, yaratıcılık oluşturması bir eğitim yaratıcılığı konusu değil. Ama bizim öğrenmemiz lazım gelen bir konudur. Bundan yararlandık teşekkür ediyoruz. Keza bilimin yaratması bilimin yaratıcılığı da bizim öğreneceğimiz konu;ama bu eğitimin yanında bilimin

yaratıcılığının eğitim yaratıcılığıyla bir bağdaşıklık, bir birbirinden çıkma, birbirine dayanma, bir eş güdümlü bir beslenme bir destekleme buralarda bizi aydınlatırlarsa teşekkürümüzü yinelimiş olacağız.

Sağolun.

BAŞKAN - Sağolun efendim.

UĞUR YILDIZ (A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğrencisi) - Benim dikkatimi çeken profesörlerimizin belirttiği, öğrenmede sadece bilişsel bölümü belirttiler, burada analiz, sentez değerlendirme basamakları sayıldı, fakat biz ölçme ve değerlendirme dersinde ise bilişsel gelişimin yanında duyuşsal ve psikomotor gelişimi de gördük. Bunun yanında yaratıcılıkta duyuşsal ve psikomotor gelişimin de etkisini açıklayabilirler mi? Bir de İnci Hocamızın dediği gibi fizyolojik olarak beyindeki gelişimin öğrenmeye etkisi, öğrenmeye neler getirebiliyor veya getiriyor, bizim inceleme olasılığımız çok az olduğu için bilemiyorum. Bunları rica ediyorum.

BAŞKAN - Teşekkür ederim.

Buyurun efendim.

NIYAZI ALTUNYA - Sorum Sayın Terzioğlu'na, biraz bilim, biraz eğitim politikasıyla ilgili sorum olacak. Bilim adamlığıyla veya akademik çalışmayla yaratıcılık arasında herhalde bir ilişki var. Aynı şekilde sanat alanında yaratıcılıkla yaratıcı insan, yaratıcı beyin arasında bir ilişki var. Acaba, bir zamanlar şikayet konusuydu, hatta böyle toplantılarda dile getirildi, örneğin matematik gibi Terzioğlu'nun alanına, üstün yeteneklerin yani yaratıcı beyinlerin yöneltilemediği gibi bir şikayet vardı, daha çok teknoloji alanında, bol para getiren alanlara yönelindiği belirtiliyor idi, hatta matematikçi Ali Nesin, matematikçi enayi adamdır gibi bir şey söyledi. Para getirmez,

ancak tutkusu olan, işte enayi olan insanlar bunu yaparlar falan diye acaba bu geçişte gerek ortaöğretimden üniversiteye girişte, gerek üniversite içinde akademik alana yönelişte yaratıcı insanla, beyinlerle yaratıcılık arasında ne gibi bir ilişki var, nasıl bir gelişme var ülkemizde onu bilmek istiyorum.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Teşekkür ederim. Ben sözü izninizle iki değerli konuşmacıya bırakıyorum.

Prof. Dr. NINGUR NOYANALPAN - Sayın Başkan, korkarım tebliğ için ayrılmış olan süre aslında bu cevaplar için yetersiz kalacak; ama yine de elimizden geleni yapmaya çalışalım. Sayın San hocam, eğer konuya o denli teknik olarak girecek olursak korkarım salonda iki, üç kişiden fazla insan onunla ilgilenmeyecek. Ama izin verirseniz sizin için çok hafif kalacak seviyelerde kalarak bir cevap vermeye çalışayım. Şimdi bazı ansiklopedik bilgilerden girerek başlayayım, eğer beynimizin tam kapasitesini kullanmak için beynimizin altında yer alan bedenimizin ona uygun olarak gelişmesi gerekseydi, şu küçük kafamızın sekiz katlı bir binanın üzerine konulması gerekirdi, yani sekiz katlı bir bina kadar büyük bir beden ancak bu kafa için gerekli olan biyokimyasal verileri, ürünleri temin edebilirdi. Bizim bedenimiz sekiz katlı bir bina kadar değil, çok küçücük ona oranla, belki kafamıza göre büyük ama kafamızın kapasitesine göre son derece küçük, o nedenle örneğin 4 yaşındaki bir çocuğun 25 yaşına geldiği zaman eğer beyin ölçüleri karşılaştırılacak olursa, beyin iki misli geliştiği görülüyor. ama bu arada beden iki mislinden çok daha fazla gelişiyor. Fakat beden belirli bir yerde gelişimini durdurduktan sonra asıl beynin kullanım süreci başlıyor. Beynin kullanım süreci ise insan hayatı için son derece geniş kap-

samlı yani son derece büyük kapasiteli, insan ömrü yetmiyor, efendim, bizim Millî Eğitim Bakanlığımızın, daha sonra soru soran sayın dinleyicinin de belki sorusuna bir miktar cevap olacak, bizim Millî Eğitim Bakanlığımızın insanın fizyolojik yetenekleri hakkında verileri ne denli değerlendirdiği veya değerlendirmedeği hakkında yorumlara başlayacak olursam, kapının dışında tutuklanabilirim. Onun için o kadar fazla suç işlememeye çalışarak cevap vereyim. Bir insan çok zorlamayla söylüyorum bunu, 14 yaşına kadar maksimum öğrenir, yani öğrenme kapasitesi maksimumdur. Bilimsel yönden bunu açıklamak fevkalade kolay, çünkü insanın bedeninin metabolizmasının en süratli olduğu çağ 14 yaşına kadar olan çağdır. Benim konum eczacılık, o nedenle özellikle metabolizma konusunda çok derin eğitim görmek zorunda kaldım, bir çocuğun metabolizması kendi bedeninin dört misli iken 60 yaşındaki bir kişinin metabolizması kendi bedeninin onda biri kadardır. Dolayısıyla ikisi arasında fevkalade büyük fark vardı. 14 yaşına kadar öğrenirsiniz; ama 14 yaşına kadar ne öğrenirsiniz? Bakınız ben size sayayım ne öğrenirsiniz. Bir Sovyetler Birliği yıkılır gider, içindeki kentler batıya doğru boşalır, siz bu öğrenciye Sovyetler Birliğinin sınırlarını kilometre olarak uzunluğunu öğretirsiniz, Sovyetler Birliğinin içinde yer alan şehirlerde yerleşik insanların kafa sayısını öğretirsiniz. Sovyetler Birliğinde Ukrayna'da ovalara ekilen ekinin miktarını öğretirsiniz, bütün bu verilerin hepsi ya tabiat olaylarıyla ya siyasal olaylarla değişen olaylardır, değişen değerlerdir. Ama siz bu değerleri öğrencilere ezberletirsiniz, siz derken bağışlarsanız Millî Eğitim Bakanlığının eğitim sisteminden bahsediyorum. Öğretmenlerin tümünü bundan tenzih ediyorum. Buna benzer pek çok örnek verilebilir. Ama eğer ben tekrar beyinde bıraktığım yere dönecek olursam, 14 yaşına kadar öğrenciye vermeniz gereken asıl bilgiyi vermezseniz. (Ben

birçok defalar toplantılarda çok klasikleşmiş, benim için çok klasikleşmiş bir soruyu sormuşumdur.) 14 yaşına kadar aldığınız bilgiler arasında bir üçgenin alanı niçin yüksekliğiyle tabanının çarpımının yarısına eşittirin ispat bilgisini aldınız mı diye sorarım. İzin verirseniz bu defa bir ileri kademeye daha gideceğim. Acaba içinizden herhangi bir kişi şu anda ispat edebilir mi bir piramidin hacminin niçin taban alanıyla yüksekliğinin çarpımının üçte birine eşittir; ama niçin ve analitik kalkülüs kullanmadan bunu yapabilir mi? Yani şekiller üzerinden giderek bunu ispat edebilir mi? Bakınız Pisagor sayı tanınmıyorken, sayı bilinmiyorken dik üçgenin kenarları arasındaki ilişkiyi kanıtladı. Daha henüz sayı kavramı yokken, yani şekilsel bir yoldan giderekten. O halde 14 yaşına kadar maksimum öğrenen beyni biz 14 yaşına kadar abur cuburla dolduruyoruz, 14 yaşından sonra durmaya başlayan, firelenmeye başlayan devrinde kendisini biçimlendirmesini, yönlendirmesini, meslek sahibi olmasını istiyoruz. Meslek sahibi olduğunda ise tren çoktan o istasyonu terk etmiş oluyor. Efendim, beynin kimyası konusunda izin verirseniz sadece bir kaç veri sunmak istiyorum. Bedenin sinir yapısının periferiyar kısmı yani kafanın altında kalan kısmındaki kimya çok basittir, çünkü iki tane sinir sistemi vardır ve iki sinir sisteminde sadece üç değişik madde sözkonusudur. Sinir hücreleri arasındaki iletişimi temin etmek için üç tane değişik madde vardır, asetilkolindir, adrenalindir, noradrenalindir. Bunun dışında kalanlar son derece önemsizdir; ama olay kafanın üstüne çıktımı, yani ansefale doğru yaklaştınız mı, bu kimyasal iletişimi temin eden maddelerin sayısı fevkalade artar, şu anda bilinen bir yirmi civarında var; ama bilinmeyen başka faktörlerin de olduğuna inanılmaktadır. Dolayısıyla beynin kimyasını basite indirgeyerek aktarmanın imkânı yok. Eğer bir organ kimyası, organın hareketlerini ayarlayan kimyadan söz

ediyor olsaydık, sadece üç tane madde, hatta bunların formüllerini de perdeye yansıtıp gerekli olan izahatı vermek mümkün olurdu; ama boynun üstündeki kısım için bu kimya çok karışık. İzin verirsiniz sizleri sıkmamak amacıyla ve kendimi de kendi fakültemde kürsüye çıkıp ders veren biradam gibi düşünmemem için o kimyaya girmemek istiyorum. Ancak bir konu var ki, Sayın Hocamızın değindiği, o bilim adamı yönünden son derece önemli, ezberlemek veya anlamak konusu. Her şey ezberlenerek önce öğrenilir, denilirse şayet, bu bir yere kadar doğrudur. İnsanlar kendi adlarını dahi ezberleyerek öğrenirler, ancak ezberlenen bilgi o karakterde olmalı ki, bir dizi içerisinde yer almamalı, ezberlenen bilgiye başvurmak istediğinizde onu seçimli olarak bir yerden alıp kullanabilmelisiniz; yani sizin için gerekli olan bir akıl yürütmeye, bir analizlemeye o bilgiyi yerine oturtup, kendisinden yararlanabilmelisiniz, aynen konuşurken vermiş olduğum Pi sayısı örneği gibi, o Pi sayısı size gerekli olduğu zaman onun alıp yerine koyabilmelisiniz, ama 3.14 düzeyinde daha fazlasını istiyorsanız her yere başvurmak mümkündür.

Efendim, sayın hocamızın söylemiş olduğu keşke meslektaşlarımıza da bu konuşmaları yapsak, ben burada acı bir örnek vermek isteyeceğim. Aynı zamanda bir başka derneğin başkanlığını yapıyorum ve bu dernek zaman zaman konferanslar tertip ediyor, bir meslek toplumuna hitap ediyor, meslek toplumundan insanları bir araya getirip en son bilgileri aktarmaya çalışıyor. Sayın hocam biz oraya dahi 15 - 20 insan bulabiliyoruz. Hem de zorla getirtme durumumuz var. Yani piyasada meslek icra etmekte olan meslektaşlarımızı bir yerde zorla, kollarından tutarak sürükleyip getiriyoruz ama buna rağmen 15-20 kişi buluyoruz. ama işte sorun asıl orada. Çünkü toplumumuz bilgiyle, bilginin iletilmesiyle, bilginin aktarılmasıyla pek fazla ilgili değil, televizyondaki sansas-

yonel haberlerle ilgililer ama kendilerine bir şey katacak olan konuyla ilgilenme biraz daha zayıf.

Sayın Özoğlu'nun eklediklerinize gelince, üstün yetenekli icat, mucitlik arasında bir ilişki var mı? Bu konuda en son bilgiler galiba Time tarafından yayınlandı, Time bir deha konusunda yazı yayınlandı, Newsweek'de yayınlandı, fakat orada bir entresan alıntı vardı, hemen aklıma geldi, dahilerin geçmişlerinde ortak yanları aramaya çalışmışlar, mesela annesizlik, belirli yaşta annesizlik, belirli yaşta babasızlık, belirli yaşta parasızlık, acaba bunlar bu tarafa itmiş midir diye öyle bir şey bulamamışlar, yani öyle bir ilinti yok, dört beş tanesinin belirli bir yaştan sonra annesi yok, beş altı tanesinin belirli bir yaştan sonra babası yok da bunları bir şemsiye altında toplayabilecek bir veri yok. Onun için yaratıcılık dediğimizde ben şunu kesinlikle vurgulamak istiyorum, yaratıcılık dediğimizde dahilikten söz etmiyoruz. Çünkü benim inancıma göre yaratıcılık belirli ölçüye göre öğretilir. Ama nasıl öğretilir, sağlam bir platform üzerinde insanı tutabiliyorsanız öğretilir. Eğer insana yeteri kadar bilgi vermişseniz, insanı yeteri bir düzeye getirebilmişseniz ve insana problemi çok iyi tanımlayabilmişseniz; yani şöyle bir toplumla yaşıyoruz. Sorunlarımız şunlardır, bu sorunları düşünmek için de sizin elindeki veri platformu budur, dolayısıyla bu veri programından hareket et ve bu sorunlara çözüm bul dediğiniz anda zannedirim herhalde yapmış olduğunuz yaratıcılığa hizmettir ve o kişinin de size verebileceği cevap yaratıcılıktır. Yani yaratıcılıktan geçerek cevap veriyordur. Biz bilim adamları yaratıcılığı biraz ewel ekranda da gösterdiğim gibi, dünyada yeni düşünceler ve yeni ürünler sunmak olarak anlıyoruz. Elbetteki bu arada iç güdüsel yaratımlar var. Ancak izin verirseniz şunu vurgulamak istiyorum. Hepimizin bildiği bir gerçek var. Eğer insanoğlu doğduğu andan itibaren ormana atılırsa

hayvanlarla beraber büyürse insanoğlu, insanların konuştuğu herhangi bir dili konuşamaz. Yani o insanoğlu, örneğin Türkçe konuşamaz, o insanoğlu İngilizce konuşamaz, o insanoğlu, bir başka insanla karşılaştığı zaman, hatta ve hatta bir başka insanla karşılaştığı zaman hayvanların kendi aralarında kurdukları iletişimasyonu dahi kuramaz. Yani bir başka insanla o iletişimasyonu dahi kuramaz. Bununla bunu vurgulamak istiyorum. İnsanoğlunun bir baz oluşuma, bir baz bilgiye ihtiyacı vardır, o baz bilgi temin etmeksizin insanları yaratıcılık yönünden sadece deha ile bütünleştirmek, sadece dehaya bağlamak muhtemelen hata olur, en azından bilim adamı olarak bunu söyleyebiliriz.

Efendim, Sayın Emiralioğlu'nun sormuş olduğu soru şu idi, eğitimle toplum kalkınabilir mi? Bu beni aşan bir konu, bu konuda elbetteki kişisel olarak benim de iddialarım var, benim de görüşlerim var; ama tekrar ediyorum beni aşan bir konu, dolayısıyla... Eğitim her şey, çünkü dünyada ne mümkün ise, insanoğlu ne yapabiliyorsa öğrendikleri sayesinde yapıyor, eğitimi sayesinde yapıyor, az önce vermiş olduğum örneği tekrar ediyorum. Eğer insan hiç eğitim almasaydı, insana hiç öğretim verilmeseydi, insan ormanda yetişseydi, insan insan olmazdı. Hatta tekrar ediyorum kendi cinsinden birisiyle dahi bir iletişim kuramazdı, dolayısıyla eğitim her şey.

Efendim, zannederim son bir cevap vermem gerekiyor, yaratıcılıkta duygunun yeri. Elbetteki yaratıcılıkta duygunun yeri fevkalade önemli. Öğrendiklerinizi o ana kadar bilgi dağarcığınıza koyduklarınızı eğer bir düşünce gücüyle birleştiremiyorsanız, yani öğrendiklerinizin arasında bir ilişki kurup, siz onun üzerine bir şey koyamıyorsanız bu arada izin verirseniz parantez içinde bilim hakkında sorulan soruya da cevap vermiş olayım. Bilim aktarmak değildir, her bilim adamı önce hocasından veya çevresinden bilimi öğrenir, bilimin üzerine

bir katkıda bulunur, ondan sonra gelecek nesle aktarılır, o zaman o bilim adamı görevini yapmıştır. Eğer bilim adamı öğrendiğini aktarıyorsa o görevini yapmamıştır, o sadece bir teyptir. Çünkü o bilgileri teybe çekersiniz, sonra düğmeye basar açarsınız, başka bir insan dinler; ama eğer bilim adamı öğrendiklerinin üzerine bir şeyler koyup kendisinden sonraki nesle aktarıyorsa, ki üniversitelerimizin ana görevi budur aslında, o zaman görevini yapmış demektir. Dolayısıyla yaratıcılıkta elbetteki duygunun değeri var, ama korkarım Sayın Başkan artık kes dediği için zaman itibariyle herhalde buna fırsat bulamayacağız.

Çok teşekkür ederim.

BAŞKAN - Ben teşekkür ederim.

Sayın Terzioğlu, buyurun efendim.

PROF. DR. TOSUN TERZIOĞLU - Efendim, ben çok kısa, biraz da karışık olarak birkaç tema üzerinde yanıtlarımı sunmaya çalışayım. Birincisi yaratıcılık tabii çok şeyden etkileniyor, çok şeyi de etkiliyor, tabii çevreden muhakkak etkileniyor, aileden etkileniyor, aldığı eğitimden kesinlikle etkileniyor, bu size aktarmaya çalıştığım örneğin Ramonojan olayında bunların birçok ögesini görebiliyorsunuz. Yani Ramonajan Hindistan'da Mandras şehrinde bir deniz nakliyat şirketinde çalışan bir katip, çevresinden çok fazla etkilenmese de gerçek bir üstün yetenek. Bir doğal olarak matematiğe müthiş bir yatkınlığı var, fakat Ramonajan oradan kalkıp, Oxford'a gidemeseydi, dediğim gibi yani o yaratıcılığı bir yerde körelecekti, belki zatürreden ölmeyecekti, belki çok daha uzun yıllar yaşayacaktı; ama matematikçi olarak onun dünyaya yaptığı katkı hiçbir zaman olmayacaktı. Kimseyle belki konuşamayacaktı bir müddet sonra kendi içine kapanmış, hayata küsmüş bir insan olacaktı, eğitimle olan ilişkisi tabii bu üstün yete-

neğin bile bir eğitime ihtiyacı olduğunu Hardy seziniyor ama onu eğitimle birden boğup o matematik yapmasını engellemek de istemiyor. Böyle çok özel, çok dikkatli dozda eğitim veriyor, onun da eğitime ihtiyacı var, kimsenin bilmediği matematik teoremlerini oturup bu doğrudur diye yazan ve gerçekten, sonra kanıtlanabilen teoremleri yazabilen insanın bile bir eğitime tabii ki ihtiyacı var. Yine aynı hikayede çevreyle toplumla ilişkisini görebiliyorsunuz. Yani Oxford Üniversitesi gibi dünyanın en iddialı üniversitelerinden biri kendisindeki bir iyi matematikçinin önerisi üzerine işte okuması yazması ancak olan birisini Hindistan'dan kaldırıp kendi üniversitesine öğretim üyesi olarak bir araştırmacı olarak alabiliyor. Onu yapıyor yani diploma falan sormuyor, senin doktoran var mı, üniversite bitirdin mi, yok bunların hiçbir yok. Yani benim bildiğim Ramonajan'ın okuması yazması var, üstelik yazıları da oldukça zor okunuyor, sonra aldığı eğitime rağmen.

Yaratıcılık veya bilim adamlığı özellikle akademik çevrelere, üniversitelere vesaireye bakarsanız tabii bilim adamlarının birçoğu buralarda ama gerçekten büyük sıçrama yapabilen gerçekten böyle çok üstün yetenekli bilim adamları bunların dışında da olabiliyor, hatta biraz da çevreye uyumsuz kişiler de bunlar zaman zaman, çünkü taze ve farklı normlar dışı bakış açısı bilimde her konuda olduğu gibi yaratıcılığın ana ağırlık taşıdığı, sanatta da olduğu gibi büyük bir avantaj dolayısıyla bunların bir kısmı 70 - 80 yaşında da hâlâ biraz yaramaz çocuk gibi hani yaşına başına yakışmayan davranışta bulunan kişilerde olabiliyor, dolayısıyla akademik çevrelerin dışında da, akademik çevrelere uyumsuz olan birçok bilim adamı da olabiliyor. Çünkü kendilerinin çok farklı zaman zaman çevreye de ters düşen bakış açıları onlara avantaj sağlıyor, o avantajı tabii yadsımamız lazım. O da onlara, yani diğer bilim adamlarına göre bilimde, sanatta sanat in-

sanlarına göre bir farklılık, zaman zaman da bir üstünlük sağlayabiliyor.

Ben de burada keseceğim.

BAŞKAN - Değerli konuklar, oturumu bitiriyoruz, aradan sonra Dördüncü Oturuma başlayacağız. Sanıyorum, oturumu bitirmeden önce çok kısa olarak şuna değinmem gerekiyor. Toplumda yaratıcı insanların çoğalması çok önemli ama sanıyorum daha önemlisi toplumda kendine özgüvenli ve yaratma çabasında olan insanların yani çoğunluğun özgüvenli ve yaratma çabasında olan insanlar haline gelmesi, ben ziraatçı olduğum için söylüyorum, tohum yatağını hazırlamakla ilgisi var, tohum yatağını iyi hazırlamak burada da eğitim ve eğitimcilerin en büyük görevi, yapan insanlar olarak görmekteyiz.

İki değerli bilim adamını alkışlayarak oturumu kapatıyorum. Hepinize teşekkür ediyorum. (Alkışlar)

IV. OTURUM

Sanatta Yaratıcılık Oyun, Drama

Prof. Dr. İnci SAN

(A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi)

Oturum Başkanı : Doç. Dr. Meral ÇİLELİ
(TED Bilim Kurulu Üyesi)

BAŞKAN - Dördüncü Oturumu açıyorum.

Sanatta yaratıcılık konusuna eğiliyoruz bu oturumumuzda. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Sayın İnci San, sanatta yaratıcılık, oyun, drama konulu bildirisini sunacak.

Buyurun Sayın Prof. Dr. İnci SAN

Sanatta Yaratıcılık, Oyun, Drama

I. Yaratıcılık Tanımı ve Sanatsal Yaratmaya Örnekler

Yaratıcılık yüzyıllar boyu yalnızca olağanüstü insanlara özgü bir Tanrı vergisi olarak kabul edilegelmiş; yaratıcılık kavramı da en çok "güzel sanatlar alanındaki yaratıcılık" için kullanılmıştır. "Tanrısal güç" sanısı, dahî ile deli arasındaki kıl payı bir ayırım olduğu gibi bilim dışı kimi görüşler de yakın zamanlara dek benimsenmiştir. (1)

Çağcıl görüşlere göre ise yaratıcılık, her düzeyde var olan ve insan yaşamının her bölümünde kendini gösterebilen bir yeti, gündelik yaşamdan bilimsel çalışmalara dek uzanan, sanatsal alanda baş yapıtların ortaya çıkmasına neden olan süreçler bütünü ve ayrıca bir tutum ve davranış biçimidir. Yaratıcılığın zaman zaman kimi baskılara karşın da ortaya çıkabileceği hususunu unutmadan, genelde, ancak özgür ve demokratik ortamlarda kendini gösterebildiğini de vurgulamak gerekir.

(1) Ülkemizde son yıllarda peşpeşe yayınlanan "yaratıcılık" konusundaki yabancı ve yerli eserlerden özellikle, konuya psikiyatrik açıdan yaklaşan Anthony Storr'un "Yaratma Dürtüsü"nde ve son bazı araştırmalarda (kaynakçada verilecektir) şizoid, paranoid, manik depresif kişilik özellikleri gösteren pek çok yaratıcıdan (bilimde ve sanatta) örnekler verilmektedir. Ancak, genelde ve bu kişilerde de, yaratma anlarında belirlenen denge, disiplin ve uyumun varlığı da kuşku götürmez biçimde dile gelmektedir.

Yaratıcılık için yapılmış yüzlerce tanım bulunmaktadır. Ben biri ile yetineyim: "Daha önceden kurulmamış ilişkiler arasındaki ilintileri kurabilme, böylece yeni bir düşünüyü şeması içinde, yeni yaşantılar, deneyimler, yeni ve özgün düşünceler ve yeni ürünler ortaya koyabilme yetisi". (2)

Belki burada şu ayrımı yapmakta yarar bulunmaktadır. İnsanın yaşamında ortaya koyabildiği daha alçakgönüllü, belki daha az kalıcı olan küçük yaratıcı buluşcu edimler yanısıra, tüm bir düşünce sistemini değiştirebilecek, bilimde ve sanatta yepyeni ufuklar açabilecek, çok daha uzun süreli bir kalıcılığa sahip, (söz gelimi tarihe mal olacak, ama bir gün geçici de olabilecek) üstün önemde yaratıcı edimler yer alır. Hemen akla getirilebilen bu son nitelikteki iki yaratıcı Einstein ve Picasso'dur.

Konumuz açısından Picasso'ya birkaç kez değineceğiz. İlk olarak onun belki büyük bir yaratıcı edim olarak sözünü edemeyeceğimiz, ama sevimli, biraz mizah dolu, bir sürpriz taşıyan, ufak bir seramik yapıtına bakalım; Şekil 1'deki bu seramik kap, iki tutamağı olan bir vazodur. Ancak üstündeki çizimlerle, bu vazoyu kollarını beline dayamış bir figür olarak görebiliriz. Sürpriz ise, vazonun karnındaki "yüz" benzetmesidir. O zaman tutamaklar, kollar değil yanaklardır. Üstüste bindirilmiş böyle bir imgeler yanılması Picasso'dan başka kimin aklına gelebilirdi?(3)

(2) Landau, Erika: Psychologie der Kreativitaet, (1969), 3. Bas. München/Basel 1974, s. 10.

(3) Çocukların yapıtlarıyla uğraşan eğitimci ve psikologlar, bu soruya "çocuklar" yanıtını verebilirler. Doğrudur da. Ancak sorun, yaratıcı sanatçının belli birikimlerden sonra, bilerek ve bilinçle sanatsal yaratmaya geçmesi sorunudur. Çocuklardaki yaratıcılığın biliş öncesi (precognitive) aşamasını sanatçı bilerek yakalar. Bkz.: San, İnci. Sanatsal Yaratma-Çocukta Yaratıcılık, İş Bank. Yay. (1977) 2.bas. Ankara 1979. Kuşkusuz bu konuda yerli ve yabancı pek çok makale ve yayımlanmamış lisansüstü tezler de bulunmaktadır. İçgüdüsel yaratıcılık diye bir kavram ise bilim dışıdır.

Şekil 1. Picasso'dan bir seramik çalışması.

Gene 20. yy. sanatından vermek istediğim üç örnek, plastik sanatlar alanında Almanya'da, Fransa'da ve Hollanda'da, farklı çevrelerde ve değişik etkilenmelerle yetişmiş Feininger, Braque ve Mondrian'dandır. Sanat nesnesi yaptıkları şeyleri prizmatik, kristaller ardından bakılıyormuş izlenimi veren, geometrik biçimler içinde görmeye başlayan bu üç sanatçı, (ki bunlara Picasso'yu da katmak gerekir) ayrı ayrı anlamlarda kullandıkları bu yöntemle görsel sanatlarda önemli değişikliklere neden olup, pek çok sanatçının ve sanat tüketicisinin sanata, kimbilir kaç kişinin de nesnelere bakış açısını değiştirdiler. (Bkz. Şekil 2, 3, ve 4, 5).

II. Tüm Beyinsel Yaratıcılık

Yaratıcılık yetisinin beyinsel bir güç olduğu artık genel kabul görmektedir. (4)

Antik Yunan'da da beynin üzerinde durulduğunu biliyoruz. Burada yeri gelmişken Hipokrat'a (M.Ö.511) dayandırılan birkaç tümceyi aktarmak isterim:

" İnsanlar bilmeli ki üzüntülerimiz, acılarımız, kederlerimiz ve göz yaşlarımız da; zevklerimiz, sevinçlerimiz, şakalarımız ve kahkahalarımız da yalnızca ve yalnızca beyinden gelir. Onun aracılığıyla düşünür, görür ve hoşşa gideni hoşşa gitmeyenden ayırırız.....

(Ancak) beyin yerli yerinde durduğu sürece insan doğru düzgün düşünebilir." (5)

The Creative Brain adlı kitabında Ned Herrmann, o yılların son nörofizyolojik bulgularından ve bir fizikçi, bir sanat adamı

(4) Herrmann, Ned: The Creative Brain, Lake Lure 1988; ve daha başka pekçok yayın. Kaynakçada kimileri verilecektir.

(5) Dost, Öngür (Yale İni.): "Şizofreni Üzerine Yeni Çalışmalar", Bilim Teknik Dergisi, Sayı:347, 1993, s.14.

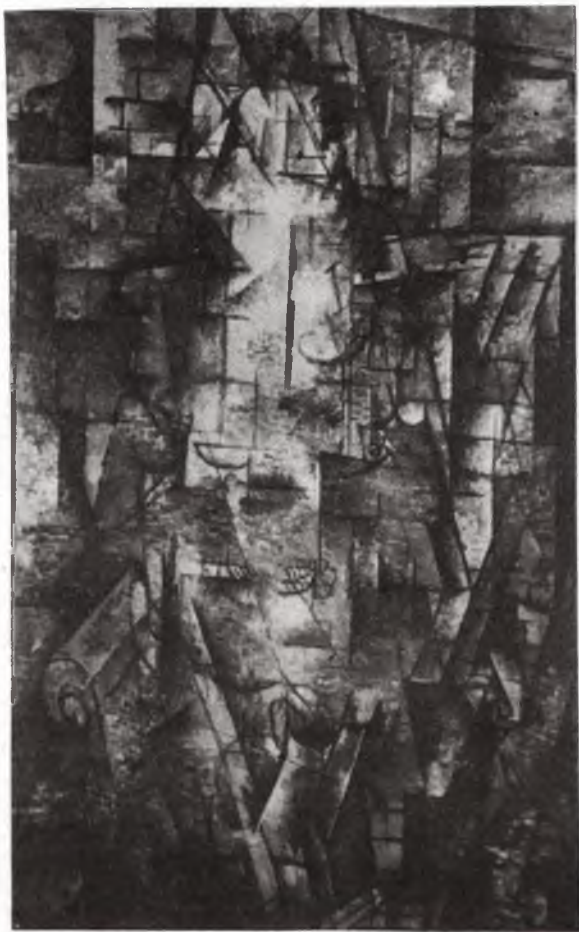

Şekil 2. Feininger Gaberndorf'tan Görüntü (1921)

ve eğitimci olarak kendi deneyimlerinden yola çıkarak işlevler açısından beyni dört çeyrek küreye bölüyor, her bir bölümde ayrı, özelleşmiş alanlar olduğunu, her birinin kendine özgü ve özel bir dili, algılayışı, değerleri, yetileri ve bilme-tanıma yolları olduğunu belirtiyordu. (6)

Şekil 6'da görüldüğü gibi, sol beyin bölümünde mantıksal, çözümleyici, nicel olgulara dayalı, planlı, örgütlü, ayrıntılı ve ardışık düşünme biçimleri yer almaktadır. Çok kabaca bu

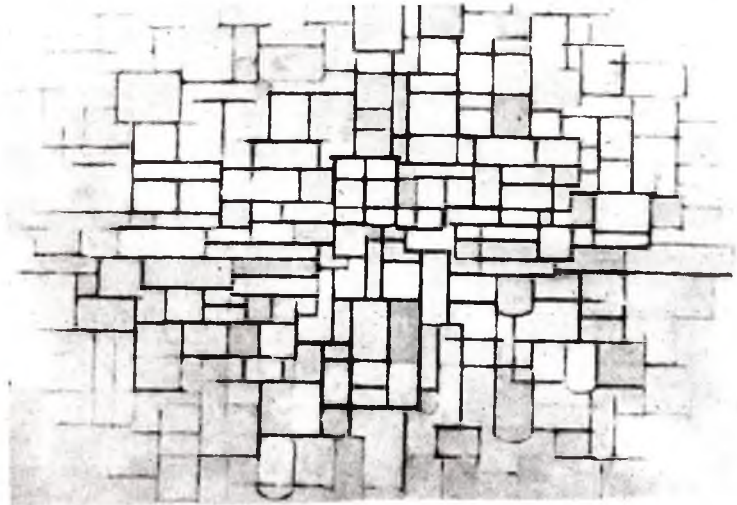
(6) Herrmann'ın adı geçen yayınına dayanarak hazırlamış olduğum bir bildiriye, TED VIII. Öğretim Toplantısında (1990) ayrıntılı biçimde sunmuştum. Bkz.: "Resim-iş Öğretimi ve Sorunları" başlıklı TED Yayını, Bilim Dizisi No:8 Ankara 1990, s.145-173

Şekil 3. Braque Kitap Okuyan Kadın (1911)

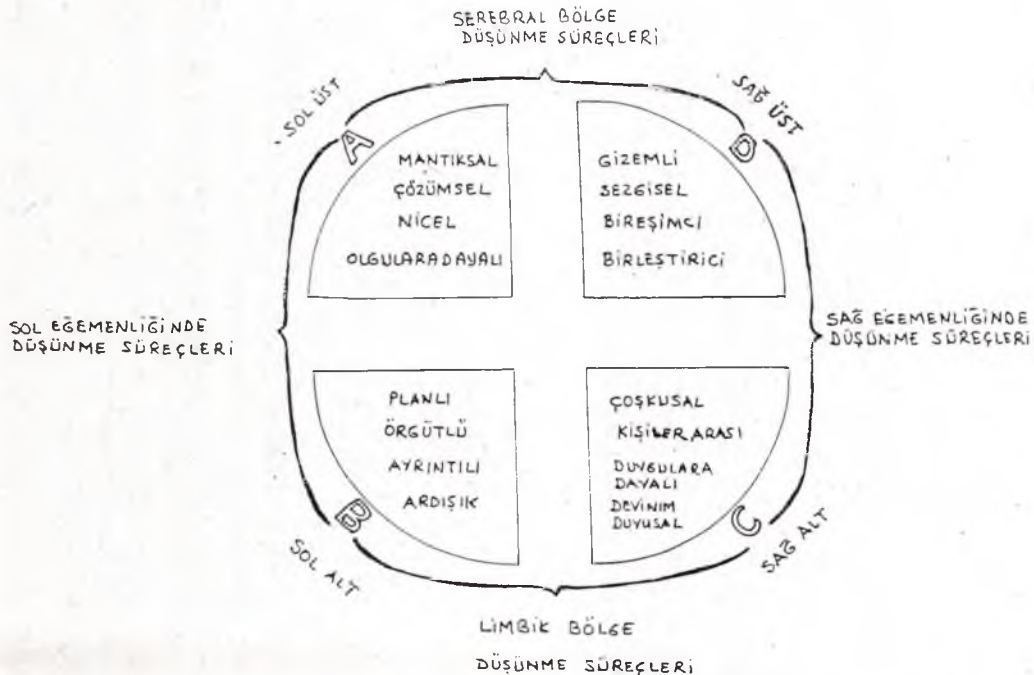

Şekil 4. Mondrian. Çiçek Açmış Ağaç (1912)

Şekil 5. Mondrian Çizgi ve Renklerle Kompozisyon (1913) 95 x 115 cm.

TÜNEL BEYİN MODELİ

Şekil 6. Düşünme alanları

düşünme biçimleri için bilimsel düşünme biçimleri diyebiliriz. Sağ beyin bölümünde ise coşkusal, kişilerarası (interpersonal), duygulara dayalı, devinim-duyusal (kinestetik), gizemli, sezgisel, bireşimci (sentezci), bütünsel ve birleştirici düşünme biçimleri rol oynamaktadır. Gene çok özetle bu düşünme biçimlerine sanatsal düşünme biçimleri denebilir.

Fakat, hemen belirtilmelidir ki, bilimsel araştırma süreçlerinde, sağbeynin düşünce sistemlerine, düş gücüne; bütünleşmeye; sentezlemeye vb. ne kadar gereksinme varsa, hatta bunların yer alması gerekli koşul ise, sanatsal yaratmada da, çözümsel, örgütlü, planlı, mantıklı vb. düşünme süreçleri aynı biçimde yer almaktadır.

III. Yaratıcılık Sürecinde Aşamalar

Graham Wallis tarafından saptanmış ve bugün klasikleşmiş yaratıcılık aşamaları şunlardır:

1) Hazırlık Aşaması (Dönemi)

2) Kuluçka Aşaması (Dönemi)

3) Aydınlanma Aşaması (Dönemi)

4) Gerçekleme ya da Doğrulama (Verification) Aşaması (Dönemi)(7)

Herrmann'ın savı, yaratıcılığın kaynağının beyin olduğu ve yalnızca bir bölümünün değil, beynin tümünün yaratıcılığa kaynaklık ettiğidir. Bunu böylece bilmenin yaratıcılığa yönelmek, yönlendirilmek, yaratıcılığını geliştirmek ve yaratıcı süreci uygulamaya koymak bakımından önemi büyüktür. Hangi süreci izleyeceğimizi ve bu izlenecek sürecin her aşamasında beynimizin hangi özel bölümünü kullanacağımızı bilmek de aynı derecede önemlidir.

(7) Herrmann, Ned: a.g.e., s.186

TÜM BEYİNLE YARATICILIK

HAZIRLIK / KULUÇKA / AYDINLANMA / GERÇEKLEME

İLGİ

UYGULAMA

A

MANTIKSAL DÜŞÜNME
OLGULARIN ÇÖZÜMLENİŞİ
SAYISAL SÜREÇLER

SEREBRAL

GÖRSELLEŞTİRME
İMGELEME
KAVRAMLAŞTIRMA

HAZIRLIK
GERÇEKLEME

SOL

SOL ÜST

SAG ÜST

SAG

AYDINLANMA
KULUÇKA

SOL ALT

SAG ALT

LİMBİK

PLANLI YAKLAŞIM
OLGULARIN DÜZENLENMESİ
AYRINTILI GÖZDEN GEÇİRME

TEPSEL TEPKİ
DUYUSAL TEPE
KİŞİLER ARASI

B

C

Şekil 7. Tüm Beyinsel Yaratıcılık Modeli

Herrmann'ın geliştirmiş olduğu beyin şemasına (şekil 7) bakarak yaratıcılık aşamalarını tek tek gözden geçirelim.

1) Hazırlık döneminde, sorun, gereksinim ya da gerçekleştirilmek istenen şey saptanır, tanımlanır. Çözüm ya da gereklilikler için bilgi ve malzeme toplanır ve bunlar çözümün geçerliliği, işlerliliği bakımından ölçütlere vurulur. Öyleyse beynimizin sol yarı küresinde olguların çözömlenmesi, serimlenmesi, süreçlerin belirlenmesi olur. Sonra beynin sağ alt ve üst bölümlerinde sezgiler, görsel yetiler, "brain storming" seçenekleri işe koyulur. Sağ yarıdan edinilen bu içgörösel, sezgisel, bireşimsel düşünöler gene sol alt bölümde kaydedilir.

2) Kuluçka aşamasında, sorundan çıkarak geriye gidilir, sorun zihnin irdelenmesine, incelemesine bırakılır. Bu dönem hazırlık aşamasındaki gibi dakikalar sürebileceği gibi, haftalar ya da yıllar sürebilir. Bu aşamada, görevini yapmış olmanın güveni içinde, bilinçaltının hummalı bir biçimde çalıştığının bilincinde olarak başka işlere dönölür. Bu arada sağ alt ve sağ üst çeyrek küreler devrededir; dalgın düşünme, derin düşünme, bilinçaltı süreçler, görselleştirme ve duyumsal algılama gibi yetiler çalışır.

3) Aydınlanma aşamasında düşünöler yaratıcılığa bir temel oluşturmak üzere zihinden doğarlar. Bu düşünöler sonuç-ürünün parçaları olabileceği gibi sonucun kendi de olabilir. Bağlamın tümü, her iki durumda da birden ve tam olarak görölür. Bu aşama çoğunlukla an'lıktır, müthiş bir içgöröler zenginliği içinde gelişir, birkaç dakika ya da birkaç saat sürer. Beynin sağ üst çeyreği devrededir. Düşünü, sözel olmaksızın formüle edilmiş ve sıklıkla bir "hah!" ünlemiyle belirlenmiştir.

Bu anda, beyin bu oluşumu hemen kaydeder, sol alt ve sağ üst bölümler arasında hızlı gidip gelmeler ve yinelemeler yoluyla çözümün tanımlanması ve uygulamaya geçirilmesi için doğrulamasını yapar.

4) Gerçekleme-doğrulama aşaması, aydınlanma aşamasında ortaya çıkan ne ise, onun gereksinimleri karşılayıp karşılamayacağını, hazırlık aşamasında saptanmış ölçülere uyup uymayacağını anlaşılmaması ve gösterilmesi için yapılan bir dizi etkinliktir. Beynin sol yarı küresi devrededir. (Herrmann, s.187-188 ve 320)

Wallis'in klasikleşmiş yaratıcılık aşamasına eklenmesi gereken iki önemli öge kuşkusuz "ilgi" (ya da merak) ve daha önce de belirtilen "uygulama" öğeleri ya da aşamalarıdır. (8)

İlgiyi tüm beyinde dağılmış olarak gören Herrmann, uygulama için devreye gene tümel beyin girdiğini, ancak B bölümünde başlayıp, A, C ve D bölümlerini daha sonra içine aldığı ileri sürmektedir. (Herrmann, s.191-192)

Çeyrek yarı küreler arasındaki gidip gelmelere ve betimlenen aşamaların her zaman bu denli düzenli yürümesinin olanaksızlığına karşın, yaratıcı eylem ya da yaratıcı etkinlikte bulunan kişilerin, bu aşamaları tanıdıkları, bildikleri, anlatılınca bu şemaya kendi yaşantılarından dolayı katıldıkları görülmektedir.

IV. Sanatsal Yaratma Sürecine Bir Örnek

Picasso'nun ünlü ve anlamı, içeriği, iletisi, bütün zamanlar için geçerli kalacak gibi görünen "Guernica" duvar resminin,

(8) Bu konuda Bkz.: San, İnci: Sanat ve Eğitim. A.Ü. Eğitim. Bil. Fak. Yay. No: 151, Ankara 1985, s. 9-13 Ayrıca: Sungur, Nuray: Yaratıcı Düşünce, Özgür Yay. İstanbul 1992

tüm yaratılış aşamalarını izlemek olanaklıdır. Çünkü bu düzenlemenin her bir eskizi ve bütün haline geldikten sonra da geçirdiği her bir değişiklik, Picasso tarafından numaralanıp imzalanmış ve böylece bizlere nasıl hazırlandığı gösterilmiştir.

Buna geçmeden önce, sanatsal yaratmanın bilim ve teknikteki yaratıcılıktan ayrı düşen en önemli yanı üzerinde durmak isterim. Her sanat ürünü, bu ister bir resim, bir heykel, bir yontu, ister bir dans, bir müzik parçası ya da şiir olsun, bir ya da birden çok imge taşır. Her sanat eseri öznel gerçekliğin nesnel bir yansımasıdır, algılanmak üzere yaratılmış anlatımcı bir form'dur, şiirsel anlatıma sahip bir MECAZ'dır. Bu yönüyle sanat, yaratıcılıkta diğer alanlardan ayırım gösterir.

Diyebiliriz ki sanatsal bir etkinlik sürecinde simge, bir yaşantının bir deneyin imgesini temsil eder. Bu simgeler de algı edimleri sırasında derlenirler. Sanatsal yaratma'da, görsel kökenli bir simge, asıl algının imgesiyle pek yakından ilişkili olabilir ama, algılanmış olan nesne ya da şey'in imgesinin bir kopyası olmayıp, tüm o yaşantı ve deneyin simgesidir. Simgeler ortaya çıkarken, yani sanat dalının ilgili malzemesiyle birleşip yeni bir form, bir mecaz yaratılırken, imgeler "deforme" edilebilir. Söz gelimi duygu ve düşünceleri daha iyi anlatabilmek için figürler biçim bozumuna uğrayabilir. Ancak her keresinde sonuç mecaz'dır, şiirsel anlatıma sahip bir form, bir sözcükler dizisi ya da bir devinimdir. Başlıca nitelik ve özelliği, yaşantı ve deneylere ilişkin ham imgelerden, bu yaşantıları zenginleştiren düşünüyü, anlam ve yorumları iletebilecek ya da en azından anıştırabilecek simgesel bir yapıya ve estetik yönden doyurucu bir biçime sahip olmasıdır.

Guernica da "mecazi" anlatımın en güzel örneklerindedir. Eindhoven ve Vinache'in araştırmasında, bu eserdeki yaratıcılık üzerinde durulmuştur. (9)

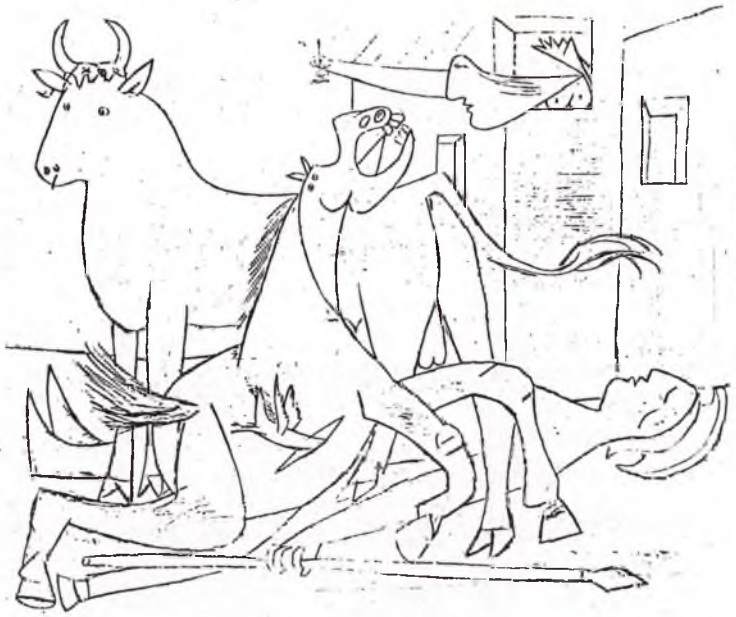
Picasso duvar resmine 1937 de, o zaman iktidarda bulunan İspanya hükümetinin isteği üzerine başlamıştı. O yıl içinde İspanya iç savaşa sürüklendi. Francisco Franco yönetiminde bir askeri grup İspanya hükümetini devirmek istedi. Franco'ya nazi Almanya'sının ve Faşist İtalya'nın askeri güçlerince yardım ediliyordu. Anti-faşist ve anti-nazi pek çok başka ülke halkı, bu Franco zaferine karşıydı. Pablo Picasso ise İspanyol olduğu halde, kendi isteği ile Fransa'ya yerleşmişti. Bu iç savaş sırasında, Picasso'dan Paris Dünya Fuarındaki İspanya hükümeti yapısı için bir duvar resmi yapması istenmişti. Picasso bu görevi aldıktan hemen sonra, Nazi ve Faşist bombardımanı kararlaştırılmış ve İspanya'nın Basque eyaletindeki Guernica kasabası tüm sivil halkıyla yok edilmişti. Picasso duvar resmi için bu olayı konu olarak seçti. Bombardımandan hemen iki gün sonra ilk eskizini çizdi. Eskiz, 1 Mayıs 1937 tarihidir ve duvar resminin genel düşünüsünü, eserin en sonunda alacağı ayrıntılı mecazi yapısında da ortaya çıkacak genel kavramın ana çizgilerini ortaya koymaktadır. Düzenlemenin merkezinde ölmekte olan bir at; elinde bir lamba tutarak pencereden sarkan bir insan figürü; solda bir hayvan figürü ve ön planda bir ölü. Gene 1 Mayıs tarihli eskizde (Şekil 8), aynı sembol imgelerin, bu kez değişik bir yerleştirme içinde kullanıldığını görüyoruz.

Bundan sonraki günde, 2 Mayıs 1937 de Picasso, at başıyla ilgili çalışmalarını yapmıştır. Sanatçının zihninde atın, insanın dostu olduğunu simgeleyen bir genel imge, bir dost-

(9) Eindhoven, Jan E. ve Edgar Vinache: "Creative Processes in Painting", Journal of General Psychology, XLVII (1952), s.140-169.

luk simgesi olduğu anlaşılıyor. Bu inancın ayrıca İspanyol kültüründe atın boğa güreşlerinde insanın yanındaki işlevi ile ilgili olarak geliştirilmiş olması da düşünülebilir. Resimdeki hayvana gelince, sanki o bir at değildir, bir mecaz üstüne çatılmış başka bir mecazdır. İki ölmekte olan bir attır, insan dostu at, insanla kaba güç arasındaki gücü simgelemektedir. İkinci mecaz ise, insanın dostundan yükselen haykırıdır. Bu doğal olarak bir yorumdur, Picasso böyle bir açıklama sunmamıştır; fakat bu çığlık can çekişen bir çığlığın dehşeti, sivri bir at başı ve onun çok büyük bir boğaz simgesinden çıkan hançere benzer bir dil ile anlatılmak istenmiş, sönmekte olan bir haykırış şairce betimlenmiştir. (Şekil 10)

8 Mayıs 1937 tarihli eskizler sembol imgelerle denemelerin sürdürüldüğünü ve yeni mecazların üretilmesine girişildiğini gösterir. At ile ilgili mecaz, değişikliğe uğramış, ayrıca bir çocuk taşıyan ve kalkmaya çabalayan bir kadın mecazı geliştirilmiştir; bu genç ve taze yaşamın simgesi ile "kendi yaşamını kurtarma" çabasını sergilemektedir. Bu çabalayan kadın mecazının, duvar resminin son halinde boğaya yakaran kadın figürü ile atın sağında, çabalayan, kalkmaya uğraşan kadın figürü olarak iki mecaz halinde karşımıza çıktığını izlemekteyiz. Aynı düşünüyü başka yollarla da biçimlendirilmiştir. Sözgelimi 9 Mayıs 1937 tarihli eskizdeki, bir merdiven üzerinde sendeleyeyen bir kadın figürü gibi. Burada Picasso, "ölüm rüzgarıyla sarsılan yaşam" kavramını ifade etmek için bir mecaz arıyor gibi görünmektedir. İlgili çekici olan, bu mecazın tamamlanmış bir mecazlar birleştirmesi olarak düzenlenmiş olmasıdır. Figürün merdivenin bir basamağını tutmak üzere uzanan eli boşuna çabalamaktadır, artık ne gücü kalmıştır, ne de hareket etme yeteneği. Kolunda tutup sıkıdığı çocuk ise yavran, cansız, mankenimsi bir form olarak sarkmaktadır. (Şekil 9)

Şekil 8. Guernica ile ilgili ilk eskizlerden. (1 Mayıs 1937)

Uygun mecazlar bulma süreci, tüm yapıyı etkili bir organik çizim ve biçimleme haline getirinceye dek sürmüştür. Picaso'nun uygun mecazları arayıp, mural'in tam olarak ne biçim alacağını belirleyen eskizi yapmayı başarması arasında bir haftadan az bir zaman geçmiştir. Ancak, muralin eskizinden çok daha keskin ve şiddetli bir biçimleme olduğunu belirtmeliyiz. Yanan bir yapıdan dışarı uğrayan figürün tuttuğu lamba, teknolojik açıdan güçsüzlüğüne karşın, kasabalı kadının elinde halkın gücünü olanca şiddetiyle vurgulamakta, kompozisyonda merkezde yer alan üçgen yerleştirilişin tepesini oluşturmaktadır. Hemen yanındaki daha çağdaş bir aydınlatma aracı olan elektrikli lamba, tüm ileri tekniğine ve aydınlık ışığına karşın yalnızca angaje olmamış, kayıtsız bir seyirci gibi-

dir. Kasabayı yerle bir eden uçak ve bombalar da aynı ileri teknolojinin ürünü değiller miydi? (Şekil 10)

Gazete yapraklarına dönüşmekte olan at, belki de böylesine mahveden ve böylesine tam bir "kitle halinde öldürme" den geriye kalandır. Kitle ölümü ve onun dehşetini

Şekil 9. Guernica eskizlerinden. (9 Mayıs 1937)

Şekil 10. Guernica duvar resmi (1937).

anlatacak tek bir canlı kalmamıştır ama, bize simgelandığı gibi, bu öldürme olayı hakkında insanlar ikinci elden, yani basından ya da duyacağı haber ve söylentilerden ve diğer çağdaş iletişim araçlarından bilgi edineceklerdir. Bu düşünce, şöyle bir yorumla genişletilebilir: mecaz yapılan işi , yani katliamı saklamaya çalışmanın boşunalığını, ya da çağdaş insanın, teknolojiyle, rezilliklerinin saklanması olanaksız kıldığını betimlemektedir.

Guernica'daki mecazların çoğunun temelinde İspanyol kültürünün yattığı açıktır. Boğanın "mecazi" kullanılışı ilginçtir. Vahşeti temsil eden boğa, aynı zamanda resmin tüm bağlamı içinde, yazgının da simgesi olarak görünmektedir. İspanya'nın kültür geleneğine göre, boğa, boğa güreşlerinde olağan olarak yenilen'dir. Resimde boğa cürretlidir ama, onun vahşi zaferi, geçici olsa gerektir. Vahşeti simgeliyor görünmesine karşın başını tüm olan bitenden başka yöne çevirmiş olması, utkusunun onda uyandırdığı gururdan mı ileri geliyor, yoksa bu boğa ilerde birgün şimdi ezilmiş halkının yeniden canlanıp güçleneceği günü beklemek üzere güç toplayacak bir İspanya mıdır? Bir alev gibi kıpırdayan ve enerji dolu kuyruğu bunu şimdiden simgelemekte midir?

Savaşın kahramanı ön planda yatmaktadır, olağan bir ölü değildir. Kırılan, çatlayan bir yengi, utku anıtıdır. Acaba birgün yeniden ayağa dikilebilecek midir? Kırılmış kılıcının hemen yanı başında açan tek bir çiçek bu umudu vermiyor mu? Bir başka umut, boğa ile elektrikli lamba arasındaki, üzerine pek ufak bir ışık lekesi düşmüş belli belirsiz güvercin figürüdür. (10)

Böylece incelendiğinde Guernica'nın meydana getiriliş süreci, usta bir sanatçının eserinde, görsel yaratıcı süreç hakkında ilginç bulgular vermektedir.

(10) Guernica'nın yorumu, yazarın Sanat ve Eğitim ders kitabından alınmıştır. Ank. Üni. Eği. Bil. Fak. Yay. No: 151, Ankara 1985, s. 21-25.

Eindhoven ve Vinache'ye göre, sanatçı ne yapacağını planlamakla ve bu planla ilgili bir "genel düşünüyü" (ana fikir) ile işe başlamış, sonra kavramları, sembol imgeleri ve uygun mecazları geliştirerek düzenlenmesinin ayrıntılarıyla uğraşmıştır.

Bu durumda, yaratıcılık aşamaları açısından baktığımızda Picasso, aşamalarda bir sıçrama mı yapmış oluyor? İlk eskizde ortaya çıkan ana düşünüyü bize üçüncü aydınlanma aşamasını anımsatıyor. Hazırlık dönemi, eskizlerin oluşması sürecinde kendini gösteriyor. Aynı zamanda eskizlerin her biri, bir tür doğrulama, iletinin tam olarak ortaya çıkıp çıkmayacağını kanıtlanmaya çalışıldığı aşamalar olarak karşımıza çıkıyor. Ancak, siyasal bilince sahip ve aydın bir sanat adamı olan Picasso'nun, Guernica'da görülen tüm imgelerle daha önceden zihinsel olarak uğraşmadığını da söyleyemeyiz. Söz gelimi daha önce çizdiği pek çok boğa resmi olduğunu biliyoruz.

Bizi bu eserin etkilemesi, büyük ölçüde "mecazi" yapısından, kuruluşundan ileri gelmektedir. Resim aslında, kimileri için genel geçerliliği olan, genellikle kabul edilmiş ölçün (norm) ve yargılara uygun değildir, gerçek nesnelere bağlı değildir. Sanatçı yeteneğini, nesnelere görsel karakterlerini birer birer sayıp dökmek için kullanmamaktadır. Bir mecazi yapı olarak bu duvar resmi, sanatçının yaşayışı ve yaşamı yönetme hareketi olarak beliren bir olaya karşı tepkisinin ve dehşetinin şairce betimlenmesidir. Mecazlar çarpıcı, sarsıcıdır. Mecazların özgünlüğünde ve sanatçının, bu mecazlar geometrik biçimlerin yalınlığı içinde örerken kullandığı ürkütücü formları tanıyıp ayırtıyoruz, fakat onların tuhaf biçimleri ve kıvrılıp bükülmeleri karşısında sarsılıyoruz. Ancak, sanatçının yarattığı mecazları ayırt ettiğimiz anda, tüm yapıdaki çok yeni ve çok değişik, şairce bildiriye iletici keşfediyoruz.

İlk düşünüden, ilk imgesel kavramdan sonra, Picasso'nun seçme, ayırma, deneme, değiştirme, yeniden düzenleme gibi aşamalarda, tüm beyinsel yaratıcılığını kullanarak, mecazları nasıl geliştirdiğini; imgelem, sezgi, duyarlılık, sentezleme gibi yetilerin yanısıra, bilgi, deneyim, yaşantı, kültürel etkiler, kendine güven, malzemeye egemen olma, teknik ustalık gibi öğelerin de nasıl rol oynadığını izlemiş olduk. Yinelemek gerekirse, sanatsal yaratma, hemen her keresinde, yeni bir ürün ve bu üründeki yepyeni imgelerin ya da mecazlar (metapher, öğretilim)'in doğuşu demektir.

V. Oyun-Drama-Eğitim İlişkileri

Tüm beyinsel yaratıcılık konusundaki yukarıda anlatılanlardan sonra sanırım eğitim için artık şöyle bir tanım yapabiliriz: Bireyin beyinsel alabilirliğini genişletmek. Bu da bilgilerin büyütülmesi, yeşertilmesidir; yaşantı ve deneyimlerin örgütlendiği kavramsal çerçevenin genişletilmesidir. Her tür düşünme biçimine yer verilerek oluşturulacak bir eğitimin gene de bir ikilemi var gibi görünmektedir. O da şudur:

Öğrenci ya da öğrenen birey, deneyimlerini belirli ve kendine özgü bir biçimde örgütler ya da örgütlemelidir; eğitimcilerin bu bireylere sunduğu kavramsal yapılandırmalar ise öğrenci açısından sonuçta, başkaları tarafından hazırlanmıştır.

Kısaca, bir yandan kişisel deneyimlerle öğrenme'nin örgütlenişi; diğer yanda öğrenen'den bağımsız olarak bilgi'nin varlığı.

Bu iki olgu nasıl birleşebilir? Soyut olarak şöyle bir yol düşünülebilir:

Bireye, çocuğa, öğrenciye, onun nesnelere ve dünya hakkında, kendisi ve başkaları hakkında anlamlar geliştirme-sine

yardımcı olmak; ayrıca onu bir şeyleri bilme'ye, bir konuda beceri kazanmaya, bir konuda ustalaşmaya başlatmak.

Süreç ve içerik bu durumlarda o denli karmaşır ki, artık süreç içeriğin doğasında olan bir parça niteliğine bürünür.

İşte sanırım oyunla, yaşayarak ve yaşatarak eğitim ve daha başka hazırlıkları da gerektiren drama yoluyla eğitim yu-kardaki esasa bağlanabilir.

Oyun kavramının üzerinde bu yazının (bildirinin) kapsamı içinde uzunca durulamayacaktır. Ancak kimi tanımları verme-yi ve bu tanımlarla eğitim süreçleri arasındaki ilintiyi kurmayı okura (dinleyiciye) bırakmayı düşünüyorum.

Erikson'a göre oyun, çocuğun psikososyal gelişiminin ay-nası gibidir, gelişim dönemleri boyunca ilerler. Oyun yoluyla çocuk gerçek durumlarla başa çıkmak için yeni modeller yaratır.(11)

Oyun, doğuştan bir yeteneği geliştirme isteği; belli kuralları olan bir eğlencedir.(12)

Oyun Schiller'e göre "tüm yetilerin uygunluğu, eğilimlerin uyumu, duyguların özgürlüğüdür.(13)

Oyun insanın nesnel dünyası ile öznel dünyası arasında bir köprüdür, nesnelle öznelin hesaplaşması, düşle gerçeğin uz-laşmasıdır.(14)

(11) Ömeroğlu, Esra; "Anaokuluna giden 5-6 yaşındaki çocukların sözel yaratıcılıklarının gelişimine yaratıcı dramının etkisi", H.Ü. Sağlık Bil. Enst. yayımlanmamış doktora tezi, Ankara 1990, s. 35

(12) And, Metin; Oyun ve Bugü, İş Bank. Yay. Ankara 1973, s. 13

(13) Schiller, F.von: İnsanın Estetik Eğitimi Üzerine Bir Dizi Mektup, Çev.: Mela-hat Özgü, MEB Yay., İstanbul 1965

(14) Güvenç, Bozkurt; "Çocuk, Oyun ve TV", TRT Çocuk Yayınları Semineri 1979, Ankara 1980, s. 58

Scheuerl'e göre değişik yaşam ve deneyim aşamalarındaki oyun etkinlikleri başlıca altı öğe ile karakterize etmek mümkündür:

1) Özgürlük öğesi: Oyun kendi dışında bulunan amaç ve hedeflerden bağımsızca olur.

2) İçsel sonsuzluk öğesi: Oyunlar özel bir zaman yapısına sahiptirler. Ayrıca kendisini yinelemeye sürekli bir eğilim gösterirler.

3) Öyle imiş gibi olma öğesi: Kendine özgü bir gerçekliğin, bir kurgunun bulunması.

4) İkili durum öğesi: Oyunların insana hem gerginlik hem heyecan ve haz vermesi durumu.

5) Kapalı bütünlük öğesi: Oyunların özgürlükleri içeren bir sınırlılık taşıması. Şekilsizliğe, dağınıklığa yol açmaması için belirlenmiş kurallara bağımlı olması: tematik yönlendirme vb.

6) Şimdiki zaman öğesi: Oyunlar bir başlayış bir bitiş durumu arasındaki birer süreçtir, şekillendirilmiş zamanlar içinde yer alırlar.(15)

Eğitimde dramanın kullanımının ileri ülkelerdeki yaygınlığının temeli, oyunun gücüdür. Eğitimde drama ya da yaratıcı drama bir disiplin ve yöntem olarak oyun'un gücünü eğitime eylemine sokan, oyun kuramlarından yola çıkarak, eğitimde drama kuramlarını geliştiren pedagojik bir uzmanlık alanıdır.

Kısaca söylemek gerekirse eğitimde drama süreçleri ile oyun'un nitelikleri arasında epeyce benzerlik vardır. Şöyle ki;

(15) Scheuerl, H.: "Zur Begriffbestimmung von "Spiel" und "Spielen", in: Röhrs, H. (derl): Das Spiel ein Urphaenomen des Lebens, Wiesbaden 1981, s. 41-49" Adıgüzel, Ömer; Oyun ve Yaratıcı Drama İlişkisi, Ank. Üniv. Sosyal Bil. Enst. yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara 1993, s. 34-39

- 1) Görünürdeki özgürlük-anlık doğaçlamalar
- 2) Kurallara bağlılık
- 3) Yapılamayanın yapılması. Öyleymiş gibi yapmak
- 4) Kendi dışındaki amaç ve hedeflerden bağımsız olma, kendisi için varolma. (Kuşkusuz eğitimde drama süreçlerinde lider tarafından belirlenmiş öğrenme durumları ve eğitim hedefleri vardır, ancak bu, süreçlere bilgi olarak yansıtılmaz; ancak gerektiğinde açıklanır)
- 5) Gerginlikle karışık heyecan vermesi-gerginlikten kurtulma
- 6) Şimdi ve burada ilkesi
- 7) Etki-tepki alışverişi-etkileşim
- 8) Devinim
- 9) Ortaklaşmacı üretim ve yaratım
- 10) Şaşırtmaca, mizah ve sürprizlerin oluşumu
- 11) Gerçeklikle olan ilişkiler-gerçek dünya ve kurgusal dünyanın biraradılığı.

Yukarıda ögelere bakıldığında yaratıcı dramının oyunsu karakteri ve bunun yanında yaratıcı edimlere ve yaratıcılık süreçlerine tam uygunluğu, onun eğitimde kullanılmasının gerekliliğine bir açıklama ve gerekçe oluşturmaktadır. (16)

Bir diğer boyut ise, yukarıda sözünü ettiğimiz içerik ile sürecin karmaşması durumunun her iki alanda söz konusu olduğudur.

Dramanın imgelemselliğe verdiği olanaklar açısından aşğıdaki alıntıyı aktarmama izin veriniz:

(16) Eğitimde yaratıcı dramının tarihçesi, Türkiye'deki gelişme ve uygulamalar vb. hakkında bilgi için bkz.: San, İnci: "Eğitsel Yaratıcı Drama", ASSİTEJ Söminer Bildirileri (çoğaltma) Ankara 1992, s. 1-28. Bu konuda başka kaynaklara da ulaşmak için Ank. Üniv. Eğit. Bil. Fak. Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı'na ve/veya Çağdaş Drama Derneği'ne başvurabilir.

" Çocuk annesine sorar: Bugün günlerden ne?

Anne: Çarşamba

Çocuk: Perşembe olsaydı n'olurdu.....

Anne: Aptalca şeyler söyleme!....." (17)

Evet, ne yazık ki Ölü Ozanlar Derneği'ndeki öğretmen dışında, ne anneler ne öğretmenler böyle bir düşünce dizgesi içinde, düş gücü ve imgelemeye dayanarak, çocuğun sözlerini sürdürmesine olanak verirler. Oysa böyle bir denemeden neler neler çıkabilir.....

Yaratıcı drama eğer, an'lar yaratmak ve yaşatmak ise, belli kurallar içinde özgürce temalar, kavramlar seçmek ve bunları o an için, orada yaşama geçirmekse, aykırı gibi görünenin, ham gibi görünenin de üstüne gitmekse ön yargılardan uzaklaşılmasını şart koyar. İyi bir yaratıcı drama lideri değişik düşüncelerden korkmaz, kendi yaratıcılığı ile ve tüm referans kadrosu ile böylesi düşünülerin üstüne gider. İmgeleme ve bilgilendirme başka nasıl büyür ki?

VI. Bir Drama Uygulaması

Drama konusunda az da olsa bir fikir verebilmek için küçük bir uygulama yapmamızı öneriyorum. Salonda herkes oturduğu yerden bu çalışmaya katılabilir.

- Derin bir soluk alıp gözlerinizi kapatınız
- Ortaokul-Hise çağlarınıza dönmeye çalışınız
- Arkadaşlarınızı, öğretmenlerinizi, okulunuzu, okul yapısını, sınıfınızı, okul bahçesini ve başka anılarınızı düşününüz, anımsamaya çalışınız

(17) Ruping, Bernd: "Theaterkunst und Kinderspiel und wenn ein Stein nach oben faellt", in: Theaterkunst und Kinderspiel, Münster-Hamburg 1992, s.1

• Şimdi önünüzde bir sandık var. Bu sandıkta eski giysileriniz, tam da okul yıllarınızdan giysileriniz bulunmakta. Bunlar ev ya da okul giysilerinizdir

• Hayalinizden sandıktan giysilerinizi yavaş yavaş çıkarmanızla başlayınız

• Sizin için anlam taşıyan bir giyside dikkatinizi odaklatınız

• Bu giysi size neler anımsatıyor? Neler yaşıyorsunuz? Belli bir kokusu var mı? Biçimi nasıl? Sizde ne gibi anılar, duygular, düşünceler uyandırıyor?

• (Aşağı yukarı 5-6 dakika sonra) Lütfen kendinizi hazır hissettiğinizde gözlerinizi açınız

• Şimdi kim kendi giysisini tanımlamak, bize anlatmak ister?

Bu uygulama sonunda kendi giysisini anlatmak isteyen onbeş kişi çıktı. Yalnızca üç kişiye söz verebildi. Birincisinin giysisi bir okul önlüğüydü. Kırcıllı gri kumaştandı ve beyaz yakası vardı. Katılgacı, bu önlük içinde o dönemde kendini çok beğendiğini, başka zamanlarda pek karşılaşmadığını düşündüğü, özellikle öğretmeninden gelen bir ilgiyle karşılandığını, okulda da, belki de bunun için, çok başarılı olduğunu anımsamıştı. Kurdeleli iki uzun örgüsüyle o günleri yeniden yaşamış huzurduymuştu. İkinci söz alan dinleyici, kendi diktiği ve o dönemde çok moda olan bir elbiseyi anımsamış, onu hayalinde giymiş ve çok mutlu olmuştu. Üçüncü dinleyici, Köy Enstitüsü yıllarına dönmüş, orada kendisine verilen enstitü giysisini nasıl bir mutlulukla taşıdığını, o giysinin bir bakıma tüm Köy Enstitü'lü olma bilinciyle özdeş olduğunu anımsamış ve bunu yeniden yaşamıştı.

Burada oluşan süreçler şunlardı:

Kendini keşfetme, imgelerle düşünebilme, duyuşsal algıları anımsama, algılarla duyulardan görüsel yaşantılar kazanma, zenginleşme. Yaşantı ve mecazlar. Gerçekmiş gibi anımsama.

Kuşkusuz bu çalışma tam bir drama uygulaması değildi. Çünkü anılar, duyuşsal algılar ve yaşantılar yaratıcı dramanın önemli ama işlenmeye açık gereçlerini oluşturur. Asıl yaratıcı drama, bu imgelemsel giysilerle oynanacak ve yaratılacak yaşam durumlarının, derinlemesine çözümlenmesinin yapılmasını, o ortamların dikkate değer yanlarının sözellendirilirken aynı zamanda günümüze göndermeler yapılarak eleştirel düşüncelerin ortaya çıkarılmasını ve daha pek çok gelişmelere yol açabilecek olasılıkları ya da anı yazma, toplu yazma, öneriler geliştirme, topluca oynama gibi çok yönlü ve çok boyutlu yaratıcı edim ve eyleme dönüşebilecek yeni süreçleri getirir.

Bu uygulamadaki "sandık", bir mecaz, bir öğretilemedir. Katılanlarının yaşamlarının bir bölümünü simgeler, nasıl ki "giysi" de bir yaşam bölümünü, bir zengin yaşantıyı simgelemiştir. Simgeler arasında kurulan ilintiler ve buna dayalı olarak geliştirilen imgeler, düşünce ve duygular o anda yaratılmışlardır, yaratıcı süreçler en azından zihinsel temelde yaşanmıştır. Ürünlere dönüştürülmesi yöntem ve zaman işidir.

VII. SONSÖZ

Bu toplantının üst başlığı olan Yaratıcılık ve Eğitim bağlamında düşünürsek, eğitim sisteminde yeni bir düzenleme şarttır. Bu düzenleme, tüm beyinsel yaratıcılık süreçlerini bilmeyi, bu süreçleri eş süremlî eş zamanlı ve birbirleriyle anlamlı bağlantı ve ilintiler içinde yaratmayı hedef almalıdır. Hangi eğitim basamağı ve hangi eğitim-öğretim alanı olursa olsun, "yaratıcı eğitim-yaratıcı öğretmen-yaratıcı öğrenen" düzeneğı ancak böyle kurulabilir.

KAYNAKÇA

- I. YARATICILIK hakkında son yıllarda çıkan Türkçe yayınlar:
- Arik, Alev (1987) Yaratıcılık, Kültür Bak.Yay. Ankara
- Boorstin, Daniel J. (1993) Yaratıcı Ruhun Evrimi, Çev.: Güldel Şen, Sabah Kitapları, İstanbul
- Eti, E. (1985) "Yaratma Ortamı ve Sorunları", Sanat ve Gençlik Sempozyumu, MSl Yay. s. 18-21
- Gawain, S.(1992) Yaratıcı İmgelem, Çev.: S. Ayanbaşı, Akaşa Yay., İstanbul
- Inam, A. (1990) "İnsan İşini Yaratmada Teknoloji Etkisinde Sanatın Yeri", Felsefe ve Sanat Sempozyumu, Ara Yay., İstanbul
- Karayağmurlar, B. (1990) Sanatta Yaratıcılık ve Eğitim, 9 Eylül Üni. Sosyal Bil. Enst. yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İzmir
- Koestler, A. (1993) "Yaratma Edimi: İmge" Çev.: Sertaç Engin, Kuram/Kitap Dergisi Sayı: 1 Ocak Sayısı, İstanbul
- May, R. (1991) Yaratma Cesareti, Metis Yay. Çev.: A. Oysal, 3. Basım, İstanbul
- Paz, O. (1990) Düşler Boyunca Yaratmak, Can Yay. Çev.: A. Cemal, İstanbul
- Rouquette, M.L. (1992) Yaratıcılık, Cep Üni. İletişim Yay. Çev.: İ. Gürbüz, İstanbul
- San, İ. (1977) Sanatsal Yaratma, Çocukta Yaratıcılık, Türkiye İş Bank. Yay., II. Baskı 1979, Ankara
- San, İ. (1979) "Yaratıcılık, İki Düşünce Biçimi ve Çocuğun Yaratıcılığı", A.Ü. EBF Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 1-4, s. 177-190, Ankara
- San, İ. (1985) "Sanat ve Yaratıcılık Eğitimi Olarak Tiyatro", A.Ü. EBF Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 1-2, s. 99-112, Ankara
- San, İ. (1985) "Yaratıcı Kişiliğin Geliştirilmesinde Ortaöğretimin Rolü", Bugünden Yarına Ortaöğretimimiz konulu TED VIII. Eğitim Toplantısı, 15-16 Kasım 1985, Ankara
- San, İ. (1985) "Yaratıcılık Açısından Sanat Eğitimi", Sanat İzerine, H.İ. GSF Yay., No: 3, Ankara

- San, İ. (1990) "Resim-iş Öğretiminde Yaratıcılık", Resim-iş Öğretimi ve Sorunları, TED Yay., 10-11 Mayıs 1990, TED 8. Öğretim Toplantısı, 5. Oturum, s. 145-176
- Storr, A. (1992) Yaratma Dürtüsü, Yayınevi Yay. Çev.: İ. Babacan, İstanbul
- Sungur, N. (1992) Yaratıcı Düşünce, Herkes Yaratıcı Olabilir mi? Yaratıcılık Ölçülebilir mi? Yaratıcılık Öğretilebilir mi? Özgür Yayın-Dağıtım, İstanbul Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim, ÇYDD Yay., İstanbul 1990

II. Beyin ve İşlevleri hakkında çıkan yayınlardan:

- Arıtan, A. (Aralık 1990) "Bilgi Maddeye Dönüşüyor", Bilim ve Teknik, Cilt: 23, sayı: 277, s. 38-42
- Arıtan, A. (Ekim 1990) "Elektriksel Uyarıdan Kimyasal Değişime", Bilim ve Teknik, Cilt: 23, sayı: 275, s. 28-30
- Cumhuriyet Bilim-Teknik Dergilerinin 1990 yılı 160,166 ve 167 sayılarındaki "Yapay Zeka Tartışması Dizisi"
- Ergenç, İclal . "Beyindeki Dil", Bilim ve Teknik, TIBITAK Yay. Sayı: 314, Ocak 1994
- Yalıtıkaya, K. (Ocak 1991) "Çift Beyin", Bilim ve Teknik, cilt: 24, Sayı: 278, s. 23-26
- Yazgan, Yankı; "Beyin Haritalarını Çizen Piri Reisler", Cumhuriyet Bilim-Teknik, Kasım 1993, s.344/8-344/10

TARTIŞMA

BAŞKAN - Sayın San'a bu güzel ve ilginç konuşması için teşekkür ediyoruz.

Tartışma bölümü için on dakikalık bir zamanımız var, belki bir iki soru alabiliriz.

Buyurun Efendim.

AYSUN UMay - Çok kısaca söylemek istiyorum. Hacettepe Üniversitesi Ölçme Değerlendirme Anabilim Dalında ölçme değerlendirme dersine giriyorum. Ölçme değerlendirme dersinde yazılı sınav, sözlü sınav gibi konuları anlatırken, ben genellikle hiç zorlanmam. Çünkü lise öğretmenlerinizi anımsayın dediğim anda sınıfta gerçekten artık söz bana düşmez ve herkesin yüzünde değişik gülüşler, ifadelerle, işte bizim bir hocamız vardı, işte tam böyle yapardı, a bu da mı yanlış, a biz aslında şöyle yapardık, olmadık yerlerden en kenarda köşede kalmış şeyleri sormayı marifet sanan öğretmenlerimiz vardı gibi konuşmalar olur. Özellikle lise anılarıyla ilgili, bu yazılarda kopye çekmeyle ilgili küçük bir ipucu verdiğiniz anda öğrenciye, artık sizin konuşmanıza gerçekten gerek kalmıyor ve izlediğim de şu, bu konulardaki sorular her zaman kesin ve doğru olarak cevaplanıyor. Bu konularla ilgili sorulan sorular, öylesine iyi öğreniliyor ki, öylesine kolay öğreniliyor ki, onlar hiç unutulmuyor. Diğerleri belki unutulabiliyor, derste anlatılanlar ama, en başarılı oldukları konular biraz galiba bunlar.

Prof. Dr. İNCl SAN - Ben şunu merak ettim, ölçme ve de-

ğerlendirmeye bir ilişki kurabiliyor musunuz? Yani anlatmak istediğiniz malzemeyi bu yolla bütünleştirebiliyor musunuz?

AYSUN UMAY (Devamla) - Zaten benim amacım da o, dersi anlatırken, yazılı sınavda geçerliği, güvenilirliği artırmak için kaçınılması gereken davranışlar, sözlü sınavda dikkat edilmesi gereken noktalar, hangileri neden güvenilirliği düşürür, neden geçerliği düşürür, bunları anlatıyorum. Dolayısıyla onlar bu anılarını anlatırken, gerçekten bunlar sakıncalıymış, biz bunun o zaman farkında değildik, şöyle oluyordu diye kendi kendileriyle hesaplaşıyorlar ve galiba en iyi öğrendikleri konular bunlar oluyor.

[.....] - Siz, bu konuda başlarken, bunları düşündürürken, ki siz bunu hep yapıyorsunuz muhakkak, niçin birçok elbisenin içerisinde o elbiseyi seçtik, bunu düşündürmek istediniz sanıyorum bize. Çünkü benim şu dikkatimi çekti, sayın beyefendi, sayın hocamız demin konuşurlarken, okula ilk başladığı gün giydiği elbiseyi ve kendisini ilk defa bir kişi olarak kabul ettiğini anımsatan elbiseyi seçti, ben biranda bugüne kadar hiç düşünmediğim bir şeyi düşündüm. Neden bu elbiseyi seçtim ben. Çünkü bana annem demişti ki, (o zaman şimdiki gibi hazır giysiler yok, hazır iç çamaşırları da yok, çok afedersiniz, kumaş alınır, terziye gidilir, iç çamaşırı bile kestirilir, diktirilirdi) sen hiçbir şey öğrenmiyorsun, hiç dikiş yapmıyorsun ve her halde sen ileride iççamaşırını bile terziye götürülenlerden olacaksın. Bu beni o kadar etkilemiş, bu bana o kadar dokunmuş olacak ki, 15 yaşında ilk işim paramı biriktirebilir hale geldiğim zaman, bir elbise dikip onu

giymek ve kendimi kanıtlamak, yani ben de artık bir şeyler yapabiliyorum, senin dediğin gibi terzilere muhtaç olmayacağım demek istedim herhalde ve bu anlamda bu elbiseyi seçişim şahsiyetimi kanıtladığım ilk örnek olduğu içindir sanıyorum.

Prof. Dr. İNCL SAN - Bakınız, bence önemli olan işte bu süreç, yani niçin seçtiğinizi sorguladığınız zaman onun açıklamalarını bulabiliyorsunuz, belki kendiniz ile ilgili olarak unuttuğunuz bir yan, sözgelimi işte kendimi kanıtladım demeniz gibi bir sonuca götürebiliyor bu. Böyle bir çalışmanın birçok nedeni vardı, şunu da vurgulamak istiyordum. Bu çalışma bir sınıfta yapıldığında veya bir grupta yapıldığında herkesin anlattıklarından bütünleşerek bir toplu oyun çıkabilir, bir toplu yazma olayı çıkabilir. Yani birçok öykü çıkabilir, sonra bu ufak ufak öyküler birleşip daha büyük bir öykü oluşturabilir. Dolayısıyla edebiyat derslerinde niye zaman zaman böyle bir yöntem kullanılsın, niçin çocuklar, ergenler yaratıcılıklarını bu şekilde kanalize etmesinler. Yani başkalarının yazdıklarıyla uğraşacaklarına kendi yazdıklarını önce ortaya çıkarıp, sonra bunu belki başkalarının eserleriyle kıyaslayabilirler, herhangi bir öykücünün anılarını anlattığı ve bir elbisesi üzerinde belki de detaylı durduğu bir bölümü çok daha anlamlandırarak anlayacaktır o zaman, çünkü kendisi de yaşamıştır bunu. Tabiki edebiyat dersleri çok önemli, aynı şekilde bu bir resim dersine dönüşebilir, o elbisesinin resmini yapabilir veya o elbisesinin ona anımsattığı şeyleri, anılarının resmini yapabilir, birçok değişik resimden belki bir tek konu başlığı altında bir sergi oluşabilir. Yani hep toplu yaratmaya götürebilen çalışmalar olabilir. Mesela bir cepten buruşturulmuş bir mektup çıkabi-

lirdi, o mektupta çok eskilere ait belki saklanması gereken, yani burda söylenmemesi gereken, belki söylenmesinde sakınca olmayan birkaç satır olabilirdi, bunlar bizi hep öykülemeye götürebilir. Oradanda oyun çıkarmaya varabilir. Sonuç olarak yaratıcı süreçlere yol açabilir.

BAŞKAN - Yarın saat 10.00'da Beşinci Oturumda görüşmek üzere iyi akşamlar diliyorum efendim. (Alkışlar)

V. OTURUM

Eğitim Sürecinde Yaratıcılık

Prof. Dr. Ayşegül ATAMAN

(G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi)

Yaratıcılığın Toplumsal ve Kültürel Boyutları

Prof. Dr. Bozkurt GÜVENÇ

(TED Bilim Kurulu Üyesi)

Oturum Başkanı : Prof. Dr. Sabri KOÇ

(TED Bilim Kurulu Üyesi)

BAŞKAN - TED'nin yaratıcılık ve eğitim konulu 17 nci eğitim toplantısına hoş geldiniz.

Bugün Beşinci Oturumdayız. İki konuşmacımız var. İlk konuşmacı Prof. Dr. Ayşegül Ataman, konu başlığı eğitim sürecinde yaratıcılık. İkinci konuşmacımız Sayın Prof. Dr. Bozkurt Güvenç, yaratıcılığın toplumsal ve kültürel boyutları konusunda konuşacak.

Konuşmacıların konuşmalarından sonra yani her konuşmadan sonra 15 dakika tartışma açacağız.

Ayşegül Ataman'ı konuşmasını yapmak üzere kürsüye davet ediyorum. (Alkışlar)

EĞİTİM SÜRECİNDE YARATICILIK NEDEN GEREKLİDİR?

Günümüzde, çoğu gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlar da eğitim sistemlerine yapılan en acımasız eleştiri "yaratıcılıktan yoksun" oluşudur. (1) Özellikle eğitimde "fırsat eşitliği"nin geçerli olduğu tüm toplumlarda, fırsat eşitliği- herkese aynı eğitim olanağını sağlamak olarak ele alındığı için bundan en fazla etkilenen, çoğunluğun (%68) dışında kalan bireylerdir. Herkesi ortalama çevresinde tutmaya çalışan böylesi eğitim anlayışı'nda başlangıçta yaratıcılığı dikkate almaksızın, merkezîyetçi, tek tip ders kitabı ve ezbere dayalı bir öğretimle kendini göstermek zorunluluğunda olmaktadır.(2)

21. yüzyıla yaklaşırken, yaşamın birçok diliminde ortaya çıkan hızlı değişimler sonucu, (özellikle teknolojik alandaki değişimler) günümüzün genç kuşakları, çok yakın bir gelecekte yetişkinler haline geldiklerinde şu andaki toplumdan çok farklı bir ortamda kendilerini bulacaklardır. Büyük bir olasılıkla 2000'li yıllara gelindiğinde bilinmeyen pek çok uğraş geçerli olacaktır. Başka bir deyişle, Örgün eğitiminin gün-

müzde toplumda mevcut olmayan meslekler için öğrenci yetiştirmek zorunluluğunda kaldıklarını söyleyebiliriz.(3)

Hızlı bir biçimde değişen dünyamızda, insanlığın ilerlemesi için "yaratıcılıktan" daha önemli ancak bir kaç yetenek sıralanabilir. Modern yaşam, bireylerin karmaşık bir biçimde ortaya çıkan toplumsal, bireysel mesleki sorunlarını nitelikli olarak çözebilmelerini sağlayacak olan "yaratıcı düşünme becerilerini" kullanmalarını gerekli ve zorunlu kılmaktadır. Ancak, yukarıda da belirtildiği gibi örgün eğitim, yaratıcılığın en önemli boyutu olan "ıraksak düşünme"yi tümüyle inkar eden, geleneksel olarak basmakalıp düşünceyi sürdürmeyi hedefliyor görünümündedir.(4)

Carl Roger'ın 1972 de belirttiği ve hala geçerliliğini koruyan görüşü bu durumu oldukça açık bir biçimde ifade etmektedir. "Eğitim, bağımsız düşünen, yaratıcı ve özgün olmaktan çok, tutucu kalıplaşmış bireyler yetiştirmektedir."(5)

Ezber ve tekrara dayanan öğrenme yöntemleri ve sadece bilgi ve durumları aktaran ders kitapları ile, geometrik bir dizi biçiminde ilerleyen buluşların, hızlı bir iletişimle toplumumuza ulaşması sonucu, pasif bir tüketici konumunda olan ülkemiz insanı doğal olarak toplumsal değerler keşmekeşi içine düşmekte, çözümünü güç karmaşık sorunlarla başa çıkamamakta, kısır bir döngü içinde umutsuzca çözüm yolları aramaktadır. Bireysel olarak kişilere ve gruplara hatta ulusal düzeyde topluma, imgelem güçlerini kullanarak, bilimin değişme hızına paralel bir biçimde, yaratıcı sorun çözme tekniklerini getiremezsek, kültürel açıdan çözülmeye ve yokalmaya mahkum olabileceğimizi söyleyebiliriz.

Bugün ülkemizin, içinde bulunduğu zor koşullardan sıyrılması ve küreselleşen dünyaya ayak uydurabilmesi için her

zamankinden daha çok "yaratıcı eğitime" gereksinmesi vardır.

1972'lerden sonra, yoğun biçimde uygulama olanağı bulan "yaratıcı eğitim" 2000' e 7 kala ülkemizde hala yeterince araştırılmayan, konuşulmayan ve bunun doğal sonucu olarak eğitime yansımamış olan bir husus olmuştur.

Bunun olası nedenlerini şöyle sıralayabiliriz.

1) Yaratıcılığın incelenmesi ve eğitime yansması batı ülkelerinde ancak 1950 de Guilford 'un ünlü "Anlağın Yapısı" araştırması ile gündeme gelmiş 1962 den sonra okul programlarına yansımış 1975 de A.B.D. yürürlüğe giren 94-142 sayılı yasa ile bireysel öğretim programlarının uygulanması biçiminde yaygınlaşmaya ve etkinliğini arttırmaya başlamıştır. [6]

Bu gelişmelerin ülkemizdeki yansımalarını böylece belirtebiliriz.

a) yaratıcı kavramı daha batı toplumunda kavramsal düzeyde tartışmalara açılmazdan çok önce 1930'larda henüz Cumhuriyetin 10'uncu yılını doldurmakta olan ülkemizde, Cumhuriyet döneminin ilk okullarının amaçları arasında "Düşündüklerini; söz, yazı, resim, iş, ses ve hareketle ifade edebilecek dünya ve insanlık hakkında kanaatleri bulunacak" [9] hedefi ile günümüzden altmış yıl önce 1933 de çocuğun kendini serbestçe her ortamı kullanarak ifade etmesi biçiminde yaratıcılık, programların amaçlarında yer alırken 1968'e kadar bu amacın ya da benzerinin bir daha programlarda söz konusu olmadığını görmekteyiz. [11]

b) Yaratıcılığın göstergeleri olan özelliklerin bir bölümünün 1965 programının eğitim ve öğretimin ilkelerinde yer aldığı görmekteyiz.

c) 1968 yılı programının hem genel AMAÇLAR bölümünde hemde ilkokulun amaçlarında (5-9-10) küme çalışmaları, seviye gruplamaları, yaratıcı sanat çalışmaları gibi yaratıcılıkla ilgili amaç ve etkinliklere yer verilmiştir.

d) 1988 yılı programlarında, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 2. ve 3. maddesine göre düzenlenmiş genel amaçlarının 2/2-3.mad. Türk Milli Eğitiminin temel ilkelerinin mad. 6. ve 8. ile ilköğretimin amaçlarından 5 ve 6 da yaratıcılıkla ilgili doğrudan ve dolaylı ifadelere rastlanmaktadır. En son yürürlükte olan 1988 programının en belirgin özelliğinin kuralcı bir yaklaşımla yapılmış, bilgi ve kavrama düzeyinde olduğu; davranış ifade eden bildirimlerin çok az sayıda olduğu gözlenmiştir. Ancak program uygulama esaslarında öğretmene çocuğun yetenekleri açısından gelişmesine olanak sağlayacak esneklikler bulunmaktadır ki bu konu açısından sevindirici bir noktadır.

2) Öğretmenin merkez olduğu okul sistemi içinde, yaratıcılığın uygulanması şüphesiz düşünülemez sadece üstün yeteneklilere yönelik eğitim tedbirleri içinde 1960-1967 yılları arasında öncelikle Ankara'da 3 okulda uygulanan Türdeş yetenek kümeleri ve özel sınıf uygulamasında kullanılmak üzere geliştirilen programlarda yaratıcılık boyutu, gözlenmekle birlikte kapsamı ve niteliği yeterince anlaşılmadan uygulanmış ve 1967 de üstün yetenekliler programının sonuçlanması ile buna son verilmiştir. Bu arada 1964 de açılmış olan Ankara Fen Lisesi de bu konuda eğitim sisteminde uygulamaları açısından çığır açmış olmakla birlikte sonunda hedeflerinden uzaklaşmıştır.

3) Gerek ülkemizde gerekse çoğu diğer gelişmiş ülkelerde yaratıcılık ve deha biri birinin yerine geçen ve kimi zaman da delilikle birlikte bir madalyonun iki yüzü olarak ele alınan iki

kavramdır. Ana babalarca çok fazla benimsediklerini söylemek mümkün değildir. (10)

Yaraticılığın sadece doğuştan getirilebilen ve çok az kişide bulunan kalıtsal bir özellik olduğu kabul edilerek önem verilmiş yada nasıl olsa kendini gösterir gerekçesi ile göz ardı edilmiştir.

Bütün bu nedenler ve bunlara ek olarak psikoloji ve eğitim alanında, yaratıcılık konusunda yapılan araştırmaların yeteri sayıda ve nitelikte olmayışı yaratıcılığın eğitim sürecinde ele alınmasını ülkemiz açısından geciktiren etmenler olmuştur.

EĞİTİMDE NASIL BİR SÜREÇ YARATICIDIR ?

Callahan (1988) in belirttiği gibi günümüzde yaratıcılık hala tartışmalı boyutlara sahiptir. (7)

"Yaratıcılık, aynı güzellik, doğruluk, ya da adalet gibidir. Herkesin bu konuda bazı görüş ve inançları vardır. Kişiler gördükleri zaman tanımlayamazlar bile onu biliyorlar" Bu özelliği sonucu yaratıcılık çeşitle biçimlerde tanımlanır. Ve bu benimsenen tanımlamalara göre eğitim sürecinde yer alır.

Eğitim sürecini üç boyuta ayırabiliriz.

1- Birey

2- Okul

3- Toplum

1- Birey boyutunda belirtilmesi gereken en önemli noktalardan birisi gelişim konusunda yapılan çalışmalar ışığında yaratıcılığın nasıl bir gelişim izlediğidir.

Araştırmalar [14] çocukta yaratıcılık gelişiminin dikkati çekecek biçimde bir eğri çizdiğini göstermektedir. Yaşamın ilk yıllarında özellikle çocuğun oyun etkinliğinde bulunduğu dönemlerde kendini göstermeye başlar ve diğer alanlara kademeli bir biçimde yayılır.

En yoğun yaratıcı ürünlerin sergilendiğı tepe dönem 13-14 yaşlar arası olarak belirtilmektedir. Bu dönemden sonra yaratıcılık, ya belli bir düzeyde devam eder yada düşüş gösterir. Ancak yaratıcılığın gelişiminde en tepe döneme ulaşmada bireysel farklılıklar vardır.

Yaratıcılığın gelişimindeki en kritik yaş dilimleri 5-6 yaş, okula başlama nedeni ile otoriteyi, kuralları, yapılanmış bir ortamı v.b. tanışmaya başladığı dönemde yaratıcılık duraklamaktadır.

8-10 yaş, çete dönemi de diyebileceğimiz dönem, çete üyelerince benimsenmek için yaratıcı yanlarını göstermemeyi gerektiren faaliyetler ön plana çıkmaktadır.

13-15 yaş, erinliğe giriş, karşı cins tarafından benimsenme ergen davranış örüntülerini taklit v.b. yaratıcılığı olumsuz yönde etkilemekte.

17-19 yaş, meslek seçimi üniversiteye giriş v.b. bir başka yaratıcılığı geriletken nedendir.

Görüldüğü gibi 3-5 yaş okul öncesi dönem, çocuğun ilk kez yaratıcı öğeler ortaya koyduğu dönemdir. Çocukluk döneminde yaratıcılığın ortaya çıktığı etkinlikler.

1-1- Cansız varlıkları canlandırma olarak adlandırabileceğimiz "**Animizm**" Masa sandalye, yer döşemesi gibi eşyalara sanki canlı imiş gibi davranma, bir yere takılıp düştüğünde takıldığı yere gidip vurarak "İşte bende senin canını yakıyorum" davranışını gösterme 2-4 yaş arası

1-2- Animistik düşünceye paralel olarak gelişen **Dramatik oyunlar dönemi**, Çocuk çevresindeki normal dünyada yer alan, bireyler, durumlar yada kendi imgelem dünyasındaki öğeleri canlandıran oyunlar oynar, Sandalye bir gün tren ertesi gün kayık, uzay aracı olabilir. Tahta bloklar, bir oyunda kule olurken başka bir oyunda bebek olabilir. Halı motifleri evreni, yıldızları, gezegenleri oluşturur. 3-5 yaş arası kişisel ve toplumsal uyumu güçlendirir.

1-3- **Hayali arkadaşlıklar**, daha çok kız çocuklarda, tek çocuklarda, çok üstün yetenekli çocuklarda sıklıkla gözlenir. Hayali arkadaş, insan yada hayvan veya çocuğun fantazilerini ayaklandıran "şey"ler olabilir.

1-4- **Yapılanmış Oyunlar**, Daha çok okul öncesi dönemde gözlenen ve programlarda da yer alan , yap-boz, kil, çamur, boyama, kum, hamur gibi materyallerle yapılan etkinlikler.

1-5- **Gündüz düşlemeleri**, bütün oyunlarda olduğu gibi yaratıcı bir etkinlik olarak ele alınmalıdır. Hayal kurmadan farkı bir savunma mekanizması özelliği taşımamasıdır. Gündüz düşlemelerin öğeleri genellikle mediadan (sinema filimleri, TV, kitaplar, resimli kitaplar) sağlanır. Çocuk, oyunlarında kendini bir film kahramanı olarak görür.

1-6- **Beyaz Yalan**, Bunu gerçek yalandan ayıran özellik çocuğun onaylanmayan, yasaklanmış olan bir şeyi yaptığında ceza yada eleştiriden kaçmak için başvurduğu yalanlardır. Çocuk buna kendisi de inandığı için gerçek yalandan ayrılır. Büyük bir bölümü gündüz düşlemelerinden kaynaklanır. 4-5 yaş arası yoğundur. 6 yaştan sonra ortadan yavaş yavaş kalır.

1-7- **Mizah**, Mizahın iki yönü bulunmaktadır. Mizahı anlama ve üretme her iki yönüde toplumsal kabule yardım eder. Sözcüklerin anlamlarını değiştirme oyunları, insan ve hayvanları evrimle karikatürize etmek, hayvan, insan mimiklerini taklit, el yada dil şakaları v.b.

1-8- **Masal Anlatma**, Bazı çocuklar kendinden küçüklere yada akranlarına masal anlatarak eğlendirmekten hoşlanır. Eğer anlattıkları dinleyici bulur beğenilirse devam eder. Önce okuduğu yada dinlediğini anlatırken daha sonra kendisi yaratmaya başlar. Yaratıcılığın en yoğun olduğu (3-5) yaş okul öncesi döneminde çocukta gizli güç olarak bulunan yaratıcılığı ortaya çıkartmak için ana babaların uygulayacağı tekniklerden bir kaçını şöylece belirtebiliriz. (15)

a - Çocuğunuz, kendini oynadığı oyuna çok kaptırmışsa bunu kesmeyin,

b - Oyun alanındaki döküntülerini kısmen temizleyin, tekrar dönebilir.

c - Katı kurallar uygulamayın, yemek ve yatma zamanı dışında esnek olun.

d - Mutfakta, çalışma odasında, misafir odasında oynamasına izin verin.

e - Masal anlatmaya, düşürmeye teşvik edin Düzgün, uygun vurgulu kitap okuyun.

f - "Hayır"larınız olumlu bir yaklaşımla olsun, hevesini kırıcı onurunu zedeleyici ifade kullanmayın

2 - Okul boyutunda Program, Öğretmen, Sınıf Ortamı ele alınmalıdır. Daha öncede belirttiğimiz gibi Milli Türk Eğitim sistemi Genel amaçlarından başlayarak programlara kadar yaratıcılığın gelişmesini engelleyen hükümler taşımaktadır. Özel-

likte yürürlükte olan 1988 programları 1923 den bu yana geliştirilmiş olan en kuralcı, yapılanmış olanıdır. Şüphesiz bu programlara göre hazırlanmış olan ders kitapları da aynı özelliği taşımaktadır. Bunlara ek olarak 1948 de çizilmiş olan M.E.'in hedeflemiş olduğu insan tipi hala geçerlidir.

Bu programları okutmak üzere yetiştirilmekte olan Öğretmenleri yetiştiren programlarda aynı özelliği taşımaktadır.

Sürecin üçüncü boyutunu oluşturan Toplum daha önce ele aldığı için incelenmeyecektir.

Görüldüğü gibi mevcut eğitim sistemimizde YARATICILIK bulunmamaktadır.

NASIL BİR YAKLAŞIM

Her bireyde gizilgüç olarak yaratıcılığın olduğunu belirtmiştik. Anack bu gizilgüç bireyler arasında eşit dağılım göstermemekte ve kimi kişiler diğerlerine kıyasla daha yaratıcı özellikler taşımaktadır. Yapılan incelemeler yaratıcı bireylerin yaratıcılık oranları yükseldikçe zeka açısından da ortalama üstüne çıktıklarını belirtmektedir.

Howard Gordner'in "Çoklu Yetenek Kuramına" göre (1986) da zekanın tanımı daha çok yaratıcılığın tanımı olmaktadır. Gordner bunu şöyle belirtmektedir.[13]

"Sorun çözme yada bir veya daha fazla kültürel oluşumlar için değerli olan yeni ürünler yaratma yeteneği" Çoklu yetenek kuramında zekayı oluşturan yedi zihinsel alan vardır. Bunlar ve uygulandıkları alanlar şunlardır.

Zihinsel Alan

Etkinlik Alanları

1 - Dile dayanan	(Edebiyat, Serbest yazım v. b.)
2 - Müzik	(Besteci, şarkıcı v. b.)
3 - Mantık/Matematik	(Keşif, araştırmacı, mühendis satranç oyuncusu v. b.)
4 - Uzaysal	(Mimar, heykeltıraş, sanat eleştirmeni)
5 - Kinestetik Duyumlar	(Mim, rol oynama, dans)
6 - Bireysel olma	(Kendini ve diğerlerini anlama, rehber, danışman, psikiyatrist)
7 - Kişiler arası	(Öğretmen v. b.)

Bu kuramın uygulanmasında temel olarak kullanılan yöntemlerden birisi "yaratıcı sorun çözme" teknikleridir.

Yaratıcı sorun çözme sürecinde, (3) önce

1 - Olayı saptama

1.i Sorunu tanımlama (Sorunu bulma ve açıkça belirtme)

1.ii Hazırlık, verilerin toplanması ve çözümlenme,

2 - Kavramlaştırma süreci;

2.i Düşünce üretim, ipuçları verebilmek, deneyimlere girişmek

2.ii Düşünce gelişmesi, düşünceler arası bir seçim yaparak, bazen ekleyerek, bazen çıkartarak, değiştirme, birleştirme yolları ile tekrar süreçlendirme

3- Çözüm bulma

3.i Değerlendirme, deneme çözümlerini test ederek gerçekleştirme

3.ii Benimseme son Çözümüne karar verme ve tamamlama. Evreleri birbirini izleyerek öğrencilerin gizil olarak sahip oldukları yaratıcılık yeteneklerini geliştirmelerini sağlamak hedeflenmektedir. Osborn tarafından geliştirilmiştir.(8) Çocuğun yaratıcı kararlar geliştirmelerine rehberlik etmek amaçlanmaktadır.

Bu teknikle yakınsak ve ıraksak düşüncenin birbirleriyle etkileşimde olacağı gözlenmektedir.

Çoklu yetenek kuramındaki tekniklerin uygulandığı eğitim modellerinden birisi, üstün yetenekliler içinde yaygın olarak önerilen, Renzulinin geliştirdiği "Dönerli kapı" (Ek1) modelidir. Yaratıcı ürünün ortaya çıkabilmesi için bireyde ortalama üstün yetenek, yaratıcılık ve görev anlayışı (diyebileceğimiz üstlenmiş olduğu görevi hakkı ile yapmak, sonuçlandırmak gereklerini yerine getirmek) özelliklerinin bir kesişme alanı içinde olması gerekmektedir.

Çoklu yetenek yaklaşımı ile öğrenciye okul öncesi ilk öğretim ve orta öğretimde uygulanabilecek modeller.

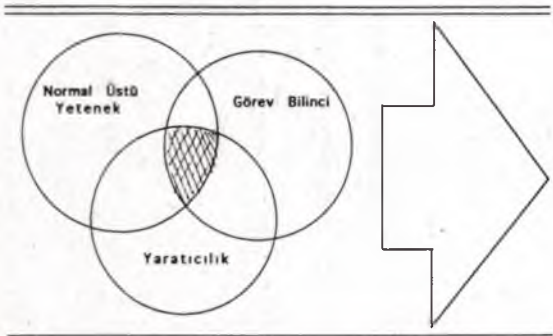
a) Önce öğretimin genel Ortak yapıdan bireyselleşmiş yani her çocuğa göre uygulanırlığı olan öğretim yöntemlerinin yer aldığı programlar bu programların yer aldığı her çeşit bireysel farklılıklar da dikkate alıyor olması en esnek yanıdır. Ek 2'de kotlama ile ilgili bir yaratıcı yetenek örneği Okul öncesi dönem için verilmiştir.

b) Bu zenginleştirilmiş programların uygulanabilmesi ise, önce M.E.'min Hedef ve amaçları bu amaçların davranışlar olarak belirtilmesi ve Programlara uygun ders kitabı materyal v.b. geliştirilmesi,

c) Bu ortamda görev alacak öğretmenin yetiştirilmesi, Okul, yapı, sınıf, yönetici, denetici v.b. personelin de hizmetiçi kurslarla yetiştirilmesi gerekir.

d) Öğretmen yetiştirmede bireysel öğretime göre öğretmen İlkemizde Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi ile Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesinin Özel Eğitim Bölümlerinde yetiştirilmektedir.

Çoklu yetenek modelinde sıklıkla geçen tanımlar ve örnek faaliyetler Ek 3'te, Program örneği de Ek 4'de verilmektedir. Ek 5 ise bu modelde Öğretmenin Öğrenciyi güdülemek için ne tür konuşma yapacağı gösterilmektedir.

Genel Çalışma Alanları

Matematik	Görsel Sanatlar	Fizik Bilimleri
Felsefe	Sosyal Bilgiler	Hukuk
Din	Dil Sanatları	Müzik
Sosyal Bilgiler		Hareket Sanatları

Özel Çalışma Alanları

Karikatür	Demografi	Elektronik Müzik
Astronomi	Mikro fotoğrafçılık	Çocuk Bakımı
Kamu Yoklaması	Şehir Planlama	Tüketici Koruma
Mücevherat Tasarımı	Kirlilik Kontrol	Aşçılık
Harita Yapımı	Şiir	Omitoloji
Bale Sanatı	Moda Tasarımı	Mobilya Tasarımı
Biyografi	Dokümacılık	Denizcilik
Film Yapımı	Oyun Yazarlığı	Soy Tetkiki
İstatistik	Reklam	Heykeltıraşlık
Yöresel Tarih	Kıyafet Tasarımı	Yabanıl Hayat
Elektronik	Meteoroloji	Yönetimi
Müziksel Kompozisyon	Pazarlama	Dekorasyon
Peyzaj	Oyun Tasarımı	Tarımsal Araştırma
Mimarî	Gazetecilik	Hayvan Öğrenmesi
Kimya	Kulda Oyuncululuğu	Film Kritzmi

vs.

vs.

vs.

Ek-1

OKUL ÖNCESİ KOD VE HAREKET KUTULARI

ÖRNEK (1)

- Amaç** : Yaratıcı düşünme, esneklik, (kodlamada ve kod çözmede) sorun çözme yeteneği, kısa dönemli bellek geliştirme.
- Yaş Grubu** : 5 Yaş ve üstü.
- Araç ve Materyal** : 2 ayakkabı kutusu , 10 x 12 cm. Index kartları
- Süreç** :
- 1- Her çocuğa en az 2 index kartı ver,
 - 2- Bir karta bir sembol çizdir. Bu semboller harf, sayı, anlamsız v.b. olabilir.
 - 3- Diğer karta sembole ilişkin bir hareket çizdir.
 - 4- Her çocuk bir kutuya sembol kartlarını diğerine harf kartlarını yerleştir.
 - 5- İki ayrı yolla süreci tamamlat.
 - a) Bir çocuk sembol kart kutusundan bir kart çeker. Sonra hareket kartlarından ona eşlik eden kartı seçer. Diğer çocuk buna ek kartı aynı yolla seçer ve bu 4-5 sembol ve hareket kodu öğrenilinceye kadar tekrarlanır.
 - 6- Birincinin tersi

Ek - 3

Yetenek Alanları	Tanım	Örnek Faaliyet
Yaratıcı Düşünce	Birçok, değişik ve müstesna fikir veya çözümler üretmek ve geliştirmek veya fikirleri ilginç kılmak için detay eklemek.	Matematik dersinde yüzölçümü ve grafik ünitesini çalışan öğrencilerden, bu faaliyetler için değişik bulmaları ve üzerinde çalışmaları istenir.
Karar Verme	Taslam hazırlama, tetkik etme, son değerlendirmeyi yapma, ve problemin alternatif çözüm yollarından seçileni savunma	İskolastik kitap kampanyası sırasında materyal sipariş etmeye hazırlanan öğrencilere fiyat, ilgi, okuma seviyesi, vs. gibi kriterlere göre alternatifleri tetkik ederek nihai seçimleri yapmalarına yardımcı olunur.
Planlama	Ne yapılacağını tanımlayarak bir fikrin uygulanması yollarını tasarlamak, gerekli kaynakları, tanımlamak, atılacak adımların taslağını hazırlamak ve plandaki muhtemel problemleri belirlemek.	Çamur kalıbının müstesna özelliklerini çalışan öğrencilerden çamurun halleri hakkında geliştirdikleri sorulara cevap için deneyler tasarlamaları istenir.
Tahmin	Farklı fenomenlerin mümkün sebepleri ve/veya etkileri hakkında tahminler yapmak.	Okulların kıyafet yönetmeliği üzerinde aile araştırması yapan öğrenciler, geri dönen anket sayısının düşük olmasının sebepleri hakkında tahminde bulunmaları yönünde teşvik edilir.
İletişim	Fikir, duygu ve ihtiyaçlarını başkalarına ifade için, sözlü ve sözsüz iletişim yollarını kullanma ve yorumlama	Amerikan devrimini çalışan besinci sınıf öğrencileri, loyallistler ve isyancıların bağımsızlık dekorasyonu duydukları andaki reaksiyonlarını temsil eden rolleri oynarlar.
Akademik	Bir konu veya sorun hakkında gerekli bilgi ve kavramları kazanarak, bilgi ve/veya beceri temeli oluşturmak.	Öğrenciler izlenimci dönemi hakkında bilgi toplamak için farklı kaynakları okur ve bilgilerini Monet'in resimleri tartışılırken sınıfta paylaşır.

Ek - 4

Sınırsız Yetenekler Programı Modeli

Unsur 1: Öğrenci Öğretimi

Öğrencilere sistematik olarak yetenek kümeleri becerileri öğretilir: Yaratıcı düşünme, Karar Verme, Tahmin, Planlama ve İletişim.

Öğrencilere yetenek kümeleri becerileri öğretilir, sadece herbir yetenek yönteminin önemi üzerinde kısmen durulur.

Öğrencilere yetenek yöntemlerinin ne olduğu kesinlikle anlatılmaz, fakat öğrencilerden herbir yetenek becerisini kullanarak sadece cevaplar vermesi istenir.

Unsur 2: Program Entegrasyonu

Yetenek öğretimi genel eğitim programları ve bütün konu alanlarına entegre edilir.

Yetenek öğretimi bazı konu alanlarına entegre edilir.

Yetenek öğretimi, eğitim programlarına ve çoğu konu alanına sistematik olarak entegre edilmez.

Unsur 3: Yetenek Becerileri Vurgulamaları

Öğretmen Yaratıcı Düşünme, Karar Verme, Tahmin ve Planlamadaki bütün yetenek becerilerinin önemi üzerinde durur (mesela öğretmen, ne zaman Yaratıcı Düşünme kullanılsa, Yaratıcı Düşünmedeki dört yöntemi sorar).

Öğretmen Yaratıcı Düşünme, Karar verme, Tahmin ve Planlama için her becerinin önemi üzerinde durmaz (mesela, öğretmen Yaratıcı Düşünmeyi kullanırken sadece farklı fikirleri sorar).

Unsur 4: Öğrenci Geri Besleme

Öğretmen her öğrenciye uygun olarak gösterdikleri yetenek becerilerine göre özel geri bildirimde bulunur.

Öğretmen yetenek becerisini uygun olarak gösteren öğrencilere örtülü geri bildirimde bulunur.

Öğretmen yetenek becerisini uygun olarak gösteren öğrencilere geri bildirimde bulunmaz.

Unsur 5: Materyaller

Öğretmen bütün yetenek kümelerini sınıfa tanıtır.

Öğretmen bazı yetenek kümelerini sınıfa tanıtır.

Öğretmen yetenek kümelerinden sadece birini sınıfa tanıtır.

Unsur 6: Öğrenci Gruplaması

Öğretmen bireysel öğrenci çabası ve diğerleri tarafından model olmasına müsaade için, toplam grup faaliyetleri ile bireysel faaliyetleri dengede tutar.

Öğretmen yetenek kümeleri kullanırken çoğunlukla grup veya çoğunlukla bireysel faaliyetler organize eder.

Öğretmen sadece grup veya sadece bireysel öğretim kullanarak yetenek öğretimini organize eder.

Öğrenci Yönlendirme Söylemleri

Yaratıcı Düşünme

1. ÇOK SAYIDA fikir düşünün.
2. DEĞİŞİK fikirler düşünün.
3. MÜSTESNA fikirler düşünün.
4. Fikirlerinizi daha etkili yapmak için GENİŞLETİN.

Tahmin

1. Bir durum hakkında çok sayıda, farklı TAHMİNLER yapın.

İletişim

1. BİRŞEYİ TANIMLAMAK İÇİN çok sayıda, değişik ÖZEL KELİMELER kullanın.
2. DUYGULARI TANIMLAMAK İÇİN çok sayıda, değişik ÖZEL KELİMELER kullanın.
3. ÖZEL BİR DURUMDAKİ BİR DİĞER ŞEY GİBİ çok sayıda, değişik, şeyler düşünün.
4. Başkalarına NASIL HİSSETTİKLERİNİ ANLADIĞINIZI bilmelerine fırsat verin.
5. Çok sayıda, değişik SAĞLAM DÜŞÜNCELER kullanarak bir fikirler ağı oluşturun.
6. KELİMELER KULLANMAKSİZİN duygu, düşünce ve ihtiyaçlarınızı anlatın.

Planlama

1. Projenizin ne olduğunu başkalarının bilmeleri için, NE planlayacağınızı anlatın.
2. Projeniz için kullanacağınız bütün MATERYALLER VE ARAÇLARI anlatın.
3. Projeyi tanımlamak için GEREKLİ bütün ADIMLARI- sıra dahilinde anlatın.
4. Projenizi tamamlamanızı engelleyebilecek değişik PROBLEMLERİ anlatın.

Karar Verme

1. Yapabileceğiniz farklı şeyleri düşünün. ALTERNATİFLER.
2. Her alternatif üzerinde daha dikkatli düşünün. KRİTERLER.
3. En iyisi olduğunu düşündüğünüz bir alternatifi seçin. KARAR.
4. Seçiminiz çok sayıda, değişik sebebler verin. SEBEBLER.

KAYNAKÇA

1. Prof. Dr. Halide S. Yavuz (Yavuzer) **Yaratıcılık**, B. Ü. 1989.
2. WU-Tienwe Ph D (Ed) **Proceedings of the Second Asian Conference on Growing up Giftedness**. Gifted + Talented Dep. Spc. Ed.Spc. Ed. Center, National Taiwan Normal Un. Taipei R.V. C. December 1992.
3. Willie Paulsen, **The Creative Futuristic Problem Solving Model in Gifted Education** Taiwan 1992.
4. ELIZABETH Rudowicz, David Lok + Juanna Kitto, **The neglected Part of Giftednes**; Creativity city politechnic of Hong Kong. 1992
5. Dr. Nuray Sungur, **Yaratıcı Düşünce**, Özgür y.y. Ist, 1992
6. Hsintai Lin., **A Study on Measurement of Creativity** National Taiwan Un. 1992.
7. Callahan, C. M. **The Assesment of Creativity in Hand Book of Gifted Education**. Ed. by Nicholas Lolangebo + Gary A. Daris, Allynand Bacon, 1991.
8. Willie Paulsen **Önver**.
9. **Maarif Sergisi Rehberi**, Devlet matbaası, Ist. 1933.
10. Elizabeth B. Hurlock **Child development**, Mc. Growhill, 1978.
11. 1936-1948-1965-1968 ve 1988 İlkokul programları, M.E.B.
12. Joan Franklin Smutny + Jonet Bartell, Marilyn Wallace **Gifted Young Childern, Strategies for Identification and instruction**. Toronto, 1993.
13. Elizabeth B Hurlock **Önver**.
14. Joan Franklin Smutny, **Gifted young Children 10 th World Congress on Gifted + Talented Education**. Toronto 1993.

TARTIŞMA

BAŞKAN - Teşekkür ederiz Sayın Ataman. Sorular ya da görüşler varsa lütfen iletiniz efendim.

.....- Yaratıcılık konusunda çok büyük bir gelişme gözleendiğini söylediniz ama bizim okulöncesi dönemdeki programlara baktığımızda ya da uygulamalara baktığımızda çalışmaların hemen hemen yüzde 30'u diyebilirim, ya sınırlı boyama ya da boyama kitaplarından kopye edilmiş şeylerin boyanması şeklinde faaliyetlerle geçiyor. Acaba Türkiye'de okulöncesi dönem için yapılan programlarda, yetiştirilen öğretmenlerde bu boyut mu sürekli vurgulanıyor, neden öğretmenler sürekli bunu yapmakta ısrar ediyorlar? Boyama kitapları hakkında ne düşünüyorsunuz.

BAŞKAN - Teşekkürler.

Prof. Dr. SÜLEYMAN ÇETİN ÖZOĞLU - Ben, bildiriyle ilgili bir çerçeve çizip bir iki soru yöneltmek istiyorum. Önce dünden bu yana yaratıcılıkla eğitim tartışılırken, galiba bazı yanlış mesajlar oluşabiliyor veya oluştu izlenimini edindim. Onlardan bir tanesi bilmiyorum herkes katılır mı katılmaz mı ama eğitimde insan gelişiminde önemli olan disiplin dediğimiz bir kavram var. İster buna içsel disiplin deyin, ister dışsal disiplin deyin, zaman zaman aktarılan bilgilerde bu disiplinin pek arzulamadığı, bu disiplin yaratıcılığı engelliyor izlenimi verildiği gibi bir durum ortaya çıktı. Bunun ayrıntılarıyla tartışılması gerekiyor. Bir diğer konu da bu yaratıcılık tanımlamasında tahmin ederim henüz belirli bir noktaya gelinmedi, şöyle bir durum var. Bu bir davranış mı, yoksa bir psikolojik özellik mi? Eğer bir davranışsa her davranışta olduğu gibi galiba eğitim aracılığıyla bunu geliştirebiliyoruz, yok bir psikolojik özellikse zaman zaman öyle olduğu ama farklı olduğu da söyleniyor, örneğin deniliyor ki, üstün yetenek değil, orta

düzeydeki yetenek de bir yaratıcılık. Acaba o zaman bu bir verimlilik meselesi mi yani çalışmanın verimliliği ve bu verimliliğin bir miktar fazla olması mı yaratıcılık? Böyle olunca yaratıcılıkla bireyin gelişmesindeki o iç disiplin dediğimiz konu arasında nasıl bir ilişki var, bunun yanı sıra özellikle eğitimde vurgulanan başka bir amaç, toplumsallaşmaydı, şimdi toplumsallaşmada yani kurullarla beraber yaşayabilmek, kurulları kabul etme veya etmeme her ne ise bir uyum sağlama ile yaratıcılık arasında bir ilişki var mı veya bu ilişkiyi eğitim boyutunda nasıl tartışabiliriz. Bana öyle bir nokta geldi ki, galiba bu toplumsallaşmadan uzaklaşırsak yaratıcılık gibi bir izlenim edindim, inşallah yanlıştır; ama bunun nasıl bağdaştıracacağız. Tabii dün de, bugün de şu ortaya çıktı, galiba yaratıcılıkla eğitimi beraber tartışırken bir zorluğumuz var. Bunlar birbirini bütünlüyor mu, yoksa birbirinden farklı mı? Çünkü bildiğimiz kadarıyla eğitim bir yapılandırmayı, bir disiplini ve belirli bir süreci içeriyor. Yaratıcılıkta ise sık sık sıralıyoruz veya vurguluyoruz, bunların dışında olsun diyoruz, alışılmışın dışında olsun diyoruz. Tabii siz zeka ile de ilişki kurdunuz, o da ayrı bir sorun yaratacak hiç olmazsa tanımlar açısından. Ben bunları özellikle gündeme getirmek istiyorum, bu toplantıdan yanlış bir mesaj ortaya çıkmasın, hani eğitimimiz yaratıcı öğrenci yetiştirsin derken başka bir model mi acaba amaçlıyoruz. Kaldı ki, sizin örnek olarak verdiğiniz modellerde de dikkatimi çekti bir yapılandırma var. Yapılandırmanın olduğu yerde yaratıcılık nasıl olacak? Bu soruyu sormak gerekir, galiba bu modeller bir kavram kargaşası olmasın diye belki söylemekte yarar var, üstün yeteneklilerin eğitim aracılığıyla eğitimde geliştirilmesiyle daha yakından ilgili, yaratıcılıkla bunları bağdaştırmada bir güçlüğümüz var, bu noktalara değinirseniz teşekkür ederim, memnun olurum.

BAŞKAN- Teşekkür ederiz.

Prof. Dr. BOZKURT GÜVENÇ - Sayın Başkan teşekkür ederim Süleyman arkadaşımızın sorduğu soruların bir kısmını belki üçte birini ele alacağımı sanıyorum, zaman tasarrufu ekonomisi açısından şey yaptım söylüyorum, ama ben konuştuktan sonra eğer bunların bir kısmını yine tekrarlayıp sorarsa ona da yanıt vermeye çalışacağım.

BAŞKAN - Teşekkür ederiz Sayın Güvenç.

Buyurun.

MEHMET EMİRALIOĞLU - Teşekkür ederim Sayın Başkan ve sayın konuşmacı.

Yaratıcılık bir toplumun beklentisi, özlemi olmadıkça onun programlarına, onun ders kitaplarına giremez. Katkıcılığı değil de soruyu önerdiğimiz için, ben bu konudaki katkımı değil, soru sorarak bunun ortaya konmasını isteyeceğim. Türkiye'de kadercilikle, yaratıcılık yarışma halinde, acaba programlarımıza ve ders kitaplarımıza yaratıcılığın girmemiş olması kaderciliğin teslimiyetçiliğin ve eski eğitim anlayışıyla yetişkinlerin yetişmekte olanlara kendi değer yargılarını aktarması durumunda kaldığı için mi bu yansımıyor? İkinci sorum da bu alanda iyi gelişmeler var. Yaratıcı olmayıştan umutsuzluğa düşmeyelim dedi Sayın Konuşmacı, şu umudumuzun kaynaklarını, dayanaklarını verirse çok memnun olacağım teşekkür ederim.

BAŞKAN - Teşekkür ederiz.

Konuşmacıya da fırsat vermek gerekiyor; daha fazla soru alamayacağız vakit nedeniyle, vakit kalırsa cevaplardan, size de söz vereceğim.

Prof. Dr. AYŞEGÜL ATAMAN - Ben mümkün olduğu kadar süratli biçimde yanıtlamak istiyorum. Sondan başlayarak, başa doğru. Hocama teşekkür ederim, övgü dolu sözleri için.

Okulöncesi ve ilkokul gerçekten önemli o nedenle; ben ortaokul programlarına lise programlarına ya da değişik ders programlarına girmedim. Genel olarak vermiş olduğum hedefler, şu anda ülkemizdeki mevcut okulöncesi ve ilköğretim hedefleriydi. Görüldüğü gibi, biz buradan tabii Sayın Özoğlu'nun bazı sorularına da geçmek istiyorum. Bir model öneriyoruz; ama, bu modelden bir anarşik model değil yani, kuralları olmayan, çocuğun kendini istediği gibi ifade edebileceği, herhangi bir biçimde disipline edilmemiş bir yapıda değil. Göstermiş olduğum, modellerde de görüldüğü gibi bir yapılanma var; ama, bu bizim programlarımızda ve okulumuzda uyguladığımız katılıkta değil. Çocuğa göre bir esnekliği var, çocuğun yaratıcı olan yanından hareketlilik var. Yoksa, çocuğu ortalama çevresine çekip tutma olarak değil. Bu nedenle okulöncesi ve ilköğretim yaratıcılığın ortaya konmasında en önemli evreler. Zaten, ondan sonra sistem, kişiyi o hale getiriyor ki, yaratıcılığı hemen hemen uyur durumda bir tarafa bırakıyoruz. Şunu söyleyeyim, doktora dersinde bu çoklu zeka ile ilgili bir uygulama yaptım ben, kendi öğrencilerime ve birinci derste öyle cevaplar aldım ki, bu daha geniş bir zamanda bir seminer konusu da olabilir, kendilerini ifadeden çekindiler; dersin adı yaratıcılık eğitimi olduğu halde. İkinci, üçüncü haftadan sonra yavaş yavaş yetişkin, bizim topluma göre akli başında kabul ettiğimiz kişilerin çocuksu yanlarının bulunduğu, çocukluktan beri bastırdıkları bazı yaratıcı özelliklerin ortaya çıktığını gözledik. Demek ki, imkan verilecek olursa, bu öğretmen açısından, öğretmenden başlamakta, çocuk kendinin yaratıcılığını ortaya koyacaktır. Tanım konusuna katılıyorum; tanım konusunda henüz bir ortak noktaya varmış değiliz. Yaratıcılık biraz sonra zanneditiyorum, Veysel Hocam bunu anlatacak -psikolojik kuramlarından hareketle- hem bir üründür, hem bir zihinsel süreçtir, hem de psikolojik boyutu vardır.

Onun için zordur yaratıcılığı tanımlamak, ifade etmek. Araştırmacılar, kendi görüşlerine, kendi yaklaşımlarına göre bir taraftan tutmak durumundadır. Ben daha çok yaratıcılık ve üstün yeteneği bir arada alan ve de belki pragmatik bir yaratıcı yaklaşım değil; ama, süratli biçimde sonuç alabileceğim bir model teklifiyle geldim. Bu benim, kendi teklifimdir; uygulanırlığı vardır, yoktur, o ayrı bir tartışma konusudur. Neden ümitsiz değilim: Sayın Emirbey, bunları artık tartışıyoruz, çünkü, tartışamıyorduk; tartışma noktasına geldiysek, şu anda mevcut 1982'den sonra geliştirilmiş programların katılığını vurgulayabiliyorsak, programların ne kadar yanlış yapıldığını söylüyorsak, ders kitaplarının buna uygun olarak ne kadar yanlış yazıldığını söyleyebiliyorsak, demek ki, artık toplum bunları tartışacak, çözüm getirecek ve de yeni bir yapılanmaya yönelecek tarzda yetişmiş, o platforma erişmiş demektir. Onun için de ben ümitsiz değilim.

Çok teşekkür ederim.

BAŞKAN - Teşekkür ederiz Sayın Ataman. (Alkışlar)

Şimdi, sıra ikinci konuşmacımızda. İkinci konuşmacımız Prof. Dr. Bozkurt Güvenç, Yaratıcılığın toplumsal ve kültürel boyutları konusunda konuşacaklar.

Buyurun.

Prof. Dr. BOZKURT GÜVENÇ

Giriş

İnsan denen varlık eğitimle insan oluyor, kendini buluyor ise, yaratıcı insanın yani yaratıcılığın da eğitimle gerçekleştiğini kabul etmek gerekiyor. Yaratıcılığın kalıtsal ve bilinçaltı boyutları (Koestler 1962) dikkate alınmazsa, yaratıcılığa

elverişli olan ya da olmayan eğitim süreçlerinden söz edilebilir. Eğitimin amaçları, yaygın ve örgün eğitim programları, bireyin içinde doğup yer aldığı kültürel süreçler tarafından belirlendiğine göre, yaratıcılığı hedef alan ya da almayan, hatta engelleyen toplumsal ve kültürel sistemler olabilir. Öyleyse, yaratıcılığın hangi toplum (yer ve zaman)'larda desteklendiği, hangi durum ve koşullarda sınırlanıp kısıtlandığı sorusu sorulabilir.

Bu bildiride, soru ve sorun, sırasıyla:

- 1) Yaratıcı birey ve yaratıcılık ilişkisi,
- 2) Yaratıcılığın sosyal-kültürel boyutları,
- 3) Yaratıcılık, eğitim ve özgürlük, çerçevesinde ele alınmaktadır.

Yaratıcı Birey ve Yaratıcılık

Yoğun çaba ve çeşitli önermelere karşın, yaratıcılığın bilimsel, evrensel tanımı yapılamamıştır. Ancak hemen her toplumda, "yaratıcı" bireyler vardır. Yaratıcılık, yaratıcı bireylerin yapıp ettiği, ürettiği değerler olarak tanımlanırsa, yaratıcı kimselerin tutum ve davranışlarını belirleyen kişilik özellikleri üzerinde durulabilir (Anık 1990).

Öyleyse yaratıcı birey kimdir, nasıl bir kişilik yapısına sahiptir? Araştırma ve yayınlar, zihinsel (cognitive) yeteneklerle yaratıcı davranışlar arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu gösteriyor. Şöyle ki,

Evreni bir bütün olarak algılama, olaylar ve olgular arasındaki (ya da arasındaki dolaylı) ilişkileri görme, sezme, sorması, sorgulama, düşüncelerini söz ya da yazıyla ifade etme, tartışma, çağrışım yapma, espri (mizah) yapma, belli

bir konu ya da sorun üzerinde yoğunlaşmış sabırla çalışma, gözlemlerini modelleştirme, varsayımlar kurma, sınamaya, yanılma, yeniden deneme, sorun çözme, ayrışan-benzeşen biçimlerde düşünebilme yetenekleri ile yaratıcı kişilik arasında anlamlı bir ilişki var gibi görünüyor.

Ancak, yaratıcı kişiler genellikle zeki olsalar bile, zeki bireyler her zaman, her konuda yaratıcı olmayabilir. İlişki simetri/karşılıklı değildir. Öte yandan, okul sıralarında başarılı olmayan kimi bireyler, iş ve meslek hayatında üstün başarı -bir anlamda- yaratıcı olabiliyor. Hatta, iş ve meslek hayatında en üstün başarıya ulaşanların, okulda, ortanın hemen üstündeki gruplardan geldiğini gösteren bulgular var. İlgilendiği her konuda yaratıcı olabilen ("Rönesans insanı" denen) kişilerin sayısı son derece küçük.

Bu yüzden, yaratıcılığın, zeka ve zihni yeteneklere indirgenemeyen boyutları (nitelikleri) üzerinde de durulmuştur. Bunlar birbirinden bağımsız olmayan toplumsal kişilik (karakter) ile toplumsal/kültürel yapı özellikleridir. Yaratıcılığı ile ünlü Goethe, "yaratıcılığın yüzde biri yetenek gerisi emektir" demiş. Yaratıcılığın bireye sağladığı başarı (doyum) duygusu başarı (yaratıcılık) için gerekli kararlılık, istek, azim ve enerjiyi sağlıyor, sanki başarı yaratıcılığın lokomotifini oluyorsa. Yaratıcı kişi böylece giriştiği, işlerin çoğunda "başarılı" gibi görünüyor. Ancak yaratıcılık için, sosyal başarı, statü ve ödül şart olmadığı gibi, yanıltıcı da olabilir. Geçmişteki bir başarı imgesi (şöhret), gelecekteki pek çok eksiklikleri gizleyebilir. Kişiyi aslında olduğundan daha başarılı gösterebilir. Başarı, yaratıcılığın bir sonucu olmakla birlikte bir göstergesi sayılmıyor. Ancak, yaratıcılık, kişisel bir yetenek olsa bile, toplumsal ölçüt ve değerlendirmelerden tümüyle bağımsız değildir.

Sosyal Kültürel Boyutlar

Toplumsallaştırma/kültürleme süreciyle bireyleri hayattaki rol ve görevlerine hazırlayan kurumlar (aile, okul, iş hayatı) dünyanın veya evrenin, ideal olarak:

- 1) Geçmişte yaratılmış (olup bitmiş),
- 2) Şimdi yaşanmakta olan (olmuşan/değişen),
- 3) Gelecekte yaratılacak (gerçekleşecek),

bir varlık olduğu görüşünü kazandırabilir. Zaman kavramı veya kuramı açısından yukardaki farklı eğilimler, geçmişe, güncel ve geleceğe yönelik dünya görüşleri diyebiliriz.

Geçmişe yönelik bir dünyada yetişen bireylerin dünyayı yarattığı gibi korumaktan başka seçenekleri azdır. Güncel yönelik bir toplumda ise, halen yaşanmakta (değişmekte/ gelişmekte) olan hayata uyum sağlamaya, yetişmeye çalışırlar. Geleceğe yönelik bir dünya görüşü ise, bireyi, bilinmezi bilme, olacakları önceden kestirmeye özendirir. Bu üç davranış, bir sınıflama/tipolojiden çok, Weberci anlamda ideal tipleri, geçmişten geleceğe, evrimsel bir sürekliliği simgeler. Dil-kültür sistemlerinin çoğunda, geçmiş, güncel ve gelecek kavramları bir nedensellik mantığı içinde kazanılır: Neden? çünkü... Ne için? şu amaçla gibi. Neden veya amaç arama tutkusu, soru sorup yanıt aramayı, yaratıcılığı besleyen güçlü ve zengin bir kaynaktır.

Yaşanan olguların nedenleri geçmişte; amaçları gelecekte saklıdır. Birey böyle bir zaman yönelimi içinde, geçmişini anlayarak geleceği kestirmeyi öğrenir. Eğitim sistemleri, geçmiş, güncel ve gelecek boyutlarını (Güvenç 1976), eşit ağırlıklı/dengeli biçimlerde tanımlayabilecekleri gibi, bu boyutlardan bir veya ikisini daha ağırlıklı olarak verebilir. (Comte'un

mitolojik, metafizik ve bilimsel (akıl, zihin) toplum sınıflamasını hatırlayalım.) Günümüzde, çağdaş kurum ve kuruluşların kabul ettiği üçlü sınıflama da, doğrudan zaman kavramı/yönelimi ile ilgilidir: Kalkınmaya başlayan, kalkınma yolunda ve kalkınmış ülkeler gibi.

Ulusal eğitim sürecinin, okul öncesi, okul ve okul sonrası önemlerinde, geçmiş, güncel ve gelecek zaman yönelimleri birlikte/dengeli biçimde veriliyor olabilir. Bu yüzden, ailenin, okulun ve iş hayatının yaratıcılık (başarı) ölçütleri birbirinden farklı olabilir. Birinde yaratıcı olan ötekinde olmayabilir.

Geçmiş zaman yöneliminde, yanıtlar (inançlar-töreler); güncel zaman yöneliminde değişen bilgiler; gelecek zaman yöneliminde ise kalıcı soru ve sorunlar araştırılır, öğretilir. Toplum ve kültürler, sırasıyla, kişiyi:

- 1) Bilinenleri olduğu gibi öğrenmeye,
- 2) Kendini gerçekleştirip var kalmaya,
- 3) Koşulları ve kurumları değiştirmeye,

yönlendirebilir. Bu yönlendirme, bireyin temel kişilik yapısına bağlı olarak kişiyi başarıya ya da başarısızlığa götürebilir.

Eğitim sistemleri, sosyal kültürel boyutlara dayanarak (bağlı kalarak),

a) geçmişi anlama, b) günceli yaşama ve c) geleceği yaratma yolunda dengeli programlar sunsa bile, uygulamada, bu programların farklı kişilik yapıları üzerindeki etkileri birbirinden çok farklı olabilmektedir. Kişilik özellikleri (tipleri) ile eğitim sistemlerinin zaman/değişme yönelimleri arasındaki etkileşim seçenekleri için B kz. Tablo 1.

Tablo 1: Kişilik: Eğitim ve Etkileşim

	Eğitimin	Zaman	Yönelimi
Kişilik Yapıları	Geçmiş	Güncel	Gelecek
Bağımsız	Yorumlama	Sığınma	Değiştirme
Uyumlu	Öğrenme	Uyarlama	Yanılma
Bağımlı	Yaşama	Koruma	Savunma

Tablo 1'deki eğilimler, bilgiler üstüne şu yorumlar yapılabilir:

Toplum veya alt kültürlerle egemen olan dünya görüşleri (zaman yönelimleri), bireysel yaratıcılığı olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilir.

Bireyler, toplum ya da alt kültürün zaman yönelimlerine farklı tepkiler gösterebilir:

a) Özgür/bağımsız kişiler; geçmişe yönelik zaman yönelimini aşarak, yine de yaratıcı olabilir ya da rahat verimli/başarılı olabileceği başka ülkelere göç edebilir.

b) Çevresine/ötekilere bağımlı (other directed) yeniliğe, değişmeye açık toplumlarda bile, geçmişe sığınabilir.

c) Uyumlu demokratik kişilik yapısına sahip kişiler, geçmişe ya da geleceğe yönelik toplumlara uyum sağlayabilir.

d) Sanatçı/yaratıcı ve korumacı/tutucu kişilerin yönetimi genellikle daha güç olduğu için, çağdaş eğitim sistemleri, toplumsal değer ve normlara daha uygun kişileri ödüllendirir, yaratıcıların sayısını, toplumdaki dağılımını, gözetim altına (sınırlı) tutmaya çalışabilir.

Yaratıcılık: Eğitim ve Özgürlük

Yaratıcılık, kişisel yapılarla, toplum-kültür varlığı arasındaki etkileşimin bileşkesi olarak, eğitimin felsefesi, programı ve içeriği, yaratıcılığı belirlemektedir. Okulda, bilimde ve sanatlardaki yaratıcılık sorunları, öteki oturumlarda incelendiği için, bu bildiride, son olarak okul öncesi çağların temel kişilik yapısı ile yaratıcılığın oluşumu/gelişmesi üzerinde durmak isterim. Koestler'in (1964), seçip yorumladığı yaratıcılık olaylarında:

1) Erken yaşlarda hayal kurmaya elverişli oyuncaklarla oynayanların,

2) Edebiyat, sanat, tiyatro ve müzik gibi güzel ve sanatlarla uğraşanların, ya da onların çevresinde yetişenlerin,

3) Bilim, fen ve teknoloji gibi lojistik sorunların konuşulup tartışıldığı veya öğretmen ailelerinden gelen çocukların, ileri yaşlarda yaratıcı erginler olduğu, gözlemleniyor.

Özet ve Sonuç

Eğitim sürecinde, anlama/anlatma (dil), araştırma/soruşturma, eleştirme/ değiştirme özgürlüğü içinde yetişenlerin; orta halli ailelerden (sınıflardan) gelen, ailesiyle birlikte veya yalnız başına dünyayı gezip tanımak fırsatını bulan çocukların, yaratıcılığa aday olduğu ya da yaratıcı erginlerin bu sınıflardan çıktığı; yaratıcılığın genetik/ kalıtımsal (sosyo biyolojik) boyutları üzerinde durulduğu, ancak kesin sonuçlara varılamadığı söylenebilir.

Eğitim sürecinde, sürekli değişen ve geçerliliğini kısa zamanda yitiren hazır bilgiler vermek yerine, bilinmeyenleri (değişmeyen, temel soruları) gündeme getiren bir toplum veya kültür ortamının yaratıcılığı teşvik ettiği ya da en azından yaratıcı bireylerin yetişmesine daha elverişli olduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

- ARIK, İ. Alev. 1990 **Yaratıcılık**. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- BUTTS, Freeman. 1960 "The Search for Freedom." The National SI Education Association Journal.
- GÜVENÇ, Bozkurt. 1976 **Sosyal-Kültürel Değişme**. Ankara: Hacettepe.
- KOESTLER, Arthur. 1964 **The Act of Creation**. Londra: Pan Books Ltd.
- PHENIX, Philip. 1960 **Philosophies of Education**. New York: John Wiley and Sons.

TARTIŞMA

BAŞKAN - Buyurun, efendim.

[.....] Efendim, acaba televizyonlardaki çocuk programları yaratıcılık konusunda çocuklar üzerinde ne gibi bir etki yapabiliyor. Çünkü, bir çokları istenmeyen program oluyor, birçokları sevilen programlar oluyor, bunun bilimsel yönden nasıl olması gerekli, bunu Sayın Güvenç'den rica ediyorum. Birde, herhalde görmüşlerdir, bir program var adı "Susam Sokağı" Bu programda bazı harfleri tek tek harf olarak öğretiliyor, rakamlar öğretiliyor, acaba harf öğretme çocuğun yaratıcılığını geliştirme değil de aksine bir şey olabiliyor. Bu bakımdan o konuda da bizi aydınlatırsanız memnun olurum : Teşekkür ederim .

BAŞKAN - Teşekkür ederim. Buyurun.

Prof. Dr. SÜLEYMAN ÇETİN ÖZOĞLU- Biraz önce acele ile sormuş olduğum soruya Sayın Güvenç'in vermiş olduğu yanıtlardan mutluluk duydum. Teşekkür ediyorum. Bu çerçevede özellikle vurguladığı yeni kavramları, çizdiği tabloyu bu top-

lantının mesajı olarak, değerlendirmekte büyük yarar olduğu görüşümdedir. Evet, yaratıcılığı bir kişilik özelliği olarak ele aldığımız zaman, galiba konuya daha gerçekçi olarak bakabiliyoruz. Onların yaptıkları ürünler, son mesajı veya dileği ile ilgili de bir noktayı daha vurgulamak istiyorum. Cumhuriyetimizin kurulduğu yıllarda, Atatürk'ün yaratıcı öğretmen girişimleri, örnekleri tahmin ederim, sizin bugün gereksinme duyduğunuz konuya açıklık getirebilir. Oraya dönmek zorundayız. Özellikle bir toplumsal değer yargısı ile yaratıcılığı ele aldığımız zaman ortaya çıkan tablo eğitimde her zaman bağdaşmıyor. Ancak, zaman zaman görüyoruz ki, büyük bir tehlike bence, bu köşeyi dönme değer yargısına yönelik eğitim uygulamalarının gündeme getirildiği, yani piyasa ekonomisi için eğitim gibi tartışmaların başladığını da, başlatıldığını da görüyoruz ki, bu tahmin ederim sizin tartıştığınız yaratıcılığı değil tam tersi, normları bozucu, refahı veyahutta geleceğe bakışı tehlikeye götürecek bir girişim.

Yaratıcı kişilerin, yaptıkları ile ilgili verdiğiniz örnekleri anımsadıktan sonra şunu söylüyorum, özellikle vurguladığınız bir nokta vardı; bu çok önemli, başarı ile yaratıcılık arasındaki ilişki. Yani, başarılı kimselere yaratıcı deme gibi bir eğilimin ne kadar zararlı olabileceğini vurguladınız. Normların dışında değil de, normların üstünde kişilik özelliği olarak yaratıcılık diyebileceğimiz, davranışları gösterenlere toplumumuzda bir çok örnekler var, özellikle belirli dönemlerde, aydınlar dilekçesini imzalayanlar, galiba Sayın Güvenç'in açıklamaları çerçevesinde yaratıcılar veya yaratıcılığa örnek davranışlar göstermiş kişiler olarak değerlendirilebilir. Son yılların önemli örneklerinden bir tanesinde Uğur Mumcu örneği. Toplumsal normların üstünde davranarak, emeği ve kendine olan saygısını ortaya koyarak, toplumda yaratıcılığın davranışlarına örnek gösteren davranışları, Uğur Mumcu'nun davranışlarında

görüyoruz. Bu çerçevede onu özellikle bir örnek olarak anma gereğini duydum. Acaba, bu açıklamalarınız çerçevesinde eğitimle kurduğunuz ilişkide önemli bir nokta daha var, bu konudaki görüşleriniz nedir? Bir soru halinde onu yöneltmek istiyorum. Bu yaratıcılık dediğimiz, kişisel özellik ölçülebilir mi? Bu konudaki görüşlerinizi benimle paylaşılırsanız mutluluk duyacağım .

Teşekkür ederim .

BAŞKAN - Teşekkür ederim. Buyurun.

Prof. Dr. İNCL SAN - Özellikle yaratıcı kişilerin uyguya yani, konformizme ve konvansiyonalizme karşı çıkan, yani biraz önce Sayın Özoğlunun dediği gibi norm dışı insanlar olduğunda zannediyorum, birleşiyor. Burada da tabii kurallara uymama gibi bir genelleme yapılırsa, bu kurallarında kopya çekme ya da çekmeme gibi değilde çok daha bunun üstünde bazı ölçütler olduğu kanısındayım. Şimdi, iyi de dinlediğimi sanıyorum, acaba yanlış mı anladım. Demokratik yumuşak başlı kişilerin yetiştirilmesi çerçevesi içinde eğitimin ve eğitim politikasının, kişi yetiştirme politikasının yaratıcı insan yetiştirmedeğini söylediniz, yanılmıyorsam. Tabii bu demokrasi sözcüğüne biraz takıldım ben, her şeye rağmen demokrasi yaratıcı kişilerin yetişmesi için en uygun rejim değil mi, yani, orada demokratik uyumlu kişi derken ben zannediyorum, sizin zihninizde başka bir şey var, onu öğrenmek istiyorum. Bir de, sınıfsal bir yaklaşım getirdiniz. Dün ise doğal dahilerden, içgüdüsel yaratıcılıktan bahsedildi ki, ben biraz karşıyım bu kavramlara ; ama, açıklık getirilmesinden yanayım. Bu konuda ne diyeceksiniz, yani bir de benim eklemek istediğim ve katıldığım bir görüş olarak halkın yaratıcılığı yani, sınıfsal yaklaşımınızda orta sınıf ve üstünden daha çok yaratıcı kişi çıktığı gibi bir düşünce edindim ben. Son olarak bir şey

söylemek istiyorum. 1982'den bu yana en az 8-9 tane yaratıcılık ile ilgili kitap yayınlanmıştır ve bunlar Türki kitaplar. Bir ikisini saymak gerekirse, Oktay Yapaz'ın "Düşler Boyu Yaratma", Rolomay'ın "Yaratma cesareti", Nuray Sungur'un "Yaratıcı Düşünce" - ki 1992 baskılıdır- ve mesela 81 tane kişilik özelliği sayar, sonra son yıllarda yapılan araştırmalar var bu konuda. Dün de bir sayın konuşmacımız kendi araştırmasını sundu burada, birde benim 1978 lerde yazmış olduğum "Sanatta yaratma, çocukta yaratıcılık " kitabı var ki, mesela Arthur Kesler'den çok yararlanmışım bunu da eklemek istedim.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN - Çok teşekkür ederiz.

Cevaplara geçelim.

Prof. Dr. BOZKURT GÜVENÇ - Televizyon programları, çocuk programları üzerinde duruldu. Bunun etkileri herhalde var; yalnız burada bilimsel araştırmaların geçerliliği, güvenilirliği söz konusu; medya ve bu kanallar o kadar güçlü ki, yapılan araştırmalar aynı programı bir yerde çok başarılı, bir yerde başarısız gösterebilir. Şimdi, burada sunduğum, çerçeveyi dikkate alırsak, bir programın ulusal bir kanalda yayınlanmasının etkileri, toplumun farklı kesimlerinde farkı olabilir ve bu farklı kesimler, sınıflar, zümreler, gruplar, altkültür bunun içindeki bireysel ayrılıklarıda dikkate aldığınızda bir çocuk üzerinde yararlı, öbür çocuk üzerinde zararlı olabilir. Mutlaka şu program, şu kültür için yararlıdır veya zararlıdır demek bence işi çok basite indirgemek gibi oluyor, tartışmada buradan çıkıyor. Sorunuz geçerlidir, herhalde bir etkisi vardır ve de daha ciddi araştırılmalıdır; ama, pazarlama, reklam veya belli bir dünya görüşüyle bunu yasaklamak amacıyla değil de önce ölçmek ve değerlendirmek amacıyla, bunlar sorulmalı,

araştırılmalı. Susam Sokağındaki, bu harf ve sayı öğretme meselesine gelince, biliyorsunuz Türk eğitim sistemi bir dönemde kalıp öğretmeye, kelimeyi bütünüyle öğretmeye geçti. Bu İngilizceden, belki Susam Sokağından veyahut Anglosakson eğitim sisteminin bize verdiği bir esindi. İngilizce fonotik bir dil değil, bir kalıptır, aynı harfler bir yerde başka, bir yerde başka okunabilir. Çocuğa burada, harften başlarsanız, bütün bu ayrıcalığın öğretilmesi yıllar sürüyor; ama, kalıptan başlarsanız çocuk o kalıbı bir resim gibi bir çerçeveye gibi öğrenir.

Türkçe, ... hece şiirimiz gibi heceli bir dil; yani, ben Türkçeyi heceleyerek öğrendim, çocuklarım da öğrendi, biraz yavaş okuyorum ama, doğru okuduğumu sanıyorum. Başka dillerde başka türlü olabilir, Japonca'da dediğiniz son derece geçerlidir, tek tek çizginin, noktanın hiç bir anlamı yoktur, kalıp önemlidir, onu bir resim gibi, Arapçada öyledir, arapçada kalıptır. İçinde okuduğumuz, seslendirdiğiniz şeyler yoktur, resmi seslendirirsiniz. O bakımdan Susam Sokağındaki bu eğer, harf öğretimi varsa bunun Türkçemizin yapısına uygun olduğunu düşünüyorum; ama, bu Susam Sokağı iyidir, kötüdür, anlamında bir değerlendirme değildir.

Yaratıcılık ölçülebilir mi: Yaratıcılığı doğrudan ölçebileceğimizi sanmıyorum; yani, yaratıcılığı ölçmek, ancak yaratıcılığın içine vuruk tanımının yapılmasıyla bir kaç ölçek denemek, belki bunu kültürlerde sınamak yoluyla ölçülebilir. Yaratıcılığı tıpkı zekada olduğu gibi dolaylı olarak dil ve davranış yetenekleriyle kavrayabiliyoruz. Dolaylı olarak kavradığımız durumlarda da, bir ölçme hatası ve bir değerlendirme hatası tabii ki yapılmaktadır.

Şimdi, yaratıcı kişi konformizme karşı değil, mutlaka bir baş kaldıran değil, yaratıcılık kişilikte, bunu bir davranış olarak

görebilirsiniz; ama, yaratıcı kişi olup bitenleri bir veri olarak kabul etmekten çok sorgulayan bir yapıya sahiptir. Mutlaka karşınıza çıkmayabilir, bu önemli bir fark, yani, sorgular sonunda uyum sağlar, sorgular sonunda uyum sağlamaz karşı da çıkar. Yani, karşı çıkmaz demiyorum; ama, öyle kişiler vardır ki, siz "ben seninle aynı fikirdeyim" dersiniz adamın cevabı "Hayır ben seninle aynı fikirde değilim" olur. Yani, siz ona uyum sağlamaya çalıştıkça o herşeye karşı çıkar. Nihilizm de bir dünya görüşüdür; adama hangi değeri söyleseniz, "hayır ben hiçbir değere inanmıyorum" diyor. O belki, kişilik yapısı olarak, varlığını karşı olarak da algılıyor, "herşeye karşıysan ben varım" diyor. Bizim bahsettiğimiz yaratıcılık bu değil, yaratıcılık bu anlamda belki kişinin olup bitenleri sorgulamasıdır. Yani, soru sormasıdır; ama, mutlaka karşı çıkması değildir. fakat o soru sormanın sonucunda karşı çıkabiliyor.

Demokrasi meselesinden şunu kastedtim; demokrasi tabii bir özgürlüğü sağladığı oranda yaratıcılığı da sağlamaktadır, özgürlüğe yönelik olduğu takdirde; ama, demokrasi eğer, uyumu vurguluyorsa, sorgulamayı güçleştiriyorsa öyle demokrasiler yaşanmıştır, ara rejimlerde, demokrasi adına bu yapılır, o zaman yaratıcılığı öldürürsünüz. Yani, demokrasi tek başına değil, demokrasi kişiyi daha özgür kılabilir, aynı demokrasi kişiyi yaratıcılıktan uzaklaştırıp tamamen bir konformist haline getirebilir. Mesela Amerika'da bazı dönemlerde, o hafta TIME dergisinde çıkan bir yorumu herkes birbiriyle paylaşıyordu, bu demokrasi değildir. O dönemlerde 1950 lerde McCarty, bir demokrasiye zararlı bir kişi olarak ilan edilinceye kadar Amerikan toplumu onu bir kahraman yapmıştır, medyanın desteğiyle bu demokrasi değildir. Çok az kişi onu sorgulayabilmiştir, yani, demokrasi tek başına değil. Demokrasi, özgürlüğü yaratabildiği oranda, tabii yaratıcı kişileride ortaya çıkarabilecektir; ama, unutmayınız ki, demokrasi biraz daha dan korkar. Amerika'da seçimi kazanabilmek için dahi

değil, ortalamaların ortasını temsil etmek gerekir. Yani exercise değil mediyotriye de götürür. Şimdi, demokrasiyi bir kuram olarak, alırsanız eleştiri budur; dersiniz ki demokrasiyi beğenmiyorsunuz peki alternatifiniz nedir, daha iyisini bulamadığımız için Churchil 'in dediği gibi daha bir süre ona katlanmak zorunda kalacağız.

Mesela, Amerika'yı kuran liderlerden bir tanesinin demokrasiyle ilgili şu yorumunu da hatırlıyorum, kurduğumuz devlet dehanın, liderliğin rolünü minimuma indirgeyecektir. Çünkü demokrasinin olmadığı yerde bir lidere muhtaçsınız; sizin namınıza düşünecek, karar verecek, sizi bir yere götürecektir. Demokrasi, o lidere yüklediğiniz bunu minimuma indiriyor, yani bir yerde toplumsal yaratıcılığı gündeme getirmek istiyor. Sanıyorum, sorduklarınız arasında en önemlisi de bu toplumsal yaratıcılıktı, Japonları biliyorum, tek tek hepsi sanatçı insanlardır; ama toplumun başarısı bireysel yaratıcılıktan ziyade toplu çalışmadaki yaratıcılıklarını ortaya koyuyor, hepsi iyi yetişmiş, iyi eğitim görmüş kimseler; ama toplumun yaratıcılığı toplumsal yaratıcılıktır, bireylerin dehasını o da minimuma indirgemektedir. Son olarak 1980, son on yılda yayımlanmış, araştırmaların çokluğundan kendi katkılarınızdan söz ettiniz teşekkür ederim, umarım bu seminer yayınlandığında onları da göreceğiz. Ben, doğrusu ev ödevimi iyi yapmaya çalıştım ama yeteri kadar zaman bulamamışım, bunların büyük bir kısmına erişemedim, ancak elimdeki dört beş kaynakla yetinebildim, bu benim yetersizliğim oldu. Tabii şunu da belirtiyim, çalışma yapılmamıştır demedim, ulaşabildiğim kaynakların sınırlı olduğunu belirttim, bu da benim özür dilemem oldu, beni bağışladığınız için çok teşekkür ediyorum Sayın Başkanım. (Alkışlar)

BAŞKAN - Çok teşekkür ederiz Sayın Güvenç.

Bir ara vereceğiz ve devam edeceğiz t ekrar. (ARA)

VI. OTURUM

Yaratıcı Okul, Öğretmen, Öğrenci

Doç. Dr. Veysel SÖNMEZ

(H.Ü. Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi)

Oturum Başkanı : Prof. Dr. Sabri KOÇ

(TED Bilim Kurulu Üyesi)

BAŞKAN - Altıncı Oturumu açıyorum.

Ben Sayın konuşmacıyı size bildirisini sunmak üzere takdim edeceğim. Doç. Dr. Veysel Sönmez H.Ü. Eğitim Fakültesi, eğitim bilimleri bölümü öğretim üyesi, kendisinin program geliştirme, eğitim felsefesi, sevgi eğitimiyle ilgili ve eğitimin de diğer alanıyla ilgili bir hayli araştırması incelemesi ve kitabı vardır. Sayın konuşmacının konusu yaratıcı okul, öğretmen ve öğrenci.

Sayın Sönmez, söz sizin.

YARATICI EĞİTİM

Yaratıcılık, her psikolog ve düşünür tarafından değişik anlamlara gelecek şekilde tanımlanmıştır. Psikoanalitiklere göre yaratıcılık içgüdüsel dürtülerle atılganlığın ürünüdür. Bu tür davranışlar, kişinin iç çatışmaları ve saldırgan enerjisinin toplumca benimsenen ürünlere dönüşmesiyle ortaya çıkar (Kagan 1978: 131,153).

Humanistik yaklaşımlara göre, yaratıcılık insanın istendik davranışlarından birisidir ve her insan bu özelliklerle doğar. Her insan uygun ve yeterli koşullar, zaman sağlanırsa, yaratıcı ürünler ortaya koyabilir. Çatışmalar, olumsuz tutumlar ve ceza yaratıcılığı engelleyebilir (Maslow 1970: 11,27).

Çevresel Yaklaşımcılar ise, yaratıcılığı öğrenilmiş bir davranış olarak tanımlarlar. Bu tür davranışlar problem çözmede daha belirgindir. Çevre, yani eğitim ortamı yaratıcı davranışları destekler nitelikte düzenlenmelidir (Torrance 1966: 3; 14).

Bilişsel Yaklaşımı benimseyenlere göre, yaratıcılıkta eş ve zıt anlamları birlikte düşünme vardır. Bundan sonra verileri

akıllıca düzenleme, esnek düşünerek problemi çözme ve bütün bu sürecin sonunda ortaya özgün bir ürün koyma yaratıcılıktır (Guilford 1968: 18, 26).

Tüm bu verilerden hareketle **yaratıcılık, hem bir süreç, hem de bu sürecin sonunda ortaya özgün bir ürün koyma olarak ele alınabilir.** Süreç kısmı, akıl yürütme yollarıyla işlem basamaklarını içerir. Yaratıcı düşüncede kullanılacak akıl yürütme yolu genellikle Redrodüktif olabilir; çünkü diğer tüm akıl yürütmeler büyük oranda doğrulama bağlamını, Redrodüktif süreç ise, buluş bağlamını içermektedir. Bu, yaratıcı düşünmede tek bir akıl yürütme yolu kullanılır anlamına gelmemelidir. Bu tür etkinliklerde bulunan kişiler, her tür akıl yürütme yollarını yeri gelince teker teker; yada birlikte problemin özelliğine göre işe koyabilir.

Yaratıcı düşünmede işlem basamakları, üzerinde çalışacak sorunun yapısına göre değişebilir. Genellikle işlem basamakları sorunun farkına varma ve onu sınırlama, çözüm için denemeler kurma, denenceleri test etme, sonucu bulma, kabul, ret, ya da onarma olarak **bilimsel yaratıcılıkta** ele alınabilir. **Sanatsal yaratıcılıkta** ise, bu basamaklardan daha farklı bir yol izlenebilir. **Düşünsel yaratıcılıkta** ise, hem bilimsel, hem de sanatsal yolları içerebilir.

Yaratıcılığın ürün kısmı ise, özgün olmalıdır. Özgün ürün yeni, tutarlı, sorun çözücü ve benzersiz özelliklerden en az biriyle donanık olmalıdır. Kopyasını, bir benzerini, aynısını yapma, ya da özgün bir ürünü taklit etme yaratıcılık değildir; çünkü ister bilim, sanat, isterse düşüncede olsun, yaratıcı etkinlikte akıl yürütme yolları, duyuşsal ve kültürel özellikler birlikte sentezlenir. Bu sentezlemenin sonunda özgün, yeni, tutarlı bir ürün ortaya koyma olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, Bilişsel, Duyuşsal, Devinişsel ve algısal alanların kesiştiği en üst

düzeyde bir davranış olarak yaratıcılık düşünülebilir. Nitekim bilişsel alanın sentez, duyuşsal alanın kişilik ve devinişsel alanın yaratma basamakları, yaratıcı davranışların oluştuğu basamaklardır. Bu basamaklar iç içedir. Yani birbirlerinden kopuk değildir. Sentez basamağında olan bir kişi, aynı zamanda duyuşsal alanın kişilik ve devinişsel alanın yaratma basamağındadır. Bu alanlardaki özellikler birbirlerini yatay olarak destekler. Bu nedenden dolayı, yaratıcı davranış için bilişsel, duyuşsal, devinişsel ve algısal etkinliklerin bir kesişmesidir denilebilir.

Yaratıcı etkinlikler sonunda ortaya özgün, yeni, tutarlı bir ürün koymak gereklidir. Sözgelisi, "uzaya daha kısa zamanda gitmek için yeni bir araç yapma", "matematikte yeni bir denklem önerme", "yeni bir yüksek atlama tekniği ortaya koyma", "yeni ve özgün bir felsefi sistem oluşturma" gibi ürünler yaratıcı etkinlik olarak kabul edilebilir. Ürün tümüyle özgün ve yeni olmayabilir. Bir önceden yapılan eksik, yanlış, işlemeyen yanın giderip ortaya yeni bir ürün konulduğunda, buda yaratıcı bir davranıştır.

Özgün, yeni tutarlı bir ürün ortaya koyabilmek için, kişinin üzerinde çalışacağı alanın bilgi, beceri, duyularıyla donanık olması gerekebilir (Gardner 1978: 128 , 141). Bu alanlardaki eksiklik ve yanlışlar, yaratıcılığı engelleyebilir. Çalıştığı yada çalışacağı konuya ilgi duyması, zaman ayırması, severek çalışması, bırakmaması vb. gibi duyuşsal özelliklerle kişi donatılmalıdır; çünkü yaratıcı düşüncenin ne zaman ortaya çıkacağı bilinemez. Beklenmedik bir anda problem çözülebilir; düşünce ortaya çıkabilir. Nitekim Archimeth'in "buldum buldum...." diyerek bağırarak hamamdan çıkmasında olduğu gibi, yaratıcı düşüncede, beklenmedik bir anda olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kurulabilir.

Yaratıcı düşüncede esneklik vardır. Kişi bir yöntem, değere, ilkeye, önermeye, kurama, sisteme sıkı sıkıya bağlı olmamalı, tersine çok boyutlu düşünebilmelidir. Yürürlükte bilinen ve çokca kullanılan yöntem değerlere ters düşen yeni yöntem, ilke, kuram ve değerleri kişi düşünebilmeli ve uygulayabilmelidir. Nitekin hemen hemen tüm yaratıcı düşünce, sanat ve bilimsel ürünler yürürlüktekilerine ters düşenlerdir. Tek boyutlu düşünme, yaratıcılığı bastırabilir. Bu nedenden dolayı, yaratıcı düşüncede "**Olmaz olamaz**" ilkesi baskın olduğundan, kişi olmayacak olanları da düşünebilmeli, ona bu fırsat ve imkan verilmelidir; çünkü "**her şey olabilir**" görüşü, yaratıcılıkta temele alınabilir.

YARATICILIK VE ZEKA

Zeka ile yaratıcılık arasında anlamlı bir ilişkinin olup olmadığı pek çok bilim adamı tarafından araştırılmıştır. Getzels ve Jakson (1962), Torrance (1969), Wallach ve Kagan (1978) zeka ile yaratıcılık arasında doğrudan anlamlı bir ilişkinin olup olmadığını ortaya koymaya çalışmışlardır. Wallach ve Kagan ilkökul öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada, zeka ile yaratıcılık arasında .25 gibi çok düşük bir ilişki buldular. Torrance ise zeka düzeyi 120'nin üstünde olanlarda bu ilişkiyi .20; 120'nin altında olanlardan ise .50 buldu.

Bu verilere göre zeka ile yaratıcılık arasında doğrudan ve anlamlı bir ilişki olmadığını şimdiden söylenebilir.

YARATICILIK VE EĞİTİM DURUMU

Öğrenme ve öğretme ortamları öğrencinin yaratıcı davranışlarını geliştirecek biçimde düzenlenmelidir. Bunun için öğretmen, anne ve babalar çocukların çok boyutlu düşünme-

lerini sağlamak için uygun strateji, yöntem ve teknikleri eğitim ortamında kullanmalıdırlar. Yaratıcı düşüncenin oluşması için buluş yolu, araştırma, soruşturma ve tam öğrenme stratejileri, güdümlü tartışma, örnek olay, gösterip yaptırma yöntemleri ile sokratik tartışma, küçük ve büyük grup tartışması, münazara, drama, yaratıcı drama, gösterme, yaptırma, deney, gözlem, beyin fırtınası, workshop, demonstrasyon, problem çözme gibi teknikler eğitim ortamında işe koşulabilir.

Öğrencinin kendini özgür hissedeceği, bir öğrenme öğretme ortamı olmalıdır. Yaratıcılık; 2-7 yaşlar arasında dramatisasyon, demonstrasyon, yaratıcı drama, rol yapma gibi tekniklerle geliştirilebilir. Bu yaşlar, somut işlemler dönemine denk düştüğünden eğitsel oyunlar eğitim ortamında çokca kullanılmalıdır. 11-15 yaşlarında ise, çocuk soyut işlemler dönemine girmiştir. Bu dönemde şiir, öykü, anı yazma, resim yapma, bilimsel düşler kurma ve geliştirme daha baskındır. Bu dönemde de bu tür etkinliklere yer verilmelidir.

Öğrencinin problemin farkına varmasına, onu anlayıp sınırlandırmasına, denenceler kurmasına ve diğer kişilerle birlikte çalışmasına imkan ve fırsat verecek şekilde eğitim ortamı düzenlenmelidir. Aynı zamanda, yeni düşünceler, kuramlar, sistemler üretmesini engelleyen kültürel değişkenler ortadan kaldırılmalı, öğrenci özgün, yeni ve tutarlı ürün ortaya koyduğunda o, pekiştirilmelidir. Oysa bizim eğitim ortamında ve kültürel yapımızda, bu tür düşünce ve davranışlar hemen hemen her yaşta ve ortamda engellenir. Özellikle üstün yetenekli çocuklar, bu konuda en çok zarar görenler olduklarından, onlar için ayrı bir eğitim programları hazırlanmalıdır. Öğrenciler eğitim ortamında sürekli desteklenip yüreklendirilmelidir; çünkü yaratıcılık; bilişsel, duyuşsal, devinişsel yani kültürel bir etkinlik sonucu ortaya çıkabilir.

Sınıf ortamında yaratıcılığı geliştirmek için öğretmenler şu tür etkinliklerde bulunabilirler .

"Öğretmen öğrencilere bir öykü, anı, olay anlatabilir, bir film, oyun sunulabilir ve en can alıcı yerinden keserek 'bundan sonra neler olabilir, ya da siz olsanız neler yapardınız, neden?' gibi sorularla onların düşünmelerini, yeni yollar önermelerini isteyebilir. Bu gibi durumlarda, öğrencilerden özgün görüşler gelebilir. Özellikle yürürlükteki yöntemlere, mantığa, düşüncelere ters düşen, onlarla çelişen görüş, yöntem ve mantıkların üretilmesi için öğrenciler yüreklendirilip desteklenmelidir; çünkü yaratıcı düşünme; yanal düşünme (lateral) yi gerektirir. Yanal düşünmede, alışılmış düşünce ve yöntemlere ters düşen akıl yürütmeler ve görüşler baskındır.

Öğrencilere yaratıcı drama, sosyodrama kullanma imkan ve fırsatı verilmelidir. Bunun için öğrencilere bir problem sunulmalı, onların problemle ilgilenmeleri sağlanmalıdır. Problemlerde çatışmalara, kilit karakterlere yer verilmeli, öğrencilerin bunları bulmaları için gerekli ipuçları, dönüt ve düzeltmeler eğitim ortamında işe koşulmalıdır. Bu tür etkinliklere tüm öğrenciler, seyirci dinleyiciler aktif olarak katılmalıdırlar. Öğrenciler çatışmaları, kilit karakterleri, çelişkileri bulduktan sonra, bunların çözümü için yeni yollar, denenceler üretmelidirler. Son basamakta ise, problemin çözümüne geçmeden, kritik noktalarda, yeri geldikçe etkinliklere ara verilmelidir.

Yaratıcı düşünceyi, kişilerde geliştirmek için eğitsel oyunlar, hedef davranışlara ve kişinin hazır bulunuşluk düzeyine göre sınıf ortamında kullanılabilir. Bunun için okul bahçeleri, parklar, yerleşim birimlerinin belli yerleri, sokaklar, caddeler, duvarlar, boş alanlar çocuklar ve kişilere bu tür etkinlikler için açılmalı, buralar yeniden düzenlenmelidir.

Bilgisayar, televizyon, video, çok amaçlı araç-gereçler yaratıcı düşünceyi geliştirmede etkili bir biçimde kullanılabilir. Özellikle bilgisayar kişinin çok boyutlu düşünmesine, yeni modeller, kuramlar, çözüm yolları bulmasına yardımcı olabilir.

ÖĞRETMEN VE ANNE BABALAR NELER YAPABİLİR

Her insanda, eğer genetik bir bozukluk yoksa, yaratıcı özellikler bulunabilir. Bu özellik eğitim yoluyla geliştirilebilir. Bunun için öğretmen, anne babalar çocuklara şu şekilde davranabilirler:

1. İnsanın kişilik özelliklerinin temelleri 0-7 yaş arasında atılır. Bu yaşlarda çocukların yaratıcı düşüncelerini geliştirmek için, onlara zengin bir eğitim ortamı sağlanmalıdır. Bu zengin ortamda, çok amaçlı araç-gereçle, bilgisayar, televizyon, video vb. bulunmalı, çocuğun bunları kullanmasına izin verilmelidir.

2. Çocukların çamur, toprak, plastik gibi maddelerle oynamaları ve bunlardan araç-gereçler yapmaları sağlanmalıdır.

3. Çocuklar rol yapma, dramatizasyon, yaratıcı drama, demonstrasyon, psikodrama, sosyodrama gibi etkinliklere katılmalıdırlar. Bu etkinlikler için yöreklendirilmelidirler.

4. Çocuklar, en olmadık düşüncelerinden, saçma sözlerinden, davranışlarından dolayı azarlanmamalı, dayak atılmamalı ve küçük düşürülmemelidir. Tersine bu tür düşüncelerini için onlara fırsat ve imkanlar verilmelidir.

5. Çocukların neden-sonuç arasındaki ilişkileri kurmaları için yeri ve zamanı gelince ipucu, dönüt, düzeltme gibi uyarıcılar verilmelidir.

6. Çocukların mantığa ters düşen bazı davranışları desteklenmeli, çok boyutlu düşünceleri için değişik ve zengin uyarıcılar eğitim ortamında kullanılmalıdır. Bunun için beyin fırtınası, yaratıcı drama, arkası yarın türü oyunlar, yazılar, tamamlamalı resimler vb. öğrenme-öğretme durumlarında işe koşulmalı, öğrencilerin ilgileri problem üzerine çekilmelidir.

7. Öğrenci korkutulmamalı, aptal yerine konulmamadır.

8. Sorunu gürmede güçlük çekenler için, adım adım gidilmeli, ipuçları dönütlerle ona sorun buldurulmalıdır. Öğrencinin ne problemi alabildiğince genişletmesine, ne de daraltmasına izin verilmemelidir. Bunun için öğrencinin sorunla ilgili ön bilgi ve becerilerle donanık olması, kavramları tam olarak bilmesi gerekebilir. Böyle bir durumda eksikler tamamlanıp giderilmeli, daha sonra soruna dönülmelidir.

9. Öğrencilerin çok boyutlu düşüncelerini sağlamak için, ilk akla gelen çözüm hemen kabul edilmemeli, başka yolları düşünmesi için ona gerekli uyarıcılar sunulmalıdır. Her çözüm önerisinin gerekçeleri istenmeli, bu tür denenceler imkanlar dahilinde uygulamaya bizzat öğrenci tarafından konulmalı, uygulamadaki yanlışlar, eksiklikler öğrenci tarafından bulunmalı ve giderilip yeniden işe koşulmalıdır. Bu durumda öğretmen yalnız yol göstermeli, yardım etmeli, kaynak olmalıdır.

10. Yaratıcı her davranış, ürün pekiştirilmelidir. Bunun için sergiler açılmalı, yayınlar yapılmalı, yaratıcı davranış, ürün ortaya koyanlar maddi ve manevi açılardan ödüllendirilmelidir.

11. Kültürümüzde bulunan ve yaratıcılığı engelleyen "akıl yolu birdir, o küçük aklınla bu işlere karışma, yuvarlak kafada sivri zeka, elinin hamuruyla erkek işine karışma, iş var ama

kömür yok." vb. gibi olumsuz değerler eğitim ortamında kullanılmamalıdır.

12. Eğitim ortamı olabildiğince özgür olmalıdır; çünkü baskı, korku ve ceza yaratıcılığı engelleyebilir. Böyle olmakla birlikte, baskı, şiddet ve terörün olduğu ortamlarda da yaratıcı davranışlar, ürünler ortaya çıkabilir; fakat bunların sayısı özgür ortamdaki kadar fazla değildir.

KAYNAKÇA

- BODE , Ursula ve Gunter OTTO. 1979 **Yaratıcılık Eğitimi**. (Çeviren: Berna Cem). Ankara.
- FINDIKÇI İbrahim. 1988 **"Çocuk ve Yaratıcılık"**. Yaşadıkça Eğitim. Mayıs-Haziran 13-15.
- GARDNER, H. 1978 **Developmental Psychology**. Boston.
- GETZELS, J. ve Jakson, P. 1962 **Creativity and Intelligence**. N. Y. Willey.
- GIBSON, J. ve Chandler, L. 1988 **Educational Psychology**. Boston.
- GUILFORD, J. 1968 **Intelligence, Creativity and The Educational Implications**. San Diego.
- KAGAN, J. 1978 **Psychology for Education** . Allyn.
- KLAUSMIERE, J. 1985 **Educational Psychology**. Harper and Row.
- KÖKNAL, Özcan. 1989 **"Yaratıcı Gençliğin Yetiştirilmesi"**, Yaşadıkça Eğitim. Nisan-Mayıs. 06-12.
- MASLOW, A. 1970 **Motivation and Personality**. Harper and Row.
- SEGAL, Julies ve Zelda SEGAL. 1989 **"Yaratma Çocuk"**. Yaşadıkça Eğitim. Ocak-Şubat. 35-37
- SAN , İnci.
- 1977 **Sanatsal Yaratma, Çocukta Yaratıcılık** . Ankara.
- 1983 **Sanat Eğitimi Kuramları** . Ankara.
- 1985 **Sanat ve Eğitim** . Ankara.
- 1990 **Ankara 'da Yaratıcı Drama** . Ankara.
- TORRANCE, E.P. 1966 **Torrance Test of Creative Thinking**. Personnel press.
- ÜLGEN, Gülten. 1990 **"Yaratıcılık ve Eğitim"**. Yaşadıkça Eğitim. Ekim-Kasım 11-16.
- ROYER, M. J. 1984 **Educational Psychology**. Alfred A. Knopf. Inc.

BAŞKAN - Biz teşekkür ediyoruz.

Soru ve katkılar olabilir, yine lütfen söz alan arkadaşlarımız sorularını ve katkılarını iletinler. Sayın Sönmez topluca cevap verecekler.

Buyurun Sayın Güvenç.

Prof. Dr. BOZKURT GÜVENÇ - Arkadaşımızın yaratıcılıkta yanlışılanmanın önümüze durmasını doğrusu heyecanla karşıladım, bilim özgürlüğünü, üniversite özgürlüğünü biraz böyle anlıyorum, yani geçerli, yaygın değerleri savunmak bir özgürlük değildir bu bir uyumdur. Özgürlük yanlışılanma özgürlüğüyle beraber doğuyor, yani bilim dediğimiz olay aslında bir yanlışılanma özgürlüğüne dayanıyor. Bilimin gücü burada. Eğer bir bilgi üretme sürecinde özgürleme yoksa arkadaşımızın dediği gibi orada bilim özgürlüğü yoktur. Özgürlük onu yanlışılanmayla ortaya çıkar, gücünü de oradan alır, inançtan farklı olarak. İnancı yanlışılanırsanız inanç çöker ama bilgiyi yanlışılanıyorsanız bilgi yücelir yükselir. Birincisi bu. İkincisi, bu açık uçlu sorular konusunda katıldığım, katılmadığım iki şey var. Denenebilir, yenilenebilir durumlarda açık uçlu sorular yaratıcılığı destekler. Eğer deneyle sonucunu araştırabiliyorsak, gelecekte araştırabiliyorsak, yanıtlanabilecek bir soru soruyor isek Veyssel'e tamamen katılıyorum, ama tarih sorularında bundan öğretilmenin kaçınması gerekir. Atatürk, Mustafa Kemal Çanakkale'de olmasaydı, Çanakkale'de bir ün kazanmasaydı, acaba ne olurdu, bu sorunun cevabı yok. Bedri Rahmi bir sanatçı olarak çok güzel söylemiştir, halımın dört tekerliği olsaydı otomobil olurdu diyor. Şimdi bunu ne doğrulayabilirsiniz, ne de yanlışılanabilirsiniz. Tarih soruları ama öğrenciyi düşündürmek istiyorsanız, yani tarih sorularınının bir başka biçimde yanıtlanamayacağı hususunda düşündürmek istiyorsanız böyle bir soruyu ortaya atarsınız tartışın, bu sorunun cevaplanama-

yacağını yani böyle bir önermenin ne doğrulanabileceğini, ne yanlışlanabileceğini gösterebiliyorsanız bu bir öğretimdir, bundan öğretimde yararlanabilir. Ama bu bir yaratıcılık değildir, bu bir öğretmenlik meselesidir. Kendi konuşmamda yaratıcı öğretmen derken, öğrenciyi tabiki merkeze koysun ama bu tür ayrımları yapabilecek düzeyde yapabilecek öğretmeni kastediyordum.

Teşekkür ederim Sayın Başkanım.

BAŞKAN- Biz teşekkür ederiz.

Buyurun.

Doç. Dr. ZEHRA İPŞİROĞLU (İ.Ü. Edebiyat Fakóltesi) - Şimdi, bu sizin sözünü ettiğiniz çalışmalar; yani yaratıcılığı geliştirici, daha doğrusu özgür düşünmeyi eleştirel düşünmeyi geliştirici çalışmalar yani biz bunu elimizden geldiği kadar yapmaya çalışıyoruz tiyatro bölümünde olsun, alman Dili ve Edebiyatı bölümünde olsun, orada da görevliyim, fakat bu ancak küçük gruplarla yapılabilir, diyelim ki, bir öykü veriyorsunuz, sonunu öğrenciye yazdırıyorsunuz, sonra öykünün aslını veriyorsunuz karşılaştırma olanağı oluyor. Fakat bu çok küçük gruplarla yapılabilecek çalışmalar diye düşünüyorum. Yani burada bu tür çalışmalarını siz nasıl gerçekleştiriyorsunuz bunu çok merak ediyorum. Burada nasıl yapılabilir? Yani çok kalabalık, 100 kişi 200 kişinin geldiği bir sınıfta böyle bir şey nasıl gerçekleştirilebilir? Bunu öğrenmek istiyorum. Bir de demin Sayın Bozkurt Güvenç bir sorunu gündeme getirdi, yani bazı sorular sorulamaz gibi tarih, yani iki kere iki dört eder gibi işte Atatürk devrimleri de çok ortada fakat bu sizin getirdiğiniz örnek bana çok ilginç geliyor. Şu açıdan, öğrenciyi düşündürmeye yönlendirmek, özgür düşünmeye yönlendirmek, buna ne derece de yaratıcılık denebilir bilmiyorum ama özgür düşünme, eleştirel düşünmeye yönlendirme, nitekim,

eğer devrimler yapılmıyadı belki Türkiye olmayacaktı, belki değil, bambaşka bir durumda, ortamda olacaktık, bunun gibi tarihe de bir eleştirel yaklaşım yani bugünün açısından eleştirel bir yaklaşım getirme açısından çok önemli diye dşnyorum.

BAŞKAN - Teşekkür ederiz.

BAŞKAN - Son olarak sanıyorum Ferhan Bey söz istediler, buyurun.

Dr. FERHAN GUZKAN - Ben soru sormaktan ziyade bir gözlemim oldu onu belirtmek istiyorum. Sönmez'in hoşgörüsüne dayanarak bunu söyleyeceğim.Efendim, gösterilen tablolarla, yapılan açıklamalarda hepimizin Türkçesini çok daha iyi bildiğimiz ve anladığımız terimler yerine İngilizce veya Fransızca karşılıklar kullanıldı, bu beni çok rahatsız etti. Bunların hepsini Sayın Sönmez Türkçelerini çok iyi biliyor. Ben yaratıcılığın yalnız sanatta, bilimde değil, dilde ve terminoloji bulmada da geçerli olduğuna inanıyorum. Niçin İngilizcesini, Fransızcasını, Almancasını kullanıyoruz. Yıllardan beri alıştığımız tümden gelim, tme varım, hümanist, hadi hümanist kelimesini kullanıyorlar ama hmanistlikiler demek gibi bir duruma da düşmemek gerekirdi gibi geliyor bana, insancılar diyelim veyahutta doğrudan doğruya hümanistler diyelim. Ben bu vesileyle, bu bana bir Şey verdi, çıkış noktası verdi, üzerinde durduğum konuların başında bu terminoloji meselesi geliyor, terimler geliyor. Burada da yaratıcılığın çok büyük önemi var. Eğer biz Türkçe anlaşabilmek, bırakın yaratıcılık nedir gibi bir kesin sonuca varalım, fakat yaratıcılık üzerine konuşabilmemiz için kullandığımız terimler bizim ortak malımız olmalı ve mümkün olduğu kadar da Türkçe olmalı, onu belirtmeye çalıştım ve Sönmez'in bu hususta çok titiz olduğunu da biliyorum, niçin bugün karşımıza bu Şekilde tablolar getirdi ondan biraz

birden bire ürkütüm, onu belirtmeden de geçemedim, özür dilerim.

BAŞKAN - Evet, son olarak Sayın Prof. Dr. Süleyman Çetin Özoğlu.

Prof. Dr. SÜLEYMAN ÇETİN ÖZOĞLU - Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Sayın bildiri sahibinin son cümlelerinde bir sataşma hissettim de o bakımdan söz aldım. Ölçmecilere, değerlendirmecilere galiba bir pas verdi veyahutta bir noktayı tartışmak istedi, o da şu. Açık uçlu diyerek, bir belirleme yaptı ki, bu galiba eğitimin tanımıyla, eğitimdeki işlerle biraz ters düştü, mademki eğitimde amaçlar var, bunların tanımlanması var, davranışlar var, şunlar var bunlar var. Bunlar mutlaka ölçülecek; ama bunları, yanıtları belli olmayan, kalıplanmamış yanıtlarla belirli ölçüde tartışılabilen bir açık uçlu yaklaşımla ölçme olanağı yok. Kuşkusuz yaratıcılığı yalnız ve yalnız açık uçlu maddelerle ölçmek, söz konusu değil. Yaratıcılığı, diğer ölçmede kullanılan, ölçme araçlarında kullanılan maddelerle de ölçmek mümkün; ancak belki akıl yürütme gibi yaratıcılığın bir özelliği veya sınırlı tanımından hareket edersek, açık uçlu yanıtlar belirli konularda Sayın Güvenç'in de belirttiği gibi yararlı olabilir, ama bir eğitimde ölçme değerlendirme sözkonusu olduğuna göreve madem eğitimde yaratıcılığı tartışıyoruz, böyle bir sınırlamanın tehlikeli olabileceğini yanlı olabileceğini paylaşmak istedim. Hele öğrenci merkezli bir eğitimde öğrencinin kendi yaptıklarını bir değerlendirme sonunda belirli anahtarlarla, belirli yanıtlarla görmesi sözkonusu. Her yaratıcılıkta ürünün ne olduğunu belirli değerlerle ortaya koymak da önemli. Siz ürününü toplumsal değerlerle, bilimsel değerlerle belirleyemediğiniz sürece bu bir yaratıcılık ürünü olmaz. Arayışlar devam eder, mademki yaratıcılık bir süreç ve ürün,

Ürünü mutlaka belirli aşamalarla değerlendirmeniz sözkonusu ister yeni kriterlerle ister bilinen kriterlerle ama bir değerlendirme sözkonusu ürün var ise. Bir ürün ölçme işi yaratıcılıkta da sözkonusu olacağından ölçme ve değerlendirmede böyle bir kısıtlamayı kabullenmek çok zor, bunu paylaşmak istedim, teşekkür ederim.

BAŞKAN - Teşekkür ederim.

Soru soran katkıda bulunanlara teşekkür ederim.

Buyurun Sayın Sönmez.

Doç. Dr. VEYSEL SÖNMEZ - Ben önce bir özelliği açıklamak istiyorum. Soruların hepsine cevap vereceğim. Bir defa şu tabloyu önce koymamız gerekiyordu, çünkü vardı, ama zaman çok önemli olduğundan dolayı süre bitiyor diye uyarı geldiğinden dolayı bu tabloyu koyamadım. Şimdi yaratıcılıkta, bilişsel, duyuşsal ve devinişsel üç alan var şimdilik bildiğimiz, şimdilik diyorum; çünkü bütün önermeler şimdiliktir. Hangi önermeyi söylerseniz söyleyin, hepsi şimdiliktir. Yarın bilgi değişir, bütün bu önermeler değişir. Yaratıcılığın bir özelliği de bu işte; yani bütün önermeleri evrensel kabul ederseniz yaratıcılık bitmiştir.

Çünkü evrenselse bütün doğrular biliniyorsa yaratıcılığa gerek yok ne lüzum var. Bütün değerleri de tanı biliyorsa veyahutta bir özellik biliyorsa insanın düşünmesine de gerek yoktur. Şimdiliktir, benim söylediğim bütün önermeler şimdiliktir ve elde ettiğim bilgilerin boyutuna dayalıdır. Şimdilik insanoğlunun beyni elektronik bir bilgisayara benzer şekilde çalışıyor, aynı şekilde çalışıyor demiyorum. Elektronik bir bilgisayara benzer, daha doğrusu biyolojik, içiçe işlenmiş bir bilgisayar gibi çalışıyor ve bunun üç alanı var şimdilik bildiğimiz, kodladığımız dördüncü bir alan var hissediyoruz fakat o alanı kod-

layamıyoruz. Bu alanlar bilişsel, duyuşsal ve devinişsel, bunlar birbirinden kopuk değil, bu şu demek yani. Bir insan bilişsel alanda bir davranış elde ettiyse yatay olarak duyuşsal alanda da aynı davranışın koşullarına benzer paralel bir davranış elde ediliyor, aynı paralelde bir de devinişsel davranış elde ediyor. şunu açıklarsam daha anlaşılır hale gelabilir. Benim öğrencilerimden birisi Mehmet Tömkan'dı, bu uzun mesafe koşucularından birisiydi, ona şunu sormuştum, sen koşarken hiç bilişsel yani aklını çalıştırarak belli durumları gözönüne getirir misin dedi ki "tabii hocam getiririm, ne demek nasıl getirmem". Yarışma pistini bir defa düşünürüm, o pistin özelliği ne rüzgar nereden esiyor onu düşünürüm, benimle beraber yarışacak olan kişilerin adım atmalarını, hızlarını, kazandıkları başarıları, koşu sistemlerini hepsini düşünürüm, bu bilişsel özelliktir. Düşünmeden bu iş olmaz mümkün değil. Peki evladım, senin hiç duyuşsal özelliğin yok mu, olmaz olur mu hocam heyecanlanırım ben. Bir defa yarışma varsa gidip kahvede oturamam, gidip herhangi bir yerde lak lak edemem bütün zamanımı egzersizlere harcarım. Peki evladım koşarken hiç mi psikomotor... Nasıl olmaz hocam, ben yani adım atmasam nasıl koşacağım. şimdi beni bağışlayın, yaratma bu üç alanın bir de belirsiz olan, şimdilik bilemediğimiz dördüncü bir alanın bileşkesidir. Bunların herhangi birisindeki eksiklik yaratmayı engelleyebilir. Onun için bu üç alanın etkisi vardır. Bu üç alanın sonunda sentez, kişilik yaratma, basamaklarına kişi gelince işte bizim dediğimiz yaratma düzeyi olur.

İkinci soruya cevap veriyorum. İkinci soruda niye her çıkan buraya bu yaratıcılık denilen kelime niye tanımlanmıyor. şimdi bakın, tanımlamanın ne olduğuna gidelim, tanımlamanın ne olduğunu bilmediğimiz takdirde neden tanımlanmadığını anlayamayız, işi çözemeyiz. Tanımlama birinci özelliği, efradına cami agyarına mani olacak, bu şu demek. Yani aynı nitelikte

olanları içine alacak, farklı nitelikte olanları dışarda bırakacak. Öyle bir tanım yapacaksınız ki, yaratıcı davranışların tümünü içine alacak, yaratıcı olmayan bütün davranışları dışarıda bırakacak. Bir örnekle açıklamaya çalışıyorum. Sokrates de böyle öğrencileriyle tartışıyormuş, her öğrencisine soruyormuş insan nedir? Birisi kalkıp en sonun da demişki Perison, insan iki ayaklı tüysüz bir hayvandır. Al sana bir tanım. Sokrates hiç ses çıkartmamış çıkmış dışarıya gitmiş bir tavuk almış yolmuş, getirmiş sınıfa koymuş, demiş mademki iki ayaklı tüysüz hayvan insansa al sana senin tanımına göre bu insan. Şimdi böyle bir tanımlı yapabilmemiz için, yani yaratıcı davranışların tümünü saymamız lazım. Yaratıcı davranışların tümünü şimdilik saymıyoruz. Yani yaratıcı olmayan davranışlar hangisi, yaratıcı olan davranışlar hangisi, şimdi beni bağışlayın kimi diyor ki, toplum tarafından benimsenen davranışlar yaratıcıdır, hayır ne münasebet, öyle bir banka soygunu planı hazırlar ki adam, hiç kimse de yakalayamaz, o da yaratıcıdır. Ne münasebet yani, öyle bir dalavere düzeni hazırlar ki, gelen köylülere İstanbul Boğazını satar, yaratıcı bir düşüncedir. Ama şimdi biz yaratıcı düşüncenin davranışlarını bütünüyle sayıp dökemiyoruz, öyleyse efradına cami agyarına mani olur ilkesini tanımda yerine getiremiyoruz, birinci özellik bu. İkincisi, tanım, tekrar söylemek istiyorum kısa ve öz olmalıdır. Yani öyle bir tanım yapacaksınız ki uzun olmayacak. Kısa ve öz, en belirgin niteliğini söyleyeceksin demektir bu. Şimdi yaratıcılığın en belirgin niteliğini bilmiyoruz ki, en belirgin niteliğini bilsek tanımlı yapacağız. Tanım o demektir, bakın bir daha söylüyorum, en belirgin niteliğini bilmektir. En belirgin niteliğini bileceksin, bu en ayırt edici niteliktir. Bu bilinmiyor, üçüncü özellik de tanım zıddıyla yapılmaz. Yani bu şu demektir. İnsan nedir? İnsan hayvan olmayandır. Böyle bir tanım olmaz. Öyleyse, şimdi bu üç özellikten dolayı yaratıcılığın

tanımını yapamıyoruz şimdilik, gücümüz yetmiyor. Ne yapın o zaman tarif yapılmaz, tasvir yapılır o zaman yani tanım yapılmaz betimlemeye gidilir. Yoksa tanım yapılmadı bu işi bil-meyiz öyle bir ilke yok, maalesef bilimde yok, böyle bir ilkeyi de söyleyemeyiz, söyledik mi bütün bilimleri ortadan kaldırmak lazım öncelikle eğitimi ortadan kaldırmak lazım. Çünkü eğitimin de böyle bir tane tanımı yok.

Şimdi diğer özelliğe geliyorum Bozkurt hocamın sorusuna cevap vereceğim. Bozkurt hocam diyor ki, niye açık uçlu sorular soruluyor, bu sorular fen bilimleri için geçerlidir ama sosyal bilimler için bütün cevabını denetleyemeyiz. Tarih için istedi, özellikle tarih için bu tür soruları denetleyemeyiz diyor. Hayır. Bu tür soruların tek bir cevabı da olmadığından dolayı kontrol da edemeyiz. Evet, buradan kaynaklanıyor bu iş, tek cevabı yok. İşte yaratıcı düşüncenin en önemli özelliklerinden birisi de bu, tek cevap yok. Eğer tek cevap istiyorsanız yaratıcı düşünceye engel koydunuz. Mantığa engel koyuyorsunuz. Onun için bir daha söylüyorum, yaratıcı düşüncede tek bir cevap yok. Tek bir cevap beklediniz mi beni başışlayın tanrının emri budur demek kadar aynı mantığa düşersiniz. Bir daha söylüyorum, tanrının buyruğu budur veyahutta diktatörün buyruğu budur tek cevabı budur, işte al sana cevap. Aynı mantıktır tek cevap istediniz mi ha tanrının buyruğu, ha diktatörün buyruğu, ha bilim adamının buyruğu Newton böyle demiştir bitti düşüncesi bilimi bir adım ileri götürmez, yaratıcı düşüncenin temel engelidir. Onun için mantık açısından tek cevap yoktur. Cevabın kontrol edilmesi bir daha söylüyorum üç boyutlu olur. Bir cevabın doğruluğunun kontrol edilmesi üç boyutlu olur. Geçmişe gider kontrol edersiniz, bir anda kontrol edersiniz, bir de gelecekte kontrol edersiniz. Gelecek gelmemiştir, geçmişe de gidip her zaman kontrolünü yapamazsınız. Hiçbir cevap, bir daha söylüyorum, bütünyle kont-

rol edilemez. Hiçbir cevap. Eğer bütün cevaplar bütünüyle kontrol edilmiş olsaydı o zaman yaratıcı düşünceye gerek yoktu. Onun için, bu tür eğitimi ben dışarda gördüm, fevkalade bir eğitim sevgili hocam ve öyle boyutlar getiriyorlar ki, hiçbir şekilde tahmin edemeyeceğiniz çözüm yolları öneriliyor. Size bir örneğini veriyorum. Daha olmamış bir olay üzerinde tartışma açılıyor. Diyolar ki, ileride, Ortadoğuda bir ortaokuldaki, yani ilkokuldaki tam karşılıkları değil hocam, o tanımlara da geleceğim niye dedication diyorum, niye endiction diyorum da tümünden gelim tümevarım diyemiyorum, onları da açılacak. Şimdi şunu vurgulamak istiyorum. Gittiğim ilkokulda beşinci sınıf öğrencilerine bir senaryo vermişler, Ortadoğu işleniyor ve Ortadoğu ile ilgili problemler, hep problemleri vermişler, bu problemleri nasıl çözersiniz, bir tanesi de su problemi. Suriye ile Irak'la, Türkiye'nin arasındaki problem getirmiş koymuşlar, bu durumda ne olur? Türkiye'nin verilerini vermişler, Suriye'nin verilerini vermişler, Irak'ın verilerini vermişler, çocuklar şimdi senaryolar üretiyorlar. Gelecekle ilgili. Diyolar ki, Türkiye, Suriye ve Irak arasında savaş çıkabilir. Neden çıkabilir? Türkiye şu şu şu koşullar altında şu işleri yapmaya kalkar diyolar. Peki savaş çıkarsa ne olur sorusu geliyor peşine, Şunlar olur, bunlar olur falan filan yani ben bizzat bu dersin içinde bulundum, o kadar ilginç öneriler geldi, o kadar ilginç senaryolar yazıldı ki, hiç bileceğiniz gibi değil ve öğrenci sürekli yeni düşünceler üretiyor, işte yaratıcı düşüncenin temel özelliği bu. Sürekli yeni düşünceler üretme. Yoksa alışılmış düşünceyi üretme değil. Ama her alışılmış düşünceyi üretmeyen yeni düşünce diye ortaya konulanlar da yaratıcı değildir dedim, onun ne olması lazım, orijinal olması lazım. Şimdi bir özelliği hızla geçeceğim, bir öğretmen arkadaşım diyor ki, varolanı bulma yaratıcılık değildir; aman ha sakın bu sözü duymadım ben. Mikrobu bulmak nasıl yaratıcılık olmaz?

MEHMET EMIRALIOĞLU - İlk defa bulanı, sonradan öğrenmek..

Doç. Dr. VEYSEL SÖNMEZ (Devamla) - Haa, tamam bitti. Sonradan ayrı bir iş. Bakın şimdi, ben ona eğer dersem ki mikrop vardır, buluş ve keşiflerin hepsi, birisi buluş anlatabildim mi Türkçesi keşif, icat ayrı bir iş, icat da yaratıcılık ama bir daha söylüyorum, buluş da yaratıcılıktır. İlk defa bulmuşsa öğrenci o bilgilerin hiçbirinden haberdar değil de ilk defa üçgenin iç açılarının toplamı 180 derece olarak bulmuşsa sizin verdiğiniz örneklerle onun için o yaratıcılıktır. Sentezin bir özelliği vardır, bulunanı öğrenci bilmiyor, öğrenci bilmiyor ise ve kendisi çalışarak buluyorsa o ürün sentezdir. Bilmiyorsa, ama öğrenci onun 180 derece olduğunu biliyorsa o yapılan iş yaratıcılık değildir. Koşulu vardır bunun. Öğrenci için ilktir o, ilk defa buluyor. Şimdi diğer bir özelliğe geçiyorum, özür dileirim çünkü ben zamana çok uymak istiyorum, onun için vurgulayarak söylemek istiyorum. Dediction, endiction gibi sözleri ben de kabul etmiyorum, doğrudur, bunların yerine yenilerini, Türkçelerini koymak gerekiyor, ama beni bağışlayın tümünden gelim, dediction'ın tam karşılığı değil. Tüme varım endiction'un tam karşılığı değil. Sıkıntı doğuruyor bu. Çünkü akıl yürütme sisteminin özelliği farklı. Her sefer tümünden gelmeyebiliyorsunuz. Beni bağışlayın bazı insanlar akıllıdır, söz gelişi Mustafa da bazı insanlardan biridir, böyleyse Mustafa da akıllıdır gibi bir önerme türü tümünden gelim değildir. Ama dediction'dır, o nedenden dolayı bazı kelimeleri öyle kullandım, kullanmak zorunda kaldım. Yenilerini bulmak görev, tabii onu hep beraber bulacağız. O nedenden dolayı terimlerle ilgili olan kısmı bu şekilde yanıtlamaya çalışıyorum, yoksa bunların karşılıklarını tümünden gelim, tüme varım, benzetme olduklarını biliyorum. Şimdi, değerlendirme, yaratıcı düşüncede değerlendirmeyi bağışlayın tek boyutlu yapılmaz, değerlendirme çok boyutlu yapı-

labilir. Sadece ürüne bakarak değerlendirme yapılmaz. Çünkü tanım hem süreç, hem ürün diyoruz. Hem sürece bakabilirsiniz, hem ürüne, ikisine de birlikte bakabilirsiniz. Süreç kısmını kontrol ederken, akıl yürütme kısımlarına bakabilirsiniz, ürünü kontrol ederken, orijinal midir ona bakarsınız, başka ölçütler de getirebilirsiniz. O nedenden dolayı bu soruları ben sadece bir boyutlu olarak değil, çok boyutlu olarak alıp düşünmek zorunda kaldım ve böyle cevapladım.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN - Ne yazık ki, ilk oturumda o onbeş dakikalık kaymayı biz bu oturumda sürdürmüş olduk. Sizin herhalde yemek yeme süreniz kısalmış oldu.

Öğle tatilinden sonra panelde buluşmak üzere oturumu kapatıyorum.

PANEL

Türk Eğitim Sisteminde Yaratıcılık

Panel Üyeleri

Doç. Dr. Zehra İPŞİROĞLU
(İ. Ü. Edebiyat Fakültesi)

Doç. Dr. Erdağ AKSEL
(B.Ü. Grafik Sanatları)

Tülay ARICI
(Milli Eğitim Bakanı Danışmanı)

Hasan Bülent KAHRAMAN
(Kültür Bakanlığı Danışmanı)

Zeynep DİLLİ
(TED Ankara Koleji Vakfı Özel Lisesi Öğrencisi)

Oturum Başkanı : Prof. Dr. Bozkurt GÜVENÇ
(TED Bilim Kurulu Üyesi)

BAŞKAN - Panelimizin konusu Türk eğitim sisteminde yaratıcılık sorunları ve çözümleri. Aslında bu konuyu dün den beri tartışageldik. Gerçi ben, dün, katılamadım ama bir kur nazlık yapıp bugün sabahleyin bu işe girip sahneyi çalışıyorum katılanlardan; ama bunun da bir bedeli var, ben yönetici olacağım için mümkün olduğu kadar az konuşmaya çalışacağım. Bu arada sizlerden ve de konuşmacı arkadaşlarımdan bir ricam var, aslında sorunlar ve çözüm önerileri şu ana kadar sunulan tebliğlerde bildirilerde dile getirildi, fakat şu yapılmadı, zaman sınırlaması nedeniyle belki sunucular, bildiri sahipleri birbirlerinin görüşlerine, çeşitli oturumlardaki görüşlere bir yanıt vermek, bir diyalog kurmak imkânını bulamadılar. O bakımdan bu panelin iki bölümden oluşmasını öneriyorum. Planlıyorum demiyorum, öneriyorum. Yani panelistleri ve sizleri özgür bırakmak istiyorum, bunun ilk bölümünde bir beş, on dakika içerisinde panelist arkadaşlarımız eğer daha önce bir tebliğleri olmuşsa veya bir katkıları olmuşsa onu tekrarlamadan konunun geneli, gidişi konusunda veya bir başka konuda, bir başka arkadaşımızın görüşü konusunda düşüncelerini dile getirsinler. Eğer daha önce konuşma fırsatı olmamışsa kısaca sorunu ve çözümünü nerede gördüklerini önersinler. Şimdi, beş panelist olduğuna göre, eğer bunu bir on- oniki dakika içerisinde yapabilirsek bir saatte biz bu işi bitiririz ondan sonraki saatte de sizlerin sorularınızı alıp onu yanıtlamaya çalışırız, o zaman panelistlerle sizler arasında bir diyalog kurulmuş olur. Şimdi bize verilen süreye biraz gecikmeli başlamış oluyoruz, sanıyorum bitişimizde biraz geç olacak, fakat bu diyalogu önceden kuracak olursak, son tartışma ve genel değerlendirmenin daha da verimli olacağını düşünüyorum.

Bu yöndeki ve bu yoldaki düşüncelerle arkadaşlarıma sırayla söz vermeye çalışacağım. İstanbul Üniversitesi Edebi-

yat Fakültesi'nden Sayın Zehra İpşiroğlu, buyurun efendim söz sizin.

EĞİTİMDE YARATICILIK

Yaratıcı eğitim nasıl olabilir? Eğitimde yaratıcılığı gerçekleştirebilmek için ne yapmak, nasıl bir yöntem izlemek gerekiyor? Sanatın eğitime nasıl bir katkısı olabilir? Bu soruları yanıtlayabilmek ve yapıcı öneriler geliştirebilmek için eğitiminizin temel sorunlarını kısaca gözden geçirmede yarar var.

Bugün ilkokuldan üniversiteye değin uzanan bir eğitim çıkmazı içindeyiz. Bu çıkmazın temelini oluşturan üç nokta üzerinde durmak istiyorum. En temel sorun otoriter bir eğitim sisteminin olması, otoriter bir toplum yapımızın olması. Bu öyle ileri gidiyor ki, otoriter davranış bizim doğal bir parçamız oluyor. Yani otoriteyi içselleştiriyoruz. İkincisi **gelenekler**, gelenekler çağdaş yaşam biçimiyle çakıştığı anda bireyin kendisini bulmasında büyük bir engel oluşturabiliyor. Geleneksel eğitim sistemi yeniden yapılanmaya karşı olan otoriter ve tutucu yaklaşımıyla bu engeli aşılması neredeyse olanaksız olan bir dağa dönüştürüyor. Üçüncüsü bugünkü eğitim anlayışının eleştirel ve özgür düşünmeye karşı bir tavır alması. Eğitim çıkmazının bugünkü boyutlara ulaşmasından bu içiçe giren üç etkenin belirleyici olduğunu düşünüyorum.

Dünkü konuşmalarda da değinildiği gibi ve bugün Sn. Veyssel Sönmez'in felsefi düzlemde altını çizerek vurguladığı gibi günümüz eğitim anlayışı, hocanın söylediklerini yinelemeyi, ezberciliği savunuyor. Bu üniversitede bile böyle. Fotokopili eğitim dediğimiz şey üniversitede gündemde. Öğrenciler derslere bile girmiyorlar, bir iki kişi not tutmuşsa bu notların

fotokopilerini çıkartıp ezberleyerek sınava hazırlanıyorlar. Kısaca öğretimin her aşamasında ezber bir bilgi aktarımının ötesine geçemiyoruz. Hep aynı kalıpların içinde tıkanıp kalan bir istem doğal olarak tek tip insan yetiştiriyor. Tıpkı çocukları aynı kalıplara sokan okul üniformaları gibi beyinlerinin içi de kalıplara sokularak bir örnek kılınıyor.

Okullar ve üniversiteler sayıları günden güne çoğalan eğitim ve öğretim fabrikalarına dönüştürülmüş. Bu fabrikalarda konserve-çocuklar üretiliyor. Köktendinci gençlik bunun en çarpıcı, aynı zamanda en mükemmel örneğini veriyor. Bağlantıları kurarak düşünme, düşündüklerini dile getirme, sorgulama, araştırma, eleştirme bunlar bugün içi boşaltılmış soyut kavramlar. Amaç soru soramayan, düşünemeyen kendi haklarını koruyamayan her şeye "evet" diyen "uyumlu" gençler yetiştirmek. Böylesine kısır bir ortamda sayın Ahmet İnam'ın dün sözünü ettiği "yaratma küresinin bizde pek çalışmamasına şaşmamak gerekir. "Ölü Ozanlar Derneği" gibi bir filmin bizde çok uzun bir süre gösterilmesi, kitabın hala en çok okunur kitaplar listesinde olması rastlantı değil. İstanbul Üniversitesi'nde yabancı dil öğretmeni yetiştiren yabancı dil eğitimi bölümünde yaptığımız bir soruşturmada öğrencilerin bu film üzerine görüşlerinden bir kaçını aktarmak istiyorum: "Evet bizde de böyle değil mi? Öğrenci düşüncesini dile getiremiyor, yoruma dayalı ders verilmiyor. Önemli olan kişinin kendini yetiştirmesi değil alınan sonuçlar. Sınavlar, mezuniyet, diploma vb." "Öğretmenin derste şiirle ilgili bir şemayı tahtaya çizerken bunu bir öğrencinin hiçbir şeyi kaçırmamaya çalışarak aynen deftere geçirmesi çok tanıdık geldi bana. Bizim için sürekli öğretmendir haklı olan. Söyledikleri yanlış bile olsa, yanlış diye karşı koyamayız, çünkü otorite korkusu vardır". "En güzeli öğretmenin öğrencilere yaratıcı olmayı,

düşünmeyi telkin yoluyla değil, onlara uygulama fırsatı vererek aşılama çalışmasıdır".

"Ölü Ozanlar Derneği"nde otoriter sisteme karşı, şiir yoluyla, şiir okuyarak ve yazarak çocuklara özgürlük ruhu aşılama çalışılıyordu. Soruşturmayı yaptığım öğrencilerin de belirttikleri gibi düşünme, yaratıcılık boş bir laf olarak kalmıyor, doğrudan yaşama geçiriliyor, çocuklar yaşayarak öğreniyorlardı.

Gerçekten de sanat, yaratıcılık otoriter sisteme karşı güçlü bir seçenek oluşturabilir. Çünkü sanat özü gereği otoriter düşünceye karşıdır, temelini özgür ve eleştirel düşüncede buluyor. Nitekim Çekoslovakya'daki özgürlük hareketini başlatanlar pop müzisyenler oluyor.

Sanat her zaman kuşkucudur, sorunların özüne iner, sorar, sorgular. Bu bakımdan otoriter düşüncenin kırılmasında, sorunların eleştirel açıdan irdelenip dile getirilmesinde, geleneklerle hesaplaşmada ve özgür düşünebilmede sanatın katkısı büyük olabilir. Tıpkı bilim gibi. Ama bilimden ayrıldığı bir nokta var. O da düşünme ile algılamayı, akılla duyguları bütünleştirmesi. Yani düşünme burada sadece akıl düzeyinde gerçekleşen soyut, kavramsal bir düşünce değil, duyu algılarından kopmayan bir düşünce biçimi. Görme, duyma ve düşünme edimlerinin birleşimine biz duyularla düşünme ya da görsel düşünme diyoruz.

Görsel düşüncenin eğitimde ağırlık kazanması soyut bilgi yığılmasına dayanan ezberci eğitime karşı önemli bir seçenek oluşturacaktır. Ancak bunun için görsel düşünmenin temel bir düşünce biçimi olarak benimsenmesi, yani sadece sanat eğitimiyle sınırlı kalmaması, eğitimin her alanına yayılabilmesi gerekiyor. İşte bu bağlamda da edebiyat, şiir, tiyatro, sinema, müzik, resim kısaca sanatın her dalının üzerine

özenle eğilinmesi, geliştirilmeye çalıştırılması, diğer derslerle kaynaştırılması önem kazanıyor.

Şu sırada Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği etkinlikleri kapsamında sanat eğitimini içeren bir proje çalışması içindeyiz. Nazan İpşiroğlu ve ben Ç.Y.D.D.'nin ilk yayını olan "Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim" adlı kitabımızın yayınlanmasından hemen sonra, yani 1990 yılının başlarında bu projenin temellerini atmıştık. "Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim"de özgür ve eleştirel düşünmeyi çağdaş eğitim anlayışının temeli olarak ele almıştık. Ancak özgür düşünmenin sağlanabildiği bir ortamda çağdaş eğitimden sözedilebileceğini vurguluyorduk. Özgür düşünmenin oluşmasında sanatın katkısının ne olabileceği bu kitapta da dile getiriliyor, ama üzerinde ayrıntılı olarak durulmuyordu. Yeni projemizde ise sanatı eğitimin her alanında yönlendirici olabilecek olan temel bir düşünce biçimi olarak benimsemiştik. Ancak bu konuyu bizlerle birlikte biçimlendirebilecek olan arkadaşları bulmak hiç de kolay değildi. Çünkü sanat eğitimiyle ilgilenenlerin çoğu sanatı eğitim alanında köklü reformlara yol açabilecek olan temel bir düşünce biçimi olarak benimsemekten uzaktı; sanatı ya teknik bir beceri olarak görüp teknik bilgileri aktarmakla yetiniyor ya da alışlageldiği gibi soyut bir bilimselliğe yönelerek kuramsal bir bilgi aktarımının içinde boğulup kalıyordu. Yani aktarmacılık geleneği bu alanda da sürüp gidiyordu. Uzun bir çalışmadan sonra bu engelleri aşarak sanatla düşünmeyi bütünleştirmeye çalıştığımız bu projeyi gerçekleştirebiliyoruz. Pek yakında yayınlanacak olan bu kitap sadece sanat eğitimcilerine değil eğitimle ilgisi olan herkese sesleniyor.

Bu projede bizlerle birlikte çalışan arkadaşlarımız kendi bakış açılarından, kendi uzmanlık alanlarına göre sanat eğitiminin okullarda nasıl uygulanabileceğini belirtmeye

çalıştılar. Eğitimcilerle yol gösterici somut öneriler geliştirdiler. Ancak projemizde dile getirilen uygulama örneklerinden ne denli yararlanılabileceği, bunların ne kadarının gerçekleştirilebileceği eğitimcilerin yaşadıkları ortama ve koşullara bağlı. Bu nedenle bizim bu projede ideal olandan yola çıkarak utopik bir model geliştirdiğimiz söylenebilir. Utopik ancak gerçekçi. Gerçekleştirme oranı da bireysel çabalara bağlı.

Sanatın eğitime nasıl bir katkısı olabileceğini somut olarak gösterebilmek için kendi alanımdan, yani tiyatrodan örnek vermek istiyorum. Tiyatronun doğru uygulanabilirse eleştirel ve çok yönlü düşünme yetilerinin kazanılmasında ve kişilik gelişmesinde büyük katkıları olabilir. Tiyatroyla etkin katılımcı ya da izleyici olarak ilgilenen genç, tiyatrodaki birbiriyle çatışan çeşitli davranış biçimlerini görecektir, kendini başkasının yerine koyma duyarlılığı kazanacak, sorunları değişik bakış açılarından algılamayı, sorgulamayı ve değerlendirmeyi öğrenecektir. Kısaca gerçeklere düşünsel bağlantıları kurarak, temele inerek bakma yetisini kazanacaktır.

Bir başka önemli nokta da tiyatrodaki sosyal yanısıdır. Kitap okumada kişi yalnızdır, yani kitabıyla başbaşadır, buna karşılık tiyatrodaki tek başına değildir, diğer izleyicilerle birlikte bir bütünü oluşturur. Tiyatronun bu sosyal yanısının alımlayan üzerinde etkisi büyüktür. Bu bakımdan çocuk izleyici de tiyatroya gittiğinde diğer izleyicilerle birlikte algılama, düşünme ve paylaşma duygularını yaşar. Bu yaşantıyı eğitimci verimli bir biçimde yönlendirebiliyorsa, yani çocuklar tiyatrodaki izlediklerini sonradan konuşarak, tartışarak ya da başka bir sanat aracılığıyla örn. izlenimlerini resim, müzik vb. yollarla dile getirebiliyorlarsa, paylaşma duygusu daha da yoğunlaşacaktır.

Kuşkusuz ki bu yaşantı etkin tiyatro çalışmalarında daha da ağırlık kazanır. Bir tiyatro oyununu hazırlayan çocuklar oyunculuk, dans, pandomim, dekor, kostüm ve müzikten oluşan çok sesli bir bütün içinde birlikte oluşturmayı ve yaratmayı öğreneceklerdir. Tiyatronun görsel ve eleştirel düşünme ve toplumsallaşma yoluyla kişilik gelişmesine büyük katkısı olacaktır. Böyle bir eğitimden geçen biri bağımsız düşünebilen, özgüveni olan, kendisiyle barışık, uyumlu ve duyarlı bir insan olarak bireyi kısıtlayan ve engelleyen her tür otoriter ve dogmatik düşünceye karşı bağımsızlık kazanacaktır. Kuşkusuz bu söylediklerimin gerçekleştirilme oranı yalnız tiyatronun değil, tüm sanatların çocukların yaşamına ne denli girdiğine, kişiliklerinin gelişmesinde ne derecede belirleyici olduğuna, dile getirilenlerin tam tersini savunan eğitim anlayışına karşı ne denli güçlü bir seçenek oluşturduklarına bağlı.

Bugünkü uygulamalar, okullardaki tiyatro kolu çalışmaları, amatör tiyatro etkinlikleri vb. böyle bir seçeneği oluşturmaktan henüz oldukça uzak. Gerçi bugün bir çok okulda tiyatroya ilgi gösteriliyor ama bu bilginin belli bir düzeyi tuttuğunu söylemek hiç de kolay değil. En başta yeterli bir çocuk ve gençlik tiyatrosu olmaması sorunuyla karşı karşıyayız. Çocuklar için sunulan oyunlarda çoğu kez iyiyi kötüyü, doğruyu yanlış katı ve kesin çizgilerle belirleyen öğretici bir amaç güdüldüğü gibi, çocukların dünyalarından, onların sorunlarının uzak yapay bir şablon dünya yaratılıyor. Dikkati çeken bir nokta da çocuklar için çok önemli olan görsel öğelerin genellikle önemsenmemesi, ikinci plana itilmesi ve yalnızca söze dayanan bir tiyatroyla yetinilmesi.

Gençlerin oluşturdukları amatör gruplar da genellikle profesyonel tiyatrolara öykünmekten öteye geçemiyorlar. Çocuk oyun yazarları yeterli olmadığı gibi çocukları ve gençleri

yönlendirecek tiyatro eğitimcileri de az. Konservatuvarlarda ve üniversitelerin tiyatro bölümlerinde tiyatro eğitimi diye bir derse yeterince önem verilmemesi bunun en çarpıcı örneği.

Bu koşullarda ne yapılabilir? Her şeyden önce gençlerle sağlıklı bir diyalog kurabilecek olan tiyatro eğitimcilerinin yetiştirilmesi gerekiyor. Eğitimci her şeyden önce iyi bir gözlemci ve dinleyici, yani iyi bir psikolog olmalıdır. Çocuklar nasıl konuşuyorlar, konuşurken hangi sözcükleri seçiyorlar, kendilerini nasıl ifade ediyorlar ya da edemiyorlar, düşünceleri, görüşleri, korkuları, kaygıları, sevinçleri nedir ve bunları ne derecede dile getirebiliyorlar? Kendilerini bulmada, kişiliklerini geliştirmede ne tür engellerle karşılaşılıyorlar? Aileleriyle, arkadaşlarıyla, öğretmenleriyle ilişkileri nasıl geliyor? Konuşmalarıyla hareketleri, davranışları arasında ne denli tutarlılık var vb. gözlemlerde bulunan bir eğitimci çocuklara özgü olan, onların dünyalarını dile getiren bir tiyatro yaratma kaygısını taşıyacaktır.

Bu tiyatro çocukların günlük yaşamdaki sorunlarını ele alan kısa soluklu doğaçlama çalışmalarından (örneğin olumsuz bir durum ya da davranıştan yola çıkıp çözümleme doğrultusunda karşıt seçeneklerin geliştirilmesi), bu çalışmalardan yararlanarak geliştirilebilecek olan dramatik yapıllı oyunlara ya da metne dayanan rol çalışmalarından yetişkinler için hazırlanmış olan tiyatro yapıtlarının çocuklar için uyarlanmasına değin çeşitli biçimlerde geliştirilebilir. Hazır bir tiyatro metnine başvuruluyorsa, metnin gerek içerik gerek dil açısından gerçeklere gönderme yapması ve çocukların anlayabilecekleri bir düzeyde olması ve kesinlikle didaktik olmaması önem taşır.

Tiyatroyu yalnızca çocukların boş zamanlarını değerlendirebilecekleri özel bir uğraş alanı olarak görmeyen bir öğret-

men kendi dersinde de tiyatroya yer verecektir. Bu bağlamda Türkçe, yazılı anlatım, hayat bilgisi, resim, müzik, spor türü derslerden geniş çapta yararlanılabilir. Her öğretmen tiyatroya kendi uzmanlık alanına göre yararlanacaktır. Örneğin yedi ile dokuz yaş arasındaki küçük çocuklarla yapılan edebiyat derslerinde çocukların oyun oynama alışkanlığından yararlanarak güzel okuma, güzel konuşma, ezberleme, kukla oyunu, radyo oyunu vb. küçük çapta gösteriler düzenleme yoluna gidilebilir.

Daha büyük yaştakilerle oyun metinlerinin okunup incelenmesi, yorumlanması, belli bir tiyatro gösterisine gidiliyorsa o oyuna ilişkin önbilgilerin verilmesi, oyun sonrasında sınıfta ayrıntılı olarak tartışılması, tiyatro eleştirisi ve tanıtım yazılarının toplanıp okunması ve üzerinde konuşulması, tiyatrocularla röportaj yapılması, TV'deki tiyatro gösterilerinden uygun olanların izlenilmesi ve ders konusu yapılması, okulda video varsa tiyatro filimlerinin gösterilmesi vb. etkinlikler düzenlenebilir.

Çocukların tiyatroya seveerek gitmeleri ve iyi tiyatro izleyicileri olmaları büyük ölçüde Türkçe öğretmenine bağlıdır. Toplu olarak bir gösteriye gittikten sonra sınıfta yapılacak tartışmalar bu bağlamda özellikle önem kazanır. Örneğin çocuklar gördükleri oyunu öznel ve duygusal izlenimlerini dile getirdikten sonra, düşünsel düzeyde incelemlerini yapabilirler. Oyundaki kişilerin davranışlarını nasıl değerlendiriyorsun, nedenleri nedir, sen onun yerinde olsaydın ne yapardın, oyundakine benzer bir durum ya da insanlarla karşılaştın mı, insanlar neden böyle davranıyorlar, insanları hangi koşullar yönlendiriyor vb. soruların üzerinde ayrıntılarıyla durulması çocukların izledikleri oyunu bilinçli olarak alımlamalarını sağlayacaktır.

Yazılı anlatım derslerinde çocuklar gittikleri oyunlar üzerine izlenimlerini, neyi beğendiklerini ya da beğenmediklerini dile getirebilirler. Daha ileri yaşlarda kısa tanıtım ve eleştiri yazıları yazabilirler ya da tiyatrocularla yaptıkları röportajları kaleme alabilirler. Tiyatro kolunun hazırladığı doğaçlama çalışmalarının kaydedilmesi ve diyaloglar ve yönetmen notları olarak düzenlenerek bir oyunun yazılması, yaratıcılığı geliştirici ilginç bir çalışma konusu olabilir.

Vücudu iyi kullanma, jimnastik, ritmik dans gibi etkinlikler spor dersinde; sahne taslaklarının çizimi, tiyatro afişlerinin hazırlanması, maske ve kukla yapımı vb. el becerisi gerektiren dersler resim dersinde; müzik ve dans, müzik ve ritm, müzik ve şiir gibi müzikle diğre tiyatro öğelerinin kaynaşımını sağlayan bir ders müzik dersinde düşünülebilir.

Çeşitli derslerin öğretmenleri tiyatroyu tiyatro kolu etkinliklerinden bağımsız olarak derslerine katabilecekleri gibi, çalışmalarını tiyatro koluna koşut olarak, onlara destek olmak amacıyla da sürdürebilirler. Hangi yolu seçerlerse seçsinler, önemli olan tiyatronun yürürlükteki eğitim anlayışına karşı yapıcı bir seçenek oluşturduğunun ve doğru uygulanabilirse kişilik gelişiminde mucizeler yaratabileceğinin bilincinde olmalarıdır.

BAŞKAN - Teşekkür ederiz efendim.

Efendim, Sayın Doç. Erdağ Aksel söz sizin efendim buyurun.

Doç. ERDAĞ AKSEL - Teşekkürler, aslında iki tane konuya değinmek istiyorum. Bunların eğitimle doğrudan ilişkisi konusunda biraz kuşkuluyum, ama ben de sonuçta profesyonel bir eğitimci değilim, yani bir alaylıyım. Değinmek istediğim konuların ilki yaratıcılık sanat alanında yaratıcılık kavramının

tanımından çok, yani neyin yaratıcı olduğunu tanımlamaktan çok, ki bu burada dünden beri tanımlanıp duruyor, belki de nelerin yaratıcı olmadığına biraz değinmek istiyorum. Özellikle güzel sanatlar alanında bol miktarda ve biraz da fazla kolayca kullanılan bu yaratıcılık kavramının çok da belirgin olmadığını düşünüyorum. Gerek sanatçıların, gerek izleyicilerin, gerek de sanat yorumcularının sıkca düştükleri bir tuzak içten gelen duygu ve düşüncelerin anlık coşkuların dışı vurumların ya da ekspresyonist tavır adına kendiliğindenciliğin yani spontanitenin yaratıcılıkla karıştırılmasıdır. Spontanite ve orijinallik, yaratıcılık demek değildir ve bu kavramların birbirinden ayrıştırılması çok önemli, belki de ben sanat alanında çalıştığım için bunu da özellikle önemli buluyorum. Çünkü spontanite ile yaratıcılık birbirinden ayrılması aksi takdirde Türkiye'deki en yaratıcı eylemin yollarda, yani trafikte süregeldiğini söylemek mümkün olabilecektir. Hemen tüm ekspresyonist taksi sürücülerinin içlerinden geldiğince şerit değiştirdikleri, coşkulu kamyon şoförlerinin anlık duygularını ani frenlerle ifade ettikleri ve kırmızı ışıklarda kendiliğinden yani spontone bir biçimde geçiveren halk otobüsleriyle içinde yaşadığımız trafikten yaratıcı bir eylem olarak söz etmek belki de bu kavramlar karıştığında mümkün olabilir. Hatta bu sürücülerin, bunları yaparken nice sanat yapıtına konu olmuş, nice sanatçının sürekli saplantısı olmuş, ölümle bu denli dalaşmaları Türkiye trafiğini, belki de Türkiye sanatından daha ekspresyonist kılabilir. Ekspresyonist ama buna yaratıcı demek pek mümkün değil.

Coşkunun, içten gelen duyguların ve düşüncelerin özgürce ifadesinin, raslantının ve spontanitenin yaratıcı süreç içinde kullanılabilecek hatta kullanılması gerekli öğeler ve araçlar olduğunu biliyoruz. Ancak, bunların da doğrudan yaratıcılığa tekabül etmediğini bilmekte yarar var. Yaratıcılığın bilinçli bir

eylem ya da eylemler dizisi sonunda varılan bir yerlerde olduğunu düşünüyorum. Belirsizliklerin, bilinç altının, bilinç dışının, raslantısalın ve kendiliğindenliğin kuşkusuz hayatta ve sanatta yeri var. Yaratıcı eylemin ise bu us dışı elemanların olguların uscu bir biçimde kullanılmasını içerdiğine inanıyorum.

Kavramları birbirinden ayırtırmaya çalışıyorum, netleştirmeye çalışıyorum, bu kuşkusuz sanatın böyle kuru bir akılcılığa dönüştürülmesi anlamına gelmemeli. Belirsizlikten kaçmayı, yani netleşmeyi, belirsizliğin tadına varılmasının bir yolu olarak düşünüyorum. Diğer bir deyişle raslantılar sonucu hayatlarımızda bol miktarda yer alan belirsizliklerin sanatsal ifadesinin bilinç yoluyla o belirsizliklerin farkında olarak ve tadı çıkarılarak üretilmesi peşindeyim. Grilikler, ılıkıklar eğer onların farkındaysanız ve onların arasındaki farkın tadını çıkarabiliyorsanız önemliler. İki yakın grilik arasındaki tadı çıkarabiliyorsanız, bunlar ince ayrışmaları duyumsuyorsanız önemliler, aksi takdirde hiç de önemli değiller. Bu tür raslantısal ve kendiliğinden belirsizlikler zaten hayatlarımızda ve çevremizde yavan bir biçimde sürekli ürüyorlar, üretiliyorlar ve yeniden üretiliyorlar. Ayrıca orijinallik için de hemen hızla geçerek söyleyeyim, tabii ki orijinallikte yaratıcılıkla karıştırılan bir kavram ancak kuşkusuz ben şu anda ayakkabılarımı, çorabımı çıkarıp masanın üzerine koyarsam, orijinal bir davranışta bulunabilirim, ancak bunun yaratıcı bir davranış olduğu tekrar sorgulanabilir. Yaratıcılıkla ilgili ikinci bir konu var değinmek istediğim.

Bu da yaratıcı ürün ve ona bakış biçimimiz. Yaratıcılık konusunu en derin ve en sık ve en çok ele alan psikoloji bilimine olan tüm saygımla yaratıcı ürünün içinde bulunduğu bağlamdan, tarih ve coğrafyadan soyutlanarak bir vakum içinde ele alınmasının olanaksız olduğunu düşünüyorum. Bu yaratıcı

sanat ürünleri için geçerli olduğu kadar bilim ürünleri için de geçerli. Daha da öte, bu ortam ve bağlamın yaratıcılık eğitimi ya da eğitimde yaratıcılık açısından da önemli ve etkili olduğunu düşünüyorum, sadece alanıma yakın olduğu için sanat tarihinden örnek vermek istiyorum. Kuşkusuz buradaki herkes Rembrand'ın yaratıcı bir sanatçı olduğu konusunda hem fikir, ancak, sanat tarihiyle ve sanatla hiç ilişkisi olmayan birisini buraya çağırıp bir Rembrand resmi ya da resmi göstersek bunun yaratıcı bir ürün olup olmadığını bilemeyebiliyor bu insan. Bu da hiç anormal değil, çünkü bu kişinin bununla bir karşılaştırma yapabileceği bir bağlam sözkonusu değil, Ayrıca Rembrand'ın çağdaşları da onu pek yaratıcı bulmamışlardı, o dönemde onun yerine başka JanLivens gibi daha az tanınan sanatçıların daha yaratıcı olduğu düşünülüyordu. Ancak, sanat tarihçileri Avrupa resminin gelişimi içinde, gelişim bağlamında değerlendirmeye başladıklarında Rembrand'ın yaratıcılığını keşfettiler, oysa böyle bir garip durum var, yaratıcı ürün belli bağlamlarda, belli tarihlerde, belli coğrafyalarda hiç de yaratıcı olarak görülemiyorum. Sayın İnci San'ın dün bize zevkle izlettirdiği Guvernika için de tabii benzeri bir mesele sözkonusu Guvernika bir Bask şehrinin Alman uçaklarınca bombalanması üzerine yapılmış bir resimdi, ve biz de bunu yaratıcı bir sanat ürünü olarak izledik. Ancak tabii ki Guvernika belirli tarih ve coğrafyalarda pek de yaratıcı bir ürün olarak algılanmamıştı. Bu tarih Franko'nun dönemi, uzun süren iktidar dönemi ve bu coğrafyada kuşkusuz Picasso'nun anavatanı olan İspanya, bu arada Guvernika'yı Alman uçakları bombalamıştı ama Alman uçaklarına kendi ülkesini bombalama emrini veren Franko'nun ta kendisiydi. Picasso'da bu resmi İspanya'ya demokrasi gelinceye kadar kalması şartıyla Newyork'taki modern sanat müzesine ödünç vermişti. Şiddete karşı olan bu resmin öyküsü ister is-

temez barış amaçlı da olsa her yaratıcı ürüne, her tarih ve her coğrafyada ya da belirli olağanüstü bağlamlarda ve ortamlarda yaratıcı ürün olarak değerlendirilmeyeceğini düşünüyor bize bu Türkiye coğrafyasında.

Yaratıcılık eğitimi ya da eğitimde yaratıcılık konusu gündeme geldiğinde bu eğitimin içinde yapılacağı ortam ve bağlamın, Sayın İpşiroğlu'nun biraz ewel söylediği gibi, atmosferin önünde gündeme gelmemesi olanaksız, yaratıcılık eğitimi konusunda çok yayın var, çok manuel şeklinde, elkitabı şeklinde neredeyse kitaplar var, teknikler, metodlar öğretiyor. Bunların hepsini saymak mümkün değil. Ben bir tanesini sadece örneklemek için bir iki şekilde ele alacağım. Sözgelimi Dankoberk ve Jim Bergnol'un bir kitapları var ortak, burada birtakım yaratıcılığı engelleyen bloklardan söz ediyorlar, bu bloklar temelde korku blokları olarak gündeme geliyor, işte hata yapma korkusu, aptal gibi görünme korkusu, eleştirilme korkusu, yalnız kalma korkusu, ki tabii ki herhangi bir fikri olan bir adam otomatik olarak yalnızdır, geleneklere karşı gelme korkusu vesaire gibi birtakım korkulardan alışkanlıklarımızın getirdiği güvenlik hissini yitirme korkusu. Şimdi bu yaratıcılığı engelleyici blokların, korkuların hemen tümünün içinden geldiğimiz eğitim sisteminde varolduğunu burada defalarca duyduk ve yadsıyamayız. Bırakalım eğitim sistemini, içinde yaşadığımız ortam, tarih ve bu bağlamda sayılan korkuların hepimiz için terörize edici gerçekler olduğunu ben gerçekten düşünüyorum, kendim de korkuyorum, korku gerçi insani duygulardır, ancak yaratıcılığı engelleyici bu blokların içinde yaşadığımız bağlamda nasıl aşılacağına dair ciddî kuşkular taşımaktayım. Söz gelimi yine Koberk ve Bargnal'ın ortak kitabında bir yaratıcı düşünme tekniği olarak gururdan arınarak düşünme tekniği öneriliyor. Bu yeni bir teknik değil, hepiniz eminim biliyorsunuz, iyi, hoş gururdan arınalım, gurur-

dan arınarak düşünme egzersizleri yapalım, öğrencilere de yaptıralım, yapalım da, gururlu, suskun ve mağrur Kadir İnanır tiplemesinin içinde yaşadığımız ortam ve kültüre bu denli derinlemesine sızdığı bir tarihte ve bağlamda öğrencilerimizden gururdan arınmalarını beklemek susmak yerine soru sormalarını beklemek ne kadar gerçekçi bir beklenti? Örf ve âdetlerimizin yüceliğinin sürekli vurgulandığı bir ortamda öğrencilerimizden geleneklere karşı çıkma korkularından kurtulmalarını biz nasıl talep edebiliriz? Çok karamsar bir resim çizmek amacıyla değilim, ancak burada tartıştığımız yaratıcılık ve eğitim sorununa problemine de yaratıcı düşünme teknikleriyle yaklaşmamız gerekiyor belki de, problemin tanımlanması, problemin doğru tanımlanması, bu teknikler hakkında yazılan kitapların genelde ilk maddesidir. Burada da belki problemi yaratıcılık ve eğitim olarak ortaya koymak yerine yaratıcılık ve yaratıcılığın içinde var olduğu bağlamlar olarak tanımlamak belki de daha doğru bir yaklaşım olabilir.

Teşekkür ederim

BAŞKAN - Efendim üçüncü olarak, Tülay Arıcı arkadaşı-mız, Milli Eğitim Bakanlığı Danışmanı.

Buyurun.

TÜLAY ARICI - Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Kuşkusuz yaratıcılık konusunu, arkadaşlarımızın çok değerli fikirleriyle, dün ve bugün kendi görüşlerini ve genel olarak, kişisel algılarını dinledik. Ben, daha çok eğitim sistemimiz içerisinde, yaratıcılık eğitimi neler yapmalıdır, neler yapmaktaki, neleri yanlış yapmaktaki konusu üzerinde konuşmak istedim. Çünkü, dün bir hocamız konuşma esnasında dediler ki, "biz ne yaptık bu çocuklara da yaratıcılığı bu kadar redde-

dip, belli bir yaştan sonra tamamen uzaklaşıyorlar" bu gerçekten eğitim sistemimiz içerisinde çok büyük bir yaradır.

Sanat eğitiminin sorunlarıyla, yaratıcılık eğitiminin sorunları bence iç içe olan konular; sanat eğitimi sorunları için, söylenmiş ve yazılmış ne varsa yaratıcılık eğitimini de kapsar. Çünkü, zaten sanat yaratıcılıktır ve tabii ki, yaratıcılık eğitimi pek çok artılarla daha çok geniş bir platforma oturtulabilir, eksiklerin ve yanlışların, doğru olarak saptanması çözümü kolaylaştırır. Ancak, şu gerçek kabul edilmelidirki, bugün dünyanın gerek bilimde gerekse teknolojiye en ileri ülkeleri eğitimlerinde yaratıcılığa özel önem veren ülkelerdir. ilginçtir ki, yaratıcılık sanat eğitimi yoluyla geliştirilmiş; ama, yalnızca sanatın değil bilim ve teknolojinin gelişmesini de sağlamıştır. Bu aynı zamanda şunun isbatıdır; okul döneminde görülen sanat eğitimi, sanatçı yetiştirmek için değildir, okul döneminde sanat eğitimi, kişinin ufkunu genişletmek, becerisini, yaratıcılığını geliştirmek içindir. Geleceğin yeni buluşları ile kurulacak daha iyi, daha modern, daha pratik bir dünyanın bireylerini yetiştirmek içindir. Daha modern yapılar çizen bir mimar, daha pratik bir yaşam imkânı verecek, teknik gelişmeleri yaratacak mühendisler, daha temiz ve güzel bir ortamın düşünürleri ve yapımcıları yepyeni araştırmalar ve buluşları üretecek bir nesil ancak, küçük yaşta başlatılan yaratıcılık eğitimiyle yetiştirilebilir.

Eğitimde yaratıcılık denilince akla ilk gelen, eğitilen oluyor; yani, genç nesil. Bu, bence yeterli değil, eğitilecek olanı eğitenlerin eğitimi de en az eğitilenin eğitimi kadar önemlidir. Bunu açmak istiyorum: Konu çoğu kez, yaratıcılığın eğitilmesi olarak algılanır, oysa yaratıcılığın eğitilmesinde görev alacak kişiler -ki bunlar yetişkinlerdir- ayrıca bu konuda eğitilmelidirler. Bence en önemli eksiklerimizden birisi budur. Geleceğin

büyüklerinde, keşfedilmeyi bekleyen yeteneklerin neler olduğunu hangi alanda değerlendirilmelerinin daha doğru ve daha isabetli olacağını ancak, bu ayrımı ve yönü tesbitte yanılmayacak eğitimcilerin yetiştirilmesi en büyük sorunlardan birini ortadan kaldıracaktır. Böylece, yaratıcılık eğitiminin en önemli sorunu yaratıcılığı keşfedecek, teşvik edecek, yol gösterecek ve uygulayacak eğitimcilerin, yani, öğretmenlerin çok bilinçli ve iyi yetiştirilmesindedir.

Esasen sorunlar birbiriyle çok yakından ilintilidir, eğitim sisteminde, ben, bir üçlüyü formül olarak kabul ediyorum, kendimce: Program, öğretmen, ortam.

Program, özellikle yönlendirici değil, yol gösterici olmalıdır. Bence, yaratıcılık eğitimi, tek bir ders kapsamında da verilmemelidir, yaratıcılık eğitiminin her dersin bünyesinde o dersin bünyesine uygun konular içerisinde, mutlaka uygun olanları vardır; onlar bulunup çıkarılmalı ve yeni bir programlamayla bunlar ön plana geçirilerek, yaratıcılık her ders içerisinde teşvik edilebilmelidir.

Öğretmen, daima ana öge olmuştur. Göthe demişti ki "insan her yerde yalnız sevdiği insanlardan bir şeyler öğrenir" Öğretmenler hangi yöntemlerin yaratıcılığı geliştireceğini, okulöncesi, ilköğretim, lise üniversite olmak üzere her yaşta çocuğa ve gence hangi tarzda uyarıcı olmak gerektiğini çok iyi bilmelidirler. Çocuğun yeteneklerini geliştirebilmesinde en önemli adım, çocuğa ulaşabilmektir. Öğretmen bunu başarmalıdır. Bunun anahtarı ise sevgidir; yöntem ne olursa olsun, çocuğa mutlaka sevgi ile iletilmelidir. Çocuklar, alışlagelmiş eğitim tarzına göre büyüklerin seçtikleri oyunları oynarlar, büyüklerin seçtikleri oyuncakları almak zorunda kalırlar; büyüklerin yönlendirdiği gibi hareket ederler. Çocuk parkları bile büyüklerin isteğine göre düzenlenmiş, dizayn edilmiştir; işte,

en büyük yanlışlardan birisi de budur. Çocuklar bu hazırcılığa küçük yaştan itibaren öylesine alışırlar ki, "haydi, şimdi siz bir şeyler yapın" dendiği zaman, bir türlü buna adapte olamazlar; başlayacakları her yeni harekette, bir başkasının komut ve talimatını beklerler. İşte bu tarzdaki eğitim, yaratıcılığı, yeni buluşları, sürprizleri, espirileri, orijinaliteyi zayıflatır ve hatta yok edebilir. Oysa, çocuğu başlangıçtan itibaren özgür bir eğitim ortamının içinde yetiştirebilirsek, çok daha fazla üretici, keşfedici, araştırmacı kişiler yetiştirebiliriz; bunu gerçekleştirecek olanda, eğitimcilerdir.

Ve ortam demiştim; bu konudaki esneklik doğal olarak, eksik ortamların oluşturduğu farklılıklar, yaratıcılık eğitimi için bir avanaj sayılabilir. Çocuk yaşadığı ortamın farklılıkları içinde ve günlük kullanım araçlarını kendi dilediği gibi kullanarak, hayal gücünü daha olumlu biçimde kullanabilir. Bazen, basit eşyaları, pahalı oyuncaklardan daha fazla sevebilir; atılmış boş bir kutu ona değişik şeyler düşündürebilir ve yaptırabilir, o kutuyu bazen ev olarak kullanır, bazen araba, bazen bir dolap, bazen de bir polis kulübesi. Çocuk, kendi dünyası içinde eşyaları ve örtüleri yerlerini değiştirerek, değişik amaçlı bir kullanımla yeni oyunlar keşfedebilir; değişik kişiler ve kişilikler yaratabilir, çeşitli insan ve hayvan sesleriyle oynanan oyunlar hem hayalini geliştirir hem zevk verir. Böylece taşınabilir tiyatro ve doğaçlama yoluyla yaratıcılığını kullanırken kendini çok mutlu ve güvende hisseder. Örneğin, müzeler genelde ciddî ortamlara sahiptirler; ama, genç veya çocuk bunu da eğlenceli hale getirebilir. Resimlerdeki, heykellerdeki o zamana uygun olan giyisilerin benzerlerini giyip, benzer ortamlar içinde tarihi öyküler yaratarak oynarken, bu ciddiyetin yarattığı engelde sorun olmaktan çıkmaktadır. Çünkü, bu oyunlar hem bilgisini pekiştirmekte hem yeteneğini harekete geçirmekte, mutlu olmasını sağlamakta aynı zamanda yaratıcılığını

beslemektedir. Olanakları en kısıtlı yörelerde ve okullarda dahi kullanılan yöntemlerle bu gelişmeyi sağlamak mümkündür. Yaratıcılık eğitimi baştan sona mutlaka özgür ve rahat bir ortamda gerçekleşebilir; yasaklar, sınırlamalar, suçlamalar yaratıcılığın düşmanıdır. Cesaret ve güven duygusu ise yaratıcılığı geliştirir; yaratıcılık eğitiminde öğrencilerin duyguları mutlaka ciddiye alınmalı; hatta, ödüllendirilmelidir. Çünkü, oynadığı oyun, çizdiği resim, çıkardığı ses onun için çok önemlidir. Yaratıcılıkta sevgi vardır; çocuk bütün bunları severek, hissederek ve heyecanla yapar, yaratıcılıkta sevinç vardır, eğlence vardır, can sıkıntısı yoktur. Bu ortamda ortaya çıkan her şey mutlaka desteklenmelidir. Yaratıcılık, insanoğlunun yeteneklerini ifade eder; yeteneğin türünü, hangi yeteneğin ifadesi olduğunu ise zaman ortaya koyacaktır. Çocukların, çok zengin olan hayal gücü, büyüklerin koydukları katı kurallar ve yasaklar yüzünden çoğu kez yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Oysa, çocukların hayal gücü beslenmelidir, yaratıcılık tüm duyuları ve aklı ile insanı kapsar; orijinaliteyi, yeni buluşları, yeni çözüm yollarını kapsar.

Fredirch Verlach Verber "yaratıcı çocuklar yorucu olurlar" der; bunun içinde çoğu kez evde, okulda sıkıntılı anlar yaşar ve yaşatırlar. Oysa, hayalini işletmeyen çocuklar çok soru sormadıkları, ortalığı karıştırmadıkları için, uslu ve rahat büyüyen çocuklardır; itaatkâr oldukları için, övülürler. Bu davranış biçimi, yaratıcılık eğitiminin en büyük sorunlarından birisidir. Çünkü, yaratıcılığı engeller ve yeteneklerin ortaya çıkmasını geciktirir. Bu durum gösteriyor ki, anne-babalarında bu konuda aydınlatılmaları mutlaka gereklidir; çünkü, yalnızca okuldan ve öğretmenden beklenen eğitim yeterli olmaz.

Yaratıcılık eğitimi konusu, çok geniş bir kitleye hitap etmelidir; evde, yuvada, okulda, parkta, yani, her yerde yaratıcılık

bilincini destekleyebilecek, bir toplum haline gelebilmeliyiz. Ben böyle şey yapmazdım veyahutta bu böyle olmamalı gibi kurallar, yaratıcılığı engelleyeceği gib gencin heyecanını ve hevesini de yok eder. Oysa, yetişkinlerin yönlendirmesi ile genç nesil arasında, sağlam bir denge kurulabilmelidir. Bir yurt dışı seyahatimde, Sanfrancisco'da gördüğüm bir labaratuvara büyük bir hayranlık ve gıpta ile bakmıştım; keşke bizde bunu yapabilirsek diye özendiğim bu labaratuvar, devlete mi aitti, yoksa yerel yönetimin halka bir hizmeti miydi; onu bilmiyorum. Ama, içinde her türlü malzeme vardı; tezgahlar, masalar, sıralar, sehpalara, boyalar, kitaplar, deney tüpleri, kompitürlerden tutun da yapı malzemesine kadar her şey bölüm bölüm dizilmişti. İsteyen herkes hangi yaşta olursa olsun, oradaki görevlilerden istediği maddeyi veya malzemeyi ücretsiz olarak alıyor ve kullanıyordu. Deneyler ve çalışmalar için her yaşa hitap edecek imkân sağlanmıştı. Japonya'da da okullarda buna benzer yerler olduğunu duymuştum; çağdaş dünyanın gereksinimlerine cevap verebilmek için uygulanan bu yöntemlerin yanında biz de el maharetlerinin, el işlerinin, becerinin, yaratıcılığın temel derslerden sayılan bazı derslerin, okullarımızda hemen hemen tamamen kalktığını görmek, liselerimizde yeni alan uygulaması ile resim, müzik, sanat tarihi gibi derslerin seçmeli dahi olamadığını, yok olma sınırına geldiğini görmek, gerçekten çok üzücüdür. Bu yanlışların düzeltilebilmesi için gerekli başvurularda bulundum, bu konuda elimden geleni yapmak azmindeyim.

Çağımızda, toplumsal kültür, yaşantımızın önemli bir bölümü olan eğitimi de etkiliyor, şüphesiz; o halde çıkar yol, yani, yaratıcı eğitimi engelleyen bu sorunu da ortadan kaldırmanın yolu bence, ev ödevlerini tamamen kaldırmaktır. Öğrenci, okulda veya evde veya başka bir yerde mutlaka hür bir ortamda istediği çalışmayı ve deneyi yapabilmelidir. Böylece,

öğretimde önemli yanlışlıkları bile bile hayal kırıklığı yaratacak bir programı uygulamak zorunda kalmayacaktır. Eğitimde kurallar, yetişkinler ve eğiticiler için konulmalıdır; biz, tam bunun tersini yapıyoruz; yani, gelişmesini istediğimiz, gelişmesini beklediğimiz yeni nesile kurallar koyuyoruz, yasaklar getiriyoruz ve onları kısıtlıyoruz. Oysa, kurallar konulacaksa eğer, yetiştiriciler için eğiticiler için konulmalıdır; denmelidir ki, "yasaklar koymayın çocuklara, sınırlama yapmayın, yeteneklerini, yaratıcı güçlerini hür bir ortam içerisinde verebilmelerine imkân sağlayın "Günümüzün pek çok imkânından faydalanmak ve eğitimde yaratıcılığı teşvik etmek mümkündür; ancak, araç gereç ve zaman iletişim çok iyi ve bilinçli olarak kullanılabilir. Örneğin, çağdaş dünyanın en çok kullanılan iletişim araçlarından bir olan televizyon; yararlı programlarla geliştirici olabileceği gibi sürekli izlenen, seçilmeden, fark gözetilmeden takip edilen programlarla çocuklar için zararlı da olabilir. Bize, yani, biz büyüklere düşen şey bu çocukları seçici bir izleyici olabilmelerini sağlayabilmektir.

Yaratıcılık, alışlagelmişin dışına çıkmak demektir; yaratıcılık, sınır tanımamalıdır. Bütün bunlara karşın bu konunun bir karmaşa, bir çıkmaz haline gelmesi de doğru değildir. Yaratıcılık evrenseldir; ancak, kişinin yapısı, geçmişi, tarihsel, yöresel özellikleri yaratıcılığa özgün bir nitelik kazandırabilecek unsurlar da olabilirler. Özgür bir ortamda, yaratıcılığı destekleyelim derken, uyumsuz, saygısız bir toplum yaratmamaya, toplumsal kültürün bir baskı unsuru olmamasına dikkat ederken de, isyankâr bir nesil yetiştirmemeye özen göstermeliyiz; yeteneklerini müsbet bir yolla geliştirmeyi öğretebilmeliyiz. Öğrencilerime bir gün "kendiniz için kullanım kolaylığı ile yaşantınızı rahatlatacak bir alet, bir araç veya herhangi bir şey düşünün ve çizin" demiştim; bir öğrencim, bir robot yapmak istediğini söyledi; dar yerlere ve uzak mesafelere girebilen,

düşmüş olan küçük şeyleri elle alamayacağı küçük şeyleri toplayabilen bir robot. Bunu çok ilginç buldum; "neden böyle bir şey düşündün dediğimde, yatağının altına yuvarlanan, çok sevdiği bir eşyasının küçük bir vidasını kaybettiğini ve çok dar olan yerden alamadığını; ama, böyle bir robotu olsaydı, elinin giremediği o yerden alabileceğini düşünmüş. Demek ki, ihtiyaçlar yaratıcılığı teşvik ediyor. Aynı konuda, bir başka öğrencimde, kentlerin altında yollar çizmişti; tüm ulaşım araçlarını yer altındaki bu yollara aktardı, kent dışına havalandırma boşlukları koydu, "yeryüzünü ve kentleri yalnızca doğaya ve insanlara bırakıyorum" dedi. Ne güzel bir dünya olurdu bu. Yattığı bu güzel dünyanın hayali bile onu ve bizi mutlu etmişti. Bu gösteriyor ki, insanoğlu zihinsel gücünü duygularıyla beslediği zaman, yaratıcı olabiliyor, "her insan yaratıcı olamaz" savına karşıyım; çünkü, bu görüş yalnızca sanata ve sanatsal konulara yaratıcılık hakkı tanıyor gibi görülüyor; yalnızca, "özel yetenekli insanlar yaratıcı olabilirler" der gibi, oysa, içgüdüsel yaratıcılık daha çok sanatsal konuları kapsarken, bilimsel yaratıcılık araştırmayı, incelemeyi, yeni buluşları, bilinmeyenlere aranan cevapları içeriyor; evet, ressam, şairler, yazarlar, bestekarlar yaratıcıdır ve tabiidir ki, bilimsel araştırmaları ile birikimler, bilgiler ve bazı dış etkenlerin bileşimi ile orijinal buluşlar ortaya koyan kişiler de, sosyal ve kültürel farkları ne olursa olsun yaratıcıdır. Yani, bence insanlar, hepsi aynı ölçüde ve aynı türde değil; ama, kendine özgü bir oranda yaratıcı olabilirler.

Öğretmenlik hayatımda, çok faydasını gördüğüm, öğrencimin yaratıcılığını ortaya çıkarabilmekte ona cesaret ve güç veren bir sözümü hatırladım şu anda: hep diyordum ki, çocuklara "sakın kendinizi yeteneksizim diye üzme, hepiniz aynı ölçüde yetenekli olamayabilirsiniz, hiçbir zaman sınıfta en iyi çizim yapan arkadaşın kadar iyi çizim yapmayı bekleme, o

seviye kadar onun kadar güzel çizim yapamayabilirsin, onun seviyesine gelemeyebilirsin; ancak, sen kendi çapında bir aşama göstereceksin. İşte, ben o aşamayı değerlendireceğim; sen kendi çapında bugün iki isen, yarın on olacak duruma gelebilirsin; o diğer, şu anda on alan arkadaşınla kendini bir tutup sakın bunun için moralini bozma" ve bunun eğitim hayatım boyunca, öğretmenliğim boyunca çok büyük yararını gördüm ve en azından öğrencime sevgi aşıladım, dersi, dersle birlikte sanatı sevmeyi, bir şeyler yaratmanın zevkini aşıladım sanıyorum.

BAŞKAN - Sayın Arıcı, kesmek zorundayım; çünkü, bütün arkadaşlarımız bir tebliğ verecek olurlarsa, zamanı aşmamız gerekecek ve sonra tartışma ve genel değerlendirmeye zaman kalmayacak. Ama, sanıyorum ki, sorular kısmında deneyimlerinizden yararlanabiliriz. Birde tabii süreye riayet eden arkadaşlarımızı da bu yaratıcı seminerde cezalandırmış olmalıym diye düşünüyorum.

TÜLAY ARICI - Teşekkür ederim, haklısınız.

BAŞKAN - Sayın Hasan Bülent Kahraman, Kültür Bakanlığı Danışmanı.

Buyurun efendim, söz sizin.

HASAN BÜLENT KAHRAMAN - Teşekkür ederim, efendim.

Bu panelin, başta Türk eğitim sisteminde yaratıcılık sorunları ve çözümleri böyle bir başlık ister istemez sorunun toplumsal, toplum bilimsel boyutlarına eğilmeyi gerektiriyor. Ama, öbür taraftan, yaratıcılığın kendi bünyesinden kaynaklanan bir dizi sorun da var. Dolayısıyla, ben konuşmamı bu iki alanı birbiriyle, birbirini taşmayacak şekilde dengeleyerek yapmak istiyorum, ona çalışacağım.

Aslında, Türk eğitim sisteminde yaratıcılık kavramını tartışmaya başladığımız anda, bana öyle geliyor ki, birazda kaybedilmiş ve kazanılmasına da çok fazla gerek duyulmayan bir savaş alanı üstünde konuşuyoruz. Ben, Türkiye'deki eğitim sistemini demin, ilk konuşmacı Sayın İpşiroğlu'nun da söylediği gibi kaybedilmiş bir savaş alanı olarak görüyorum. Türkiye'nin esas itibariyle bir toplum olarak, insandan daha fazla malzemesi yok, en önemli kaynağı insan; fakat, Türkiye insanını tahrip etmekten de özel bir zevk, mazoşist bir zevk alır durumda. Devlet, nüfusu bu kadar genç olan toplumda herhangi bir öğrencinin sınıfta kalmasının kendisine ne kadar büyük maliyetler yüklediğini hesap ederek, bugün herkesi sınıf geçirme noktasına taşımıştır ve onlara da şöylede bir yol göstermiştir; isteyen öğrenir geçer, istemeyeni ben geçiririm ve böylece de bir an önce elinde diploma bulunan bir dizi insanla toplumu bir noktadan bir noktaya götürmeye çalışırım. Böyle bir eğitim anlayışının böyle bir eğitim sisteminin başka şeylere olduğu gibi yaratıcılığa da gereksinim duymayacağı açıktır, ortadadır. Kaldı ki, yaratıcılık her şeye rağmen elbette bir bireysel edimdir; ama, onun da toplumsal boyutu vardır.

Sayın Arıcı'nın söylediği gibi ihtiyacın olmadığı yerde, ihtiyaç duyulmayan yerde yaratıcılığın olacağını hem de önemli bir etkinlik kazanacağını düşünmek mümkün değildir. Bizim gözlerimizi çok kamaştıran, batı uygarlığı bir yaratıcılık, bir yaratıcılar serüvenidir; ama, o da kendi içinde bir anda ortaya çıkmamıştır. Psikolastiğin kendi kısıtlayıcı koşulları aşıldıkça, özgürlük ortamı doğdukça, insanlar baskıdan uzaklaştıkça, kamusal alan daraltılıp bireysel alana daha geniş paylar verildikçe, yaratıcılık ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, yaratıcılığın neresinden bakarsanız bakın, bir gereksinim sorunu olmaktan öteye götürmeniz mümkün değildir. Bizim eğitim sistemimiz, toplumsal eğitim sistemimiz de böyle bir gereksinimle karşı

karşıya değil; çünkü, biz soyut düşünme yeteneğine dayanan bir eğitim sisteminden geliyor değiliz. Türkiye'nin de son 70 yılda öyle bir çabası olmuştur; pozitivizmin, rasyonalizmin ek-seni etrafında gelişen bir anlayışı Türkiye'de eğitim kurumları aracılığıyla toplumda temellendirmeye çalışmıştır; ama, bu geçmişinde, arkasında yer alan binlerce yıllık ezberciliğe dayanan, tekrara dayanan bir geleneği kısa sürede aşmaya olanak vermiyor. Dolayısıyla, Türkiye'de eğitim kurumları içinde de gündelik yaşantıda da bireyin yaratıcı olabilmesinin önünde ilkin böyle bir gelenek engeli var. Bunu tespit etmek gerekiyor. Kaldı ki, Türkiye'de eğitim sistemi benim izleyebildiğim kadarıyla örneğin, felsefenin okullarda okutulması, öğretilmesi gerekliliği üstünde çok durmuştur; bunu adeta küçümsemiştir, veliler öğrencilere bu derecede ağır bir matematik eğitimi verilmesinden sürekli olarak yakınır.

Yine bu panelde söz alan değerli konuşmacıların dile getirdikleri üzere yapıcılığa, yaratıcılığa dayanan el yeteneğinin geliştirmeye dayanan derslerinde öte yandan çok az verildiğinden yakınmışlardır. Bunların hepsi doğrudur; felsefenin insanın karnını doyurmayacağı da çok açık bir gerçektir; ama, felsefe insanlara soyut düşünebilme ve çözümleyebilme yani, analiz yapabilme yeteneğini kazandıran, çok ender bir kaç araçtan birisidir. Bu nedenle felsefenin dışlandığı soyut düşünme yeteneğinin çözümlene yapma alışkanlığının insanlardan uzak tutulduğu bir ortamda da yaratıcılık, yetenek ile bireysel, kişisel yetenekle ne derecede bağlantılı, ilintili olursa olsun gelişemez, gelişmesi mümkün olamaz. Tabii, soyut düşünebilme, çözümlene yapabilme yeteneği alışkanlığı yahut birikimi ister istemez sıradan olanlardan uzakta kalmayı da zorunlu bir koşul olarak dayatacaktır. Yaratıcılığın en önemli faktörlerinden birisi de budur; sürünün bir parçası olarak standardizasyonun bir uzantısı olarak yaratıcılık edimi içinde

bulunmak, yaratıcı bir ürünü ortaya koymak mümkün değildir. Bu da ilkin, Sayın Aksel'in de vurguladığı gibi korkmamayı gerektirir; ama, nasıl bir korkma bu hata yapmaktan korkmama ve aynı zamanda insanın kendisine güvenmesini sağlayacak biçimde korkudan arınmışlıktır. Bu da, bireylekle atbaşı giden, bireylekle beraber gelişen ikinci bir önemli koşuldur. Türk eğitim sisteminin, ben, böyle bir kaygısının olduğunu da sanmıyorum.

Türkiye'de insanlar mümkün olduğu kadar çok, herkesle birlikte aynı şeyi tekrar etsinler isteniyor; dolayısıyla böyle bir ortamda insanların çoğunluğunun söylediğinden farklı şeyler söylemeyi kendisine eksen almış, çıkış noktası olarak almış kişilerin konumu biraz daha güçleşiyor. Bu bireylekle sorunlarının, bireyleğin gelişmediği yerlerde de elbette yaratıcı eylem, yaratıcı edim zayıflıyor. Bu sadece bizim sorunumuz değildir; batılı toplumlarda bu aşamalardan deminde vurguladığım üzere geçmişlerdir; çünkü, yaratıcılık aynı zamanda bir yabancılaşmadır. Yabancılaşmayı, standartın dışında kalmayı, onun kendisine özgü çilesini çekmeyi göze almadan, yaratıcı bir eylem içinde bulunmak gene söz konusu olamaz; hatta, biz herhalde bu tür konuşmalarda yaratıcılığı belli bir düzeyin üstündeki eylem olarak algılıyoruz. Örneğin, şairlerin kendi içlerinde, müzisyenlerin kendi içlerinde de, yaratıcı olanları daha az yaratıcı olanları gibi bir ayırım yapıyoruz; o alanlarda dahi kendisini kanıtlamış kişilerin bir süre sonra kendi kendileriyle çelişkiye düşmeleri pahasına, kendi kendileriyle çelişkiye düşme korkularını aşmadan daha yaratıcı olmaları mümkün değildir. Ben yine bunu da bireylekle atbaşı giden, içiçe geçmiş bir gelişme olarak görüyorum.

Yaratıcılığın, bir diğer çok önemli özelliği koşullanmışlıkların dışına çıkmaktır. Koşullanmışlık sadece toplumsal koşullanmışlık değildir; yaratıcı eylem insanın nesneyle, çevreyle,

insanın doğayla, doğanın içindeki nesnelere olağan düzeniyle de kurduğu koşullanmışlık ilişkisini aşmayı, dönüştürmeyi önceden gereksinir. Christopher Columbus'un yumurtası örneği budur; eğer, yumurtayı kırmayı göze alabilirseniz, hep kırılmasından korkulmuş bir nesneyi kırmak cesaretini gösterirseniz, orada tartışılabilir bir düzeyde de olsa, biçim içinde de olsa, daha yaratıcı, karşınızdakilerin yapabileceğinden daha ötede bir şeyi gerçekleştirme olanağını bulabilirsiniz. Dolayısıyla bir kere daha eşdeğer, benzer, aynı düşünmenin bir kural olarak dayatıldığı yerde bir yaratıcılığın serpilip gelişmeyeceğini vurgulamak isterim. Yaratıcılık, daima bilginin içselleştirmesini gerektirir. Şimdi, burada Erda Aksel'in değindiği benim çok önemsendiğim bir hususu dile getireyim; orijinallikle yaratıcılık birbirinden ayrı kavramlardır, her orijinal şeyin mutlaka yaratıcı, her yaratıcı şeyin mutlaka orijinal olması hep tartışılmıştır; yahut ne ölçüde birbirlerini belirledikleri tartışılmıştır; ama, daha önemli bir şey yaratıcılıkla kendiliğindenlik arasındaki farktır. İnsan yeteneğinin doğal sürüklenmesiyle, içgüdüleriyle bir yenilik yapabilir, yeni bir şey söyleyebilir; ama, yaratıcı eylem, bence, bilinçli yaratıcı eylem bunun daha dışında daha ötesinde bir şeydir. Bilinçli yaratıcı eylemde mutlaka o alanda, o konuda var olan bilgi düzeyini içselleştirme zorunluluğu vardır. Teknoloji alanında, bilimsel alanda, sanatsal alanda, sadece yeteneğe dayalı olarak ürettiğiniz şey, her zaman yaratıcı olmayabilir; yaratıcılık mutlaka, bir kendiliğindenlik içermekle birlikte, bilginin, o alandaki bilginin üstüne çıkabilmedir. Her yaratıcı edimden sonra bir bilgi bilimse! kopuş meydana gelir, insanlar o alanı kavrayışlarını mümkün kılan, algılamalarını değiştirmek zorunda kalırlar, yeni bir boyuta taşınmış, sıçramış olurlar. Dolayısıyla, o alandaki, teknoloji düzeyini ve bilgi düzeyini kavramadan yaratıcılığın gelişmesi gerçekleşmesi mümkün değildir. Bu da, eği-

timle yaratıcılığın yine ne kadar içiçe geçmiş olduğunu gösteren bir başka husustur.

Son olarak şunu söyleyeyim; yaratıcılık bir sentezdir, yaratıcılık yetenekle, soyutlama yeteneğiyle, çözümlerme yeteneğiyle birliktedir; ama, onların hepsini belli bir düzeyin üstünde kullanmayı gerektiren bir bireysel ve toplumsal edimdir.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Bizde teşekkür ediyoruz.

Şimdi, biz bilenler, öğretenler, hocalar, uzmanlar söyleyeceklerimizi söyledik. Tabii, bu panele başlarken, bir duraksama geçirdim, acaba, dedim, söze uzmanlardan, hocalardan mı başlayalım, yoksa öğrenci arkadaşlarımızdan mı: Şöyle düşündüm, öğrenci arkadaşımızı, dinleyebiliriz; ama, biz hocalar gene bildiğimizi okuduk sizlere. Onun için, bakalım bizden ne kadar etkilendiğini öğrenmek üzere sözü Zeynep Dilli'ye veriyorum. TED Ankara Koleji Vakfı Özel Lisesi öğrencisi. Söz sizin; ama, bu sınırlamada siz tek öğrenci olduğunuz için, size 60 dakika veremeyeceğim, ama, sözü biraz uzatırsanız onu hoş görmeye çalışacağım.

ZEYNEP DILLI - Teşekkür ederim.

Burada, sizinde vurguladığınız gibi değerli eğitimcilerin yanında, ben bir öğrenciyim; ama, onlardan bir farkım var, sistemin içinde ben, daha farklı bir bakış açısında yaşıyorum. 11'inci yılını yaşamakta olduğum, öğrenciliğimde pek çok şeyle karşılaştım, pek çok konuyu inceledim, pek çok yöntem öğrendim. Postahanelerde pulun nereden alınacağından, trigonometrik fonksiyonların türevine, septik filozoflardan, indirgen ve yükseltgen tepkimelere kadar bana pek çok bilgi verildi. Bunları becerebildiğim kadar iyi aldım. Aynı süre içinde benden öncelikle aldığım bilgileri tam ve doğru geri vermeme

gibi pek çok şey istendi; ama, benden pek az istenen bir şey vardı ki, o da kendiliğimden bir şeyler ortaya koymamdı.

Aslında, lise genelde bir bilgi üretme kurumu olarak değil, iletme kurumu olarak kabul ediliyor ve burada yaratıcılığa değinilmesi pek düşünülmez; ama, bana göre yaratıcılık öğrenilecek bir konu değil, kazandırılacak bir davranış biçimi. Çünkü, yaratıcılık güdüsü, insanda zaten var; bence eğitimde yapılması gereken bunun açığa vurulmasını sağlamak; çünkü, bilgiyi kalıp halinde kitaplardan, ansiklopedilerden hatta medyadan alabilirsiniz; ama, eğitimde almanız gereken bu bilgiyi nasıl kullanacağınızdır. Görebildiğim kadarıyla lise eğitiminde bu davranış çok sınırlı bir öğrenci grubuna ve çok sınırlı bir şekilde kazandırılabilir. Örneğin, okulda sanatla ilgilenen bir kısım öğrenciden bir gösterinin hazırlanmasında yaratıcı olması isteniyor. Normal lise müfredatında ise bizden en çok yaratıcılık istenen şey yılda iki ya da üç defa karşılaştığımız kompozisyon yazılıları ki bunlarda da yaratıcılık kalıplar içine sokuluyor; çünkü, verilen konu genelde tek yönlü ya doğru ya da yanlış.

Lise bir bilgi üretme kurumu olmadığına göre yaratıcı davranışın liselerde ya da daha önce kazandırılması gereksiz gibi görünebilir; belki de, öyle görünüyor. Çünkü, mevcut sınav sistemi, ortaya koyduğu yarışma havası içinde anlamayı değil, bilmeyi ön plana alıyor. ilkokuldan lise son sınıfa kadar, "bil de nasıl bilersen bil" prensibi içinde hareket edilmekte; öğrenciye mümkün olduğu kadar çok bilgi yüklenirken, anlayıp anlamadığı pek dikkate alınmamaktadır. Bu yüzden, genellikle öğrencilerin başarılı sayılabilmesi için, yaratıcı olması pek istenmez; ama, yaratıcılık insana yaşamın her devresinde gerekli bir şey, bir pazarlamacı kâr etmek istiyorsa yaratıcı olmalı, bir ahçı adını duyurmak istiyorsa yaratıcı olmalı ve

bildiğim kadarıyla özellikle fen ve mühendislik dallarında okuyan bir üniversite öğrencisi, eğer başarılı olmak istiyorsa, yaratıcı olmalı. Ama, böyle bir yaratıcı davranış edinmemiş insanlar, kendilerinden bir şeyler ortaya koymaları istendiğinde, ya paniğe kapılıyorlar ya ne istendiğini anlamıyorlar ya da en azından huzursuz oluyorlar; ki aslında ben de bu panele katılmam istendiğinde pek alışık olmadığım şekilde benden bir şeyler ortaya koymam istendiği için bayağı huzursuz olmuşum. Bu arada üniversite eğitiminden söz açmışken, üniversitede çok başarılı sayılan bir kısım insanın hayatta hiç varlık gösterememesi, ya da tam tersine rastlanması bana çarpıcı bir olgu gibi geliyor. Bunun sebebi, üniversitelerde de bilginin nasıl kullanıldığının değil, ne kadar alındığının ölçülmesi olabilir mi?

Yaratıcı olmak, derste anlatılabilecek bir konu değil, kazandırılacak bir davranış biçimi olduğundan, bence bunu kazandırmanın tek yolu öğrenciyi daha sık yaratıcı davranmaya itmek; ama, buna olması gerekenin tam tersi çok ender rastlanıyor. Lise birinci sınıftayken, bir fen dersinde öğretmenimiz sınıfa kolay görünen bir soru sorarak, çok uzun bir tartışmaya itmişti. Soru şöyleydi: Katı cisimler bir sıvıya batırıldıklarında hacimleri kadar sıvı taşırlar; peki, bu prensipten faydalanarak, suyu emen bir sünger parçasının hacmini nasıl ölçersiniz. Çok değişik öneriler gelmişti; sünger parçasını naylonla kaplamak, parafinle kaplamak; ama, soruyu yadırgamıştık, zor gelmişti. Çünkü, bizden deneyi tasarlamamızı istiyordu. Laboratuvar kullanan şanslı bir öğrenci kesiminde bile eline malzemeler ve araştırılacak konu verilip, deneyi kurması istenen öğrenci enderdir sanırım. Evet, soruyu yadırgamıştık; ama, hoşumuza da gitmişti. Şimdi, düşündükçe daha da hoşuma gidiyor. Çünkü, öğrenciyi yaratmaya itecek en iyi yön-

temlerden biri bana deney tasarlatmak gibi geliyor; zaten bilimdeki yaratıcılığın temeli de yeni deneyler kurabilmek.

Sanatla uğraşan bir kısım öğrencinin, sınırlı da olsa bir yaratıcılık deneyiminden geçtiğine deyinmişim. Sayın İpşiroğlu da sanatın insanı özgürleştirdiğine değindiler; ama, sanat, gözlediğim kadarıyla şu andaki eğitim sistemimizde çok gözardı ediliyor; alan kredilerine girmedikleri için inanılmayacak kadar sayıda öğrenci sanatla ilgili dersleri seçiyor. Yaratmanın önemli bir kısmını oluşturan yorum gücünü en fazla geliştiren sanatsal etkinlikteki yani, edebiyattaki en büyük sorun ise zaten pek çok tartışmanın ana konusu, öğrenciye okuma alışkanlığının kazandırılmaması. Sistemde, gözlediğim kadarıyla öğrenciye yaratıcı davranış verilmediği gibi, yaratıcı olma ihtiyacı da hissettirilmez; mesela, matematikte bir probleme birden çok çözüm yolu bulunabileceği halde, öğretmen genellikle kendi yolunu iletir. Öğrencilerin bazen kendiliklerinden koydukları çözümlere ise "güzel; ama, çok uzun ya da çok karmaşık ya da çok zor" gibi tepkiler verir. Böylece, öğrenci kendi yolunu bulmaktan çok, öğretmenin verdiği yolu daha iyi öğrenmeye itilmiş olur. Gerçekten, öğretmenin yolu daha pratik ve kullanışlı olabilir; ama, hiç olmazsa bu yol anlatılmadan önce, öğrencilerin kendilerinden bir çözüm yolunu ortaya koymaları istenmelidir. Çünkü, öğrenci yeni çözüm yolları ararken, problemin daha farklı yönlerini daha iyi görecek, anlayacaktır; kaldı ki, kendi bulduğu çözüm yolunu insan her zaman çok daha kolay hatırlamaktadır.

Bir başka yönü de, insana istediği gibi öğrenme fırsatının verilmiyor olması; gerek sözel gerek sayısal derslerde olaylar ve olgular arasındaki bağıntılar kesin kalıplar halinde ortaya konulmakta, öğrenciye kendine göre bağıntılar çıkarma fırsatı verilmemektedir. Örneğin, tarih ders kitaplarında, olayların

sebepler ve sonuçları madde madde verilir ve sınavlarda da bu maddeler istenir. Bu maddeleri, öğrencilerin kendisine çıkar-tırmak ve yorumunu istemek gibi bir uygulama çok enderdir. Tabii, sebep-sonuç verilmesine de aslında şükretmek lazım; çünkü, eskiden olduğu gibi bize sadece olayları anlatmakla da yetinebilirlerdi; ki, böylesi çok daha iyi.

Buraya kadar öğrenciye yaratıcı davranış biçimini verebilecek uygulamaların çok ender olduğundan bahsettim; ama, bu örnekler hep vardır, demek ki, bu yapılabiliyor, yapılıyor. Aslında, öğrenciye yaratıcı davranış kazandırılması eğitimi-mizde gözlediğim kadarıyla, bir tek şeye çok bağlı: Öğretme-nin kişisel çabasına. Öğretmen isterse ve yapabilirse, öğren-cisini bu yolda yönlendirebilir; ama, yapabilirse; çünkü, bunu yapmanın yöntemini kendi bulmak zorundadır, yaratıcı kuşak-lar yetiştirecek bir öğretmen yaratıcı olmak zorundadır. Bu bir kısır döngü gibi görünse de, arasına girilemez bir döngüde değildir. Belki, boyumdan büyük şeylere burnumu sokuyo-rum; ama, bence Sayın Arıcı'nın da dediği gibi şu anda yetiştirilen eğitim kardosuna yaratıcılık verilmeye çalışılarak, bu ko-nuda önemli bir adım atılabilir; ki, öğrencide bunun karşılığını verebilir, nankör değildir. Ona bu yönden yaklaşan öğretme-nin ne yaptığını tam olarak kavrayamasa bile pek çok öğren-cinin saydığını ve tercih ettiğini gözlemledim. Tabii, bunun yan-ında öğrenciye yaratıcı davranış biçimi vermeyi, kişisel çaba olmaktan kurtarmak, yaygınlaştırmak, daha önce örnek ver-diğim deney kurma çalışması gibi çalışmalarını, eğitim progra-mına koymakla da olur. Böylece, bu konuya eğilmek isteyen öğrencilerin, öğretmenlerin karşılaştığı en büyük sorun za-man darlığı da ortadan kalkar.

Bu konuya eğilmeye çalışan öğretmenin, tek sorunu zaman darlığı da değildir; kalabalık sınıflarda çalışan öğretme-

nin tek tek öğrencilerinin fikir ve yorumlarına eğilmesi de güçtür. Bazen de öğretmen, öğrencinin işbirliği yapmasını sağlayamaz; çünkü, konu üzerinde fikir yaratmak için, öğrencinin önce konuyu kendisine yakın hissetmesi gerekir. Bunun çok açık bir örneğini, edebiyat dersinde yaşıyorum; bu seneye kadar, derse katılım nisbeten azken ilk defa çağdaş Türk edebiyatı örnekleri okuduğumuz bu senede edebiyat dersleri bayağı canlı geçmeye başladı.

Bazen de konular, öğrencinin yaşının dolayısıyla soyut düşünme gücünün üzerinde olduğu için ya da o öğrenciye o konu hakkında yorumlayabileceği, fikir üretebileceği ilişkiler vermek, konuyu çok derinlemesine incelemeyi gerektirdiği için, sebep-sonuçlar yerine sadece olayların anlatılmasıyla yetinilmek zorunda kalınıyor; ya da konunun gerçek hayatla bağlantısı kurulamadığından, öğrenci, o konu hakkında fikir üretme, fikrine bile uzak kalıyor. Bu durumda öğretmen neredeyse çaresizdir. Bu tip konuların müfredata alınmasındaki, yani, çarpım tablosunu yeni öğrenen çocuğa, faiz problemleri çözdürülmesi, ya da yılan zehirine karşı alınacak önlemleri merak eden çocuğa yılanın sindirim sisteminin ezberletilmesindeki neden ise herhalde o bahsettiğim, "bil de nasıl bilersen bil" prensibi. Bu, hem öğrenciyi hem öğretmeni yaratıcı davranışın geliştirilmesinde ileride çaresiz bırakan belki de en önemli engel ise bazı durumlarda küçük yaştan itibaren yaratıcılığın açığa vurulmasının engellenmesidir. İlkokulda resim öğretmenin "sen hiç ağaç görmedin mi, pembe yaprak olmaz" tepkisiyle karşılaşan çocuğun, içinde herhalde bir şeyler kırılır. Bu tepkinin nedenini de çok genel olarak, toplumda yaratıcılığa gereksiz gözüyle bakılmasına bağlayabiliriz. Öğrencinin, öğretmenle işbirliği yapmasına engel olan bir başka etken ise sanırım, Sayın Aksel'in değindiği gibi, küçük ya da gülünç düşme endişesi, öğrencileri sürekli susmaya ite-

bilir, ki, ben de bunu sık sık hem başkalarında görüyorum, hem yaşıyorum.

Aslında, öğrenmek, öğrencilik bana göre mutluluk. Bir konuyu, istediği gibi kavrayabilen, kavramla ilgili bağıntılar yaratabilen bir öğrenci, konuyu benimliyor, seviyor daha iyi anlıyor. Konu, onun için bir zorunluluk olmaktan çıkıyor ki, bu da başarıyı çok artırıyor. Bu arada, kazandığı yaratıcı davranma biçiminin hayattaki başarısına katkısı da cabası; ama, yaratıcı yönleri hiç uyarılmamış olan öğrenciler bunun tadını bilemezler; matematik ya da fen derslerinden biri zayıf olan bir arkadaşınıza yardım etmeye çalışırken "zevk al, çözerken eğlenmeye çalış" tavsiyesinde bulununca, garip bir bakışla karşılıyorsanız, suç herhalde o öğrencinin ya da sizin değildir. En başarılı öğrencilerden bir kısmı bile yaptıkları işten zevk alma düşüncesine çok uzaklarsa suç herhalde onların da değildir. Bu öğrenciler, fiziğin, kimyanın, matematiğin, felsefenin, coğrafyanın ya da tarihin zevk verici, mutluluk verici, heyecan verici bir şeyler olduğu fikrine çok uzaktır. Bu bilinci alıp, yaratıcı olabilmenin, bu sistemde öğrencinin kişisel çabasına da gereğinden fazla bağlı olduğunu gözlemledim. Ben, sınırlı olsa da öğrenciliğin bu zevkini tadabiliyor, bununla mutlu olabiliyorum; ama, bütün öğrencilerin bu mutluluğu paylaşmaya hakkı olduğunu sanıyorum. Siz ne dersiniz?

BAŞKAN - Ayrıca, bir şey söylemeye gerek yok; ama, soru geçerlidir, düşünmeye devam edebilirsiniz.

Efendim, arkadaşımız büyük bir alçak gönüllülükle "ben bu işlere burnumu sokuyorum" dedi; iyiki sokuyormuş, ne güzel şeyler çıkardı ve bize duyulabilir, görülebilir şekilde sundu. Şimdi, sona saklamaklada galiba çok kötü bir tercih yapmamışız; insanlar yaptıklarını beğenmeseler, çatırlarmış, ben de öğrencimi ağır topu sona saklamıştım, ne de iyi olmuş.

Efendim, Şimdi, panel üyelerinin görüşleri, fikirleriyle ilgili, sözü size bırakıyorum. Aslında, yarım saat kadar bir vaktimiz var; ama, arkası tartışma ve genel değerlendirme olacağı için, bu panel sunuŐunun soru ve tartıŐmalarıyla, genel tartışma biraz birbirinin içine girecek; zamanı iyi bir Şekilde değerlendirmeye çalışacağız.

Efendim, söz sizin. Genel değerlendirmeyi sona bırakıyoruz, burada dile getirilen görüşler üzerinde panele genel olarak, veya fikir sahibine, bildiri sahibine soru sorabilirsiniz.

Buyurun, efendim.

FERHAN OğUZKAN - Ewela, bütün konuŐmacılara teŐekr ederim. Gerçekten, yaratmayla ilgili yaratıyla ilgili, yaratımla ilgili, görüşler dile getirildi.

Ben, bir tek arkadaşımın konuŐmasında kullandığı bir deyim vardı, ifadesini tam hatırlayamıyorum; ama, "ev ödevlerini ben olsam kaldırırdım" dedi galiba Sayın Arıcı, yaptığı konuşmada verdiği mesajlar arasında "ben olsam, ev ödevlerini tamamen kaldırırdım" dedi. Şimdi, ödevlerin kaldırılması konusunda son zamanlarda büyük bir eğilim var. Tabii, bu eğilimin ne derece doğru olup olmadığı üzerinde durmuyoruz da, gerek Bakanlık gerek veliler gerek öğretmenler taraftar gibi gözüküyor; unutuluyor ki, dev ne olursa olsun, ister ev devi olsun, ister okulda yapılan dev olsun, bu ödevin eŐitleri üzerinde durmuyorum, bunun üzerinde belki ayrı bir bilimsel toplantı yapılabilir, dev konusu o kadar önemli; ama, dev öğretimin bir uzantısıdır, bir parçasıdır, devsiz bir ğretim söz konusu olamaz. Bir ğrenci, isterse özel ders alsın, isterse özgün ğretim içinde ...

BAŞKAN - Ferhan Bey acaba, izin verir misiniz, galiba sorunuz formüle edildi, arkadaşımıza zaman verelim, bunu hangi gerekçeyle önerdiklerini aıklasınlar.

Dr. FERHAN OĞUZKAN - Ben görüşümü de söyleyeyim, ondan sonra verelim. efendim, öğrencinin istidadına, zevkine, beğenisine, düzeyine göre ödev verebildiğimiz takdirde, asıl yaratıcılığı teşvik etmiş oluruz; ama, ödevleri kaldırdığımız zaman, yaratıcılık bakımından büyük bir boşluk yaratıyoruz demektir. Bu düşüncemden sonra, kendi fikirlerini söylesinler.

BAŞKAN - Çok teşekkür ederiz efendim.

Buyurun. Soru olursa tercih ediyoruz efendim. Şimdi, bütün soruları alacağız ki, zamanı ona göre kullanalım.

Efendim, arkadaşımızın sorusu her zaman değerli katkılarında olduğu gibi uyarıcı. Yalnız, bir noktayı belirteyim, bu bir yaratıcılık ve eğitim semineridir, bu panel bundan önce yapılmış olan bildirimlerin, sunuşların, tartışmaların bir özeti veya değerlendirilmesi değil; henüz o aşamaya gelmedik, bir genel değerlendirme yapacağız. Bunu düzenleyen programcı arkadaşlarımız da konuyu bilimsel açıdan, tarihi açıdan yaklaşmışlar, yaratıcılık kimdir, nedir, nasıl oluyor, nasıl bitiyor, bunun eğitimle ilişkisi nedir dedikten sonra, bugünkü, panelde Türk eğitim sisteminde yaratıcılık demişler. Bu münasebetle, konuyu daha önce incelemiş olan, halen eğitim görmekte olan arkadaşlarımıza da yer verdiler. Tabii, konuyu da böyle alınca sizin sorunuzda geçerlilik kazanmaktadır; Türk eğitiminde, köy enstitülerinin yaratıcılığa katkısı. Yani, sorunuz şimdi, geçerli hale gelmektedir, bu eksikimizi inşallah tamamlarız.

Buyurun, Süleyman Bey.

SÜLEYMAN ÇETİN ÖZOĞLU - Teşekkür ederim, Sayın Başkan.

Ben, öğrencimizden başlamak istiyorum; teşekkür ediyorum, bize galiba bazı dersler verdi. Son sorusunun yanıtı alamayacak; çünkü, kitaplarda yok bu!

BAŞKAN - Öğrencilerimize kulak verirsek, belki, onlar bizi düşündürürken cevabını da hazırlıyorlar.

SÜLEYMAN ÇETİN ÖZOĞLU - Aslında, bize bazı cevaplar da verdi; ben oradan hareket etmek istiyorum. Onun sözcükleriyle değil; ama, alıştığımız sözcüklerle şunu anladım, ben, bize öğretmeyin diyorlar; ama, "öğrenmeyi yapabilmemiz için, öğrenmeyi sağlayabilmemiz için bize yapacaklarınızı yapın" diyorlar, "öğrenirsek yaratırız" diyorlar; ama, "öğretirseniz yaratamayız; yaratma konusu, öğrettiklerinizle bağdaşmıyor" diyorlar. Ben böyle bir mesaj aldım. Tahmin ediyorum, öğrencimin sözcükleriyle ifade edemedim; ama, belki o da katılır, katılmaz; ama, ben bu konuda panel yetkililerimizin ne düşündüğü de öğrenmek istiyorum.

Bunun yanı sıra iki bakanlığımızda danışmanı var; onların bazı bilgilerinden ben de bazı yanlış anlamalar oluştu. Örneğin, yaratıcılık ve sanat eşitlendi; ama, sonra ona bilimde katıldı; ama, o biraz dar bir çerçevede kaldı. Bir diğer noktada şu: Özellikle son iki üç yılda Milli Eğitim Bakanlığında, reformdan söz ediliyor, deniyor ki, "işte, öğrenci merkezli bir eğitim başlattık, ders geçme, kredi gibi" ve orada Başbakanımızın da belirli konuşmalarında yer verdiği bir sözcük bir kavram var yönlendirme kavramı. Milli Eğitim Bakanlığı danışmanı arkadaşımız dedi ki, "yönlendirici olmasın eğitim" yerimde durmadım, ne demek bu; "yol gösterici olsun" dedi, ondan sonra da yaratıcılıktan söz etti. Şimdi, yol göstericilik ile yaratıcılık galiba ters işler; biz, zaten bugüne kadar, hep yol gösterdik hemde en iyi bildiğimiz doğru yolu gösterdik ki; kim iyi gös-

terdi, o ayrı mesele. Dolayısıyla, bu yönlendirmenin yer almaya çalıştığı eğitim sistemi içerisinde, ders geçme, kredi diye özetleniyor, galiba, başka işler amaçlanıyor; öğrenmeyi sağlama amaçlanıyor. Öğrencimizin arzu ettiği bazı konulara yer verildi gibi veya yer verilmesi gerekiyor; ama, bütün bunlar yapılırken de felsefe dersine yer verilmiyor. Sanata yer verilmiş olması yeterli değil; sanat kesiminden gelen arkadaşlarımın vurgulamalarına katılıyorum ama, bunun kadar da felsefeye, psikolojiye, sosyolojiye yer verilmesi gerektiğini vurgulamak durumundayız.

Bir boyut daha var efendim, çok önemli. O da şu: Dendi ki, herkesi geçmeye yönelten bir eğitim sistemi var; tam tersi herkesi sınıf geçirmeye yönelten bir eğitim sistemi yok şu anda. Dolayısıyla böyle bir belirlemeyi galiba diğer bakanlıktan gelen arkadaşımız yaptı; açmasında yarar var, böyle bir sistem yok. Herkesi geçirmeye yönelik bir eğitim sistemi var ise, galiba yaratıcılığa yer vermeye başlamış sayılırız,

Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Efendim, galiba sorun şu: bu yoldur diyelim, yol budur dersiniz, doğru yön böyledir veya şöyledir dersiniz; genç arkadaşımızda diyor ki, "siz, bize bunu verin; yönün tayinini de bize bırakınız, böyle de gideriz, öyle de gideriz, başka taraflara da gidebiliriz, onu belirlemeyin" demek istiyorlar; olabilir.

Efendim, başka soru? Bir veya iki tane alabileceğim.

Buyurun Atilla Bey.

ATILLA INAN - Ben, Sayın Arıcı'ya ve Sayın Aksel'e iki soru yönelmek istiyorum. Sayın Arıcı, içgüdüsel yaratıcılıktan ve bilimsel yaratıcılıktan söz ettiler. Yanılıyorsam, üçgüsel yara-

ticiliğın, güzel sanatların kaynağını; bilimsel yaratıcılığın ise, bilimde gelişmenin nedeni olduğunu açıkladılar. İçgüsel yaratıcılığın sistematize edilerek, bilimsel yaratıcılığa dönüştürülüp dönüştürülemeyeceğini ben sormak istiyorum.

Sayın Aksel'e sormak istediğim konu ise şu: Yeniliklerin, korkuyu aşmak, korku duvarını aşmayı gerektirdiğini söylediler. Bence, bu korku duvarını aşma konusunda, sadece eğitimcilerin değil, psikologların ve psikiyatristlerin de yaratıcılara yardımda bulunması ve onların görev başında olması gerektiği düşünülebilir mi? Pek çok büyük yaratıcının, büyük bunalımlar yaşadığını biliyoruz; bu, belki o korkunun büyüklüğünden ve savaşımın zorluğundan kaynaklanıyor. Bu, sadece bir eğitici sorunu değil, pek çok uzmanlık alanlarının da dayanışmasını gerektiren bir konu olarak düşünülebilir mi?

Bunu arz etmek istedim, teşekkür ederim.

BAŞKAN - Teşekkür ederiz.

Orada elini kaldıran genç arkadaşlardan birisi, buyurun efendim, siz.

BİROL SERPIN (Özel İlkem Lisesi Fizik Öğretmeni) - Öncelikle size böyle bir panel düzenlediğiniz için teşekkür ediyorum.

Şimdi, panel boyunca yaratıcılık nedir, yaratıcılık nasıl olmalıdır, yaratıcı insan nedir, yaratıcı insan, yaratıcı olmayan insan gibi bazı konular konuşuldu. Şimdi, bir insanın yaratıcılığı ortaya sunabilmesi için, ona belli bir zamanın tanınması gereklidir, bence. Bu zaman, ben kendi dalım hakkında konuşmak istiyorum. Fizik öğretiyorum, Ortaokul 1-2-3 'de o kadar fizik konusu var ki, o kadar çok fen konusu var ki, 1 sene, 8 aya yayılmış o kadar çok konu var ki, bir çocuğun bunların hepsini öğrenmesi ve bunlar üzerinde bazı yaratıcı bir şeyler getirmesi mümkün değil. Biz orta 1 'de gösteriyoruz,

orta 2'de gösteriyoruz, orta 3'de gösteriyoruz, yeni sisteme göre bir de lise1'de bunların özetini sunuyoruz çocuklara. Şimdi, çocuk hep aynı şeyleri görmekten sizce bıkmayacak mı?

BAŞKAN - Sorunuz çok geçerli meslek arkadaşım. Ben şunu rica edeyim, sorunuz varsa, önerinizi dile getirin; tartışalım, değerlendirelim.

BIROL SERPIN - Önerim, çocukların seçmek istedikleri konuları, artık, lisenin sonlarına doğru, üniversite aşamasıyla birlikte seçmesi; müfredatın bu kadar geniş olmaması gerekiyor.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Her şeyi öğretmeye kalkmayalım, temel şeyleri öğretelim diyorsunuz.

Teşekkür ederim.

Son olarak bir kişiden daha soru alabileceğim, buyurun efendim.

..... - Ben burada bir iki konuya değinmek istiyorum. Konumuzun başlığı Türk milli eğitiminde yaratıcılık kelimesini kullanabiliyor muyuz; önce onu tartışmamızı gerekiyor. Bugün, Türk milli eğitiminde yaratıcılık kelimesi, kabiliyet olarak geçiyor, yani, yaratıcılık kabul edilmiyor; önce bunu bir tartışmak gerekiyor.

İkinci konu olarak, arkadaşlar ve öğrencimiz, sanat ağırlıklı derslerin azaldığını belirttiler. Ben, size Ankara'daki sayıları vereyim; şu anda elli tane lise varsa, bunun üçde birinde sanat ağırlıklı ders dediğimiz, resim ve müzik dersi hiç yok; üçde birinde, bir veya iki sınıfta var; üçte birinde de dört sınıfı geçmiyor. Bu paneli düzenleyen, TED'de de sanıyorum, 3-4

bin öğrencisi var, iki veya üç sınıfta, yani yüz -yüzelli öğrenci bu dersleri alıyor. Öncelikle bunlara, Türk milli eğitim sisteminde bir çözüm bulunması gerekiyor ve daha sonra, bu tartışma ortamının hazırlanması gerekiyor.

BAŞKAN - Bundan sonraki, eğitim toplantımızda bunu da dikkate alırız; ama, şu anda dönüp kavram kargaşasını düzeltmek pek mümkün değil; yani, yetenek mi yoksa beceri mi gibi.

İzin verirseniz, biz şu ana kadar dile getirilmiş soruları yanıtlamaya çalışalım. Önce, galiba, Ferhan arkadaşımızın bir sorusu vardı; bu ev ödevleriyle ilgili.

TÜLAY ARICI - Sayın Ferhan Hocama açıklama imkânı verdikleri için teşekkür ediyorum. Aslında, süremiz çok kısıtlı olduğu için, ben, bir çok yazımı veya hazırlığımı söyleyemeden, atlamak zorunda kaldım; oysa, açıklaması vardı.

Tabiidir ki, bu neticeye sebep; yani, ev ödevlerinin kaldırılmasını neden düşündük, şahsen ben neden düşünüyorum: Bu neticeye sebep, uzun yıllar bu derslerden yanlış kullanılmasından doğan rahatsızlıklardır. Tamamen, ders saati içerisinde yapılması gereken işlerin, eve gönderilmesi, öğrencinin yerine örgü örmek, maket yapmak, ansiklopedi karıştırmak zorunda kalan anne-babaların şikayetlerine neden oluyordu. Esasta yaratıcılık eğitiminin, temel taşlarından olan, el işi veya işbilgisi derslerinin, mutlaka yeniden gündeme alınması, bu sakıncalar giderilerek, yeniden uygulamaya konulması gerekir. Ancak, bir başka konuya daha değindim şu arada, fevkalade güzel amaçlarla başlatılan proje yarışmaları -ki, bu fen dersleri içerisinde uygulanıyordu- bir süre sonra okullara "proje yapılır" ilanları asan elektrikçi dükkanlarında yeni bir iş kolunun meydana çıkmasına neden oldu; neticede o da

kaldırıldı. Görüldüğü gibi, çağımızda toplumsal kültür, yaşantımızın önemli bir bölümü olan eğitimi de etkiliyor.

Öğrenci, okulda veya evde veya başka bir yerde; ama, mutlaka hür bir ortamda istediği çalışmayı ve deneyi yapabilmelidir demiştim. Ödev olarak değil, not korkusuyla değil, herhangi bir zamanda mutlaka yetiştirme heyecanı ve telaşı içinde değil; ama, serbest bir ortamda, serbest bir duygu içerisinde yapabilmelidir. Bir gün, Kızılay'da Milli Kütüphanenin önünden geçiyorum; öğrenci kuyruğu sokağın öbür ucuna kadar uzamış. Merak ettim, "nedir çocuklar, ne bekliyorsunuz? dediğim de "kütüphanenin açılmasını" dediler; "niçin?" dedim, "ev ödevimiz var" dediler ve "peki, hepiniz alabileceğiniz misiniz?" dedim, "hayır, sıra bize gelene kadar zaten kütüphane kapanıyor, ertesi gün okuldan çıkar çıkmaz koş koş gelip, tekrar kuyruğa giriyoruz" dediler. Yani, ödev bir eziyet haline geldi eğitimimizde; oysa, konumuz yaratıcılık. Ödev yaratıcılığı teşvik etmiyor, engeller hale gelmiştir; mademki, zararlı hale gelmiştir, kaldırılması gerekir diye düşünüyorum ve yaratıcılığı teşvik edecek, başka bir ortam, daha güzel bir ortam hazırlanmalıdır. Vucüda çok yararlı olan bağdemciğin iltihaplanıp, kalp rahatsızlığına bile neden olacağı anlaşılınca, ameliyat edilmesi gerektiği gibi...

Teşekkür ediyorum, hocam. İnşallah cevap verebilmişimdir.

BAŞKAN - Hazır size sözü vermişken, bir de bu sekiz saat, dört saat meselesi var, ona da cevap verirseniz...

TÜLAY ARICI - Evet. Şimdi, efendim, isterdim ki, içimizde bir de Talim Terbiye Kurulu yetkilisi olsun; çünkü, bu konu tamamen Talim Terbiye'yi ilgilendiren bir konu ve konuşmamın bir yerinde dikkat ettiyseniz, dedim ki, bu yanırların üzerinde durmaktayım, düzelmesi için başvurduğum -bu arada saniyo-

rum, Nüvit Beye de cevap vermiş olacağım- resim, müzik, sanat tarihi gibi dersler yok olma sınırına gelmiş vaziyettedir. Söyledikleri gibi, Ankara Koleji gibi bir okulda, söyledikleri sayı kadar da değil, sadece iki resim sınıfı ve toplam öğrenci sayısı 25; bunun nedeni yeni uygulanan alan uygulamasıdır, bu tamamen Talim Terbiye'nin bir tasarrufu ve bunların düzeltilmesi için, geçen yıl bana bu aktarıldığı günden bu yana -ki, araya yaz tatili girdi, arkadan şimdi daha senenin başındayız kabul ediyorum- çabalarım sürüyor, gereken yerlere başvurduğum, açıklamalarını yaptım, belki, mübalağa gelecek en az on kişiye konuyu sil baştan anlattım; ama, henüz bir netice alamadım, azimliyim, uğraşıyorum, inşallah sizin, sekiz saatiniz de iade edileceği gibi liselerde seçmeli şansını dahi kaybetmiş olan resim, müzik, sanat tarihi gibi derslerimize de yardımcı olabilirim ümit ediyorum.

Bana sorulan başka bir şey var mıydı?

..... - Köy enstitüleriyle ilgili bir sorum vardı.

BAŞKAN - Efendim, rica edeyim, böyle kişisel konuşmaya müdahale edersek olmaz. Bana hatırlatın ben görevimi yapayım.

Buyurun efendim, söz sizin.

MEHMET EMİRALIOĞLU - Teşekkür ederim, efendim.

Şimdi, tabii, ne yazıkki, köy enstitüleriyle ilgili soruya ben burada cevap vermeyeceğim, çünkü, bu konunun kapsamı içinde Türk eğitim sisteminde yaratıcılık sorunları ve çözümleri gibi bir konu başlığı içinde köy enstitülerinin yaratıcılığı geliştirici boyutu yer almamışsa, ben onu kendi seçimim olarak belirtiyorum; ama, köy enstitülerine yönelik düşüncelerimin bir bölümünü şimdi, Sayın Başkanın vereceği molada soruyu soran değerli dostumuza aktarabilirim.

Ben, bir küçük değinide bulunacağım, içgüdüsel yaratıcılıktan ben de az önce söz etmişim, bilinçli yaratıcılıkla içgüdüsel yaratıcılık ve onların eğitimle bağlantısı hakkında bir küçük değinide bulunayım. Türkiye'de tabii eğitim sistemi içinde bir sanat eğitimi verme kaygısı baştan itibaren vardır; bu Türkiye'nin batılılaşma çabasıyla paralel gelişmiş bir durumdur. Türkiye'de okullardan mezun olan insanların eşdüzeyde matematik, fizik, tarih, coğrafya, resim, müzik bilmeleri ve beden eğitimi almış olarak mezun olmaları isteniyordu; fakat bakınız, burada şöyle bir nokta var: Türkiye'de ya bu programları yapanlar bunların geçerliliğine, realitesine yeteri kadar inanmıyorlardı ya da Türkiye'de eğitimin kendi koşulları geldi dayattı, bu bulunulan noktadan sistem bir adım geriye gitti. Türkiye'de 70 yıldır okullarda, müzik, resim, sanat tarihi öğretiliyor, bana çocuk pedagojisiyle içiçe geçmiş bir resim öğretimi kitabı, tabii bir tek değil; ama, bir resim eğitimi kitapları dizisi gösteriniz dersem, bunu başarabilecek olan kimse yoktur. Ben bunu araştırdım. Müzikte bir kaç ufak tefek şey vardır; üçüncü hamur kâğıda en ucuz mürekkeple basılmış kitaplarla bu eğitim yapılacak. Tabii, sistem bu noktaya gelince, bu defa bu derslerin amacı değiştiriliyor, efendim, Sayın Arıcı'da değindi, biz bunlara bu dersleri sevdirelim, bu dersleri sevdirmek için koyalım. Yani, bu galiba, sistemin kendi iç revizyonlarını daha sağlıklı bir biçimde yapmasındaki zorunluluğu gösteriyor.

İçgüdüsel yaratıcılık yahut yaratıcılığın sadece sanatla bilimle ilgili olması diye bir şey söz konusu değildir. Yaratıcılık, sokakta yürümekle bile belki, ilgili bir şeydir. Hukuk alanında da çok yaratıcı bir kişi bulunabilir, sanat alanında da bulunabilir, fen alanında da bulunabilir, teknolojide de bulunabilir; bunun koşullarını kendimce az önce sıralamaya çalışmışım; ama, ben bir noktanın üstünde duruyorum, bu paneldeki, ikin-

ci Başkanım Sayın Erdağ Aksel Bilkentte ders verdiğim bölümün Başkanı o bakımdan iki başkanlı bu toplantı benim için, kendiliğindenlikten söz etti. Bu çok önemli bir şeydir; yaratıcılığın içinde o vardır; ama, yaratıcılık sadece o değildir. Belki, çok eskimiş gibi geliyor bir çoklarımıza; ama, Göthe'nin deha tanımı çok doğrudur, "sabrın meyvasıdır" diyor ve bir alanda deha düzeyinde ürün verdiğiniz zaman, onun içinde mutlaka yaratıcılık vardır; fakat o yaratıcılık, böyle kendiliğinden bir çırpıda çıkan bir şey değildir, o alana yönelmenin kararlılığıyla, o alanda yeni bir şey söylemenin kararlılığıyla oluşan bir şeydir; dolayısıyla bunun konuştuğumuz düzeyde ve düzlemde içgüdünün ötesine geçen yanınada değinmek istedim.

Talim Terbiye, benim için de bir sorundur; ama, bu sorunu ayrıca tartışmak gerekir. Sanat liseleri açıldı, ben hep şundan yakınıyorum, Türkiye'de yeteri kadar, az önce vurguladığım anlamda, altyapı koşulları hazırlanmadan, biz bir alana geçiyoruz; kitap yok, materyal yok, hiç bir şey yok, eğitim yapacağız. Ben vazgeçtim öğrencilere yönelik sanat eğitimi kitaplarının olmasından, bir iki tane Remzi Kitapevinin bastığı Gomrich'in şunun bunun kitapları dışında bana bir tane 20 inci yüzyıl son otuz sene modern sanat tarihi kitabı gösteriniz; yoktur böyle bir şey. Bu sistem içinde bizim sanat eğitimi yapmamız, fen liselerini biz çürüttük, fen liseleri belli bir tıkanma noktasına geldi, sanat eğitimi veren okulları tabii açalım, biz bundan mutluluk duyarız; ama, bunları altyapı koşullarıyla birlikte düşünmek gerekir.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Ben teşekkür ederim.

Eferdim, görüyorsunuz, sorunlar ne kadar canlı ve renkli. Tabii, fen lisesini biliyorsunuz, biz öğretmen yetiştirmek üzere

kurduk; ama, fen lisesi bugün, fen öğretmeninden ziyade matematiğe, fene, bilgisayara, tıbbı, mühendisliğe öğrenci yetiştiriyor. Yani, siz bir amaçla yapıyorsunuz; ama, olaylar başka bir yöne gidebiliyor. Efendim, programda olmadığı için, ben şaşırdım, sizleride belki biraz şaşırttı, şimdi, 16.00-17.00 arasında tartışma diyor; ama, programda olmayan bir çay molası varmış, buraya konmamış, onun için ben bu toplantıya biraz ara vermeden önce son sözü Arıcı arkadaşımıza bırakacağım. Sonra dönüşünüzde....

TÜLAY ARICI - Sayın Başkan, Atilla İnal Bey'in bir sorusu vardı.

BAŞKAN - Buyurun efendim, kısa olursa lütfen.

HASAN BÜLENT KAHRAMAN - Ben buna özellikle cevap vermek istiyorum; çünkü, korkuyu aşmak ve bu korkuyu aşma çabasında Atilla Bey, psikologların, psikiyatristlerin yardımını kullanabilir miyiz gibi bir soru sordu. Bu soruyu çok önemli buluyorum; çünkü, yaratıcı eylemin patolojik bir durum özellikle sanatta yaratıcılık eyleminin patolojik bir durumla eşdeğer tutulması gibi bir mesele var. Ben, tesadüfen Doçentliğimin ve de Öğretim üyeliğimin yanı sıra ben bir heykeltıraşım, ben sanat ürünü üretiyorum, ben yaratıcıyım, ben yaratıcılığımdan dolayı ve sanatçı olduğumdan dolayı ekstra bir şey istemiyorum; yeter ki, yaratıcılığa patolojik bir durum gibi de bakılmasın. Yani, sanatçılar delidir, işte hafif içlerinden geldiği gibi davranırların çok temel bir önyargı olduğunu düşünüyorum; yaratıcılık sonuçta bir tanımı da problem çözme biçimidir; hatta, sanatta bunun biraz daha ötesi belki, problem üretme becerisidir. Gerçekten salt problem çözmeye sınırlı değil; ama, bu genel bakış yani, yaratıcılığın patolojik bir durum, özellikle güzel sanatlarda patolojik bir durum oldu-

đu şeklindeki bakış kesinlikle bir yanlış, önyargı; benim bir marangozdan ya da kimyagerin yaratıcılığından fazla bir beklentim yok, daha fazla bir kaide üstüne sanatçı olarak koyulmak istemiyorum. Bir sanatçının yaratıcılığıyla bir kimyagerin yaratıcılığı arasında değer olarak hiç bir fark yok; hastalıklılık açısından da bir fark yok. Eminim, bol miktarda hastalıklı kimyager veya marangoz da var.

BAŞKAN - Evet, sanatçılarla sınırlı değil yani, hastalıklılık.

Buyurun efendim.

TÜLAY ARICI - Sayın Başkanım, ben bitirmek üzere kısacık bir şey söylemek istiyorum.

BAŞKAN - Bir iki dakika müsaade ediyorum.

TÜLAY ARICI - Teşekkür ediyorum, çok kısa.

Efendim, sözlerimi bir dileğimi açıklamakla bitirmek istiyorum, onun için söz hakkı istedim, benim bu dileğim, sanırım tüm eğitimcilerin destekleyecekleri bir dilektir, bu dilek Türk Eğitim Derneği Bilim Kurulundan yeni bir hizmet talebidir. Biraz önce bahsettiğim gibi San Francisco'da gördüğüm türde ve işlevde bir laboratuvarı başlangıç olarak küçük çapta da olsa, kurmak mümkün, bu yaratıcılık eğitimine verilecek en büyük hizmetlerden belki de ilki olacaktır. Türk Eğitim Derneği bugüne kadar çok büyük hizmetlerde bulunmuş müstesna bir kuruluştur; bu konuda da örnek bir öncülük başlatabilirse ve bu gerçekleşirse Türk eğitiminin, Türk Eğitim Derneğine şükranları bir kez daha bir kat daha büyüyecektir.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

BAŞKAN - Efendim, ben sizden rica edeyim, bir malzeme listesi verirseniz, şu anda, onun temininde yardımcı olabilirim; yani bir iki

TÜLAY ARICI - Aslında, tabii oldukça kapsamlı bir olay; ama, gerçekten küçükte olsa başlatılabilir.

BAŞKAN - Teşekkür ederiz.

Buyurun.

ZEYNEP DILLI - Şimdi, bana yöneltilen açık bir soru çıkaramadım; ama, sanırım, sözlerime katıldığınızı belirtmek istediniz. Özetlemek gerekirse, biz öğrenciler, öğrenmek yerine anlamak istiyoruz; eğer, konuyu bize anlatabilirseniz, temeli verebilirseniz, üzerine binayı biz kurabiliriz, kurabilmemiz gerekir, ki yaratıcılık ta böyle başlar. Şimdi, bahsedilen laboratu-var gibi bir örnek çok ufak çapta da olsa, Türkiye'de var; yeni Altınpark'ta bilim merkezi açıldı, Nisan'da, Feza Gürsoy Bilim Merkezi. Bu merkezde 9-11 yaş arası çocuklara sanırım çok basit bilimsel deneyler yapıldığı bir bilim atölyesi var. Burada daha önce hiç eğitim konusunda, eğitim almamış genç-ler çocuklara deney yaptırıyorlar ve burada çalışan birisiyle konuşmuştum, bana çocuklara bir olguyu gösterip, sebeplerini onlardan istediklerini anlatmıştı. Gelen sebeplerin arasında tabii çok mantıksız çok değişik olanları da var; fakat daha sonra ortaya çıkan gerçek sebep asla unutulmuyor. Eğer, öğrenci temeli üzerine anlamayı kendisi sağlayabilirse, çok daha rahat hatırlıyor.

Diğer sorulara da değinebilir miyim?

BAŞKAN - Yani, öyle gözüküyor, bir iki dakika daha rica edeyim.

ZEYNEP DILLI - Fazla uzun değil zaten. Ödev konusuna değinildi; bence ödevin türüne bağlı. Yani, eğer, evde çözmemiz için yüzelli tane test sorusu veriliyorsa, bu ödev yaratıcılığı kesinlikle keser; ama, size verilen bir teoremin ispatı is-

teniyorsa ya da bir olguyu ispatlamanız, sebebini bulmanız isteniyorsa, bu ödev bence yaratıcılığı kamçulamakta.

Sanat derslerine de değinildi; bu derslerin verilmiş biçimide bence önemli; yani, müzik dersinden ben örnek vermek istiyorum, bizim okulda, Kolej'de bu sene bunu 17 kişi seçti; ama, bunu seçenlerin bu kadar azlığıda bence ortaokulda müzik derslerine insanların soğutulmuş olması, öğrencilere nota okumak öğretilir, flüt çalmak öğretilir, ki, bir çoğunun belki müzik kulağı yoktur; ama, buna rağmen bir şey çalmak için zorlanınca müzikten soğurlar, o yüzden sanat derslerinin lisede bu kadar az seçilmesi de sadece alan kredisine girmemesi değil, bence öğrencilerin soğutulmasıdır.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN - Biz teşekkür ederiz.

Efendim, bugünkü oturumun bu bölümünü kapatıyorum.

Bu toplantının üç tane önemli noktasını da ben vurgulamak istiyorum. Güzel Sanatlar Lisesi, güzel; ama, Türkiye'de bilmiyorum, şimdi kaç oldu, üçbin tane lise var, on lisede güzel sanatlar eğitimi, beni mutlu etmiyor. Güzel Sanatları on tane liseye hapsetmektense, neden bütün liselerimize yaygınlaştırmıyoruz; yani, güzel sanatı liseye götürelim, on tane liseye hapsetmeyelim diye düşünüyorum.

İkincisi, laboratuvar olayı; tabii böyle laboratuvarlar vardır, deneyseldir, öğreticidir, öncüdür, Altınpark'ta benzerleri vardır; fakat, hayat en iyi öğretmendir, hayat en iyi okuldur, eğer, evlerimizi, okullarımızı ve işyerlerimizi Tülay Hanım'ın anlattığı türde laboratuvarları, yani, yeni malzeme veya eski malzemeye yeni şeyler, yeni malzemeye eski şeyleri yapmak gibi toplumu açabilirsek, toplumun yaratıcılığını son derece artırmış oluruz.

Son olarak, genç arkadaşımın dileklerini ve düşüncelerini şöyle özetlemek istiyorum: Vaytet adındaki, çağdaş matematikçi ve eğitim filozofu diyor ki, eğitimin amaçları kitabının birinci sayfası, birinci paragrafı "çocuklara her şeyi öğretmeye kalkmayınız; ama, her neyi öğretiyorsanız, o kadar iyi öğretiniz, o kadar verimli öğretiniz ki, çocuk, öğrenmeyi öğrensin, öğrenmeyi sevsin" diyor.

Efendim, hepinizi çaya davet ediyorum. 15 dakika sonra da buraya rica ediyorum, genel değerlendirmeyi yapmak üzere.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN - Bu binayı bize veren kurum, önce saat 17.00'e kadar vermiş; fakat, toplantının biraz sarkması karşısında 17.30'a kadar da kalmamıza izin verdiler, yani, 40 dakikalık bir süremiz var.

Yine, beş arkadaşımız var, beş-altı dakikalık bir özet rica edeceğim, kendilerinden. Bunlar, banda alındığı için sonradan bir editör arkadaşımız bu bant üzerinde çalışıp, toplantının genel sorularını, genel sonuçlarını değerlendiriyor ve bir sonuç bildirgesi değil; ama, bir sonuç değerlendirmesiyle bunu yayınlıyoruz. Bu aşamada, bir arkadaşımız soru sorulabilecek mi diye sordular, maalesef soru - cevap için süremiz kalmıyor; ama, iki günlük toplantımızın bir genel değerlendirmesini toplantıya katılan arkadaşlardan rica ediyorum.

Önce, Zehra İpşiroğlu, buyurun efendim. Sizin konuşmanızı biraz kısa kesmiştik, herhalde tamamlayacaksınız.

ZEHRA İPŞİROĞLU - Şimdi, şöyle bir şey var, bütün bu toplantıda, toplantıya katılan herkes, genç arkadaştan, Kültür Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı danışmanlarına kadar, herkes aynı noktada buluşuyor; yani, ezberciliğe karşıyız diyorlar, oto-

riter sisteme karşıyız diyorlar, işte, yaratıcı eğitim olsun diyorlar, dünden beri hatta, bu böyle artık, yineleme; yani, beri konuşurken de yineliyorum, bazı şeyleri, duygusuna kapıldım. Sürekli bunları tekrarlayıp duruyorum; fakat, bunu nasıl yapacağız, nasıl gerçekleştireceğiz; bunun üzerinde tabii hiç durulmadı. Belki, bu yeni bir seminer konusu olabilir, doğrudan çözüm önerileri olarak yeni bir seminer konusu olabilir. Çünkü, çok garip bir şeydir, ben kendimi, özeleştirici olarak da söylüyorum, ezberciliğe karşıyım, ezberciliğe karşıyım da sonunda bir boş laf oluyor. Yani, tekrarlaya tekrarlaya içeriğini kaybediyor; ne yapılabilir, nasıl eleştirilebilir; işte altyapıda bazı değişiklikler yapmak, kesin gerekli. Yani, kitapların değiştirilmesi gerekiyor baştan, ondan sonra köklü değişiklikler, siz biliyorsunuz, Avrupa'da 68 öğrenci olaylarıyla birlikte çok yoğun değişimler oluyor ve o dönemin kuşağı bir önceki kuşağı sorguluyor ve daha sonra bütün yaşam biçimleri değişiyor. Eğitimde çok yoğun köklü reformlar yapılıyor, biz böyle bir süreci yaşamadık ve bizde öğrenci hareketleri başka boyutlarda gelişti, bunu yaşamadık; ama, şimdi, kendimizi bir çıkmazda hissediyoruz, böyle bir toplantının yapılması ve sürekli şuna karşıyız, buna karşıyız, bu olsun diye yinelememiz de bunu gösteriyor. Kitapların yenilenmesi, öğretmenlerin eğitilmesi, özel kurslarda eğitilmesi, bu doğrultuda Avrupa'ya gönderilmeleri, yabancı dil öğrenmeleri, yani, akla bir sürü öneriler geliyor, bunların üzerinde konuşmak lazım.

Eğer, bir beş dakikalık sürem daha varsa, ben, sadece kendi alanımdan bir örnek getirmek istiyorum; İstanbul Üniversitesi Tiyatro Bölümündeyim, şimdi, tiyatronun eğitime katkısı ne olabilir ve ne yapılabilir, bakıyorsunuz, işte, amatör tiyatro grupları var, okullarda tiyatro kolları var, iyi kötü gidiyor, öğrencilerin de ilgileri çok; ama, bunlar yeterli değil, şimdi, eğitimci yetiştirmek gerekiyor, tiyatro eğitimcisi yetiştir-

tirmek gerekiyor, bu nasıl bir eğitimci olacak? Bir kere tiyatro eğitimcisi -ben tiyatroyu örnek diye getiriyorum, bütün alanlara bunu uygulayabilirsiniz- çok iyi bir gözlemci ve dinleyici olmalı, aynı zamanda iyi bir psikolog olmalı. Çocuklar nasıl konuşuyorlar, konuşurken hangi sözcükleri seçiyorlar, kendilerini nasıl ifade ediyorlar ya da edemiyorlar, düşünceleri, görüşleri, korkuları, kaygıları, sevinçleri nedir ve bunları ne derecede dile getirebiliyorlar? Kendilerini bulmada, kişiliklerini geliştirmede, ne tür engellerle karşılaşılıyor; aileleriyle, arkadaşlarıyla, öğretmenleriyle ilişkileri nasıl geliyor; konuşmalarıyla hareketleri, davranışları arasında ne denli tutarlılık var? Bu gibi gözlemlerde bulunan bir eğitimci, çocuklara özgü olan, onların dünyalarını dile getiren, bir tiyatro yaratma kaygısını taşıyacaklar.

Şimdi, bu tiyatro çocukların günlük yaşamlarındaki sorunlarını ele alan, kısa soluklu doğaçlama çalışmalarından, örneğin, olumsuz bir durum ya da davranıştan yola çıkıp, çözümlenebilirlikte doğru yönünde karşıt seçeneklerin geliştirilmesi gibi olabileceği gibi, bu çalışmalardan yararlanarak geliştirilebilecek olan dramatik yapıtlı oyunlarda olabilir, metne dayalı oyunlarda olabilir, uyarlamalar olabilir; hazır bir tiyatro metnine başvurulursa, metnin gerek içerik, gerek dil açısından gerçeklere gönderme yapması ve tabii, çocukların anlayabilecekleri bir düzeyde olması önemli. Yani, sorun şu; eğitimci, çocukların yaşamlarını bilmeli, onların dünyalarının içine girebilmeli ve bu şekilde yaratıcı bir atmosfer yaratabilmeli. Bu tiyatroyu yalnızca, çocukların boş zamanlarını değerlendirebilecekleri özel bir uğraş alanı görmeyen bir öğretmen, kendi dersinde de tabii, tiyatroya yer verecektir. Yani, türkçe dersleri, kompozisyon yazılı anlatım dersleri, hayat bilgisi, resim, müzik, spor bütün dersler için bundan yararlanılabilir. Her öğretmen, tiyatroya kendi, uzmanlık alanına göre yararlanı-

cak, örneğin, 7-9 yaş arasındaki, küçük çocuklarla yapılacak edebiyat derslerinde çocukların oyun oynama alışkanlıklarından yararlanarak, güzel okuma, güzel konuşma, ezberleme, kukla oyunu, radyo oyunu filan gibi küçük çapta gösteriler düzenleme yoluna gidilebilir. Daha büyük yaştakilerle oyun metinlerinin okunulması, yorumlanması, belli bir tiyatro gösterisine gidiliyorsa, o oyuna ilişkin ön bilgilerin verilmesi, oyun sonrasında sınıfta ayrıntılı olarak tartışılması, tiyatro eleştiri ve tanıtım yazılarının toplanıp okunulması, üzerinde konuşulması, tiyatrocularla röportaj yapılması, TV'deki tiyatro gösterilerinden uygun olanların izlenilmesi ve ders konusu yapılması, okulda video varsa, tiyatro filmlerinin gösterilmesi; bu gibi bir sürü etkinlik akla geliyor. Çocukların, tiyatroya sevecek gitmeleri ve iyi bir tiyatro izleyicisi olmaları büyük ölçüde, örneğin, türkçe öğretmenine bağlı. Toplu olarak bir gösteriye gidildikten sonra, sınıfta yapılacak tartışmalar bu bağlamda tabii çok özel bir önem kazanıyor; yani, önce çocukların duygusal olarak, ilk izlenimlerini dile getirdikten sonra düşünsel düzeyde oyunun temeline inilmesi ve üzerinde durulması. Yazılı anlatım dersi de aynı şekilde geliştirilebilir; Jimnastik dersinde vücudu iyi kullanma, ritmik dans filan gibi etkinlikler bu şekilde, yani, bunu çok kısa -çok ayrıntılı bunun üzerinde konuşmak mümkün- geçiyorum. Neler yapılabileceklerini göstermek için, başlıklarla geçiyorum ve benim de bir önerim var, belki, başka seminer yapmak olanağı olursa, değişik branştaki hocaları bir araya getirip öneriler üretmeleri, öğretmenlere ipucu gösterecek öneriler üretmeleri - demin bizim projeden söz ettim, bizim projede bu amacı güdüyordu, yani, öneriler üretme- yol gösterici nitelikte, aman canım yaratıcılık öyle bir şeyki, yol gösterme ne demek denilemez. Yol göstermek demek didaktik olarak, işte sen şöyle yapacak-

sın, sen böyle yapacaksın demek değil. Öneriler getirme, öyle ki, o öğretmendeki yaratıcı potansiyeli geliştirecek öneriler ve öğretmende onu kendi koşullarına göre uygulayabilmeli.

Benim söyleyeceklerim, bu kadar, inşallah zamanı geçirmedim.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Çok güzel, tabii, bu tiyatro alanındaki öneriler diğer alanlara da açıktır. Her hoca, bir anlamda öğretmenlik, bir tür tiyatrodur tek oyunculu bir tiyatrodur, öğrenciler değişir, hocada gelişir.

Efendim, siz buyurun.

ERDAĞ AKSEL- Şimdi, ben, tüm oturumları izleyemediğim için, genelde bir yorum yapmak için biraz kendimi garip hissediyorum; ama, bir iki şey söylemeye çalışacağım. Buna da herhalde ilk önce son söylediğim laftan başalayarak gireceğim. Dedim ki, belki de tartışılması gereken problemi iyi tanımlamamız gerekiyor, belki de tartışmamız gereken problem yaratıcılık ve eğitim problemi değil, yaratıcılık ve yaratıcılığın içinde var olduğu bağlamlar sorunu olarak, bu problemi tanımlamak önemli. Bu bağlam, kontekst, ortam, tarih, coğrafya çok geniş olarak ele alınabilir; ancak, ben bir tane tek kelimeyle buna yanıt vermeye çalışacağım, belki de - bunu kesin bir yargı olarak ortaya sunmuyorum- yaratıcılığın içinde var olabileceği ortamın her şeyden önce demokratik bir ortam olması gerektiğini düşünüyorum. Bu demokrasi kuşkusuz, aileden, ilkokuldan, liseden üniversiteye kadar yayılabilecek bir demokratik ortam, kendi kafalarımızdaki bir demokratik bağlam içinde yaratıcılığın gelişebileceğini düşünüyorum. Aksi takdire, bu problemin çözümünün açıkçası panellerle ve kongrelerle olabileceğine pek inanmıyorum; burada

biz, istediğimiz kadar öneriler ileri sürelim, genelde bu panel-lerin oluş biçimi zaten, hep nokta nokta sorunudur panelde gündeme gelen, herkes nokta nokta sorununu tartışır, genel- de nokta nokta sorununa devletin ekonomik yardımı ve eğitim yapılması gibi nokta nokta konusuna sonuçlar çıkar paneller- den ve hayat devam eder gider. O yüzden böyle çok fazla tek- nik önerilerde bulunmak istemiyorum; biraz, açıkçası panel- lerde sorun çözmeye skeptik bir bakış ım var.

Kendi deneyimlerimden biraz yaklaşabilirim, ben de eği- timci olduğum için, ve özelliklede sanat eğitimcisi olduğum için, belki diğer eğitimcilerden bir parça farklı yaklaşacağım; ama, ben öğrencilerimden yaratıcı olmalarını istemiyorum, okula geldiklerinde. Çünkü, en azından lise eğitim sistemin- den üniversiteye geldiklerinde, kafalarında var olan yaratıcılık kavramıyla pek hemfikir olmadığım için onların sanat okuma- ya geldiklerinde kafalarında yer alan yaratıcılık kavramı, benim kafamdaki yaratıcılık kavramıyla çakışmıyor; dolayısıyla, ben onlardan hiç bir şekilde yaratıcı olmalarını istemiyorum. Hatta o kavramı kafalarındaki önyargının, yaratıcılık önyargısı- nın, sanatta yaratıcılık önyargısının yaratıcılığı destekleme- diğini tam tersine kösteklediğini düşünüyorum. Çünkü, çok fazla içgüdüsel yaratıcılık çerçevesi içinde düşünüyorlar, özellikle sanatta yaratıcılığı; onun yerine ben Sayın San 'ın bir yaratıcılık tanımı vardı; yaratıcılık için her türlü soruna ve çö- züm önerilerine farklı bir biçimde bakabilmek olarak ele alıp, belki sadece çok basit problem çözme konteksti içinde baki- yorum yaratıcılığa, problem çözmek içinde kuşkusuz sezgiler, duygular önemli; ama, onların yanı sıra, tabii ki, bilgi, düzen duygusu, mantık, akıl yürütme gibi meselelerde gündeme ge- liyor, çok basit problem çözme meselesi olarak baktığımda. Aslında yaratıcılıkta, problem çözmanın de yaratıcılığın prob-

lem çözmeye sınırlanamayacağını biliyorum; problem çözmeden öte problem üretebilen sanatçıların gerçekten yaratıcı olduğunu düşünüyorum. Çünkü, sonuçta tual karşısında bir ressam kendi problemini üretmek zorundadır, çözmeden önce; yapılan deneylerde bize gösteriyor ki, her problem çözebilen insan otomatik olarak problem üretemiyor. Onun için, problem üretmenin, ben artık, problem çözmenin değil, üretmenin eğitime geçmek gerektiğini de düşünüyorum.

Tekrar sanattaki yaratıcılığa bakışta, tehlikeli önyargılarla karşı karşıyayız hep, içgüdülerimiz, içgüdüsel yaratıcılık, pek tual karşısına geçtiğinizde sanatsal yaratıcılığa doğrudan kabul etmiyor.

Benim, söyleyebileceklerim bu kadar.

BAŞKAN - Çok teşekkür ederim efendim.

Tülay Hanım buyurun.

TÜLAY ARICI - Teşekkür ederim.

Aslında, biz bugün ve dün yaratıcılık konusunda pek çok konuştuk, pek çok şeyler söylendi; hepsi güzel şeylerdi; ama, Zehra Hanım'ın dediği gibi bazen çok tekrarcı olduk, olmaması gereken biçimde tekrarcı olduk.

Ancak, ben hazırlığım içerisinde, başlarken de söyledim, kendimce ufak tefek çözümler de düşündüm ve onları söyledim; ama, hepsi tartışmaya açık. Mesela, program değişikliği dedim, program fevkalade önemli ders programı, özellikle okulöncesi, ilköğretim, lise tahsili sırasında öğrencinin bir program dışına çıkamayışı ve bu program değişikliği nasıl düşünülüyor? Örneğin, sanatsal dersler içerisinde; ki, ben bu sözümle, Erdağ Bey'e cevap vermiş olacağım paneller hakkında çok karamsar konuştular, bir zaman ben de öyle

düşünmüştüm, öyle düşünüyordum; ancak, bundan bir süre ewel, uygulanan bir çok faaliyette ve yapılan panellerden neticede yararlanıldığını gördüm ve çok mutlu oldum. Mesela, okulöncesi eğitiminin çok gerekli olduğuna dair üstüste yıllarca çeşitli kuruluşlar tarafından yapılan toplantılar ve paneller oldu ve bu birgün neticede Milli Eğitim Bakanlığında bir Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün kurulmasına temel teşkil etti, yol açtı.

Biz gelişen bir ülkeyiz, elbette, eksiklerimiz pek çok ve zamanla telafi edebiliyoruz, eksiklerimizi söyleyecek olanlarda, biz aydın kitleyiz. Program değişikliği, aynı zamanda sanatsal eğitimde de yapıldı ve halen üniversitelerimizden bir kaç arkadaşımız ve ortaöğretimden bir arkadaşımız, -kendisi şu anda burada- Talim Terbiye Kurulunda benim de katıldığım bir yeni program hazırladılar; geçen sene bütün yıl çalıştılar. Bu program çalışması neden yapıldı: Bizim 1989'da yapmış olduğumuz "Sanat Eğitimi Sorunları" isimli bir panelimiz olmuştu Türk Eğitim Derneğinin yine TED Konferans salonunda, bu panelden sonra, Bakanlık o verileri topladı ve onların ışığında, demek ki, ki o zaman ben öğretmendim, Bakanlıkla hiçbir alakam yoktu ve kıyasıya Talim Terbiye'yi tenkit etmiştim, demiştim ki "1958 yapılmış olan bir programı h,ı, çocuklarımıza uygulamaktayız, çağ dışı bir olay bu"; hakikaten, bu tenkitler yerine ulaştı ve bir sene sonraydı, birisi beni okula ziyarete geldi, dedi ki, "biz Bakanlıkta, böyle böyle bir çalışma yapıyoruz, sizin şu konuşmanızdan çok yararlandık, gelir, katılır mısınız bize, yardımcı olur musunuz?" ve bunun ışığında devam etti gitti. 1991'de bir program yenilendi ve çıktı; özellikle incelenince yeterli bulmadık, uygulamaya oldukça kapalı, nazariyata fazla yer veren bir program olduğunu görünce buna da itiraz ettik ve şimdi, yeniden bir program çalışması var. Yapılan bu program, şu anda birinci aşaması ta-

mamlandı, on okulumuzda, pilot olarak seçilen on okulumuzda tatbikata konuldu, ben umuyorum ki, bugün yapılan bu toplantının da çok yararı olacaktır; ama, zamana ihtiyacımız var dediğim gibi.

Program değişikliğinde bir şeye daha dokunmuşum, demiştim ki, "her ders ayrıca kendi bünyesi içerisinde yaratıcılık konusunu gündeme getirebilir" ve yine aynı kanattayım; bu topyekün bir eğitim programı yenilenmesi içerisinde ele alınmalıdır. Yani, bir yandan çözümleride söylüyoruz; ama, çok kalabalık bir söz kitlesi arasında belki, her zaman ayırt edilemiyor. Mesela, ödev konusunda, ben, ödevlerin kaldırılması dedim, Sayın Hocam "hayır" diyor ısrarla, tartışmaya açık bir konu; gene bir çözüm; ama, mutlaka tartışarak doğruyu bulmak gerekir.

Yaratıcı eğitimcilerin, yetiştirilmesi; yani, biraz ewel demiştim ki, eğitimi beklediğimiz, kurallar koyduğumuz, gelişmesini istediğimiz nesil; oysa, yaratıcı kendisinde, kendi bünyesinde yaratıcı olan eğitimciler ancak bunu geliştirebilirler. İşte, o eğitimcilerin yetiştirilmesi için, neler yapılabilir; bu da yine bir çözüm yolu olabilir.

Bir soruya daha cevap vermek istiyorum; biraz ewel yetiştirememiştim, Atilla İnam Beyefendi demişlerdi ki, "içgüdüsel sanat ve de bilimsel sanat yaratıcılık" denildi. İçgüdüsel yaratıcılık ve bilimsel yaratıcılık acaba, birbirine dönüştürülebilir mi; dönüştürülebilir mi demenin bile, bence gereği yok; çünkü, dönüştürülmüş durumda. Şu anda, bilim ve sanat birleşmiş durumda, kucaklaşmış durumda, bilim ile sanat birbirinden ayrılır, kopuk bir vaziyette değil. Mesela, buna da bir örnek vermek istiyorum; Amerika'da bir heykeltraş, bir yeni heykel yapmış, yapmış olduğu bu heykel, uzun bir bayrak direğini, gönderi andıran türde bir heykel, çok yüksek; ama,

öyle bir bilimsel araştırmayla bu heykelinin gerçekleştirmiş ki, bu heykel günün belli saatlerinde ışığın ve ısının etkisiyle yön değiştirebiliyor ve şekil alabiliyor. İşte, bu sanat ile bilimin bir yerde, artık, çağdaş dünyada, kuçaklaştığını da gösteriyor. İçgüdüsellığı nedense hep çok küçümsedik; ben bütün hayatımda içgüdüsellığe öncelik verdim, içgüdüsellik sadece hiçbir eğitime uğramamış, hiçbir eğitim almamış, çıplak içgüdüsellik değil tabii ki; yani, eğitilmiş bir insanda içgüdüsel davranışlarını ortaya koyabilir ve içgüdüsellığıyle eserler verebilir; ama, hiçbir içgüdüsel eserini verirken, eğitiminin çok mükemmel olduğu söylenemeyecek kişiler de bugün sanatçı olarak tanınırlar, değer kazanırlar ve onlara da bu konuda değer verilir. İçgüdüsel sanatı, eğer, reddedersek, o zaman ben sormak istiyorum, Anadolu sanatı nedir?

BASKAN- Şimdi, Tülay Hanım, haklısınız da bu başlı başına bir bildiriye dönüşüyor, çok ilgiyle dinliyorum; ama, sorularınıza cevap alamayacağınız için üzülüyorum. İzin verirseniz arkadaşlarımızın iki cümleyle ilavesi var.

Teşekkür ediyoruz efendim.

TÜLAY ARICI - Tabii efendim, ben teşekkür ederim. Ben iki cümle ilave etmek istiyorum, bir tanesi Sayın Zeynep Dilli arkadaşımız da aslında, hayran oldum kendisine, onu söylemek zorundayım, umarım bize gelir de bizim öğrencimiz olur, böyle öğrenciler bekliyoruz, buradan hemen transfer talebimizi de yapalım; fakat şunu söylemek istiyorum; anlamayı öğretmek, kuşkusuz lisede öyle, umarım ve en azından bizim üniversitede yapmaya çalıştığımız öğrenmeyi öğretmek hedefimiz, yoksa, üniversitede başka da bir şey öğretebileceğimizi pek sanmıyorum, bu çok kısa bir c omment.

ikincisi de yaratıcılık konusunda artık, o kadar çok kitap var ki ve artık bunlar kullanma kılavuzu denebilecek kadar manuel hale gelmişler, tekerleği yeniden icat etmenin alemi yok. Bu kitaplar gerçi, Türkçe'ye çok fazla çevrilmemiş; ama, Bakanlıkların bunu yapması çok kolay, panellere falan gerek yok; gerçekten bu kitaplar mevcut, kullanılabilir, öğretmenler kullanır, öğrenciler kullanır.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Teşekkür ediyoruz, efendim.

Kahraman Bey, buyurun efedim.

HASAN BÜLENT KAHRAMAN - Efendim, bütün bunlardan sonra şunu söylemek gerekiyor, bir söz vardır "cümlelerin maksadı bir rivayeti muhtelif" diye; biz aynen öyle bir durumdayız. Yaratıcılığın, eğitim sistemine aktarılması ve onunla bütünleştirilmesi konusunda söylenenlerin birbiriyle kesiştiği, birbirini çapraz kestiği adeta hiçbir nokta ben de şu ana kadar saptayabilmiş değilim ve galiba sorun, bütünüyle gelip, Türkiye'deki eğitim sisteminde kilitleniyor, ordada düğümleniyor, bunu mutlaka tartışmak gerekir. Türkiye'de az önce de belirtmiştim, ben bütün sorunların altında, eğitim sorununu görüyorum yahut bütün sorunlardan daha önemli olarak, yine, eğitim sisteminden kaynaklanan sorunları görüyorum. Kuşkusuz şunu da vurgulamak gerekir, bu konuda en çok duyarlılık taşımış olanlar, öğretmenlerdir ve eğitim sistemi tartışılırken, eleştirilirken yerine göre kınanırken, burada öğretmenlerin hakkını özellikle gözetmek zorunluluğu var. Bu, bir sistem sorunu, yüreğini bu işe en çok koymuş olanlar belki onlar; ama, tabii onların duyarlılığı sorunu ortadan kaldırmaya yetmiyor.

Türkiye'de eğitim neden böyle bir noktada gelip tıkan-

miştir: Bence bunun en temel nedeni eğitimin bir ideolojik belirlenim noktasında ele alınmasıdır. Türkiye'de devirler değişmiştir, hükümetler, iktidarlar gelip gitmiştir; bunlar eğitimi kendi ideolojileri doğrultusunda yeniden tanımlamanın zorunluluğuna adeta önsel olarak inanmışlardır, tabii onun ardından, büyük bir karmaşa gelmiştir. Aslında, kuşkusuz eğitim ideolojik bir şeydir; ama, yüzyılın başında ilk çeyreğinde bizim ki gibi gelişen, kurulan, otoriter modernist toplumlarda eğitim özellikle ideolojik bir içerikte bütünleşmiştir ve toplumu dönüştürmenin, toplumu yukarıda belirlenmiş hasıl olması gerektiğine karar verilmiş noktaya taşımının en etkili aracı olarak eğitim görülmüştür, oraya doğru götürülebilmek için de ulusal eğitim sistemi diye tarif edilen bu sisteme çeşitli müdahalelerde bulunulmuştur. Oysa, böyle bir yanı böyle bir özelliği boyutu olduğunu kabul etmekle birlikte, bugün eğitim başlı başına bir teknoloji alanıdır, teknik bir alandır ve onun sorunları da kendi iç teknokrasisi açısından, teknolojisini açısından ele alınıp, öncelikle tartışılmalıdır. Türkiye gibi nüfusu çok genç bir toplumda devletin çok insanı eğitmek zorunda kaldığı, bulunduğu bir toplumda da tabii buna ayrı bir önem vermek ve çok özel bir yaklaşım geliştirmek gerekiyor. Tabii böyle bir çabaya girildiği vakit, parçacı olmaktan mümkün olduğunca, bence, kaçınılmalıdır ve bütüncül bir yaklaşımla sistem kendi içinde dönüştürülmedikçe onun sağına soluna şu ya da bu parçasına getirilecek çözümler, ancak, yeni sorunların kaynağı olabilir. Ben, burada küçük bir parantezle şunu ifade edeyim; skolastiğe çok da karşı birisi değilim; çünkü, Türkiye gibi kişinin kendi yaşantısında veya yaşamın içinde bilgilenmesinin ve kendisini yetiştirmesinin çok zorluklar ortaya koyduğu toplumlarda eğitim kurumları elbette, bir kere yaşanan ve her şeyi öğrenciye yahut verdiği kadarını öğrenciye veren kurumlardır. Bu nedenle de, bu kurumların

kendi iç mantıklarına özel bir önem vermek gerekiyor; fakat, henüz oraya kadar gelinememiştir, bugün Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine bakınız, yatırım kavramı içinde tartışacağınız, değerlendireceğiniz, paylarla, bütçe paylarıyla onun cari harcamalarına ayrılan paylar tabii, bu sıkıntının kaynağını oluşturunca, onun içinde daha özel yaratıcılığa yönelik yeni bir eğitim sistemi getirmek, onun araştırmasını yapmak, laboratuvarını kurmakta güç. Şöyle birşey söyleyeyim; bütün bunlara rağmen şu umudu taşımak gerekiyor, umutsuzlukla beraber; Türkiye yazılı kültürünü oluşturamadan, görsel kültürlerin boyunduruğu altına girdi, bu çok önemli bir noktadır. Ben, bunu hep mümkün olduğu kadar çok yerde söylüyorum, soyut düşünme yeteneğini geliştiremeden o alanda bir birikim sağlayamadan, onunla bütünleşmiş bir yazılı kültür oluşturamadan, bugün mediyetik kültürlerin etkisi altına giremeye çalıştı. Kuşkusuz bireysel yetenek düzeyinde bunun yararları vardır, sağlayacağı yeni olanaklar, boyutlar söz konusudur; ama, üzerinde önemle durulması gereken bir yerdir. Türkiye’de insanlar ana dillerini unutmak zorunda kaldılar, hatta, ben şöyle bir espri yaptım, bir yerde, dedim ki " önyasyada binlerce dil, yüzlerce kültür neredeyse gelmiş geçmiş, demek ki buranın kaderi bir dili doğurup sonra da kaybetmekmiş, sonunda da Türkçe’yi biz burada kaybetme noktasına geldik.

BAŞKAN - Umarım, katletmeden yaparız o işi. Kayb ederiz; ama, katletmeyiz.

HASAN BÜLENT KAHRAMAN - Aman ne kaybedelim, ne katledelim, biz devam ettirelim; böyle bir ortamda şunu belki sevinecek bir nokta olarak vurgulamak gerekir, ben öğretmenlerden demin söylediğim çerçeve içinde özür dileyerek ifade etmek zorunda hissediyorum kendimi, öğrencinin bir çok noktada eğitim sistemini aştığı kanısındayım, ve bugünkü

çelişkinin altında yatan önemli nedenlerden birisi olarak da bunu saptıyorum. Öğrenci, bugün eğitim sisteminin önüne geçmiştir; çünkü, bu mediyetik ortamda artık, onu önceden karar verilmiş ve yıllar önce hazırlanmış programlarla onun koşullanmışlığıyla bir yerden bir yere götürmek mümkün değil, o kendi kalıbında akmak istiyor.

Üniversitelerde çok büyük sorunlar yaşanıyor, özellikle bu yaratıcılık açısından ben de bir yanıla gözlemlemek, yaşamak olanağını buluyorum, yahut içindeyim; Erdağ Aksel'in "ben onlardan yaratıcılık istemiyorum" sözünün metaforik boyutuna tabii katılıyorum; çünkü, kim tarih kitabını daha iyi ezberlemişse ve kim elini iki yanına bastırarak o ezberi daha iyi tekrarlıyorsa, ona daha yüksek notun verildiği bir eğitim sisteminden geçip, gelip kendi kendimizle oyun oynarcasına o öğrencilerden çok özgür, çok bağımsız bir eğitim sistemi içinde kendi yaratıcılıklarını ortaya koymayı beklemek çok zordur.

Yaratıcılığın en önemli yanı, problemin ne olduğunu tanımlamaktır dendi; fizik, matematik derslerinde yaşanan güçlük de buradan kaynaklanıyor. Tabii, onların belirlediği teknoloji düzeyini elde edemeyen, onun gerisinde kalan toplumun, ben, sanatsal, kültürel ve öteki alanlardaki, bilimsel alanlardaki, sıkıntılarla yüzyüze geleceğini düşünüyorum. Çünkü, şunu unutmamak gerekiyor, denge, dengesizliğin bir özel halidir, entropiye göre asıl olan dengesizliktir, çözümsüzlüktür, sordur; çözüm, denge onun bir özel halidir ve bunu yaratmak söz konusudur, bunu tarif etmek, bunun algılamasını sağlamak söz konusudur. Eğer, eğitim sistemi, bunu yaratabilirse, kendiside bir parça daha yaratıcı olabilecektir.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Ben teşekkür ederim.

Efendim, son sözümüzü genç arkadaşımızı bırakıyoruz. Zeynep Hanım, buyurun.

ZEYNEP DILLI - Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Bu arada Bilkent Üniversitesinden bir davetiye aldığınızı da hatırlatmak istiyorum.

ZEYNEP DILLI - Şimdi, ben de bu panelin ilk gününe katılmak fırsatı bulamadığım için, benimde değerlendirmem ve toparlamam biraz yüzeyde kalabilir; sadece burada değinilen konulardan bahsetmek istiyorum.

Burada, bir değişim olması gerektiğinden bahsediliyor; zaten, panelin düzenlenmesinin asıl sebebi de sanırım bu değişimi sağlamak; ama, değişimi sadece öğretmen ve öğrencide sadece programlarla sınırlandırmak bence yetersiz olur. Burada bahsedildi, yaratıcılık, yaratıcı davranış gösteren bir çocuğa zor çocuk damgasının vurulması sanırım, toplumdaki bir önyargıdan kaynaklanıyor. Yaratıcılığın gerektiği bilinci, gerektiği şekilde verilmemiş topluma ve şu andaki medyada da bu verilmiyor; ama, bunu tartışmak da sanırım, bu toplantının konusunu aştığı için buraya fazla girmek istemiyorum. Yine de bunun en açık örneği, soru sormanın eğitimle de çok kısıtlanıyor olması, öğretmen belki de kendi işini kolaylaştırmak için, soru sormayı kısıtlıyor, cesaretlendirmiyor; ama, bu gerekli bir şey. Kaldı ki, öğrencilerin yaratıcılığına eğilen öğretmenlerin hiçbir zaman öğrencinin soru sormasını kısıtlamak yerine, soru sormasını özellikle istediğini, cesaretlendirdiğini ve sorulara hiçbir zaman baştan savma cevap vermediğini gördüm.

Burada, yaratıcılık sevgi işidir dedik; gerçekten insan yaratabildiği konuyu sever ve sevdiği konuda yaratıcılık yapar; ama, eğer, konu ona yakın değilse, daha öncede bahsettiğim

gibi bu konuda hiçbir katkıda bulunamaz, katkıda bulunma isteği hissetmez; konuları eğer, hayata bağlayamazsanız, zaten öğrenilmiş de sayılmaz. Mesela, trafikten de bahsedildi, burada, trafik eğitiminde birtakım trafik kuralları veriliyor, ehliyet almak için kursa giden öğrencilere; ama, bu kuralların gerçek ve gerekli şeyler vurgulanmadığı ve bu kurallar yorumlanmadığı için, yaşadığımız trafik terörü zaten herkesin bildiği bir sorun; sonuçta bu kurallara uymanın gerekli olduğunu da kimse fark etmiyor ve kimse bu kurallara uymayı da düşünmüyor.

Sanırım, söyleyebileceklerimin hepsi bu kadar; yaratıcılık bilincinin topluma verilmesi gerekir; ama, bu da çok geniş bir konu, şu anda burada buna girmek pek uygun değil sanırım.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN - Biz teşekkür ederiz.

Değerli arkadaşlarım, uzunca iki günlük bir maratonun sonunda bir yere geldik, bu bizim 17 nci Eğitim Toplantımızın sonudur; fakat, Türk Eğitim Derneğinin çalışmalarının ne başı ne de sonu, devam edecektir. O bakımdan, her konuyu belki, gönlümüzün çektiğince tartışmadık; ama, dile getirdik, bundan sonrası için bilgiler aldık, öğütler aldık, yönler aldık, onları gerçekleştirmeye çalışacağız, önerileri değerlendirmeye çalışacağız. En önemlisi de, bugün burada tespit ettiklerimizi en kısa zamanda bastırıp, yayıp, yalnız buraya katılanlara değil, katılamayan Türk kamuoyuna, öğretmenlere, eğitimden sorumlu kurumlara, bakanlıklara da iletmeye çalışacağız. Bende, dün katılamadığım için doğrusu kendimi eksik buluyorum; ama, bugünkü çalışmalara sabahdan itibaren katıldım ve bu panelde de aldığım notlardan, seçtiğim bazı vurguları sizlerle paylaşmak istiyorum.

İpşiroğlu arkadaşımız, otorite üzerinde durdu; otorite ve otoriter kişilik. Hepimiz kendi hayatımızda yaşamışızdır, otoriteye ve otoriter kişiliğe karşı tepki gösteririz; ama, otorite, otoriter kişilik öyle bir şeydir ki, ona tepki göstereni dahi otoriter yapar. Yani, tepki, azaltmadan otoriter varlığın yapısı nasıl değiştirilebilir? Şimdi, anne-babalar, çocukları okulda dövülmesin isterler; ama, evde kendileri döverler yahut kendileri dövmezler, okuldaki dayaktan şikayet ederler. Ama, Türkiye'de bugün bir kadın dayağı tartışması var; yani, anneler, babalardan dayak yiyor. İstanbul'da yapılmış bir araştırmanın ilginç sonuçları var; parti gözetmeden söylüyorum, hemen hemen hanımların -İstanbul'da yaşayan hanımların- yüzde 62'si ortalama olarak, " kocam değil mi severde döverde, size ne oluyor" diyor; çok ilginç ve sağcı solcu partiler arasında da, islâmci veya laik partiler arasında da anlamlı bir ayırım yok. Şimdi, böyle bir ortamda siz nasıl bir eğitim yapacaksınız? Şimdi, acaba, böyle bir ortamdaki yaratıcılık sorunlarının çözümünü okuldan bekleyebilir miyiz? Yani, burada okulla toplum arasında çok yakın bir etkileşim var. Çocuk, toplumdaki geliyor, öğretmen toplumdaki geliyor, program orada yapılıyor, arkadaşımızın ortam dediği şey zaten toplum, burada değişme nereden başlayacak? Yani, bu beğenmediğimiz örgüyü sökeceğiz; ama, bunu neresinden başalayacağız? Çünkü, yeniden örmek için, aynı malzemeyi kullanacaksınız, bir yerden sökeceksiniz, ben sökülecek yerini bulmakta biraz güçlük çekiyorum. Tabii, bu tür durumlarda, hani, tavuk mu yumurta mı önce geldi, çözümü yok; tavukla yumurtayı beraber almak lazım; çünkü, yumurta tavuktan çıkar; ama, yumurtadan çıkan tavuk değildir, önce bir civcivdir, sonra piliç olur falan. İşte, onu çıktığı zaman yakalayıp, daha başka türlü bir tavuk yapabilirsek, belki, konu değişecektir.

İpşiroğlu arkadaşımız ayrıca, yalnız sanat öğretmenlerinin

değil, her öğretmenin biraz yaratıcı olabilmesi gereği üzerinde durdu. Bu tabii, bizi biraz daha geniş bir konuya öğretmenlerin eğitimi konusuna getiriyor. Türkiye'deki eğitim sorunları konusunda karşımıza çıkan en temel sorun program veya kitap değildir. Yaratıcı kişilerin, öğretmenlik mesleğine kazandırılmasıdır. Üniversiteye giriş sınavlarında bakıyoruz, oraya müracaat, buraya müracaat en son tercih Eğitim Fakültesidir, öğretmenliktir; başka hiçbir yere giremiyor ise. Peki, bu başka hiçbir yere gidemeyen yalnız Eğitim Fakültesine girebilen, yetenekteki kişilerden siz nasıl bir yaratıcılık bekliyorsunuz? Bu kısır döngü eğitimimizin temel sorusu gibi gözüküyor.

Erdağ arkadaşımız, "yaratıcılık, yaratıcı davranış; ama, yaratıcılığın içeriği nedir? Yani, bunun biraz da analitik olarak içine bakalım" diyor, haklıdır. Çünkü, yaratıcılık tabii ki, iyi bir şeydir; ama, nedir bu iyi şey, bu iyi şey nelerden oluşuyor buna bakmamız gerekir ve burada da demokrasiyi buluyor; yani, özgürlüğü buluyor; ama, demokrasi sadece bir seçim sandığında yöneticileri bir süre için seçmek veya değiştirmek değil, demokratik davranabilmek. Japonlardan bir şey öğrendim diyor, "sanatta güzel olan, ürünün kendisi değil, ürünün yaratılması sürecidir güzel olan" diyor, sanatçının davranışdır, boyasıdır, sürüşüdür, problemi tanımlayışdır, çalışmasıdır, yaşamasıdır. Eğitimin güzel tarafı, sonunda birisinin okula girmesi mezun olması değil, o sürecin kendisidir. Mutluluk, bir yere varıp ona sahip olmak değildir, ona doğru ilerlemektir; çünkü, eğer, buna sahip olmak diye tanımlarsanız, ben sürahi tuttuğum anda sürahinin değeri biter. İşte, demokrasiyi bu hale getirebilir miyiz?

Paneller verimli olur mu olmaz mı: Paneller çok verimli olmayabilir; ama, her panel, her sunuş bir yerde bir kıvılcım ya-

ratabilir, bir düşünceyi aydınlatabilir. Bir kitap, bir diyalog, bir kişi, bir varlık çok şeyleri başlatabilir. Benim hayatımda öyle bir kaç öğretmen, bir kaç kişi var; hiç beklemediğim bir yerde çok büyük değişmelere yol açtılar; ama, ben, Erdağ arkadaşımın şu görüşüne katılıyorum: Panellerden çok şey beklemek yerine, belki ilgili öğretmenlerin zaman zaman birtakım zor şartlarda, birtakım atölye çalışmalarında, birlikte çalışmalarında yarar var; tek tek de olabilir; ama, birlikte çalışıp sorunlarını dile getirmek, birbirinden öğrenmek. Çünkü, orada, gündem yoktur, program yoktur, zaman, çay molası yoktur, insanlar bir masanın etrafında toplanıp, enerjileri izin verdiği oranda saatlerce çalışabilirler, bunu gönüllü olarak, programın sonunda da devam ettirebilirler. Bunu da ihmal etmemeliyiz, biz sorunları bu çeşit panellerde, oturumlarda, forumlarda çözmek istiyoruz, bazı tanımları burada yapmak istiyoruz, buralardan sonuçlar çıkarmak istiyoruz, bunun çıkmayacağı görüşüne katılıyorum, doğrusu; ama, bu tamamlanabilirse, yararlı da olur.

Tülay arkadaşımız "burada bazı konuları, kavramları, tekrarlar olduk" dedi; haklıdır gerçi, tekrarladık; ama, bazı şeyler ne kadar tekrarlansa yeridir, ya da yararlıdır diye düşünüyorum, belki, yeteri kadar da tekrarlamıyoruz. Talim Terbiye Kurulundaki, program çalışmasının sonucunda verimli bir vadiye girmiş olması umut vericidir; umalım ki, bu çalışmadan çıkacak sonuçlarda Talim Terbiyenin, Milli Eğitim Bakanlığının dikkatini çeker, yararlı olur; amacımız da zaten budur. Türk Eğitim Derneği yalnız, yönettiği kolejlerin değil, Türk eğitimine bir hizmet vermeye çalışıyor ve bu hizmetini de sözel, görsel medyalar yanında yazılı olarak, basılı olarak da çok ucuza da dağıtıyor; gerçekten bu derneğin övülecek bir şeyidir. Türk Eğitim Derneği son 10-15 yıldaki, yayınlarıyla bir eğitim fakültesi gibi yayın yapmıştır ve hala bu hizmeti de sunmaktadır.

Bunu reklam için söylemiyorum; ama, bu hizmeti de yerine getirmeye çalışıyoruz.

Tülay arkadaşımız, buna ek olarak her derste yaratıcılıktan söz etti, buna tümüyle katılıyorum, her derste, yalnız sanat dersinde, yalnız matematikte değil, yalnız problem çözmede değil, her derste yaratıcılık. Yani, o sekiz saate indirilmiş sanat eğitimine giriş veya temel ders, acaba 4 saatte nasıl verilir? 45 dakikalık bir ders 5 dakikada nasıl verilebilir? Burada bir Parkinson kanunu var onu hatırlıyorum; onun iki tane maddesi var, bir tanesi diyor ki, "her iş kendisi için ayrılan zamanda biter" eğer, iki yılınız varsa iki yıl çalışırsınız, iki gününüz varsa iki gün, bir saatiniz varsa bir saat, eğer, programı beş dakika sonra bitirecekseniz beş dakika sonra bitirirsiniz. Yeter ki, siz onun bilincinde olunuz, mesele, 4 saat meselesi, 8 saat meselesi değildir; mesele, o saatlerde ne yaptığınız meselesidir. Siz öyle 4 saat kullanırsınız ki, çocuk o 4 saatte aldığı veriyle dışarıda 12 saat çalışabilir. Ben emekli oldum; ama, 18 saat çalışıyorum, kimse beni zorlamıyor, imza defteri de yok, sırf onu kendi içimde duyduğum için çalışıyorum, onun doyumunu için, onun mutluluğu için çalışıyorum. İşte, işi buraya getirebilir miyiz; kendimizden örnek vermemeye de çalışıyorum.

Efendim, içgüdü meselesi doğru. İnsanoğlu, medeniyet, uygarlık kültürleme yoluyla içgüdülerini minimum düzeye en düşük düzeye indirebilmiş bir varlıktır, bununla da övünür; mesela, içinizde, "yeter artık, kes" diyen pek çok içgüdüsel tepki duyarsınız; ama, nezakete aykırı olduğu için söylemezsiniz. İnsanoğlu, içgüdülerini şartlanmayla önlemektedir; ama, tümüyle içgüdülerinden kurtulamamıştır. Aslında, hayata karşı gösterdiğimiz tepkilerin temelinde içgüdüler başlar, sonra içgüdüleri biz görülür, işitilir, yazılır hale getirmeye

çalışırız, onları biraz terbiye ederiz, kültüre ederiz, giydiniriz, süsleriz öyle sunarız; ama, içgüdülerden tamamen kurtulamayız. Arkadaşlarımız, buna dediler ki, "içgüdüyü reddetmeyelim; ama, içgüdü gerekli olsa veya işi başlatsada yeterli değil, o içgüdü'nün yönlendirilmesi gerekiyor; öyle bir içgüdüsel yetenek varsa, onun geliştirilmesi, keşfedilmesi gerekiyor. Kimde var kimde yok bilmiyorum; ama, o içgüdüsel tepkiyi hemen susturmamalıyız, hemen bastırmamalıyız, onu yönlendirmeliyiz" demek istediler sanıyorum.

İşte, yaratıcı öğretmenlik de biraz budur, o öğretmeni nasıl yetiştirelim; o öğretmenleri hangi öğretmenlerle yetiştirelim, haydi, yaratıcı öğrencileri, böyle yaratıcı öğretmenlerle yetiştirelim de acaba, bugünkü Eğitim Fakültelerimizde o öğretmeni yetiştirecek, öğretmen kadrolarını toplayabiliyor muyuz? Eğer, onu yapamıyor isek, toplumdaki, genel sanat hayatımız, ki, bütün bilgilerimizin, öğretilerimizin kaynağı toplum olduğuna göre, toplumdaki yaratıcılık düzeyi nedir, medyadaki yaratıcılık düzeyi nedir? Yani, sanatı nasıl ödüllendirelim, sanattaki başarıya kaç milyar verelim, yaratıcılık fonundan diye düşünüyorum.

Maddelere bakıyorum, hızlı olarak geçiyorum; efendim, Bülent Kahraman arkadaşımız, "yaratıcılık konusu bir eğitim sorunu" dedi, doğru, peki ne yapalım? Sürekli değişme içerisinde, otoriteye tekrar değindi, "bu bir otoriteyi sürdürme veya toplumu sürdürme aracı olarak kullanılıyor ve sözelden görsele geçtik" diyor, "soyutlama düzeyine uğramadan veya orada yeterince durmadan" Tabii, biliyorsunuz, geleneksel kültürler, sözel kültürlerdir; biz yazmaktan çok konuşmayı seviyoruz. Şimdi, görmeyi görüşmeye geçtik; fakat, yeteri kadar okumuyoruz ve yazmıyoruz. Bunu daha önce bir iki toplantıda söylemiştim; ama, bulunmayanlara tekrar edeyim, geçenler-

de iki tane Hacettepeli öğrencimiz otobüste bir öğretmenlerini met ediyorlar, diyor ki arkadaşı "sen, o hocanın dersine hala gidiyor musun." "gidiyorum" "ne buluyorsun?" "vallaha ne bulduğumu bilmiyorum; ama, öğretmenimiz okur-yazar birene benziyor" diyor. Bu çok önemli; çünkü, öğrencilerin değerlendirmesinde demek ki, her öğretmenlerini okur-yazar da bulmuyorlar; bir tane bulunca "aman gidelim, belki ondan bize bir şey gelir" diyorlar.

(.....) - O da okur-yazar bir öğrenci demek ki.

BAŞKAN - Okur-yazar bir öğrenci.

(.....) - Çünkü, öyle öğrenciyi bulmakta güç.

BAŞKAN - O da doğru haklısınız. İşte, bunu nasıl talafi edeceğiz. Şimdi, paneller, medyalar, kanallar, gazeteler çok güzel; ama, Türkiye'de bütün bu ansiklopedi ödülüne rağmen, okuma düşüyor, kitapların sayısı ve baskısı düşüyor. İşte, sözelden görsele geçelim; ama, yazılı bilgiyi ne yapacağız; tabii yazılı bilgi soyuttur, doğrusaldır, bizi düşündürür, onu geliştirmiyoruz. Efendim, bir yerde, belki buna geçebilmek için öğretmenlik sanatından söz edebiliriz. Öğretmenlik yalnız bir meslek değil, bir sanattır, bir cevheri keşfedip, onu yaşatmaktır. Japon kültüründen öğrendiğim bir şey var diyor ki, Japon kültüründe en yüksek sanat insan yetiştirme sanatıdır; öyle bir insan yetiştirme sanatı ki, bireylerin herbirisine bir sanat kazandırıyor, her insan bir sanatçı; ama, bu sanatı uygulayan bir anne var. Demek ki, bütün sanatların en yükseği o annelik sanatı veya yetiştirme sanatı.

Bülent Kahraman arkadaşımız, ayrıca bir önemli gözlemini de bizimle paylaştı: "Skolastiğe karşı değilim; ama, toplumun eğitim ürünleri okulu aşmaya başladı" dedi. Yani, "bizim öğrencimiz, okuldaki programların ve de öğretmenlerin önü-

ne geçmeye başladı" dedi. Bu önemli; bu benim de yıllar önce düşündüğüm, yazdığım bir şey, bu sefer de inşallah yayınlanacak, "skolastikten sosyal eğitime" diye bir kitap yazdım; Türkiye'de eğitim sürecinin okul dışında daha etkili olduğunu düşünüyorum; yani, toplum okulu belirliyor, okul toplumu belirlemiyor. Şimdi, eğer, bu gerçeği görürsek, o zaman belki okullarımızı kurtarabiliriz. Biz, şimdi, örgün eğitimde toplumun bu belirleyiciliğine karşı çıkıyoruz ; halbuki, onu yanımıza alıp, onun desteğiyle okulla toplum arasındaki bu uyumsuzluğu ortadan kaldırabiliriz.

Kahraman arkadaşım "dengesizlik kuraldır, denge özel haldir" dedi, doğrudur; hani, bize denklem çizdirirlerdi lisede, o çizdiğimiz eğri öyle bir eğridir ki, eğrinin bir yanı koşulları doğrular, öbür yanı doğrulamaz. Sadece, o eğrinin geçtiği güzergah, noktalar denklemi çözer, denklem çok özel bir haldir, onun dışındaki bütün olanlar denklemi çözmez; yani, hayatta dengesizlik alanları, denge alanından çok çok küçüktür, denge adeta, olumlu ile olumsuzun arasındaki arakesittir, matematik açıdan.

Efendim, bir arkadaşımız bize, köy enstitülerini sordu, tabii, biz burada eğitim, Türk eğitim tarihi üzerinde durmadığımız için, ona yer veremedik; ama, eksikliğimizde kabul edelim, kastımız yoktu, köy enstitüleri köye ulaşamayan T.C 'nin köye ulaşma çabasıdır; çok büyük bir harekettir; dünya üzerindeki yankıları Türkiye'den de fazla olmuştur. Sanat eğitimi açısından önemli de bir katkısı olmuştur; Türkiye'yi dünyada tanıtan, Nobeleye aday olan, Türk adını dünyaya duyuran, sanatçılar bu ortamda yetiştiler, biz onları köye öğretmen olsun diye yetiştirdik; ama, eğitimde böyle bir cilve var, siz o maksatla yapıyorsunuz, başka yerde sonuç alıyorsunuz. Bu köy enstitülerinin başına gelen dramatik olayda yalnız, Türki-

ye'deki dinci kesimlerin tepkisini değil, köy enstitülerini bir kur-tuluş yolu olarak, yıllarca tasarlayıp, uygulayan bir partinin seçim endişesiyle kendi yarattığı yavrudan vazgeçmesi, onu inkar etmesi rol oynamıştır. Bu gerçeği de dile getirmek, bili-min namusuna saygılı olmak demektir, bunu da yazdığım için soylemekten çekinmiyorum.

Efendim, bu arada bir kaç arkadaşımız sevgi üzerinde dur-dular, sevgi ile yaratıcılık doğru. Sevilen, sevildiğini bilen kişile-rin, kişilik gelişmesinde yaratıcılığın önemli bir rol oynadığını; bazen tersininde olduğu, sevilmeyen kişilerde de yaratıcılık görülüyor; ama, sevilenlerde yaratıcılık daha çok. Peki, sevgi nereden doğuyor, acaba biz güzeli sevdiğimiz için mi, güzel olduğu için mi seviyoruz; benim kanaatim, yaratılarımızı sevi-yoruz, insan yaratıcı ise bir şeyler yaratıyor ise yarattığı işi se-viyor, bir yerde benciliz diye düşünüyorum. Sevgi kendiliğın-den olan bir şey değil, biz sevgiyi bilerek bu dünyaya gelmiyo-ruz, sevmeyi öğreniyoruz, tıpkı görmeyi öğrendiğimiz, konuş-mayı öğrendiğimiz gibi.

Zeynep arkadaşımız bir yerde, niversite hayat çelişkisi üzerinde de durdu, doğrudur; ama, bunu kapatmak zorunda-yız, üniversitede kanaatimce hayatın bir parçasıdır, hayatta olup bitenleri tümüyle bir tarafa bırakıp, üniversitede onun çok dışında şeyler yaratamazsınız, yaratsanız, onları kullana-mazsınız.

Son olarak, yaratıcı yol tek değildir; onun için teke indirge-me çabaları, nerileri, bugün burada gördüğünüz, dinlenildi, saygıyla karşılandı; ama, pek de destek bulmadı, sanat ve eğitim çözümü tek olan süreçler değildir, aynı amaca çeşitli yollardan varılabilir. Eğer, demokrasiye getirecek olursak, de-mokراسi birlik içinde çeşitlilik, çeşitlilik içinde birliktir; amaca varmak için çeşitliliği asla inkar etmemek lazım. Otoriter

çözümler, o çeşitliliği bire indirgemek, yolu teke indirgemek istedikleri için başarılı olamıyorlar. Her ne öğretiyorsanız, her neyi öğreniyorsanız, çeşitliliği ortadan kaldırmaya çalışmayınız, çeşitliliğin sınırlandığı, kısıtlandığı yerde yaratıcılıkta çok büyük ölçüde sınırlandırılmış oluyor.

Efendim, bir kaç dakika rötarla toplantının değerlendirme-sini burada bitirmiş oluyoruz; ama, unutmayınız, bu sözler, bu fikirler, değerlendirilecek, yazılacak, yayınlanacak ve arzu eden herkese ulaştırılacaktır. Önerilerinizi bizim derneğimize bildirirseniz, onlara da biz ulaştırmaya çalışacağız.

Hepinize teşekkürler ve iyi akşamlar diliyorum.

Tabii, sizler içinde bu panele katılan ve katkıda bulunan bütün arkadaşlarımıza, soru soranlara da ayrıca teşekkür ediyorum.

DİZİN

DİZİN

- Erdağ AKSEL : 167, 178, 222, 226
- Tülay ARICI : 167, 183, 191, 209, 210,
214, 215, 224, 227
- Ayşegül ATAMAN : 30, 105, 107, 125, 127,
129
- Zeynep DİLLİ : 167, 196, 216, 232
- Bozkurt GÜVENÇ : 105, 129, 136, 139, 142,
155
- Ahmet İNAM : 1, 3, 11
- Zehra İPŞİROĞLU : 156, 170, 218
- Hasan Bülent KAHRAMAN : 167, 191, 214, 228, 230
- Ningur NOYANALPAN : 41, 37, 39, 59
- Veysel SÖNMEZ : 144, 159, 164, 167
- İnci SAN : 55, 69, 71, 101, 138

Tosun TERZIOĞLU

: 37, 47, 65

Ayşenur YONTAR

: 16, 17, 33, 35

EK 1

**TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ
XVII. EĞİTİM TOPLANTISI
PROGRAMI**

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ
XVII. EĞİTİM TOPLANTISI

«YARATICILIK ve EĞİTİM»

25-26 Kasım 1993

YER : TÜBİTAK Konferans Salonu
Atatürk Bulvarı No. 221 Bakanlıklar/ANKARA

"YARATICILIK VE EĞİTİM"

25 - 26 KASIM 1993

25 KASIM 1993 PERŞEMBE

- 10.00 - 10.30 — AÇILIŞ
- Prof. Dr. Özcan DEMİREL
[TED Bilim Kurulu Başkanı]
- Prof. Dr. Rüştü YÜCE
[TED Genel Başkanı]
- 10.30 - 11.00 — BİRİNCİ OTURUM**
- BAŞKAN — Dr. Ferhan OĞUZKAN
[TED Bilim Kurulu Üyesi]
- KONU — "YARATICILIK:
Temel Kavramlar ve Kuramlar"
- KONUŞMACI — Prof. Dr. Ahmet İNAM
[ODTÜ Felsefe Bölümü]
- 11.00 - 11.15 — TARTIŞMA
- 11.15 - 11.30 — ARA - ÇAY
- 11.30 - 12.00 — İKİNCİ OTURUM**
- BAŞKAN — Prof. Dr. Bekir ONUR
[TED Bilim Kurulu Üyesi]
- KONU — "İnsanda Yaratıcılığın Gelişimi"
- KONUŞMACI — Yrd. Doç. Dr. Ayşenur YONTAR
[B.Ü. Eğitim Fakültesi]

12.00 - 12.15	—	TARTIŞMA
12.15 - 14.00	—	ÖĞLE TATILI
14.00 - 15.00	—	ÜÇÜNCÜ OTURUM
BAŞKAN	—	Prof. Dr. Cemal TALUĞ (TED Bilim Kurulu Üyesi)
KONU	—	"Yaratıcılığın Toplumsal ve Kültürel Boyutları"
14.00 - 14.30	—	Prof. Dr. Bozkurt GÜVENÇ (TED Bilim Kurulu Üyesi)
14.30 - 15.00	—	Prof. Dr. Tosun TERZIOĞLU (TÜBİTAK Başkanı)
KONU	—	"Bilimde Yaratıcılık, Yaratıcı Bilim Adamı"
15.00 - 15.30	—	TARTIŞMA
15.30 - 15.45	—	ARA - ÇAY
15.45 - 16.15	—	DÖRDÜNCÜ OTURUM
BAŞKAN	—	Doç. Dr. Meral ÇİLELİ (TED Bilim Kurulu Üyesi)
KONU	—	"Sanatta Yaratıcılık, Oyun , Drama"
KONUŞMACI	—	Prof. Dr. İnci SAN (A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi)
16.15 - 17.00	—	TARTIŞMA

26 KASIM 1993 CUMA

10.00 - 11.00 — BEŞİNCİ OTURUM

BAŞKAN — Prof. Dr. Sabri KOÇ
(TED Bilim Kurulu Üyesi)

KONU — "Eğitimde Yaratıcılığa Genel Bakış"

10.00 - 10.30 — Prof. Dr. Ningur NOYANALPAN
(G. Ü. Eczacılık Fakültesi)

KONU — "Eğitim Sürecinde Yaratıcılık"

10.30 - 11.00 — Prof. Dr. Ayşegül ATAMAN
(G. Ü. Eğitim Fakültesi)

11.00 - 11.30 — TARTIŞMA

11.30 - 11.45 — ARA - ÇAY

11.45 - 12.15 — ALTINCI OTURUM

BAŞKAN — Prof. Dr. İlhan AKHUN
(TED Bilim Kurulu Üyesi)

KONU — "Yaratıcı Okul, Öğretmen , Öğrenci"

KONUŞMACI — Doç. Dr. Veysel SÖNMEZ
(H. Ü. Eğitim Fakültesi)

12.15 - 12.30 — TARTIŞMA

12.30 - 14.00 — ÖĞLE TATILI

14.00 - 16.00 — PANEL

BAŞKAN — Prof. Dr. Bozkurt GÜVENÇ
(TED Bilim Kurulu Üyesi)

- KONU — "TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDE YARATICILIK SORUNLARI VE ÇÖZÜMLERİ"
- PANEL ÜYELERİ — Doç. Dr. Zehra İPŞİROĞLU
(İ. Ü. Edebiyat Fakültesi)
- Doç. Erdağ AKSEL
(B. Ü. Grafik Sanatları)
- Tülay ARICI
(Milli Eğitim Bakanlığı Danışmanı)
- Hasan Bülent KAHRAMAN
(Kültür Bakanlığı Danışmanı)
- Zeynep DİLLİ
(TED Ankara Koleji Vakfı Özel Lisesi Öğrencisi)
- 16.00 - 17.00 — **TARTIŞMA VE GENEL DEĞERLENDİRME**

EK 2

**YAYINA HAZIRLIK ÇALIŞMALARINDA
GEREKLİ DÜZELTMELER İÇİN
İLGİLİLERE GÖNDERİLEN
YAZI ÖRNEĞİ**

Sayın

Derneğimizce düzenlenen ve 25-26 Kasım 1993 tarihlerinde TED Konferans Salonu'nda yapılmış olan "YARATICILIK VE SORUNLARI" toplantısında sunulan bildirilerin ve panel konuşmalarının bir kitap haline getirilmesi çalışmaları sürdürülmektedir.

Bu toplantıda,
.....konulu,
BİLDİRİ/PANEL ile ilgili olarak;

Sunduğunuz konuşmanın,

İzleyicilerin yöneltmiş oldukları sorulara verdiğiniz cevapların

izleyici olarak, toplantının "Tartışma" kısımlarında katkı niteliğindeki konuşmanız, bildiri sahibine ya da panel üyelerine yönelttiğiniz soruların, ses alıcı gereçten belirlenebilen metni ekte sunulmuştur.

9 Mayıs 1994 tarihine kadar ekte sunulan metinde, metnin aslına sadık kalarak yapılmasını gerekli gördüğünüz düzeltmeleri, eklemeleri ve çıkarmaları yaparak yayınlanmasını istediğiniz metnin, Derneğimize ulaştırılmasını dilemekteyiz. Bu yayınının kısa sürede yayınlanması planlanmaktadır. Bu bakımdan, gerekli düzenlemelerden sonra, yazınızı basıma hazır bir biçimde daktilo ile yazılmış olarak göndermenizi beklemekteyiz.

- Ayrıca, halen düzeltme yapmak üzere gönderdiğimiz ekteki metinde, gerekli düzenlemeleri yaptıktan sonra, bu metnin ve toplantı sırasında verdiğiniz (şayet verdiyseniz) bildiri veya panel konuşmanızın metninin basılmasını belirten, "BASILABİLİR" ibaresi ile imzalı olarak göndermenizi istemekteyiz.

Bilginizi rica eder, ilgileriniz için teşekkür ederim.

Saygılarımla

Mehmet BAKLACI
TED Genel Müdürü

- NOT :
- 1 - Ekte sunulan metnin düzeltilerek, yeniden yazılması halinde, tarafımızdan gönderilen metinle beraber iadesi,
 - 2 - Düzeltme sırasında yazım kurallarına dikkat edilmesi,
 - 3 - Gereksiz gördüğünüz paragraf ve cümlelerin çıkarılması, konuşmanızın çerçevesini aşacak ekler yapılmaması ve yabancı isim ve terimlerin orijinali ile Türkçe okunuşunun belirtilmesi rica olunur.

EK 3

**TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ
YAYINLARI**

A. EĞİTİM DİZİSİ YAYINLARI

- Yükseköğretime Giriş Sorunları..... Tükendi
- Ulusal Eğitim Politikamız 50.000.-
- Temel Eğitim ve Sorunları Tükendi
- Çocuk ve Eğitim 50.000.-
(2. Baskı)
- Okulöncesi Eğitim ve Sorunları 75.000.-
(2. Baskı)
- Atatürk ve Eğitim 90.000.-
(2. Baskı)
- Bugünden Yarına Ortaöğretimimiz..... Tükendi
- Gençliğin Eğitimi ve Sorunları 50.000.-
- Türkiye'de Meslek Eğitimi ve Sorunları Tükendi
- Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunları..... 90.000.-
(2. Baskı)
- Yaygın Eğitim..... Tükendi
- Yükseköğretimde Değişmeler 50.000.-
- Demokrasi İçin Eğitim 50.000.-
- Eğitimde Laiklik 75.000.-
- Sanayileşme Sürecinde
Türk Eğitimi ve Sorunları..... 110.000.-
- Ortaöğretimde Yenileşme 90.000.-

B. ÖĞRETİM DİZİSİ YAYINLARI

- Ortaöğretim Kurumlarında
Yabancı Dil Öğretimi ve Sorunları 50.000.-
- Ortaöğretim Kurumlarında Fen Öğretimi ve
Sorunları..... 50.000.-
- Ortaöğretim Kurumlarında
Matematik Öğretimi ve Sorunları..... 50.000.-
- Ortaöğretim Kurumlarında
Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi ve Sorunları 50.000.-
- Ortaöğretim Kurumlarında Beden Eğitimi
ve Sorunları..... 50.000.-
- Ortaöğretim Kurumlarında Müzik Öğretimi
ve Sorunları..... 50.000.-
- Ortaöğretim Kurumlarında
Resim-İş Öğretimi ve Sorunları..... 50.000.-
- Ortaöğretim Kurumlarında
Din Kültürü - Ahlâk Bilgisi Öğretimi ve
Sorunları..... 50.000.-
- Ortaöğretim Kurumlarında
İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Öğretimi ve
Sorunları..... 90.000.-
- İlköğretim Okullarında
Türkçe Öğretimi ve Sorunları 100.000.-

C. ARASTIRMA DIZISI YAYINLARI

- Öğretmen Gözlem El Formu El Kitabı Tükendi
- Yurt Dışından Dönen Gençlerin Sorunları Tükendi

D. ÜNLÜ EĞİTİMCİLER DIZISI

- Hasan Âli Yücel40.000.-

E. EĞİTİM VE BİLİM DERGİSİ

- Her üç ayda bir yayımlanan Eğitim ve Bilim Dergisi 96. sayısına ulaşmıştır.50.000.-

F. EĞİTİM VE BİLİM DERGİSİ ÖZEL SAYILARI

- Ders Geçme ve Kredi Sistemi: İlk Uygulamalar40.000.-
- Yükseköğretimde Nasıl Bir Yasa?40.000.-

YAYINLARIN SAĞLANMASI

1. TED Yayınları, Kızılırmak Sokak No: 8/8 Kocatepe/ ANKARA adresine başvurarak sağlanabilir. Bu başvurularda Eğitim ve Öğretim Dizisi yayınlarında, öğretmen ve öğrencilere % 20 indirim yapılır.
2. Bulunulan yerin Ziraat Bankası kanalıyla T.C. Ziraat Bankası Ankara, Mithatpaşa Şubesi nezdindeki 30440/A-1228 no.lu hesaba para yatırarak banka makbuzu ve posta ücreti ile sipariş verilebilir.

Tel : 418 06 14 • **Faks** : 417 53 65

ISBN 975 - 7583 - 02 - 2